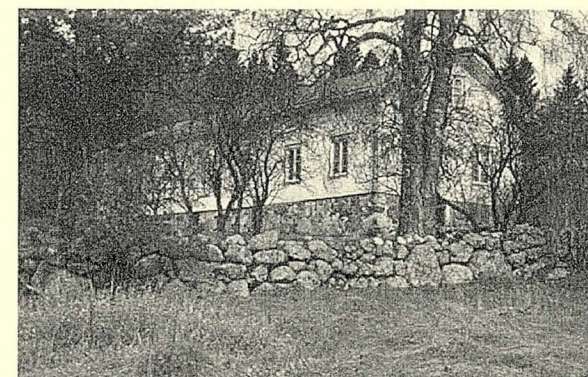
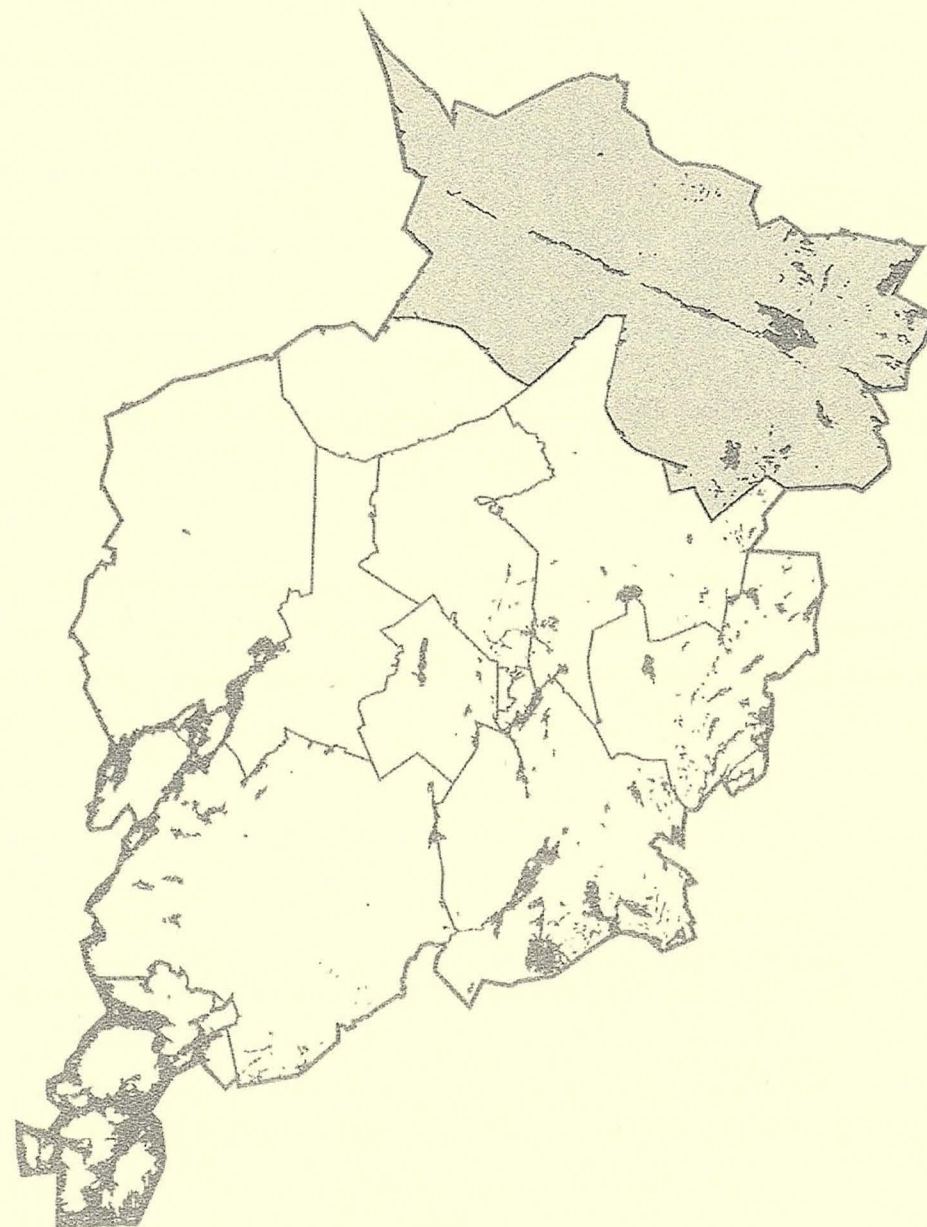

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA

SARAKUM 2000 - 2004 PROJEKTIRAPORTTI

SOMERON KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA ARVOT

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA
- SARAKUM 2000 - 2004 PROJEKTIRAPORTTI

SOMERON KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA ARVOT

Salon seudun kunnat
Turun maakuntamuseo
Varsinais-Suomen liitto
Lounais-Suomen ympäristökeskus

SISÄLLYSLUETTELO

Lukijalle	3
SARAKUM -projektin lähtökohdat	4
Projektin toteutus	4
Rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman tutkimus	6
Kulttuuriympäristön elementit ja arvot	6
Tiedotus	8
Tulokset	8
SOMERON KULTTUURIYMPÄRISTÖ	8
Kulttuuriympäristön tutkimus Somerolla	8
Kartta Someron historiallisesta maisemarakenteesta	9
Harju	10
Hirsjärvi	14
Häntälä	16
Härjenlahti	20
Härjenoja	22
Härkälä	25
Ihamäki	28
Jaatila	32
Jakkula	34
Joensuu	37
Jurvala	42
Kaskisto	43
Keltiäinen	51
Kerkola	53
Kimala	58
Kivisoja	60
Kopila	62
Kultela	65
Kärilä	70
Lahti	71
Lammi	74
Lautela	78
Mäyrämäki	83
Oinasjärvi	86
Ollila	91
Pajula	95
Palikainen	100
Paltta	102
Pappila	104
Pitkäjärvi	106
Pusula	111
Pyöli	112
Rautela	114
Ruunala	116
Ryhtä	118

Saarentaka	118
Salkola	120
Sillanpää	123
Suojoki	125
Sylvänä	128
Syvänoja	131
Talvisilta	133
Terttilä	137
Uusi-Kaskisto	143
Vesanoja	144
Viluksela	145
Viuvalla	150
Ylenjoki	154
LIITTEET	156
Hankesuunnitelma	
Kohdeinventointilomake	
Alueinventointilomake	
Kartta kulttuurihistoriallisista arvoista	

Ohjausryhmän työskentelyyn osallistuneet:

Eero Löytönen, Varsinais-Suomen liitto, pj
Paula Silander, Turun maakuntamuseo, siht. 2003-2004
Janne Haikari, Turun maakuntamuseo siht. 2001-2002
Kaarin Kurri, Turun maakuntamuseo siht. 2000-2001
Simo Paassilta, Halikon kunta
Matti Rasila, Salon kaupunki
Jarmo Heimo, Salon kaupunki
Harri Kuivalainen, Salon kaupunki
Elise Lehikoinen, Salon kaupunki
Kari Kotiranta, Perttelin kunta
Risto Suomela, Perttelin kunta
Seppo Koskinen, Kiikalan kunta
Heimo Puustinen, Kiskon kunta
Hannu Koisti, Kiskon kunta
Raimo Andstén, Suomenselän kunta
Aarno Sola, Kuusjoen kunta
Kunnanjohtaja Pentti Vanhatalo, Perniön kunta
Leo Haltsonen, Someron kaupunki
Kari Lehtinen, Särkisalon kunta
Heikki Saarento, Varsinais-Suomen liitto
Hannu Aavikko, Varsinais-Suomen liitto, A projektin valvoja
Maarit Talamo-Kemiläinen, Turun maakuntamuseo
Heljä Brusila, Turun maakuntamuseo
Soilikki Franssila, Lounais-Suomen ympäristökeskus, B projektin valvoja
Teija Nokka, Lounais-Suomen ympäristökeskus
Antti Jaatinen, TE-keskus, maaseutuosasto
Päivi Suvanto, Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit r.y.
Mia Puotunen, Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit r.y.

Lukijalle

Kulttuuriympäristö on ihmisen jokapäiväinen elinympäristö, joka ilmentää ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Se on monikerroksinen kokonaisuus, jossa historiallinen kehitys näkyy eri-ikäisinä elementteinä ja alueelliset ominaispiirteet voidaan nähdä omassa asiayhteydessään ja osana laajempaa kokonaisuutta.

Kulttuuriympäristön voidaan sanoa olevan yhtä aikaa ainutkertainen ja uusiutuva. Kulttuuriympäristöä ja sen viestittämää identiteettiä kunnioittava suunnittelu ja rakentaminen luovat ympäristöä, joka herättää mielenkiintoa ja tuottaa mielihyvää. Hyvä kulttuuriympäristö vahvistaa historiaan, tapoihin ja traditioihin liittyviä arvoja ja luo jatkuvuutta niiden tasapainoiselle kehittämiselle.

Someron kulttuuriympäristö ja arvot –raportti on osa Salon seudun rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema eli SARAKUM -projektin raportoinnista. Projektin käynnistivät Salon seudun kunnat yhdessä Turun maakuntamuseon, Varsinais-Suomen liiton ja Lounais-Suomen ympäristökeskuksen kanssa vuonna 2000.

SARAKUM –projektin tavoitteena oli perustiedon tuottaminen rakennetusta ympäristöstä, muinaisjäännöksistä ja maisemasta ja sitä kautta alueen asukkaiden paikallisidentiteetin vahvistaminen ja alueen vetovoimaisuuden ja tunnettavuuden lisääminen. Hanke oli rahoituksellisesti jaettu kahteen (A ja B) osaan. Somero kuului osaan B, jonka rahoituksesta vastasivat osaan kuuluvien kuntien ja Turun maakuntamuseon lisäksi Lounais-Suomen ympäristökeskuksen Euroopan aluekehitysrahasto (Etelä-Suomen tavoite 2 –ohjelma).

Rakennuskannaninventointia on Somerolla tehty 1980- ja 90-luvuilla ja sitä päivitettiin ja täydennettiin SARAKUM –projektissa. Työn tekivät Janne Haikari ja Eija Hurme. Muinaisjäännösten inventointi on vuodelta 1973. Someron maisemahistorian tutkimuksen ovat tehneet Jaana Salmi ja Anna-Maija Hukkanen. Aineisto arvoitettiin asiantuntijatyöryhmässä, johon kuuluivat maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta ja tutkijat Eija Suna ja Paula Silander Turun maakuntamuseosta. Hankkeen vetäjinä ovat toimineet tutkijat Kaarin Kurri, Janne Haikari ja Paula Silander, joka on myös koostanut tämän raportin.

Kaikki hankkeeseen osallistuneet henkilöt ja rahoittajatahot ovat tehneet ansiokasta ja uranuurtavaa työtä ja siitä heille kaikille lämmin kiitos. Mittavan yhdessä tekemisen tuloksena on saatu aikaan monipuolinen ja varsin kokonaisvaltainen aineisto Someron kulttuuriympäristöstä ja sen pohjalta on laadittu tämä kattava ja monikäyttöinen raportti.

SARAKUM –projektin lähtökohdat

Maaseudun säilyminen elinvoimaisena ja viihtyisänä asuinympäristönä on asetettu tavoitteeksi useissa Varsinais-Suomea koskevissa kehittämisohjelmissa. Tavoitteiden saavuttamisen kannalta keskeisessä asemassa on historialliset piirteensä säilyttänyt kulttuuriympäristö. Se takaa vankan perustan paikalliselle identiteetille. Tavoitteiden toteuttamiseksi Turun maakuntamuseo, Varsinais-Suomen liitto ja Lounais-Suomen ympäristökeskus yhdessä Salon seudun kuntien kanssa käynnistivät vuonna 2000 Salon seudun rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema (SARAKUM) –projektin. Projektin kohdealueena ovat Salon seudun 11 kuntaa / kaupunkia: Halikko, Kiikala, Kisko, Kuusjoki, Muurla, Perniö, Pertteli, Salo, Somero, Suomusjärvi ja Särkisalo.

Projektin taustalla olivat kokemukset Varsinais-Suomen alueella aiemmin toteutetuista vastaavan tyyppisistä Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojektista ja Maisema-alueprojektista sekä eri viranomaisten ja toimijoiden yhteistyöfoorumina usean vuoden ajan toiminut Varsinais-Suomen kulttuuriympäristötyöryhmä. Sarakum –projektin tavoitteeksi asetettiin:

-Rakennettua ympäristöä ja maisemaa koskevan perustiedon tuottaminen ympäristönhoidon ja matkailun tukemiseksi.

-Alueen asukkaiden paikallisidentiteetin vahvistaminen.

-Alueen vetovoimaisuuden ja tunnettavuuden lisääminen

Projektin toteutus

Projekti toteutettiin vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana. Suunnittelutyö aloitettiin vuoden 2000 keväällä, jolloin selvitettiin inventointitilanne kuntakohtaisesti rakennetun ympäristön ja muinaisjäännösten osalta. Inventointitarpeiden lisäksi huomioitiin maakunnallisten kehittämisohjelmien ja maakuntakaavan tarpeet. Maakuntamuseon tutkija Kaarin Kurri laati hankesuunnitelman kesällä 2000 (Liite 1).

Hanke jaettiin projektisuunnitelmassa kolmeen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa inventoitiin alueen rakennuskanta ja muinaisjäännökset sekä selvitettiin alueen maisemahistoria. Ensimmäinen vaihe ajoittui vuosille 2000 – 2003. Toisessa vaiheessa kerättyä aineistoa on analysoitu ja arvioitu. Toisen vaiheen lopussa julkaistaan raportit tutkimustuloksista kunnittain ja kylittäin. Analysoitu aineisto ja raportit luovat perustan kolmannelle vaiheelle, jossa on määrä hyödyntää tutkimustietoa erilaisissa pienemmille alueille rajatuissa hankkeissa.

Hankkeen rahoitusmalli muotoutui syksyllä 2000, jolloin projekti jaettiin rahoituksellisesti kahteen (A ja B) osaan. A-osaan kuuluivat Halikko, Kiikala, Muurla, Pertteli ja Salo. A-osan rahoitus koostui kuntien, Turun maakuntamuseon ja Varsinais-Suomen liiton osuuksien lisäksi maakunnan kehittämisrahasta, joka on tarkoitettu aluekehittämisohjelmissa määriteltujen kehittämisen painopisteitä ja toimintalinjoja tukevien määräaikaisten kehittämishankkeiden toteuttamiseen. Projektin B-osaan tulivat Kisko, Kuusjoki, Perniö, Somero, Suomusjärvi ja Särkisalo. B-osan rahoitus koostui kuntien ja Turun maakuntamuseon osuuksien lisäksi Lounais-Suomen ympäristökeskuksen myöntämästä Euroopan aluekehitysrahaston (Etelä-Suomen tavoite 2 –ohjelma) rahoituksesta. Projektin molemmissa osissa kuntakohtainen rahoitusosuus määräytyi arvioitun työtarpeen mukaan, sillä inventointitilanne vaihteli suuresti eri kuntien välillä.

Toteutuneet kulut	2001	2002	2003	2004	2001 - 2004
LOS/EU					
Aika	1.5.-31.12.2001	1.1.-31.12.2002	1.1.2003-31.12.2003	1.1.2004-31.5.2004	
Palkka- ja sivukulut					
TMM/Rak.tutk. 38,10 / h	4.199,65	610,50	2.057,40		6.867,55
TMM/H.Brusila 38,10 / h	259,00	2.220,00	381,00		2.860,00
projektihenk. palkka	22.645,52	24.373,68	28.625,88	644,13	76.289,21
projektihenk. sosiaalisk.	7.045,43	7.375,45	8.763,60	200,68	23.385,16
Asiantuntijapalkkiot	873,13				
Matka- ja majoituskulut	992,62	1.290,56	1.372,51		3.655,69
Muut					
Materiaali- ja monistuskulut	1.473,33	505,04	1.027,90		3.006,27
Valokuvauskulut	840,94	2.002,00	3.216,38		6.059,32
Toimisto- ja laitekulut	731,62	1.301,40	1.627,38		3.660,40
Hallintokulut					
Muut kulut, ostopalvelut	391,26	690,58	60,53		1.142,37
Internetesitykset, ostop.					
Raportit					
Yhteensä	39.452,50	40.369,21	47.132,58	844,81	127.799,10

Toteutuneet kulut	2001	2002	2003	2004	2001 - 2004
Maakunnan kehittämisraha					
Aika	1.1.-31.12.2001	1.1.-31.12.2002	1.1.-31.12.2003	1.1.-31.3.2004	
Palkka- ja sivukulut			24.458,92		
TMM/Rak.tutk. 38,10 • / h	5.309,69	3330,00	2.247,90	1.077,20	11.964,79
TMM/H.Brusila 38,10 • / h	481,00	370,00	381,00		1.232,00
projektihenk. palkka	23.137,73	18737,86	16.713,37	3.367,53	61.956,49
projektihenk. sosiaalisk.	7.199,49	5654,37	5.116,65	1.049,44	19.019,95
Asiantuntijapalkkiot					
Matka- ja majoituskulut	1.269,13	801,40			2.070,53
Muut					
Materiaali- ja monistuskulut	841,00	522,62	269,44	2.146,25	3.779,31
Valokuvauskulut	524,75		227,00	22,70	774,45
Toimisto- ja laitekulut	798,90	1 106,19	845,91	173,20	2,924,20
Hallintokulut	706,39				
Muut kulut, ostop.	368,30	674,40			
Internet, ostop.					
Raportit					
Yhteensä	40.636,42	31 196,84	25.801,27	7.836,32	105.470,85

Turun maakuntamuseo vastasi projektin käytännön toteutuksesta. Maakuntamuseo etsi ja palkkasi tarvittavat työntekijät tutkimustyötä varten ja huolehti työn ohjauksesta sekä tietojen tallennuksesta. Projektin henkilöstönä pyrittiin mahdollisuuksien mukaan käyttämään tutkimusalueelta kotoisin olevia, sopivan koulutuksen omaavia henkilöitä. Vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana projektin määräaikaissä tehtävissä työskenteli yhteensä 16 henkilöä ja työkuukausia kertyi 85. Lisäksi vuonna 2000 ja 2003 maakuntamuseossa työharjoittelussa ja työllistämistuella työskennelleet henkilöt tekivät yksittäisiä projektiin kuuluvia tehtäviä. Projektin ohjaajana toimi vuosien 2000 – 2004 välisenä aikana kolme tutkijaa: Kaarin Kurri (2000 – 2001), Janne Haikari (2001 – 2002) ja Paula Silander (2003 – 2004). He ovat hoitaneet projektiin liittyvät hallinnolliset toimet, kuten projektityöntekijöiden palkkauksen ja tutkimustyön ohjauksen ja vastanneet projektin taloudenhoidosta ja raportoinnista eri rahoittajatahoille sekä analysoineet projektissa tuotettua vanhaa rakennuskantaa ja maisemahistoriaa koskevan aineiston. Inventoituja kohteita on arvotettu tekeillä olevaa Salon seutukunnan maakunta-kaavaa varten. Arvotustyöhön ovat osallistuneet maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta sekä maakuntamuseon tutkijat Paula Silander ja Eija Suna. Projektin arkeologisen tutkimuksen ohjauksesta on vastannut maakuntamuseon tutkija Heljä Brusila. Projektin etenemistä ovat valvoneet ohjausryhmät, joissa on edustajia Salon seudun kunnista ja kaupungeista, Turun maakuntamuseosta, Varsinais-Suomen liitosta, Lounais-Suomen ympäristökeskuksesta, TE-keskuksesta ja Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry:stä.

	2000	2001	2002	2003	2004	2000 - 2004		2001	2002	2003	2004	2000 - 2004
	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Yht. kk		Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk	Työt / työntekijät / kk
Halikko		Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk Kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	5 kk	Kisko	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1kk Rakennusinventointi, Fil.yo Paula Silander, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1kk Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 3 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Virva Lompolo, 3 kk Täydennysinventointi, kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta FM Eija Hurme, 1kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	12 kk
Kiikala	Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi / 2 kk	Rakennusinventointi HuK Johanna Kurppa, 1 kk Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 3 kk	Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 2 kk	Täydennysinventointi, Fil.yo Patrik Lustig, 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	9 kk	Kuusjoki				Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	
Muurla		Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Esa Laukkanen, 2 kk Täydennysinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	7 kk	Perniö	Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2kk Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi, 2 kk	Maisemahistoria, Fil.yo Anna-Maija Hukkanen, 1kk Rakennusinventointi, HuK Tellervo Saukonniemi, 5kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	13 kk
Pertteli		Maisemahistoria, Fil. yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk / Eija Hurme, 1 kk	Muinaisjäännösinventointi, FM Jouko Pukkila, 3 kk	Raportin kirjoitus, FM Janne Haikari 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	7 kk	Somero	Maisemahistoria, Fil.yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 1 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk Rakennusinventointi, Eija Hurme 1,5 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	8,5 kk
Salo	Täydennysinventointi, Kati Kostamo, 2,5 kk Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 2 kk	Muinaisjäännösinventointi, FK Eeva Raike, 3 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk		Kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta, HuK Jaana Salmi, 1 kk / HuK Tellervo Saukonniemi, 1 kk Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	10,5 kk	Suomusjärvi	Maisemahistoria, Fil.yo Anna-Maija Hukkanen, 1 kk Rakennusinventointi, FM Janne Haikari, 2 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk, Rakennusinventointi FM Janne Haikari, 1 kk	Rakennusinventointi, FM Eija Hurme, 1 kk Karttojen piirtäminen, Päivi Vuorio, 1kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	7 kk
				Muinaisjäännösinventointien taulukointi ja vienti paikkatietojärjestelmään, FM Kaisa Lehtonen, 1 kk		1 kk	Särkisalo	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk	Muinaisjäännösinventointi, HuK Juha Ruohonen, 2 kk	Maisemahistoria, HuK Jaana Salmi, 1 kk Täydennysinventointi, kohteiden arvoperusteiden kirjoitus inventointiaineiston pohjalta, FM Eija Hurme, 1 kk	Arvottaminen, kuntakohtainen raportti	5 kk
Yht.	6,5 kk	13 kk	9 kk	9 kk	2 kk	39,5 kk	Yhteensä	13 kk	15 kk	17,5		45,5 kk

Rakennetun kulttuuriympäristön ja maiseman tutkimus

Rakennetun kulttuuriympäristön tutkimuksen merkitys osana museotyötä on korostunut 1970-luvulta lähtien, jolloin maaltamuuton ja rakennemuutoksen vaikutukset alkoivat näkyä suomalaisessa maisemassa. Tutkimus- ja suojelutyöhön tarvittava tietoaineisto kerätään rakennuskannan ja muinaisjäännösten inventoinneilla sekä maisemahistorian selvityksillä.

Turun maakuntamuseossa rakennusinventointia on tehty yhteistyössä kuntien kanssa 1980-luvun alkupuolelta lähtien. Yleisenä kehityspiirteinä rakennetun ympäristön tutkimuksessa voidaan pitää pyrkimystä kokonaisvaltaisempaan tutkimukseen. Yksittäisten kohteiden sijasta rakennuksia ja kulttuuriympäristöä on ryhdytty tarkastelemaan kokonaisuuksina. Toinen tärkeä kehityspiiri on uuden teknologian hyödyntäminen aineiston käsittelyssä. Tietokannat ja paikkatietojärjestelmät ovat merkittävästi helpottaneet kulttuuriympäristön kokonaisvaltaista tarkastelua.

Tavoitteena on ollut kerätä tiedot kaikista ennen vuotta 1940 rakennetuista rakennuksista. Tämä perusrajaus perustuu rakentamisen ja arkkitehtuurin yleiseen historiaan, sekä työn priorisoimiseen tietojen keräämiseksi ensin vanhimmista ja uhanalaisimmista kohteista. SARAKUM –projektissa rakennusinventointien inventointikriteereitä on tarkennettu silmällä pitäen projektin yleisiä tavoitteita. Käytännössä tämä on tarkoittanut valikoivaa rakennusinventointia, koska käytettävissä olevien resurssien puitteissa kaikkia vanhoja rakennuksia ei ole pystytty inventoimaan, vaan inventoitavat kohteet on valittu rakennustaiteellisten, historiallisten, maisemallisten tai muiden kriteerien perusteella. Toisin sanoen inventoija on valinnut vanhasta rakennuskannasta kohteet, jotka edustavat parhaiten oman aikansa rakennustapaa, sijaitsevat maisemallisesti ja / tai historiallisesti keskeisellä paikalla tai joilla on muuta historiallista tai antikvaarista arvoa. Valikoiva inventointi painottuu käytännössä lähinnä kantatilojen rakennuskannan inventointiin. Valikoiva inventointi on tukijalle haasteellista. Valikointia ohjaavien kriteerien pitäminen yhdenmukaisina eri alueiden välillä on vaikeaa, kuten myös kriteerien suhteuttaminen toisiinsa. Valikoiva inventointi tuottaa joka tapauksessa yleiskuvan, jota on mahdollista täydentää myöhemmin. Inventointitietojen täydennys ja päivitys on tärkeää myös kohteissa vuosien kuluessa tapahtuvien muutosten vuoksi. Historiallisten piirteiden säilyttämiseksi kulttuuriympäristössä kiinteistöjä ja alueita on välttämätöntä inventoida myös tulevaisuudessa. Salon seudun kunnissa rakennusinventoinneissa on tallennettu tiedot noin 7 400:stä kiinteistöstä ja noin 900 kylästä.

Rakennusinventoinnissa aineistoa kertyy tuhansista kohteista, minkä vuoksi tiedon laadun lisäksi keskeiseksi tekijäksi muodostuu sen hallittavuus. SARAKUM –projektissa tuotetut inventoinnit on tallennettu kiinteistöittäin (Liite 2) ja kylittäin (Liite 3) tietokantaan, mistä ne ovat siirrettävissä koordinaattien avulla paikkatietojärjestelmään, jolloin niitä voidaan hyödyntää monin eri tavoin ja tarkastella yhtä aikaa muiden aineistojen kanssa.

Kulttuuriympäristön kokonaisvaltaista tarkastelua tukee merkittävästi maisemahistoriantutkimus. Maisemahistorian tutkimuksessa vanhaa maisemaa verrataan nykymaisemaan vanhojen karttojen avulla. Näin saadaan tietoa maiseman elementtien iästä. Vanhat kartat kertovat tieurien kulusta, kylätonttien ja talojen sijainnista, peltujen ja niittyjen laajuudesta sekä monista muista oman aikansa maisemapiirteistä. Projektissa on käytetty metodia, joka otettiin Turun maakuntamuseossa käyttöön 1990-luvulla, ja jossa tietotekniikkaa hyväksi käyttäen vanha kartta piirretään nykyisen peruskartan päälle MapInfo –ohjelman avulla. Aineistoksi on valittu isojaon kartta-aineisto, sillä suurimmassa osassa Varsinais-Suomea se on ensimmäinen riittävän tarkassa mittakaavassa tehty aineisto, joka voidaan täsmällisesti asettaa nykyisen peruskartan päälle. Useissa tapauksissa sen katsotaan edustavan myös keskiaikaista maankäyttöä. Oletuksen paikkansapitävyyttä on aikaisemmissa maisema-alueprojekteissa testattu siten, että joidenkin kylien maankäyttökartoja on verrattu keskenään neljältä eri aikatasolta: noin 1690-, 1790-, 1890- ja 1990-luvuilta. Hyödynnettäessä tällä menetelmällä isojakokartta-aineis-

toa, tuloksena ovat kyläkohtaiset maisemahistorian kartat, joissa on kaksi tasoa: päällä värillinen isojaon aikaista maankäyttöä kuvaava taso ja alla nykyinen peruskartta. Salon seudun kunnissa isojako toteutettiin 1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkuvuosina. SARAKUM –projektissa kaikkien alueen kuntien jokaisesta kylästä, josta on ollut saavissa isojakokartta tai muu samalta ajalta oleva kartta, on tehty maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kartat toimitetaan kuntien käyttöön sekä paperitulosteina että paikkatietomuodossa, jolloin sitä on helppo hyödyntää kunnan omiin tarpeisiin.

Kulttuuriympäristön elementit ja arvot

Kulttuuriympäristön arvotuksen merkittävyyttä korostavat valtioneuvoston 30.11.2000 määrittämät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, joissa kulttuuriympäristön osalta peruslähtökohdaksi määritellään *kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen turvaaminen*. Valtakunnallisesti merkittäviä vanhoja rakennuksia, kulttuuriympäristöjä ja maisema-alueita ovat määrittäneet Museovirasto ja Ympäristöministeriö.

Turun maakuntamuseon kulttuuriympäristön tutkimusmallissa inventoinnit ja maisemahistorian tutkimus ovat tutkimustyön ensimmäinen vaihe. Ne muodostavat perustan toiselle vaiheelle, jossa tuotetun aineiston perusteella analysoidaan ja arvotetaan tutkimuksen kohteena oleva kulttuuriympäristö niin yksittäisten kohteiden kuin maisemakokonaisuuksien osalta. Arvottaminen on erittäin vaativa ja vastuullinen tehtävä. Siinä määritellään kohteen – rakennuksen, kylän, alueen – kulttuurihistoriallinen arvo. Yksittäisen kohteen arvoon vaikuttavat esimerkiksi sen ikä, siihen liittyvät historialliset tapahtumat, vanhojen piirteiden alkuperäisyys ja säilyneisyys sekä kohteen ja ympäristön suhde. Arvojen määrittäminen on aina sidoksissa omaan aikaansa: tutkijat määrittävät ne asiantuntemuksensa ja kokemuksensa perusteella eri kohteita keskenään vertaillen. Mainittujen kriteerien keskinäinen merkittävyys ei ole yksiselitteinen, ja toisaalta kohteessa tapahtuvat muutokset, esimerkiksi rakennuksissa peruskorjaukset, vaikuttavat sen kulttuurihistorialliseen arvoon. Siksi kulttuuriympäristön inventointi on jatkuva prosessi, joka edellyttää tietojen jatkuvaa päivittämistä.

Rakennusinventointeihin liittyvä arvotus suoritetaan kiinteistökohtaisesti tarkastellen rakennusten ominaisuuksia ja sijaintia edellä mainittujen kriteerien pohjalta. Kaikki vanhat kylätontit arvotetaan kokonaisuuksina, muut arvotettaviksi valittavat alueet valitaan tapauskohtaisesti kerätyn materiaalin ja tutkimuksen perusteella. Arvotettavaksi alueeksi voidaan valita esimerkiksi vanha torppa-alue tai teollisuusalue. Arvotettu aineisto yhdistetään tekemällä niin sanotut arvokartat, joihin kootaan arvokkaat rakennukset ja alueet, arvokas avoin maisema (rintapellot), vanha tiestö ja muinaisjäännökset. Muinaisjäännökset, arvokkaat rakennukset ja arvoalueet näkyvät kartalla omina symboleinaan, jotka kertovat myös niille annetun arvon. Maisemahistorian kartoista arvokartalle siirretään vanha avoin viljelysmaisema yhtenäisenä alueena, vanhat kylätontit, tieurat ja vesistöt. Arvokartta on yhteenveto vanhasta maisemarakenteesta, sen arvoista ja suhteesta nykymaisemaan. Digitaalisessa muodossa (MapInfo-tiedostoina) olevien karttojen symboleita ja alueita osoittamalla näkyviin saadaan niihin liitetty tiivistetty tieto sen historiasta, ominaisuuksista ja arvoista.

Arvottaminen on tehty arvomääreillä *Valtakunnallinen, Seudullinen, Paikallinen, Maisemallinen ja Historiallinen*. Näitä määreitä käytetään sekä kiinteistöjen että alueiden arvottamisessa. Periaatteessa määreistä kolme ensimmäistä viittaavat kohteen yleiseen merkittävyyteen koko Suomen kulttuuriympäristössä mitattuna edellä mainituilla useilla arvokriteereillä ja kaksi viimeistä kohdetta koskevaan yksittäiseen arvokriteeriin. Käytännössä myös kaksi viimeistä perustuvat useisiin kriteereihin, toisin sanoen *maisemalliseksi* arvotetulla kiinteistöllä voi olla rakennustaiteellisia ja historiallisia arvoja.

Valtakunnallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, joka kokonaisuutena ja yksittäisten rakennusten tasolla edustaa erityisen hyvin omalle ajalleen tyypillistä miljöötä ja on antikvaarisesti erittäin hyvin säilynyt. Kokonaisuutta ei riko myöhempien aikojen rakentaminen, ja rakennusten vanhat piirteet ovat säilyneet.

Esimerkiksi erityisen hyvin säilynyt kylätontti historiallisen tieuran varressa, jossa on jäljellä kantatiloja vanhoilla paikoillaan antikvaarisesti hyvin säilyneine rakennuksineen ja pihapiireineen.

Kiinteistö: Pihapiiri tai rakennus, joka on rakennustaiteellisesti ja / tai –historiallisesti ainutlaatuinen. Antikvaariset arvot ovat säilyneet hyvin, ja rakennukset sijaitsevat maisemallisesti merkittävällä paikalla.

Esimerkkejä: 1) Vanhalla kylätontilla, historiallisella paikallaan sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa erittäin hyvin säilynyt vanha päärakennus ja vanhoja talousrakennuksia, jotka muodostavat ehjän perinteisen talonpoikaishapiirin. 2) Kartano, jossa antikvaarisesti hyvin säilynyt ja rakennustaiteellisesti merkittävä päärakennus sekä kokonaisuutena hyvin säilynyt pihapiiri talousrakennuksineen.

Seudullisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Hyvin säilynyt rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa rakennukset edustavat ajalleen tyypillistä ja antikvaarisesti hyvin säilynyttä rakennusperinnettä. Kaikki vanhat kylätontit, jotka ovat edelleen asumiskäytössä ja toimivat kantatilojen talouskeskuksina.

Esimerkkejä: 1) Kylätontti, jossa kantatilan talouskeskus tai kantatilojen talouskeskuksia on säilynyt alkuperäisellä kylätontilla. 2) Historiallisesti ja rakennustaiteellisesti erittäin arvokkaat teollisuus-, kartano- ym. kokonaisuudet.

Kiinteistö: Hyvin säilynyt maatilan talouskeskus, kartano, vanha teollisuuslaitos tai muu arkkitehtonisesti ja rakennushistoriallisesti erittäin arvokas yksittäinen rakennus. Esimerkiksi vanhalla kylätontilla sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa hyvin säilynyt vanha päärakennus.

Paikallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa on vanhaa hajottavia tekijöitä, mutta joka on paikallishistoriallisesti merkittävä tai jossa alkuperäisiä ympäristörakenteellisia ja rakennustaiteellisia piirteitä on vielä jäljellä. Esimerkiksi kylätontti, josta on siirretty tai purettu vanhojen kantatilojen rakennuksia, mutta tontti on edelleen asuinkäytössä ja siellä sijaitsee pientila.

Kiinteistö: Rakennustaiteellisesti tai paikallishistoriallisesti merkittävä rakennus tai pihapiiri, jossa on toteutettu yksittäisiä vanhoja piirteitä rikkovia uudistuksia, mutta vanha yleisilme on säilynyt pääpiirteissään, tai antikvaarisesti hyvin säilynyt rakennus tai pihapiiri, joka rakennustaiteellisesti ja asutushistoriallisesti edustaa yleistä kohderyhmää.

Esimerkkejä: 1) Vanhalla kylätontilla sijaitseva kantatilan talouskeskus, jossa toteutettu osittaisia uudistuksia (peruskorjaukset, laajennukset) huomioimatta antikvaarisia arvoja. 2) Torpan, mäkituvan tai 1900-luvun alkupuolella syntyneen uudistilan pihapiiri, jossa antikvaarisesti hyvin säilyneet rakennukset.

Maisemallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, joka on paikallishistoriallisesti merkittävä, mutta jossa on toteutettu muutoksia vanhaa huomioimatta tai joka on kokonaisuudessaan niin uusi ja yleinen, ettei se (vielä) ole asutushistoriallisesti korostettavan merkittävä. Rakennuksia on purettu ja/tai niissä on toteutettu merkittäviä uudistuksia (laajennukset, peruskorjaukset) ja/tai vanhan rakennuskannan joukkoon on rakennettu runsaasti uutta kuitenkin vanhoja antikvaarisia arvoja kokonaan menettämättä, tai alue on asutushistorialtaan nuori.

Esimerkkejä 1) Kylätontti, josta on purettu tai siirretty kantatilojen talouskeskuksia, mutta tontti on edelleen asuinkäytössä ja siellä sijaitsee esim. asutustila, jonka päärakennus 1940-50-luvulta tai uudempi. 2) Rintamamiestilojen ja muiden 1940-50-luvun tilojen aluekokonaisuus tai 1940-1950-luvulla syntynyt huvila- ja loma-asuntoalue.

Kiinteistö: Vanha rakennus tai pihapiiri, jossa antikvaariset arvot ovat hävinneet, mutta joka sijaitsee maisemallisesti keskeisellä paikalla tai on tärkeä osa historiallista aluekokonaisuutta, tai vanha rakennus/pihapiiri, jossa antikvaarisia arvoja on jäljellä, mutta joka sijaitsee syrjäisessä paikassa ja edustaa asutushistoriallisesti yleistä kohderyhmää.

Esimerkkejä: 1) Kantatila, jonka päärakennuksessa toteutettu suuria peruskorjauksia huomioimatta antikvaarisia arvoja, tai jonka vanha päärakennus on kokonaan purettu, mutta talouskeskus sijaitsee edelleen vanhalla kylätontilla. 2) Torppa tai mäkitupa, jossa antikvaarisia arvoja on jäljellä, mutta rakennukset sijaitsevat syrjäisellä paikalla. 3) Rintamamiestila, jossa 1940-50-luvulla tehty rakennukset ovat säilyneet hyvin vanhassa asussaan.

Historiallisesti arvokas

Aluekokonaisuus: Rakennetun ympäristön kokonaisuus, jossa vähän tai ei ollenkaan jäljellä antikvaarisia ja maisemallisia arvoja rakennusten peruskorjausten ja uudisrakentamisen vuoksi, tai rakennukset on voitu kokonaan purkaa, mutta alueeseen liittyy paikallishistoriallisesti merkittäviä rakennuksia tai tapahtumia tai historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Myös vaihtoehtoisesti alue, joka on asutus- ja rakennushistoriallisesti nuori.

Esimerkkejä: 1) Kylätontti tai torppa-alue, jolta kaikki vanhat rakennukset on purettu. 2) Tehdas tai teollisuusalue, jossa on jäljellä vanhoja rakennuksia, mutta niiden antikvaarinen arvo vähäinen.

Kiinteistö: Mikä tahansa peruskorjauksessa tai muusta syystä antikvaariset arvonsa kokonaan menettänyt vanha rakennus, joka ei sijaitse maisemallisesti merkittävällä paikalla, mutta jolla on asutushistoriallista merkitystä.

Esimerkkejä: 1) Voimakkaasti peruskorjattu rakennus, jossa on asunut tai toiminut historiallisesti merkittävä henkilö. 2) Kantatilan talouskeskus, jossa ei ole jäljellä vanhaa päärakennusta tai muitakaan vanhoja rakennuksia, mutta jolla kantatilana on asutushistoriallista arvoa.

Tiedotus

Projektin alkuvaiheessa kesäkuussa 2001 järjestettiin tiedotustilaisuus Halikon Rikalanmäellä. Tilaisuudessa esiteltiin projektin tavoitteet Salon seudun tiedotusvälineille. Kesäkuun toisena päivänä vuonna 2004 järjestettiin seminaari, jossa esiteltiin SARA-KUM-projektin tuloksia ja koottua aineistoa. Tutkimusten edetessä projektin aikana keskityttiin kuntakohtaiseen tiedottamiseen levittämällä tietoa rakennus- ja muinaisjäännösinventoinneista niissä kunnissa, joissa tutkimuksia on tehty. Tiedotuskanavana käytettiin kuntatiedotteita, kuntien www-sivuja sekä paikallislehtiä. Tärkeässä osassa tiedottamisessa ovat olleet projektin www-sivut (<http://www.turku.fi/museo/Sarakum>), jotka luotiin vuoden 2001 lopulla. Sivuilla esitellään projektin tavoitteet, aikataulu, tutkimusmenetelmät, henkilöstö sekä yhteystiedot. Vuoden 2003 aikana ryhdyttiin valmistelemaan projektin tuottaman aineiston siirtämistä internetiin. Se toteutettiin keväällä 2004 yhteistyössä Varsinais-Suomen liiton ja Salon seudun Viheä Laakso –hankkeen kanssa. Lounaispaikan sivuilta löytyvät maisemahistoriakartat, muinaisjäännökset sekä kulttuurihistoriallisesti merkittävät rakennukset ja arvokkaat alueet.

Tulokset

Hankkeen aikana on tuotettu kattava, monipuolista käyttäjäkuntaa palveleva perustiedosto alueen muinaisjäännöksistä, rakennetusta ympäristöstä ja maisemahistoriasta. Salon seudun kuntien alueella on tallennettu tiedot noin 7 400 kiinteistöstä ja noin 900 kylästä. Kaikkien alueen kuntien jokaisesta kylästä, josta on ollut saavissa isojakokartta tai muu samalta ajalta oleva kartta, on tehty maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kerätyn aineiston pohjalta on määritelty kohteiden ja alueiden kulttuurihistorialliset arvot. Arvotettu aineisto on yhdistetty tekemällä niin sanotut arvokartat, joihin on koottu arvokkaat rakennukset ja alueet sekä muinaisjäännökset. Maisemahistorian kartoista arvokartalle siirretään vanha avoin viljelysmaisema, vanhat kylätontit ja tieurat.

Projektissa tuotettu materiaali on kokonaisuudessaan tallennettu Turun maakuntamuseon tietokantaan ja arkistoon. Kunnat saavat aluettaan koskevan materiaalin sekä paperitulosteina että sähköisessä muodossa. Kustakin kunnasta tehdään CD-rom, johon on koottu kuntaa koskeva aineisto. CD-romille on tallennettu arvokartat ja maisemahistoriakartat sekä kiinteistötiedot paikkatietomuodossa (MapInfo). Raporttiin on koottu kunnan kulttuurihistoriallisesti merkittävät kohteet ja arvoalueet, maisemahistoriakartat ja arvokartta. Inventointitietokannasta (Access) toimitetaan käyttöversio kunnille. Inventointitiedot on myös tulostettu ja toimitettu kuntiin.

Paikkatietoaineistoa on viety Viheä laakso –hankkeen ja Varsinais-Suomen liiton tuella Varsinais-Suomen paikkatietokeskuksen ylläpitämän palvelimen avulla internetiin Salon seudun ympäristökartastoon (<http://www.lounaispaikka.fi/ymparistokartasto/>), jossa tietoaineisto on kaikkien kiinnostuneiden ulottuvilla.

SOMERON KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Kulttuuriympäristön tutkimus Someron kunnassa

Someron ja Somerniemen rakennuskanta on inventoitu 1980-luvulla ja inventointitiedot on julkaistu 1990 Varsinais-Suomen rakennuskulttuurisarjassa. Inventointitietoja on päivitetty myös Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojektin puitteissa vuosina 1997 – 1999, siltä osin kuin ne kuuluivat projektin kohdealueeseen. Tuolloin päivitettiin inventointitietoja ja laadittiin digitaaliset maisemahistoriakartat projektin kohdealueelta. Projektista on laadittu raportti, joka on julkaistu Turun maakuntaseuran monistesarjassa.

SARA-KUM-projektissa oli varattu Someron alueelle 7,5 työkuukautta, joista käytettiin kolme kuukautta rakennusinventointiin. Vanhat inventointitiedot päivitettiin ja inventointiin valikoiden uudelleen kulttuurihistoriallisesti merkittävimmät kiinteistöt. Päivitetyn aineiston pohjalta tarkistettiin kulttuurihistorialliset arvot käyttäen samaa metodia kuin muissakin SARA-KUM-projektin tutkimusalueen kunnissa. Someron kunnan alueelta oli tallennettu tiedot yli 700 kiinteistöstä. Inventointitietoja on täydennetty alueinventoinneilla, joita on kertynyt 48 kylästä. Inventointien lähdeaineistona on käytetty pääasiassa Varsinais-Suomen maanmittaustoimiston arkiston historiallista kartta- ja asiakirja-aineistoa, paikallishistorioita ja kentällä kerättyä materiaalia. Maisemahistorian tutkimusta jatkettiin ja kaikista kylistä, joista on ollut saatavilla isojakokartta tai muu vanha historiallista maankäyttöä kuvaava kartta, on tehty maisemahistoriakartta ja määritelty arvoalueet.

Inventointiaineisto analysoitiin ja arvotettiin määreillä *Valtakunnallinen*, *Seudullinen*, *Paikallinen*, *Maisemallinen* ja *Historiallinen*. Arvomääreiden kriteerit on selvitetty aiemmin kappaleessa *Kulttuuriympäristön elementit ja arvot* (s. 6-7). Raporttiin on koottu kaikki arvotetut kiinteistöt ja alueet. Someron kunnan alueelta arvotettiin kulttuurihistoriallisin perustein 552 kiinteistöä ja 61 arvoaluetta. Analysoitu aineisto on yhdistetty liitteenä olevaan kulttuurihistoriallisia arvoja esittävään karttaan, johon on merkitty arvotetut kiinteistöt ja arvoalueet symbolein sekä vanha avoin viljelysmaisema, vanha tieverkosto, vanhat kylätontit ja muinaisjäännökset Someron kunnan alueelta.

SARA-KUM-projektissa tuotetut maisemahistoriakartat ovat tehneet Anna-Maija Hukkanen ja Jaana Salmi. Rakennusinventointia ovat tehneet Janne Haikari vuosina 2001 ja 2002 sekä Eija Hurme vuonna 2003. Raportissa käytetyt valokuvat ovat inventoijien ottamia ja ne on arkistoitu Turun maakuntamuseon arkistoon. Päivitetty aineisto on arvotettu asiantuntijatyöryhmässä, johon ovat kuuluneet maakunta-arkkitehti Heikki Saarento Varsinais-Suomen liitosta ja tutkijat Eija Suna ja Paula Silander Turun maakuntamuseosta. Muinaisjäännösinventointi on suoritettu Somerolla vuonna 1973 (Torvinen).

Tässä raportissa esitetään SARA-KUM-projektissa tuotettu arvotettu inventointiaineisto kylittäin järjestettynä. Kylistä on alueinventoinnin mukainen lyhyt yhteenveto alueen historiasta, maisemasta ja nykytilasta. Arvotetut alueet ja kiinteistöt on lueteltu kylittäin ja niihin liittyy lyhyt sanallinen kuvaus. Valokuvat ovat esimerkinomaisia ja niissä on pyritty kattavasti esittelemään vain valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittävät kohteet. Viereisellä sivulla on koko Someron kunnan alueelta maisemahistorian rakennetta kuvaava kartta. Kartan avulla voidaan helposti paikallistaa vanhojen asuinpaikkojen, peltöjen, niittyjen, myllyjen, teiden ym. Maisemaan liittyvien elementtien sijainti. Vastaavanlainen maisemahistoriakartta esitetään suuremmassa mittakaavassa (1:10 000) kylittäin. Raporttiin kootut arvotetut alueet ja kiinteistöt on numeroitu kohdenumerolla, jonka avulla ne löytää liitteenä olevasta kulttuurihistoriallisesta arvokartasta.

KARTTASELITYS

Kartat vv. 1764 - 1824, 1906

- kaivo
- ⛑ kelloputki
- ✚ kirkko
- ◆ lähde
- ⊗ mylly
- ◆ myöhempi talon paikka
- ▲ rajapyykki
- talo
- tehdas
- torppa
- ⊗ tuulimylly

- aita
- joki
- kylänraja
- pato
- pitkospuut
- polku
- portti
- puro
- raja
- silta
- tie

- haka
- kaalimaa
- karjapiha
- kartta puuttuu
- kasvima
- kytömaa
- metsä
- mäki
- niitty
- pelto
- rakennus
- saari
- sikomaa
- suo
- talon tontti
- torpan tontti
- vesistö

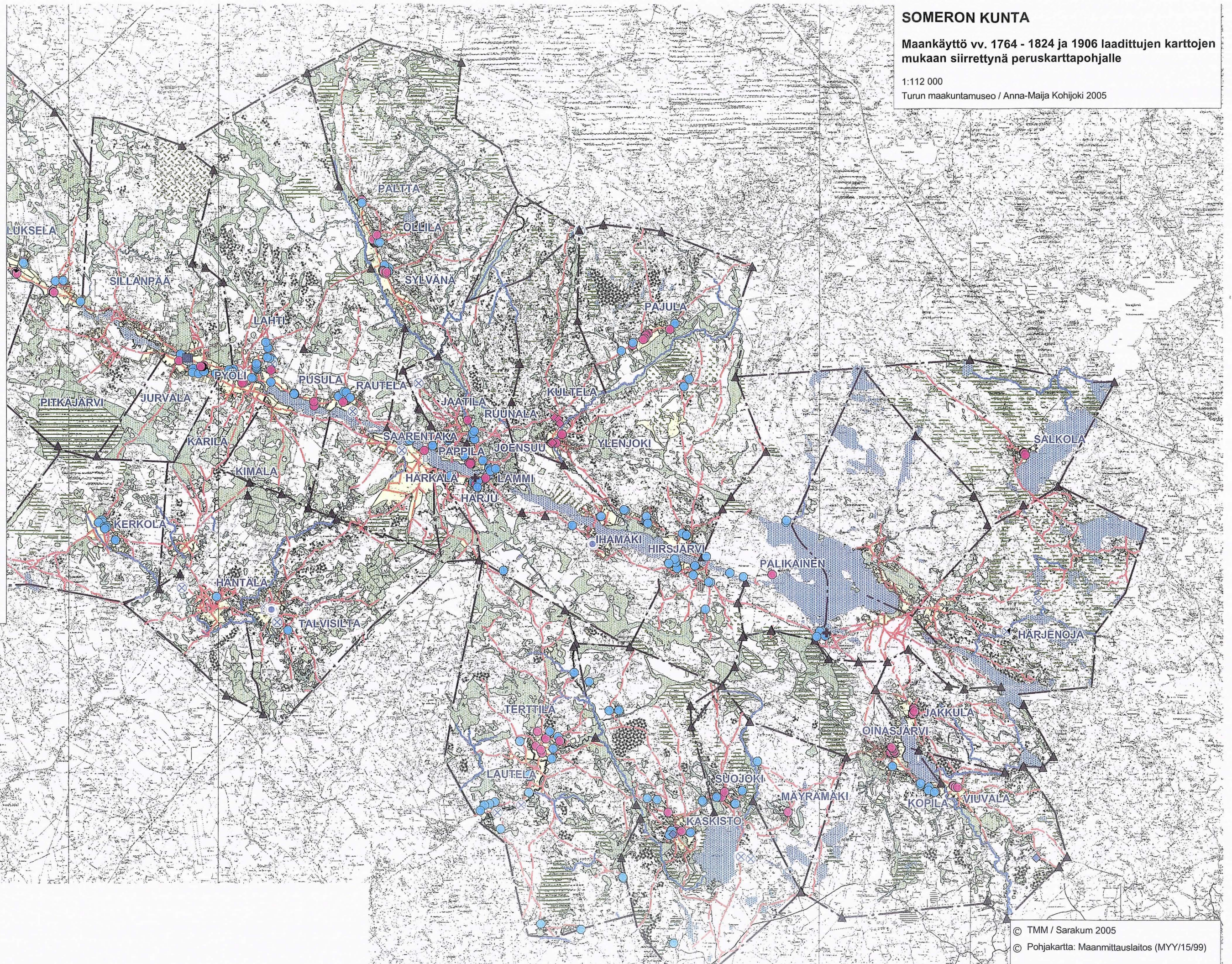
Mustavalkoinen peruskartta
vuodelta 1999

SOMERON KUNTA

Maankäyttö vv. 1764 - 1824 ja 1906 laadittujen karttojen
mukaan siirrettynä peruskarttapohjalle

1:112 000

Turun maakuntamuseo / Anna-Maija Kohijoki 2005

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Harju

Maisema

Hajun kylä sijaitsee Kirkkojärven etelärannalla. Vanha kyläalue on Kirkkojärven rannalla kylän länsilaidalla ja kirkon ympäristö on kylän nykyinen asutuskeskittymä.

Historia

Harjun kylä mainitaan jo 1500-luvulla, vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli kolme taloa: Kahari, Rahtu ja Sakko. Kustakin talosta erotettiin osat jo lähivuosina ja Sakko hävisi kokonaan 1596, kun sen molemmat osatalot liitettiin Kahariin. Vuonna 1639 Kaharista muodostettiin kartano ja nimi muutettiin Strandgård, Rantakartanoksi.

Rahtu jaettiin kahtia ja molemmat osat liitettiin 1795 kartanoon. Harjun kylästä muodostui yksinäisluontoinen kartano, jollaisena se säilyi 1870-luvulle, jolloin Rahdun osatalot Clemelä ja Rahtu taas itsenäistyivät. Torppia tunnetaan viisi torpparin nimellä: Matts torp 1743, Simon torp 1747, Jöran torp 1749, Anders torp 1751 ja Jacob torp 1753. Lisäksi Harjun kartanon 3 torppaa vuonna 1757, jotka olivat Usila, Markkula (?) ja rakuunantorppa nro 111. Vuonna 1910 oli kylässä enää kolme torppaa.. Kylän alueella on ollut luultavasti 1300-luvulta lähtien kirkko samoilla paikoin kuin nykyään. Kirkkomäen ympärille syntyi 1800-luvulla mäkitupa-asutusta ja Someron ensimmäinen kansakoulu 1880-luvulla.

Nykytila

Kylän asutustaajama on levinnyt Kirkonmäen ympärille, siitä syrjässä kylän länsilaidalla on vanha kyläalue, jolla sijaitsee Harjun kartano.

KUNTA
Somero

KYLÄKOSA
Harju

KOHDENO
1

ARVOALUE
Harjun kartano ja kylätontti

ARVOTUS
Seudullinen

KUVAUS

Kylätontilla on enää Harjun kartano, Klemelä ja Rahtu -nimiset entiset kantatilat siirrettiin isojaon aikaan 1890-luvulla muualle. Kartanon nykyinen päärakennus on rakennettu 1960-luvulla.

KUNTA
Somero

KYLÄKOSA
Harju

KOHDENO
2

ARVOALUE
Someron kirkkoalue

ARVOTUS
Valtakunnallinen

KUVAUS

Nykyinen uusgoottilainen tornillinen pitkäkirkko valmistui 1859 (G:T. Chiewitz), kivisakasti 1480-l. ja nyk.ruumishuone 1779. Kirkkomaata ympäröi kiviaita, jossa kaksi porttia. Valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö (RKY 172).

KUNTA
Somero

KYLÄ
Harju

KOHDENO
1

KIINTEISTÖ
Harju

ARVOTUS
Paikallinen

Harjun kartano muodostettiin 1590-luvulla ja vuosisatojen aikana kaikki kylän talot liitettiin siihen. Väentupa 1850-l., sauna 1800-l

KUNTA
Somero

KYLÄ
Harju

KOHDENO
2

KIINTEISTÖ
Heirola

ARVOTUS
Maisemallinen

Heirola on erotettu Lähteenkorvan tilasta. Päärakennus on pystytetty 1937, rakennuksen toiseen kylkeen on laajennettu 1970-luvun alussa matala varasto- ja saunasiiپی. Sijaitsee 200 metriä etelään kirkosta omakotialueella.

KUNTA
Somero

KYLÄ
Harju

KOHDENO
3

KIINTEISTÖ
Jäppilä

ARVOTUS
Maisemallinen

Mäkitupa, jonka on pystyttänyt 1899 sen suunnitellut rakennusmies Heikki From. Rakennukseen on myöhemmin lisätty pulpettikattoinen kuistiosa. Kirkonmäen vanhaa mäkitupa-asutusta, jonka pihan poikki on kulkenut aikoinaan tie mäelle.

KUNTA
Somero

KYLÄ
Harju

KOHDENO
4

KIINTEISTÖ
Kirkko

ARVOTUS
Valtakunnallinen

Punatiilinen kirkko on rakennettu 1859 arkkitehti G.T.Chiewitzin suunnittelemana. Se on uusgoottilainen päätytornillinen pitkäkirkko. Kirkkoa ympäröi kiviaita, jossa on kaksi porttia. Seutukaavassa suojelukohteena (SU-665).

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	5
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kirnukoski	Maisemallinen	
Harjun kartanon entinen torppa, jonka on pystyttänyt puuseppä Tuomas Lyly noin vuonna 1911. Rakennusta on jatkettu 1915 sekä 1961. Peruskorjauksessa 1983-85 rakennus palautettiin alkuperäistä vastaavaan asuun. Pihapiirissä sauna ja puuvaja.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	6
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kivisakasti	Valtakunnallinen	
Keskiaikainen kivisakasti on rakennettu 1480-luvulla ja sijaitsee vanhalla kirkkomaalla lähellä Kirkkojärven rantaa. Sakastin jyrkkä harjakatto on paanukatteinen. Seutukaavassa suojelukohteena (SU-664).		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	7
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Klemelä	Paikallinen	
Osatalo Rahdun vuonna 1732 jaetusta kantatilasta. Päärakennus on vuodelta 1893, korjaukset 1940-50-luvuilla. Piharakennuksista on jäljellä kaluliiteri, entinen savu/nykyinen sauna sekä navetan puolikas.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	8
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kunnas	Historiallinen	
Mäkitupa, Harjun kartanosta erotettu. Nahkuri Kustaa Paleniuksen 1910-luvulla pystyttämä asuintalo. Kirkonmäen vanhaa mäkitupa-asutusta. Nykyinen ulkoasu peräisin 1980-luvun peruskorjauksesta, jolloin mm. julkisivut on vuorattu profiilipellillä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	9
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kuusela	Maisemallinen	
Harjun kartanolta vuokratulle tontille noin 1900 pystytetty mäkitupa. Alunperin kahden huoneen ja eteisen mökkiin on peruskorjauksen yhteydessä 1947 lisätty ala- ja yläkertaan kaksi huonetta. Entinen kanala pihalla on muutettu varastoksi ja puuvajaksi.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	10
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kuusiranta	Maisemallinen	
Harjun kartanon syytinkiasunnoksi 1910-14 rakennettu asuinrakennus. Vuonna 1967 tehdyssä remontissa taloa on laajennettu matalalla lisäsiivellä. Pihapiirissä on lisäksi yhtä vanha ulkorakennus, johon on myöhemmin tehty huoneen ja keittiön asunto.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	11
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lainamakasiinit ja kirkon ruum	Valtakunnallinen	
Kirkkomiljööseen liittyvät kaksi lainamakasiinia on rakennettu 1758 ja toinen 1828. Ne sijaitsevat yhteismaalla ja ovat korkeita 2-kerroksisia hirsimakasiineja. Vuonna 1779 rakennettu kellotapuli muutettiin ruumishuoneeksi 1800-l. Seutukaavassa (SU-663)		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	12
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Leppälä (Kirkonmäen koulu)	Valtakunnallinen	
Kirkonmäellä sijaitseva Someron ensimmäinen kansakoulu valmistui 1882 asessori A.W.Lindeströmin suunnittelemana. Rakennus on U:n muotoinen ja siinä toimi myös pankin konttori vuosina 1884-1915. Ulkorakennus. Valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	13
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Luukko	Historiallinen	
Entinen Harjun kartanon torppa, joka on lohkottu itsenäiseksi v.1909. Asuinrakennus on pystytetty luultavasti 1916. Pihalla hirsinen talousrakennusrivi, jonka päädyssä pitkänurkkainen aitta 1800-luvulta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	14
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Myllymäki	Historiallinen	
Entinen Harjun kartanon torppa, lunastettiin itsenäiseksi noin 1920. Rakennus on pystytetty 1907. Pihapiirissä on talli/vaja/aittarakennus 1920-l.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	15
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauhala	Maisemallinen	
Entinen Harjun torppa, joka on lunastettu itsenäiseksi 1920-luvun alussa. Asuinrakennus vuodelta 1924, korjattu ja laajennettu 1950-luvun lopulla. Pihapiirissä on 1950-l. rakennetut puuvaja, talli ja navetta.		

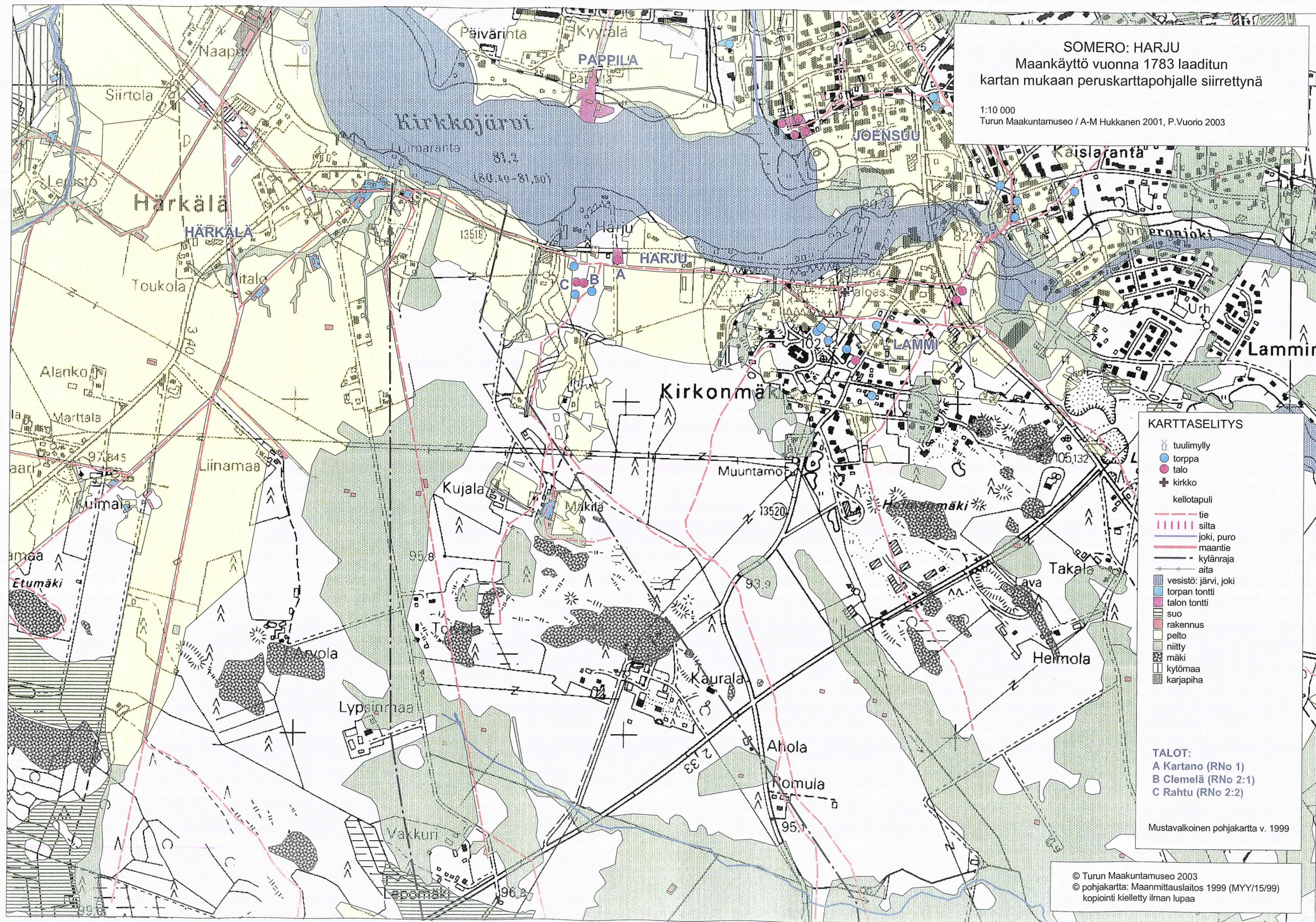
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	16
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rinne	Maisemallinen	
Talon on pystyttänyt suntio Sulander vuonna 1929, ulkoasu on 1950-luvun peruskorjauksesta. Huonejärjestys ja muurit ovat alkuperäiset.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	17
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Seurakuntatalo	Valtakunnallinen	
Aumakattoinen seurakuntatalo, jonka on suunnitellut arkkitehti Rafael Blomstedt vuonna 1928 ja rakennus valmistui 1931. Sijaitsee kirkon ja hautausmaan läheisyydessä. Osa valtakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	18
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Suomela	Historiallinen	
Harjun kartanon maista erotettu tontti, jolle kyläseppä Kustaa Nordman rakensi tuvan ja kamarin käsittävän talon vuoden 1875 tienoilla. Kuistiosa on uusittu 1930-luvulla. Vanhat talousrakennukset on purettu.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Harju	19
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuomisto	Maisemallinen	
Harjun kartanon etumiehen eli 'vourin' asunto on rakennettu 1800-l. lopulla. Peruskorjaus 1945. Navetta on purettu. Tila sijaitsee Someron seurakuntatalon naapurissa.		

KUNTA

Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA

Hirsjärvi

Maisema

Hirsjärven kylä sijaitsee Someron itäosassa Somerniemen rajalla Hirsjärven molemmin puolin. Kylä rajoittuu lännessä Kivisojan ja Ihamäen kyliin, lännessä Somerniemen Palikaisten kylään. Järven molemmilla puolilla kulkee järven suuntaisesti maantie. Vanhalan kohdalta erkanee tie pohjoiseen, Kiperänkulmalle ja Kartanolta pohjoiseen Karhunkorpeen. Järven eteläpuolella kulkevasta Helsinkiin johtavasta tiestä erkanee tie Söderkullan kaakkoispuolelta koilliseen, joka yhtyy Hirsjärventiehen järven toisella puolella. Näiden teiden risteyksessä, Wiikin ja Österkullan kartanoiden tuntumassa oleva lehtomaisema on suojeltu seutukaavassa. Kylän pohjoisosa on mäkistä metsämaisemaa, keskiosaa halkoo Someronjoki ja Hirsjärvi, eteläosa on savista tasankoa, jota halkovat useat pienet joet. Viljelyksessä kauan olleet peltoalueet sijaitsevat pääasiassa järven ranta-alueilla. Uudemmat viljelykset sijaitsevat pohjoisessa metsäsaarakkeiden väleissä ja etelässä jokien varsilla (mm. Karhunoja). Hirsjärven vanha talonpoikainen ryhmäkylä sijaitsi oletettavasti Hirsjärven tien pohjoispuolella mäen syrjässä nykyisen Kiperänkulmalle vievän tien itäpuolella peltoalueen reunamilla. Isojakokarttaan on tälle paikalle merkitty useita torppia Kartanon ja Vanhalan sijaitessa Hirsjärven pohjoisrannalla torppariasutuksesta etelään. Torppariasutusta oli myös järven eteläpuolella

Historia

Hirsjärvi mainitaan asiakirjalähteissä ensimmäisen kerran v. 1463. Vuonna 1539 kylässä oli 12 taloa, joista Aulis Ojan mukaan tunnetaan nimeltä vain kolme: Riippi, Takari ja Mulli. Vuoteen 1605 kylässä oli 13 taloa, joita aatelismies Anders Munck ryhtyi hankkimaan omistukseensa. Vuoteen 1632 mennessä tilat oli yhdistetty yksinäisluontoiseksi Hirsjärven kartanoksi. Kartano jaettiin kahtia 1690-luvulla, Kartanoksi ja Vanhalaksi (virallinen jako 1729). Jyrki Lehtisen selvityksen mukaan Hirsjärven säteriratsutila on jaettu kahtia vasta isojaon yhteydessä v. 1804 (tiedot on mahdollisesti viety tällöin maakirjaan). Hirsjärven, Kivisojan ja Ylenjoen kylät ovat olleet isossajaossa yhtä jakokuntaa. Isojako tässä jakokunnassa on toimitettu v. 1785 (Somero 2:- ja 2:a). Isossajaossa Hirsjärvi on ollut yksinäistalona. Isonjaon yhteydessä Hirsjärven säteriratsutila on v. 1804 halottu kahteen osaan: 1:1 Kartano (litt. A, omistajana edesmenneen vänrikin Johan Munckin perilliset) ja 1:2 Vanhala (litt. B, omistajana edesmenneeen kornetti Adolf Lindeströmin perilliset). Vuonna 1895 Vanhala eli Söderkulla on halottu kahteen osaan: 1:3 Vanhala ja ja 1:4 Söderkulla. Vuoden 1899 hekikirjan (Kansallisarkisto H 119) mukaan ovat tilojen omistajina vuonna 1899 olleet seuraavat henkilöt: Kartano: Albert Eklund; Söderkulla: Knut Söderström; Vanhala: tuomari Amatus Söderström. Jaossa järven pohjoispuolisen osan nimeksi tuli Vanhala ja eteläpuolisen osa sai virallisesti nimen Söderkulla eli Seeteri. Söderkulla mainitaan asiakirjoissa myös torppana. Söderkullasta on myöhemmin lohkottu entinen syytinkirakennus, Wiik, joka sijaitsee Hirsjärven ylittävän sillan pielessä. Wiikin syytinkimaa ilmestyy rippikirjoihin 1840-luvulla. Kylän jakoasiakirjoissa mainitaan 1800-luvun puolivälissä Kartanon, Vanhalan ja Söderkullan lisäksi Vanhalalle kuuluva Kujanpään kantatila sekä Kartanole kuuluva Hollan kantatila. Vuonna 1909 on Vanhalasta erotettu tila 1:7 Korpi ja Kartanosta tila 1:9 Marjala. Vuonna 1920 on Kartanosta (omistajina August Laaksonen ym.) erotettu tila 1:18 Härkjoki Albert Eklundille ja myöhemmin samana vuonna Kartanosta (omistajana silloin Someron kunta) tila Rälssi 1:19 Hjalmar Torkkomäelle. Isonjaon ajankohtana on Vanhalalla ja Kartanolla ollut tontti Hirsjärven pohjoisrannalla nykyisen Vanhalan kartanon luota rantaan johtavan tien päässä. Nykyiset Vanhalan ja Kartanon tontit ovat isonjaon aikaisista tonteista pohjoiseen. Söderkullan nykyinen talouskeskus on samalla paikalla kuin Söderkullan torppa isojakokartassa. Torpat ovat sijainneet ryhmänä Hirsjärven tien pohjoispuolella sekä hajallaan järven eteläpuolella. Someron ensimmäinen torppa oli Hirsjärven torppa, joka syntyi Ylenjoella ennen vuotta 1692. Ylenjoen torpan lisäksi 1720-30-luvulla torppia oli Suomen asutuksen yleisluettelon mukaan ainakin kuusi: Kujanpää, Löytty, Hepola, Johanin, Matin (myöh. Takala) sekä rakuunan (myöh. Uotila) torppa. Rippikirjojen mukaan torppia oli vain neljä: Löytty, Marjamäki, Mäkilä ja Ranta. Vuosina 1757-63 pidetyyn rippikirjaan oli merkitty 17 torppaa. Vuonna 1800 kylässä oli 32 torppaa ja vv. 1820-50 kaikenkaikkiaan n. 36 torppaa. 1800-luvun lopulla torpoien määrä alkoi laskea. Vuonna 1910 torppia oli enää 17. Vuonna 1920 Someron kunta osti Hirsjärven kartanon ja kartanon tiluksista lohkottiin 10 palstaa. Hirsjärven kylän talomäärä alkoi kasvaa 1920-luvulta lähtien ja v. 1940 taloja oli jo lähes sata.

Nykytila

Hirsjärven kylän voidaan katsoa muodostuvan neljän järven rantamilla sijaitsevan kartanon ympärille. Hirsjärven kartanoalue hallitsee maisemaa Hirsjäeven tien varrella ja Söderkullan kartanomiljöö hallitsee järven eteläpuolella. Wiik sijaitsee luonnonkauniilla paikalla Hirsjärven ylittävän sillan tuntumassa. Vanhala sijaitsee järven pohjoispuolella tien eteläpuolella pienen metsä saarekkeen reunalla. Ainoastaan Wiik on kesäasuntona. Kylässä ei ole eritystä asutustihentymää. Myöhempi asutus on levittäytynyt entisille takamaille metsäteiden varsille. Isojaon aikaiset pellot ovat edelleen viljelyksessä ja uudet pellot sijaitsevat takamailla metsäsaarakkeiden välissä. Myös järven

eteläpuolella, Kurkuojan varsilla on uudempaa viljelyaluetta. Vanhalla kylätontilla ja Hirsjärven rannoilla on jonkin verran mökki- ym. Asutusta. Hirsjärven herraskartano on suojeltu seutukaavassa merkinnällä SU-kohde 666, Söderkulla merkinnällä SU-kohde 667 ja Wiik merkinnällä SU-kohde 669. Muita seutukaavassa merkittyjä kohteita ovat: Kääntelän Jyrkinharju (SU:4 483, geologisesti monipuolinen kokonaisuus) ja Painio-Hirsjärvi-Pitkäjärvi -vesistö (av 7). Lisäksi Hovilan ja Kääntelän välinen ranta-alue on varattu monikäyttö- ja ulkoilualueeksi (MR).

KUNTA

Somero

ARVOALUE

Vanha kartanon tontti

KYLÄKOSA

Hirsjärvi

ARVOTUS

Historiallinen

KOHDENO

3

KUVAUS

Kartanon ja Vanhalan rakennukset sijaitsivat rinnakkain järven rannassa 1800-luvun lopulle saakka. Nykyisin tontti on rakentamaton. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös.

KUNTA

Somero

ARVOALUE

Vanha torppa-alue

KYLÄKOSA

Hirsjärvi

ARVOTUS

Maisemallinen

KOHDENO

4

KUVAUS

Alueella sijaitsi 1700-luvun lopulla 8 torppaa (mm. Heikkilä, Takala, rakuunat. Hirsman, Mäenpää). Kyseessä lienee vanha kylätontti (1539 taloja 12, joista nimeltä tunnetaan vain Riippi, Takari ja Mulli). Rakennukset hävinneet 1900-luvun vaihteessa.

KUNTA

Somero

ARVOALUE

Wiik ja silta

KYLÄKOSA

Hirsjärvi

ARVOTUS

Seudullinen

KOHDENO

5

KUVAUS

Wiikin "herraskartano" on kuulunut Seeteriin alun perin syytinkiläisasuntona. Se muodostaa Hirsjärven sillan ja aluetta ympäröivän puuston kanssa hienon miljöön.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	20
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hirsjärven Kartano	Seudullinen	
Hirsjärven kartano on perustettu 1600-luvun alussa ja nykyiselle paikalleen kartano on siirretty 1700-l lopulla. Empire-tyylinen päärakennus 1840-luvulta ja muu rakennuskanta muodostaa näkyvän kartanomiljöö Hirsjärventien varrella .		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	21
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kirkkomiljöö	Valtakunnallinen	
Vanha kirkko valmistui 1859, lähellä on myös jo 1480-luvulla rakennettu kivisakasti ja kellotapuli, joka rakennettiin uudestaan 1779. Kirkko ja kivisakasti sekä kirkkorantaan liittyvä miljöö on merkitty suojelukohteeksi. (SU:2-441).		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	22
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Korpi (Otuskallio)	Paikallinen	
Erotettu Hirsjärven kartanosta 1905, jolloin päärakennus on siirretty nykyiselle paikalleen. Päärakennus on rakennettu 1800-luvulla, peruskorjattu 1953, 1960-l. ja 1975. Pihapiirissä navetta 1896 ja kanala 1945.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	23
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kääntelä	Maisemallinen	
Kääntelässä on toiminut kauppa 1870-luvulta lähtien ja myöhemmin myös posti. Rakennus on säilyttänyt hyvin 1920-30-luvun ulkoasunsa. Sijaitsee avoimella ja näkyvällä paikalla maantien varrella.		

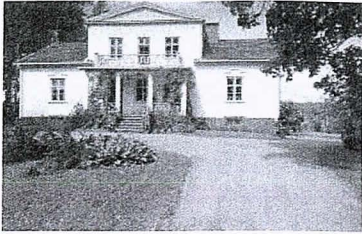
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	24
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lehtivaara (Vuotila)	Maisemallinen	
Entinen Hirsjärven kartanon torppa. Asuinrakennus on pystytetty 1929, laajennettu 1945. Pihapiirissä on lisäksi uudempi asuinrakennus, navetta, hirsinen puuvaja/aitta/varasto sekä sauna.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	25
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Marjala	Paikallinen	
Paikalla on isojaon aikaan ollut torppa. Marjala on lohkottu Hirsjärven kartanosta 1930-l. Asuinrakennus 1911, jugend-ulkoasu on hyvin säilynyt.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	26
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkelä	Historiallinen	
Nykyisin asuinrakennuksena oleva entinen leivintupa on pystytetty 1883. Vuonna 1949 siihen on lisätty kamari ja eteinen, vuonna 1984 tehty sauna ja pesutilat. Vanha kauppa- ja asuinrakennus on purettu, samoin talousrakennukset. Hirsiaitta on jäljellä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	27
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäntyharju	Maisemallinen	
Päärakennus on pystytetty 1920-luvun alussa. Remontoitu v.1951, jolloin luultavasti lisätty rakennuksen toiselle sivulle sen koko pituuden mittainen pulpettikattoinen osa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	28
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Salama (Kujansuu)	Maisemallinen	
Asuinrakennus on pystytetty 1920. Katon ristipäädyt on poistettu 1940-luvulla. Remontti 1961, jolloin osa ikkunoista vaihdettu. Pihapiirissä on lisäksi navetta, vaja ja sauna.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	29
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Söderkulla eli Seeteri	Seudullinen	
Seeteri eli Söderkulla (ent. Vanhala) on lohkottu Hirsjärven säterikartanosta 1690-luvun jälkeen ja jaettu kahtia 1895. Seeterin rakennukset (päärakennus 1936 rak.mest. Anttila) ja ympäröivä jokivarsimaisema muodostavat arvokkaan herraskartanomiljöö.		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	30
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vanhala	Seudullinen	
Vanhala on Hirsjärven kartanon osatalo, joka on lohkottu 1700-luvun vaihteessa ja jaettu kahtia 1895. Nykyinen päärakennus on 1937 rak.mest. Anttila. Vanhala sijaitsee näkyvällä paikalla tien varrella Hirsjärven pohjoisrannalla.		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	31
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vataja	Maisemallinen	
Asuinrakennus on rakennettu 1900-l. vaihteessa ja hirsiseinät ovat osittain vuoraamattomat. Pihapiirissä on lisäksi vanha karjarakennus.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Hirsjärvi	32
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Wiik	Seudullinen	
Wiik on Söderkullan kartanon syytinkirakennus. Empire-tyylinen huvila ja pienoiskartano on valmistunut 1850-luvulla. Wiik sijaitsee näkyvällä paikalla Hirsjärven etelärannalla.		
		

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Häntälä
Maisema	
Häntälän kylä sijaitsee Someron eteläosassa Rekijoen laaksossa. Maisemaa hallitsee laaja ja monihaarainen notkolaakso, Häntälän notkot. Notkojen seinämät ovat jyrkät ja alueen joet virtaavat niiden pohjalla melko syvällä. Notkot ovat säilyneet kasvillisuuden osalta melko avoimina. Notkot ovat vanhastaan olleet laidunmaita, ja ne on 1990-luvulta alkaen pyritty myös pitämään sellaisina erityisen perinnemaisemaprojektin avulla. Rekijokilaakso on nimetty Varsinais-Suomen arvokkaiden perinnemaisemien joukkoon. Sen arvoluokka on valtakunnallinen. Häntälän vanha kylätontti sijaitsee mäenharjanteen etelä-kaakkoisrinteellä. Kylätontin eteläpuolella on peltoaukea, jonka eteläreunalla kulkee notkelma. Notkelma suuntaa pohjoiseen kylätontin länsipuolella n. 600-700 metrin päässä. Myös kuljettaessa itään Talvisillan kylään tullaan syvään notkelmaan.	

Historia
Ensimmäinen maininta asiakirjoissa Häntälästä on vuodelta 1439. Vuonna 1492 kylässä oli viisi taloa, vuonna 1540 niitä oli kuusi: Anttila, Naula, Seppä, Unkila, Äijälä ja yksi nimeltä tuntematon talo. Vuoden 1540 jälkeen tilat jakautuivat useaan kertaan. Anttila jaettiin kahtia v. 1574 mutta syntyneet talot yhdistettiin v. 1643. Nimetön talo liitettiin Seppään v. 1609. Naula jakautui 1700-luvulla neljään osaan. Ensin vuonna 1738 se jaettiin Ali- ja Yli-Naulaksi, sitten v. 1799 niistä erotettiin talot, joita kumpaakin nimitettiin Naulaksi. Äijälä jaettiin v. 1803 Yli- ja Ali-Äijälään ja Unkila v. 1806 Ali- ja Yli-Unkiaaln. Seppä jaettiin vuonna 1827 Ali- ja Yli-Seppään. Ali-Sepästä erotettiin Kankare v. 1842. Kylässä oli 12 taloa 1890-luvulle tultaessa. Kylässä oli kaksi sotilastorppaa 1700-luvun puolivälissä. Saman vuosisadan lopulla perustettiin ensimmäinen varsinainen torppa. Torppien määrä nousi voimakkaimmin 1800-luvun alkupuolella ja vuosisadan puolivälissä niitä oli 25. Sen jälkeen niiden määrä kääntyi laskuun. Vuonna 1900 kylässä oli 13 taloa. Niiden rekisterinumerot olivat: 1 Yli-Äijälä ja Ali-Äijälä, 2 Seppälä ja Kankari, 3 Anttila (kahdessa osassa), 4 Naula (neljässä osassa), 5 Ungila (kolmessa osassa). Talomäärä kääntyi 1900-luvun alkupuolella jälleen nousuun kun tilojen jakamista säätelevää lainsäädäntöä muutettiin. Kylässä toimitettiin isojaon täydennys 1890-luvulla ja siihen asti Häntälän tilojen talouskeskukset sijaitsivat tiiviinä ryhmänä vanhalla kylätontilla.

Nykytila
Vanha kylätontti on pysynyt tiiviinä asutuskeskittymänä, vaikka vanhoja kantataloja onkin siirtynyt siltä pois. Liiketoiminta on suurimmaksi osaksi loppunut kylässä, vain pankin konttori on jäljellä. Vanhaa rakennuskantaa kylätontilla on säilynyt jonkin verran. Merkittävimpiä kohteita ovat Yli-Naulan talouskeskus kylämäen laella, Yli-Äijälän vanha päärakennus Häntäläntien varressa sekä Häntäläntien ja Kimalantien risteyksessä oleva vanha kauppakiinteistö Isomäki. Muu kylän asutus on keskittynyt teiden varsille. Häntäläntien varrella, Kylätontin itäpuolella on Häntälän koulu ja vanha meijeri, joka on säilynyt hyvin vanhassa asussaan. Häntäläntie jatkuu myös kylätontilta länteen, jossa notkelman takana on haja-asutusta. Kylätontilta pohjoiseen lähtevien Kerkolantien ja Kimolantien varrella on lisäksi asutusta.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Häntälä	6
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS
Kylätontti on säilynyt tiiviinä asutuskeskittymänä, jossa on sekaisin vanhaa ja uutta asutusta. Sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla peltoaukean laidassa, mäenharjanteen eteläkaakkoisrinteessä. Kylätontin halki kulkee Häntäläntie.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	33
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Unkila	Historiallinen	

Unkilan kahtiajaetun kantatilan toinen osatila. Päärakennus muutettiin maamiesseurantaloksi 1928 ja se paloi kokonaan 1971. Nyk. asuintalo on entinen muorintalo 1920-l. Sijaitsee kylämäellä, pohjoiseen Unkilan isojaonaikaiselta paikalta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	34
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Äijälä	Paikallinen	

Äijälän kahtiajaetun kantatilan toinen osatila, päärakennus on rakennettu 1920-luvulla. Tilan rakennukset siirrettiin isojaossa (1890-l.) vanhasta kyläkeskustasta pois. Pihapiirissä on lisäksi saunarakennus.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	35
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haapasaari	Paikallinen	

Asuinrakennus on pystytetty 1914 ja laajennus on tehty 1946.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	36
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Isomäki	Seudullinen	

Isomäki on kauppakiinteistö 1900-luvun alusta ja se sijaitsee keskeisellä paikalla teiden risteyksessä. Kauppa- ja asuinrakennukseksi vuosina 1918-1920 valmistunut talo on hyväkuntoinen ja vanhassa asussaan säilynyt.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	37
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kulma	Maisemallinen	

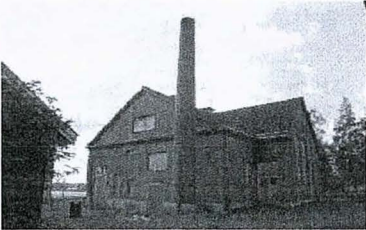
Kulma (ent. Kaunela) sijaitsee Häntälän kylätontin laidalla, keskeisellä paikalla teiden risteyksessä. Vuonna 1909 valmistunut päärakennus on peruskorjattu ja laajennettu 1980-90-luvuilla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	38
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kunniala	Maisemallinen	

Keskeisellä paikalla Häntälän kylässä oleva Kunnialan päärakennus on valmistunut 1913 ja sen vanhat piirteet ovat säilyneet melko hyvin. Peruskorjattu 1961 ja 1990-luvulla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	39
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Maitola	Seudullinen	

Häntälän Osuusmeijeri rakennettiin 1933-35 lähelle vanhaa kylämäkeä. Meijerirakennus on säilynyt hyvin vanhassa asussaan.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	40
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäenpää	Historiallinen	

Mäki-Anttilan talon vanha muonamiesten asunto, joka lienee rakennettu 1800-luvun lopulla tai 1900-luvun alussa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	41
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäki-Anttila	Paikallinen	
Kylän kantatalosta 1800-l:n lopulla jakamalla syntynyt Mäki-Anttila sijaitsee yksinäistontilla, näkyvällä paikalla Kimulantien varressa olevalla mäen harjanteella. Vanhassa asussaan hyvin säilynyt päärakennus on rakennettu 1850-luvulla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	42
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäntykallio	Maisemallinen	
Asuinrakennus on pystytetty 1930-luvulla, korjattu 1970-luvulla. Vuonna 1986 ollut ulkoasultaan yhä osin vanhailmeinen. Pihapiirissä on lisäksi peltinen vaja 1970-luvulta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	43
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauhanranta	Paikallinen	
Häntälän kylämäen ylärinteessä, lähellä vanhaa kyläasutusta oleva Rauharanta on rukoushuone, joka on valmistunut v. 1929. Rakennuksen vanha asu on säilynyt hyvin.		

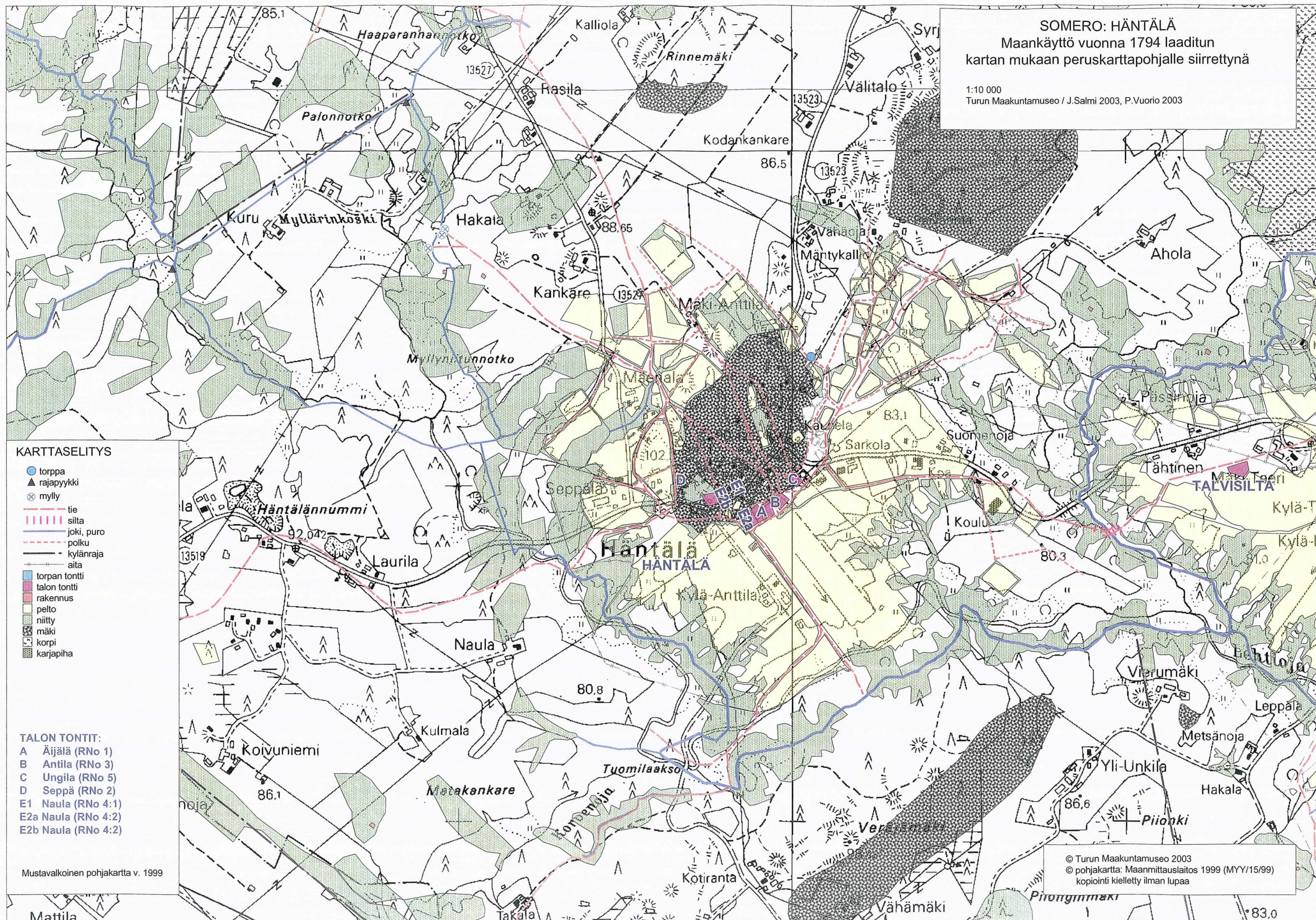
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	44
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Seppälä	Maisemallinen	
Seppälä (ent. Ali-Seppä) sijaitsee Häntälän kylätontin länsipuolella (siirretty 1892). Tilan ainoa vanha rakennus on hirsinen asuintalo, joka lienee rakennettu 1900-luvun alussa. Vanhailmeinen ulkoasu v.1986.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	45
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Väinölä	Paikallinen	
Väinölä eli Häntälän vanha alakansakoulu on valmistunut v. 1930. Vanhassa asussaan hyvin säilynyt koulurakennus sijaitsee melko näkyvällä paikalla Häntäläntien varressa, Häntälän ja Talvisillan kylien puolimatassa. Opastuskeskus.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	46
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Naula	Paikallinen	
Naulan kantatilasta 1738 jakamalla syntynyt Yli-Naula sijaitsee vanhalla paikallaan kylämaässä. Varastokäytössä oleva vanha päärakennus on 1800-luvun alusta. Uudempaa, vuonna 1918 valmistunutta päärakennusta on laajennettu myöhemmin (1950-l.).		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	47
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Unkila	Paikallinen	
Unkilan kantatilan toinen osatila. Päärakennus on rakennettu 1916-17. Pihapiirissä on lisäksi kanala 1930-luvulta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Häntälä	48
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Äijälä	Seudullinen	
Äijälän kantatalosta 1803 jakamalla syntynyt Yli-Äijälä sijaitsee kylämaällä keskeisellä paikalla. Päärakennus, joka on valmistunut 1800-luvulla ja peruskorjattu v. 1911, on säilynyt hyvin vanhassa asussaan.		

Maisema

Härjenlahden kylä sijaitsee Someron itäosassa, entisessä Somerniemen pitäjässä Painiojärven etelärannalla. Kylä rajoittuu lännessä Hirsjärven ja idässä Keltiäisen ja Härjenojan kyliin. Kylä keskeitä aluetta on Kirkonkulman, jossa risteää useita teitä: itä-länsi-suunnassa Painiojoen ympäri Keltiäisiin ja Vesanojalle johtava tie sekä etelään Helsinkiin vievä tie. Kirkkomäki sijaitsee Painiojärven ja Moronperän lahden rannalla. Painiojärven itäosan rannat ovat jyrkkiä ja rinteillä kasvaa havupuuvaltaista metsää. Keltiäisiin johtava tie nousee jyrkästi Moronperänlahden itäpuolella ja mäen päällä on komeaa kangasmetsää. Moronperän lahteen laskee lännestä tuleva Hossinoja. Kirkonkulman eteläpuolella on kaksi lampea: Jyrkkälampi ja Likolampi. Härjenlahden pellot ovat rikkonaiset ja ne sijaitsevat laajojen metsäsaarekkeiden välissä. Peltalueet sijaitsevat Kirkonkulman eteläpuolella, missä on myös yhtenäisempi laaja peltoalue, sekä Toivoniemen eteläpuolella.

Historia

Härjenlahti esiintyy asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1507. Vuonna 1539 kylässä oli kaksi taloa, Hurri ja Hiiska. Vuonna 1596 Hurrista erotettiin Suupus. Kylä oli läänitettynä 1600-luvun alussa ja v. 1649 kylän talot ostettiin rälssiksi. 1680-luvun reduktion seurauksena kylän talot määrättiin Palikaisten kartanon augmenttitiloiksi.

Somerniemen Härjänlahden kylä on isossajaossa ollut omana jakokuntanaan. Isojako Härjänlahden kylässä on toimitettu v. 1795 (Somerniemi 1:-). Isossajaossa mukana olleet Härjänlahden kylän talot ovat seuraavat: Hurri (Rn:o 1, litt. A), Suupus (Rn:o 2, litt B) ja Hiiska (Rn:o 3, litt C). Kaikkien kolmen tontit ovat sijainneet vierekkäin nykyisen Toivoniemen talon pihapiirin kohdalla sijainneella kylätontilla. Isoajakoa toimeenpantaessa ovat taloista Hiiska ja Suupus kuuluneet viereisessä Palikaisten kylässä sijaitsevan Palikaisten kartanon omistajalle vänrikki Adolf Fredrik Rotkirchille. Hurri on vielä tuolloin ollut talonpoikaisessa omistuksessa, mutta tullut sittemmin niin ikään liitetyksi Palikaisten kartanoon 1900-luvun alkuun mennessä, minkä jälkeen kylän kaikki talot ovat olleet Palikaisten kartanon omistuksessa. Vuonna 1925 (Somerniemi 1:8) on tilat Rn:o 1-3 (Hiiska, Hurri ja Suupus) yhdistetty maarekisterissä yhdeksi tilaksi nimellä Toivoniemi (Rn:o 4). Sitä ennen niistä oli jo erotettu vuokra-alueita ja palstatiloja. Kartassa Somerniemi 1:8 näkyy Toivoniemen talouskeskus nykyisellä paikallaan entisen Härjänlahden kylätontin kohdalla. Härjenlahden ensimmäinen torppa, Kyläväli, perustettiin vasta 1800-luvun puolivälissä. Kirkon läheisyydessä olleet torpat kuuluivat Palikaisten kylään. Härjänlahden kylän alueella sijaitsee Somerniemen seurakunnan (aiemmin Someron emäpitäjään kuuluneen Somerniemen kappeliseurakunnan) kirkko. Isonjaon kartassa (Somerniemi 1:-) kirkon tontti on nykyisen kirkkorakennuksen kohdalla. Nykyinen hautausmaa on isojakokartassa peltoa ("Kirkomäki Torp åker"). Kirkonmäen torpan tontti on ollut lähellä peruskartassa näkyvän nykyisen kirkkomäen tilan talouskeskusta. Vuonna 1902 (Somerniemi 1:1) on kirkon tontti erotettu palstatilaksi Kirkkomaa (Rn:o 1:1) ja tonttia samalla laajennettu länteen ja etelään (merkitty maarekisteriin v. 1904). Vuonna 1922 on Somerniemen seurakunnalle edelleen erotettu Kirkkotontin ja Painionjärven välinen ranta-alue Kirkkoranta-nimiseksi lohkotilaksi (Rn:o 3:11, merkitty maarekisteriin 1927). Lähiympäristön tiloista Kuntala (Rn:o 3:2) kirkolle johtavan tien alkupäässä sen vasemmalla puolella on erotettu palstatilaksi ja merkitty maarekisteriin vuonna 1912 (Somerniemi 1:2).

Muista lähiympäristön tiloista on vuokra-alueiden lohkomisessa vuosina 1920-23 mitatulla kartalla (Somerniemi 1:7) erotettu seuraavat tilat: 1:3 (nykyisessä peruskartassa Saarikko, talouskeskuksen paikka sama); 3:9 (nykyisessä peruskartassa Vasenius, talouskeskuksen paikka eri); 3:10 (nykyisessä peruskartassa Kirkkomäki, talouskeskuksen paikka sama); 1:4 (nykyisessä peruskartassa Peltola, talouskeskuksen paikka sama); 2:5 (nykyisessä peruskartassa Mäkelä, talouskeskuksen paikka sama); 2:4 (nykyisessä peruskartassa Nummela, talouskeskuksen paikka sama); ja 2:3 (nykyisessä peruskartassa vailla nimeä, talouskeskus välittömästi Nummelasta pohjoiseen maantien eteläpuolella).

Somerniemen ensimmäinen kappelikirkko on perimätiedon mukaan rakennettu 1682 Palikaisten kartanon omistajien aloitteesta. Tilalle rakennettiin uusi kirkko v. 1731 ja kellotapuli valmistui 1749. Kappeliseurakunta sai ruotsinkielisen nimensä Sommarnäs kartanonomistajien mukaan. Nykyisen kirkkomaan läheisyydessä on kaksi kivikautista asuinpaikkaa.

Nykytila

Vanhalla kylätontilla sijaitseva Toivoniemi on autiona. Tilan rakennuskanta on toistaiseksi hyvässä kunnossa. Kaunis Kirkkomäki ja Kirkonkulma muodostavat kylän keskeisen alueen, jonne myös asutus on keskittynyt. Somerniemen kirkko on suojeltu seutukaavassa merkinnällä SU:2 441. Kirkkomäen ja Kirkkopellon kivikautiset asuinpaikat on suojeltu merkinnällä SU-kohde 640 ja 641. Painiojärven eteläinen niemenkärki on seutukaavassa merkitty virkistysalueeksi (VI:1 R 301). Kirkkomäen länsipuolella sijaitseva soranottopaikka on seutukaavassa merkitty laajenemispaineen alaiseksi (EO/MT 558). Kirkonkulman eteläpuolella oleva Jyrkkälammin-Likolammin alue on geologisesti merkittävä (SU:1 403). Lisäksi on suojeltu Painiojärven Moronperän virkistyspaineen alainen Marjasaari (SU-kohde 607).

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Härjenlahti	7
ARVOALUE	ARVOTUS	
Kirkkomäki	Valtakunnallinen	

KUVAUS

Kirkko on sijainnut samalla paikalla 1600-luvulta lähtien. Kirkkorakennus on 1800-luvulta ja kellotapuli vuodelta 1749. Kirkkomaa ja rakennukset muodostavan Painiojärven rannalla merkittävän kokonaisuuden. Paikalla on ollut asutusta jo kivikaudella.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Härjenlahti	8
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

Vuonna 1795 kolmitaloinen ryhmäkylä, nykyisin jäljellä Toivoniemen rakennukset.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenlahti	49
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakala	Historiallinen	

Ent torppa Arimajärven rannalla kallion laella. Asuinrak 1900-l alusta, ikkunat uusittu, kuisti 1960-l:lta. Aitta 1800-l:lta?, lisäksi muita rakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenlahti	50
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kirkkomaa	Valtakunnallinen	

Paikalle on rakennettu ensimmäinen kirkko 1680-luvulla. Somerniemen nykyinen, 1800-luvun alussa valmistunut pitkäkirkko ja 1740-luvulla valmistunut kellotapuli muodostavat vanhan kirkkomaan kanssa valtakunnallisesti arvokkaan kulttuuriympäristön.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenlahti	51
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kotirinne	Maisemallinen	

Asuinrak v.1932, peruskorjattu 1970-l:lila. Alunperin komisario Waseniuksen itselleen rakennuttama eläkeläistalo. Salkolantien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenlahti	52
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kumpula	Historiallinen	

Rakennettu Somerniemen kunnantaloksi v.1912-1913, suunnittelukilpailun tulos, piirtänyt Anselmi Aarnio. Peruskorjattu 1970-l:lila asunnoksi, osin vanhailmeinen. Helsingintien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenlahti	53
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Toivola	Historiallinen	

Asuinrak tod.näk. 1800-l:lta, vanhat tulisijat purettu ja rakennukseen lisätty pitkän sivun mittainen lisäosa. Ulkoasu vanhailmeinen. Salkolantien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenlahti	54
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Toivoniemi	Paikallinen	

Toivoniemi on muodostettu 1800-luvun puolivälissä kylän kolmesta kantatilasta ja se sijaitsee vanhalla kylätontilla avoimella ja näkyvällä paikalla. Vuosisadan vaihteen rakennuskanta on hyvin säilynyttä. Päärak. 1925, ulkovuoraus 1960-l.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	55
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kalliomäki	Historiallinen	
Asuinrak 1880-1890-l:lta, tehty vanhoista hirsistä, lyhennetty 1960-l:lla, remontoitu, . Aitta 1880-1890-l:lta. Kumpareella metsätien varrella. Pihapiirissä myös muita rak:a.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	56
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Karppi	Maisemallinen	
Vanha kantatila, siirretty kylätontilta nyk paikalleen 1920-l:lla. Asuinrak v.1926, tehty vanhoista hirsistä, peruskorjattu v.1958, ikkunat uusittu takaisin vanhanmallisikai 1970-l:lla. Navetta v.1922, peruskorjattu v.1958. Aitta 1700-l lopulta?		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	57
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kilo	Paikallinen	
Kylän kantatila, siirretty kylätontilta nyk paikalleen v.1914. Asuinrak v.1914, tehty vanhoista hirsistä, jugendvaikutteinen, asu säilynyt lukuunottamatta koillispäätyyn v.1961-1962 tehtyä autotallisiipeä. Navetta v.1932.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	58
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Korkiala	Historiallinen	
Asuinrak tod.näk. 1900-1910-l:lta, kamarillinen yksinäistupa. Kunnostettu lomakäyttöön, vanhailmeinen. Kovelontien itäpuolella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	59
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lautalato	Historiallinen	
Ent Sarven talon torppa, itsenäistynyt 1930-l:lla. Asuinrak v.1934, ollut v. 1989 alkuperäisessä asussaan ja asumaton. Metsätien päässä metsän keskellä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	60
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mylläri	Historiallinen	
Ent Kilon talon torppa 1800-l:lta, ollut myllärin asuntona. Lähellä on ollut saha ja mylly, joita ei enää ole. Asuinrak 1800-l lopulta, laajennettu tod.näk. 1920-l:lla, lisäosa ja peruskorjaus 1970-1980-l:lta. Vanhailmeinen. Myllyjoen varrella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	61
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäenpää	Historiallinen	
Ent Sarven tilan torppa. Asuinrak tod.näk. 1800-l:lta, ulkoasu uusittu 1940-1950-l:lla, 6-ruutuiset ikkunat. Talousrakennusrivi, jossa riihi ja aitta 1800-l lopulta. Hämeenhuhdantien varrella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	62
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkilato	Historiallinen	
Ent Kilon tilan torppa. Asuinrak tod.näk. v.1858, paritupa, vuorattu 1920-l, peruskorjattu 1960-l:lla. Pitkät hirsinurkat koteloitu, ikkunamalli muutettu. Aitta v.1864. Vanhalahdentien varrella metsän ja pienten peltojen ympäröimänä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härjenoja	63
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nummenpää	Historiallinen	
Asuinrak tehty sodan jälkeen, aiempi palanut sodan aikana. Useita ulkorak:a, joista osa ollut inventointiaikaan vanhoja. Hämeenhuhdantien varrella mäen päällä metsäisessä ympäristössä.		

KUNTA Somero KIINTEISTÖ Sarvi	KYLÄ Härjenoja ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 64
Kantatila, ollut olemassa 1500-luvulla. Siirrettiin nykyiselle paikalleen 1880-luvulla. Pitkänurkkainen asuinrakennus 1800-l, muutettu 1900-l:n alussa ja jatkettu 1960-l. Aitta ja savusauna 1800-luvun lopusta.		
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Sirro	KYLÄ Härjenoja ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 65
Kantatila. Sijainnut aiemmin kylätontilla, siirretty nyk paikalleen. Asuinrak v.1933, remontoitu 1960- ja 1980-luvuilla, vanha ilme säilynyt. Navetta 1910-1920-l:lta, peruskorjattu v.1965. Aitta v.1760 ja noin v.1800. Salkolantien varrella.		
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Syrjälä	KYLÄ Härjenoja ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 66
Syrjälä on lohkottu Sirron kantatilasta perinnönjaon yhteydessä. Asuinrak v.1935-1939, vuorattu 1950-l:lla. Navetta ja puuvaja 1920-l:lta. Riihi 1900-l alusta, siirretty paikalleen lohkomisen yhteydessä.		
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Tölmälä	KYLÄ Härjenoja ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 67
Asuinrak luultavasti 1800-l:lta, tehty nurkkakivien päälle, tupa ja kamari, kuistiosa kenties 1920-1930-l:lta. Metsän keskellä Heinjärvelle johtavan tien varrella.		
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Valkama	KYLÄ Härjenoja ARVOTUS Maisemallinen	KOHDENO 68
Yksi neljästä kruunun uudistalosta, jotka muodostettiin v.1800 isojaon yhteydessä syntyneelle kylän liikamaalle. Asuinrak tod.näk. 1930-l:lta. Heinjärven ja Salkolanjärven välisellä metsäalueella.		

KUNTA Somero KIINTEISTÖ Valtimo	KYLÄ Härjenoja ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 69
Ent Sarven kantatilan vaarintupa, sijaitsee vanhan kylätontin rajalla. Ainoa vanhan kylätontin rakennus, joka on alkuperäisellä paikallaan. Ollut kauppana 1800- ja 1900-l vaihteessa. Asuinrak noin 1850-l:lta, asua uusittu.		
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Vanhalahti	KYLÄ Härjenoja ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 70
Ent Kilon talon torppa. Nykyinen asuinrak 1930-1940-l:lta, peruskorjattu täysin 1980-l:lla. Luhtiaitta 1800-l:lta, muutettu asuinkäyttöön. Koirlammen ja Arimaajärven välissä metsäalueella.		

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Härkälä

Maisema

Härkälän kylä sijaitsee Someron keskiosissa keskustataajaman lounaispuolella Paimionjoen etelärannalla, Kirkkojärven kupeessa. Härkälä rajoittuu lännessä Saarentaan, idässä Harjun ja etelässä Talvisillan kylään. Härkälän kartano sijaitsee kylän pohjoisosassa niemen kärjessä. Niemeltä on kulkuyhteys Pappilan kylään joen pohjoispuolelle. Kylän pohjoisosa on avointa peltoaukeaa, jonka keskelle myös asutus on sijoittunut. Härkälän uusi kyläkeskus sijaitsee kartanon kaakkoispuolella jokea seuraavan tien varrella. Kyläkeskuksesta johtaa tie lounaaseen Talvisillan kylään. Kylää hallitsee laajat ja avoimet peltoalueet, joiden keskelle myös asutus on sijoittunut. Eteläosan pellot ovat rikkonaisia ja ne sijaitsevat metsäsaarakkeiden väleissä. Kylän luoteisosassa virtaa Sulkinoja.

Historia

Härkälä mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1463. Kylässä oli vuoden 1539 maakirjan mukaan kolme taloa. Talot autioituivat 1500-luvun lopulla, jolloin kruunu antoi ne läänitykseksi Anders Larssonille, joka perusti niistä kartanon. Härkälä oli yksinäisluontoisena kartanona 1900-luvun alkuun asti. Härkälän ensimmäinen torppa perustettiin v.1727. Torppien määrä lisääntyi 1700-luvun aikana ja niitä oli parhaimmillaan 11 kpl. 1800-luvun lopulla torppia oli 13 ja vuosisadan vaihteeseen mennessä määrä oli pudonnut seitsemään. Saarentaan Erkkalan ja Anttilan maat olivat yhdysviljelyksessä kartanon kanssa ja nämä maat palstoitettiin vv. 1906-07. Kartanon maista muodostettiin 74 palstatilaa. Härkälässä oli v. 1919 33 itsenäistä taloa ja v. 1940 taloja oli jo 81.

Nykytila

Härkälän kartano on hyvässä kunnossa, mutta se on asumaton. Kartanon ympärillä on vielä jäljellä puistomaista aluetta. Niemellä sijaitseva muu vanhempi rakennuskanta on peruskorjattu ja rakennukset ovat asuttuja. Kylän uudempi asutus on keskittynyt uuden kyläkeskuksen ympärille. Haja-asutus sijaitsee peltojen keskellä tai metsäsaarekkeiden reunamilla.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Härkälä	11
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kartanon tontti	Seudullinen	
Kuvaus		
Härkälän kartano on muodostettu kylän kolmesta kantatalosta 1590-luvulla. Kantatalojen tontti on sijainnut liki kartanon paikalla. Nyt paikalla on vain ent. kartanon, myöhemmän kunnalliskodin rakennuksia.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härkälä	71
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Härkälä	Seudullinen	
Kartano muodostettu 1500-l:lla, reduktion jälkeen ratsutila. Maat palstoitettu 1905, päärakennus muutettu 1920-l. vanhainkodiksi. Hirsirunkoinen päärakennus 1890-1900, nykyisin tyhjillään, kunalliskodin sairaala 1930-l., asuinkäytössä		
		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härkälä	72
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Keskitalo	Maisemallinen	
Härkälän kartanon maille pystytetty asuinrakennus on rakennettu 1934. Pihapiirissä on lisäksi navetta, sauna, makasiini ja puuvaja. Laitiaistentien varrella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härkälä	73
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mikkola	Maisemallinen	
Entinen Härkälän kartanon torppa, joka itsenäistyi 1907. Asuinrakennus on pystytetty 1900-luvun alussa, jatkettu 1934.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härkälä	74
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäihämäki	Paikallinen	

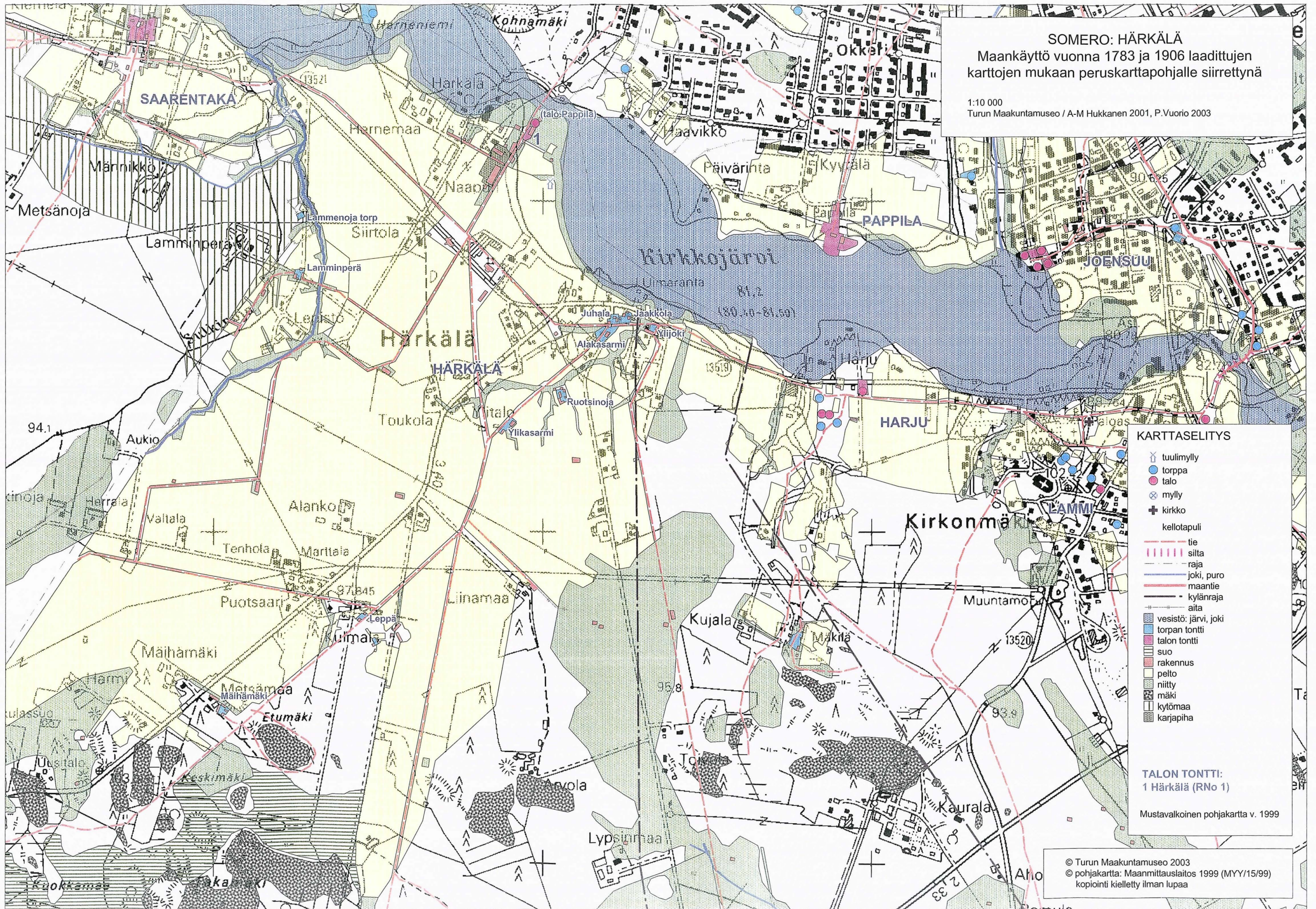
Entinen Härkälän kartanon torppa. Asuinrakennus on 1920-30-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Härkälä	75
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Takala	Historiallinen	

Asuinrakennus on 1800-luvulta. Se on hirsirunkoinen, jonka pitkät nurkat on koteloitu laudoin. Pihapiirissä myös toinen asuinrakennus vuodelta 1925.

SOMERO: HÄRKÄLÄ
Maankäyttö vuonna 1783 ja 1906 laadittujen
karttojen mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- tuulimylly
- torppa
- talo
- mylly
- kirkko
- kellotapuli
- tie
- silta
- raja
- joki, puro
- maantie
- kylänraja
- aita
- vesistö: järvi, joki
- torpan tontti
- talon tontti
- suo
- rakennus
- pelto
- niitty
- mäki
- kytömaa
- karjapiha

TALON TONTTI:
1 Harkälä (RNo 1)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

Maisema

Ihamäen kylä sijaitsee Someron länsiosassa Hirsjärven molemmilla puolilla. Ihamäki rajoittuu idässä Kivisojan ja Hirsjärven kyliin ja lännessä Joensuun, Lammin ja Harjun kyliin. Kylää halkoo järven pohjoispuolella Hirsjärven kylään johtava ja etelärannalla Helsinkiin johtava maantie. Ihamäen kylän koillisreunalla virtaa Virkkaanjoki, jonka molemmilla puolilla avautuvat laajat peltoaukeat. Virkkaanjoen ja Hirsjärven välinen alue on koonaan laajaa ja tasaista peltoaukeaa. Aukealla on muutamia pieniä metsäsaarekkeitä. Järven eteläpuoleiset pellot sijaitsevat järven ja tien välisellä alueella. Tien eteläpuolella on kallioista havumetsää, jonka eteläpuolella avautuvat Mustjoen varren tasaiset peltoalueet. Asutusta on pääasiassa vanhalla kylätontilla järven rannan tuntumassa ja kylätontin luoteispuolella metsäisen mäen rinteillä ja mäen länsipuolella.

Historia

Ihamäen kylä esiintyy asiakirjoissa vuodesta 1508 alkaen. Vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli kuusi taloa: Riukka, Anttila, Huovila, Tuomola ja kaksi nimeltä tunnistamatonta. Huovila jakautui v. 1561 kahtia ja 1600-luvun alussa kaksi taloa hävisi liitosten seurauksena. Huovilasta muodostettiin tämän jälkeen Ihamäen kartano (myöh. Hovila). Ihamäen kantatalot muodostivat Hirsjärven pohjoisrannalla sijaitsevan tiiviin ryhmäkylän aina isojaon järjestelyyn saakka 1800-luvun lopulle asti. Vuonna 1633 Tuomolan kantatilasta erotettiin Heikkilä ja 1667 Riukka jaettiin kahteen osaan. Nämä jaot on vahvistettu isojaon yhteydessä 1770-luvulla. Talot ovat isojakoa tehtäessä olleet seuraavat: Hovila (perintösäteriratsutila, rekisterinumero 1), Tuomola (perintötalo, rekisterinumero 2), Anttila (perintötalo, rekisterinumero 3), Riukka (perintötalo, rekisterinumero 4) ja Ruoste (perintötalo, isossajaossa liikamaalle muodostettu kruunun uudistalo, rekisterinumero 5). Isojako (Somero 5:-) Ihamäen kylässä on toimitettu v. 1773-76 ja isonjaon järjestely (Somero 5:e) v. 1891-97. Halkomisia ja tonttien siirtoja on tehty maarekisterin ja em. toimitusten karttojen mukaan seuraavasti: Isonjaon yhteydessä 1787 on Hovila jaettu kahteen osaan: 1:1, nimetön, litt. 1 ja 1:2, nimetön, litt. 1a. Vuonna 1899 osat on yhdistetty. Hovilan tontti isonjaon ajankohtana on ollut sama kuin nykyinen. Tuomola on isonjaon yhteydessä 1787 halottu kahteen osaan: 2:1, Tuomola, litt. 2 ja 2:2 Heikkilä, litt. 2a. Näistä Heikkilä on jäänyt isossajaossa kylätontille, missä Heikkilän talouskeskus sijaitsee myös vuoden 1891 isonjaon järjestelyn kartassa ja edelleen nykyään. Tuomolalle on isossajaossa osoitettu uusi tontinpaikka kylätontista länteen. Tällä nykyisellä paikallaan Tuomolan tontti on myös vuoden 1891 isonjaon järjestelyn kartassa. Anttila on isonjaon yhteydessä halottu kolmeen osaan: 3:1 Anttila litt 3, 3:2 Hakola litt 3a ja 3:3 Kujala litt. 3b. Näistä Anttila on jäänyt isossajaossa kylätontille, missä se on ollut vielä vuonna 1891 toimitetun isonjaon järjestelyn ajankohtana. Isonjaon järjestelyssä Anttila on siirretty tältä paikalta pois ja esiintyy jo maanmittaushallituksen 1920-luvun pitäjänkartassa nykyisellä paikallaan. Hakolalle ja Kujalalle on isonjaon yhteydessä osoitettu uudet tontinpaikat, jotka ovat samat kuin niiden tontit isonjaon järjestelyn kartassa 1891 ja myös samat kuin niiden nykyisten talouskeskusten paikat. Vuonna 1899 on Anttila halottu kahteen osaan: 3:4 Anttila ja 3:5 Uutela. Näistä Uutela on jo isonjaoon järjestelyn kartassa 1891 nykyisellä paikallaan. Riukka on isonjaon yhteydessä halottu kahteen osaan: 4:1 Riukka eli Iso-Riukka litt. 4 ja 4:2 Lampo eli Vähä-Riukka litt. 4a. Isonjaon yhteydessä nämä ovat molemmat jääneet kylätontille. Vuonna 1831 on Iso-Riukka halottu kahteen osaan: 4:3 Iso-Riukka eli Holmström ja 4:4 Nikula. Vuonna 1899 on Lampo halottu kahteen osaan: 4:5 Lampo ja ja 4:6 Klippa. Isonjaon järjestelyn kartassa v. 1891 ovat näistä Iso-Riukka, Lampo ja Klippa kylätontilla ja Nikula kylätontista länteen lähellä Tuomolaa. Isonjaon järjestelyssä em. paikoille näistä jäivät Iso-Riukka ja Nikula. Siirrettäviksi tulivat Lippa ja Lampo. Maanmittaushallituksen 1920-luvun pitäjänkartassa Lipan tontti on merkitty Lampon nykyisen tontin paikalle. Myöhemmin tällä vuosisadalla (maanmittaushallituksen 1920-luvun pitäjänkartan ja 1950-luvun peruskartan vertailu) on Klippa yhdistetty Lampoon. Ruoste eli Ruostela on ollut jakamaton vuoteen 1923. Sen talouskeskus on nykyään kylän etelärajalla lähellä Pälikönkiukaan rajapaikkaa. Ihamäen kartanon ensimmäinen torppa perustettiin 1730-luvulla. Torpat sijaitsivat vanhan kylätontin luoteispuolella metsäisen mäen tuntumassa sekä Ihamäen kartanon läheisyydessä sen länsipuolella. Rippikirjat ja Suomen asutuksen yleisluettelo antavat hyvin erilaisen kuvan torpista ja niiden lukumäärästä. Yleisesti ottaen torppien määrä kasvoi jatkuvasti 1800-luvun lopulle tultaessa ja torppia oli parhaimmillaan 20. (Perustettuja torppia 1760-1870-l: Pukkila, Seppälä, Ilola, Simola eli Vapola, Kujala, Hakola ja Kurki-Kujala, Tiensuu, Nikkilä eli Nissilä, Heikkola, Nissinoja, Paakku, Grönbacka, Mäkilä, Kujanpää, Heikkilä, Takala, Nummela, Snikkari, Wästwrkulla, Uutela, Syrjälä, Kaukainen, Hägg ja Smedberg). Mainittujen torppien nimisiä taloja on vielä jäljellä: Hakola, Kujala, Nissilä, Lehtimäki (ent. Nikkari) ja Uutela. Torppien määrä alkoi vähitellen vähetä 1900-luvun alussa. Vuoden 1918 maanvuoralain seurauksena itsenäisten talojen määrä alkoi kasvaa: v. 1920 kylässä oli 28 taloa ja 12 torppaa ja vuonna 1940 taloja oli jo 88. Ihamäen kartanon ja vanhan kylätontin välinen kulku tapahtui Hovilan luoteispuolella olevan niemen, Lauttasaaren, kautta. Nimestä voi päätellä, että järven yli oli lauttayhteys. Tieyhteys vanhan kylätontin läpi Kivisojalle on tehty todennäköisesti

isojaon jälkeen, sillä isojakokartan mukaan tie kulki mahdollisesti kylätontilta pohjoiseen Virkkaanjoen yli ja yhtyi kivisojalle johtavaan tiehen.

Nykytila

Ihamäen kylän vanhoista kantataloista tai niiden osataloista vanhalla kylätontilla sijaitsevat edelleen ainoastaan Suvela (ent. Iso-Riukka) sekä Heikkilä, jonka rakennuskanta on uudistunut. Tuomola ja Nikula sijaitsevat kylätontin tuntumassa se itäpuolella vanhalla torppamäellä. Lampo sijaitsee kauempana kylätontin luoteispuolella ja vanha päärakennus on purettu. Vanhaa rakennuskantaa on kyläalueella säilynyt hyvin vähän Suvelan vanhaa päärakennusta lukuunottamatta. Kylätontin luoteispuolella sijaitseva Uutelan torppa on säilyttänyt hyvin 1900-luvun alun ulkoasunsa. Järven eteläpuolella sijaitseva Hovila eli ihamäen kartano on edelleen alkuperäisellä paikallaan ja vanha rakennuskanta on hyvin säilynyt. Ihamäen kylän ranta-alueilla sekä vanhan kylätontin tuntumassa olevan torppamäen länsipuolella on 1900-luvun alkun asutuksen lisäksi myös jonkin verran uudempaa asutusta. Ihamäen saniaiskorpi Hirsjärven eteläpuolella on seutukaavassa suojeltu merkinnällä SU:1 404. Lisäksi Ihamäen ranta-alue on merkitty seutukaavassa monikäyttö- ja ulkoilualueeksi (MR).

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Ihamäki	12
ARVOALUE	ARVOTUS	
Hovila ympäristöineen	Seudullinen	

KUVAUS

Hovilan kartano lienee sijainnut nykyisellä paikalla viimeistään 1600-luvulta lähtien. 1700-luvun lopulla sen läheisyydessä oli useita torppia (Ilola, Napala, Pukkila, Seppälä, Kujala), jotka sittemmin hävinneet.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Ihamäki	13
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

1770-l:lla 5-taloinen ryhmäkylä, nykyisin kylätontilla on jäljellä kahden kantatalon talouskeskukset: Heikkilä ja Suvela (Iso-Riukka). Vanha ryhmäkylä hajosi 1890-luvulla. Osa taloista siirrettiin vanhalle torpparimäelle.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	76
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakola (Hakala)	Maisemallinen	
Entinen Hakalan torppa, mainitaan asiakirjoissa jo 1757. Erotettiin Anttilan kantatilasta 1773. Pihapiirissä on kaksi samantyyppistä ja -ikäistä asuinrakennusta, vanhojen asuinrak. ja toinen tilan päärakennukseksi tarkoitettu. Ikkunat ovat 6-ruutuiset.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	77
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Halavisto	Maisemallinen	
Haloviston tai Halaviston 1935 rakennetussa talossa on tupa ja kamari. Nykyisin varastokäytössä, sillä pihapiiriin on rakennettu uusi päärakennus 1968. Tilan talousrakennukset ovat 1950-60-luvuilta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	78
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hovila	Seudullinen	
Kantatalo, 1600-luvulla kartano, sittemmin säteriratsutila. Päärakennus 1855, laajennettu 1870-l. ja 1910-l., toinen asuinrakennus, mäkitupa, aitta ja navetta 1800-l.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	79
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hovimäki? (I I) (Hemmilä?)	Maisemallinen	
Entinen maatila, rakennettu ehkä jo 1800-luvulla, jonka Someron kunta osti 1929 kulkutautisairaalaksi. Nykyisin päärakennuksen omistaa Osuusliike Voima ja maat on erotettu leirintäalueen käyttöön.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	80
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Huikko	Maisemallinen	
Erotettu Iso-Riukan tilasta 1926. Päärakennus on rakennettu 1930. Vesikatto 1956, samalla kuistin katto on muutettu. Muuten ei muutoksia ulkoasussa. Porstuakamarista on tehty 1978 saunatilat. Pihapiirissä on 1932 rak. navetta, jota on jatkettu 50-l.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	81
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Huikko	Maisemallinen	
Erotettu Iso-Riukasta 1926. Päärakennus on vuodelta 1930, hirsirunkoinen, ikkunat 6-ruutuiset. Säilynyt vanhassa mallissaan, vain kuistiosan katto on muutettu. Pihapiirissä on lisäksi 1930-luvun navetta, jota jatkettu 1950-luvulla.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	82
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kujala (Kurki)	Maisemallinen	
Torppa perustettiin 1754 ja erotettiin Anttilan kantatilasta itsenäiseksi 1774. Päärakennus on pystytetty 1800-luvulla ja jatkettu 1937. Talon hirsirunko on osittain pitkänurkkainen ja ikkunat 6-ruutuiset. Pihapiirissä on lisäksi aitta ja navetta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	83
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lehtimäki	Paikallinen	

Entinen Hovilan tilan Nikkari-niminen torppa, perustettu 1800-luvun alussa. Lunastuksen yhteydessä nimi muutettiin Lehtimäeksi. Varsin alkuperäisessä mallissaan säilynyt ulkoisesti. Piharakennuksia 1920-30-l. rak. aitta, navetta ja kanala.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	84
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mustjoen muonamiehen mökki	Maisemallinen	

Vanha Mustjoen muonamiehen mökki, jossa umpikuisti. Ikkunat 6-ruutuiset, yläkerran päädyissä lisäksi pienet ruutuikkunat.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	85
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mustjoki	Paikallinen	

Ent Hovilan kartanon ulkotila, erotettu kartanosta v.1929. Asuinrakennus1930 on ensimmäinen tilalle tehty rakennus, lisäsiipi tehty sotien jälkeen. Navetta 1929, aitta 1931. Helsingintien eteläpuolella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	86
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mustjoki	Paikallinen	

Hovilan kartanon entinen ulkotila, joka erotettiin 1929 ja rakennettiin 1930. Klassisistis-tyyppisen rakennuksen päätyyn on lisätty siipi, muuten rakennus on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Pihapiirissä on lisäksi navetta ja aitta 1930-l. vaihteesta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	87
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nikula	Paikallinen	

Erotettu Riukasta 1667, siirretty kylätontilta 1800-l. Päärakennus 1890-luvulta, muutettu 1970-80-l. Nikula sijaitsee näkyvällä paikalla kylätien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	88
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nikula (Rauhala)	Paikallinen	

Tila on erotettu Riukasta 1667, siirretty kylätontilta 1800-l. Paikalla on isojaon aikaan ollut torppa. Päärakennus on 1800-luvun lopulla rakennettu, kaksi kuistia on myöhemmin purettu ja muutettu yhdeksi umpikuistiksi. Ikkunamalli vaihdettu 1970-l.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	89
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nikulan talon vanhain (vaarin)	Maisemallinen	

Nikulan tilan vanhan vaarin 1910-luvulla rakennettu rakennus. Hirsirunkoinen talo, johon on lisätty kuisti 1950-luvulla. Ikkunat 6-ruutuiset. Sisällä vanhat kaakeliuunit.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	90
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nissilä	Historiallinen	

Nikkilän eli Nissilän torppa, perustettu 1780-luvulla. Ollut alunperin rakuunantorppa. Hirsirunkoinen, osittain pitkänurkkainen asuinrakennus on korjattu myöhemmin perusteellisesti. Pihapiirissä ei muuta vanhaa asutusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	91
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Notkola (Ruoho)	Maisemallinen	

Rakennettu 1920-30-luvulla sepän pajaksi. Hirsirunkoinen, keskusmuurin ympärille rak. talo, jonka ikkunat ovat 6-ruutuiset.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	92
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pelto-Pyysmäki	Maisemallinen	

Asuinrakennus lienee pystytetty 1930-luvulla. Satulakattoisessa talossa on aumakattoinen eteiskuisti. Ikkunat ovat 2-jakoiset.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	93
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rintala	Maisemallinen	

Päärakennus on siirretty 1909 Hirsjärven kylästä nykyiselle paikalleen. Ikkunat uusittu 1960-luvulla T-mallisista kolmijakoisiksi.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	94
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ruostela (Ruoste eli Pälikkö)	Paikallinen	

1910-luvun lopulla rakennettu T-mallinen päärakennus, jossa ristijakoiset ikkunat alakerrassa. Kuistiosa on leveä ja korkea, ja siinä on kaksi sisäänkäyntiä. Pihapiirissä on lisäksi 1905 rak. navetta ja 1915 rakennettu talli.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	95
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Suvela (Iso-Riukka)	Paikallinen	

Suvelan tila on 1785 erotettu Iso-Riukasta eli Nikulasta uudeksi Iso-Riukaksi. Rakennus on pystytetty luultavasti 1800-luvulla, se on hirsirunkoinen ja pitkänurkkainen.Tila sijaitsee vanhalla kylätontilla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	96
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuomola	Paikallinen	

Kantatila. Vanha päärakennus on purettu ja nykyinen on rakennettu 1938, runko on kolminkertaisesta sementtitiilestä. Peruskorjaus 1980-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi 1800-l. aitta, 1920-l. navetta ja puuvaja 1930-l. Sijaitsee vanhan kyläalueen lähellä

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ihamäki	97
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uutela	Paikallinen	

Alunperin Anttilan torppa, erotettu 1868. Päärakennus v. 1912 on säilyttänyt hyvin 1900-luvun alun ulkoasunsa. Uutela sijaitsee näkyvällä paikalla tien varressa.

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Jaatila

Maisema

Jaatilanjoki halkoo kylän pohjois-eteläsuunnassa. Joen itäpuolella on sijainnut entinen Ruunalan yksinäistalo. Joen länsipuolella oon vanha kyläalue nykyinen ns. Mäkelän mäki, jolla sijaitsivat Ruunalasta lohkotut Mäkelä ja Simola sekä Kylän tila. Maisema on ollut peltoaluetta, johon on rakennettu uudisasutusta.

Historia

Jaatilan kylä mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjoissa oletettavasti vuonna 1492. Vanhimman, vuoden 1539, maakirjan mukaan oli kylässä kolme taloa, Kylä, Ruunala ja Saukko. Kylästä tuli vuonna 1690 ruotojakolaitoksen toimeenpanon yhteydessä kruunun sotilasvirkatalo ja Saukosta tuli vuonna 1661 Someron kappalaisenpappila ja se sai uuden nimen, Grankulla. Kolmitaloisena Jaatilan kylä pysyi vuoteen 1749, jolloin Ruunala jaettiin kahteen osaan, Simolaan ja Mäkelään. Vuonna 1792 perustettiin isojaon yhteydessä syntyneelle kylän liikamaalle kruunun uudistalo, Penikoja. Simolasta puolestaan erotettiin 1806 osatalo, joka kuitenkin palasi kantatalon yhteyteen jo 1858. Viisitaloisena kylä pysyi vain 1870-luvulle, jolloin hävisi yksi taloista, Penikoja. 1890-luvulla erotettiin Simolasta Nummi-Simola, joka lienee jo aiemmin erossa ollut osatalo.

Ensimmäinen torppa Jaatilaan perustettiin 1800-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. 1840 oli kylän alueella viisi torppaa, mutta tämän jälkeen ne alkoivat hävitä; vuonna 1850 oli jäljellä kolme ja 1870 enää yksi, Mäkelä, ja vuosisadan vaihteeseen mennessä hävisi viimeinenkin kylän torpista. 1900-luvun alkupuolella talojen määrä kasvoi vähitellen; vuonna 1900 oli taloja viisi, 1920 kahdeksan ja 1940 25. Vanhin kartta Jaatilan kylästä on vuodelta 1647. Silloin siellä oli kolme taloa. Talojen paikka näytti olleen nykyisellä ns. Mäkelän mäellä. Kylän pellot sijaitsivat mäen ja Jaatilanjoen välissä. Jaatilan kylästä tehty isonjaon kartta on vuodelta 1765 ja isonjaon järjestelykartta on vuodelta 1893. 1800-luvun lopulla oli kyläkeskuksessa suuri määrä rakennuksia, jotka nykyisin ovat hävinneet. Näistä osa lienee ollut tilattoman väen asumuksia.

Nykytila

Nykyisin kyläalueella sijaitsevat Mäkelän ja Kylä-Jokelan tilat, muut vanhat tilat ovat hajallaan niiden ympärillä. Someron kauppakeskusta alkaa heti Rankkulan (Grankulla) eli Pikkupappilan tilan itäpuolella.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Jaatila	14
ARVOALUE	ARVOTUS	
Torpparimuseon pihapiiri	Paikallinen	

KUVAUS

Jaatilanjoen ja Härkätien mutkassa sijaitseva torppamuseo, johon on siirretty alunperin Terttilän kylästä Kaapon tilan Kiviriutta-niminen ja 1823 rakennettu torppa. Pihapiirissä lisäksi luhti, aitta, talli ja lato 1800-luvulta.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Jaatila	15
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Paikallinen	

KUVAUS

Kylässä on ollut asutusta ainakin jo 1400-luvulla. 1500-luvulla kylässä on ollut kolme taloa, jotka on myöhemmin halottu osiin. Tontilla sijaitsee 1700-luvulla Ruunalasta lohkottu Mäkelän osatalo.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jaatila	98
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkelä	Historiallinen	

Mäkelä on erotettu Ruunalan kantatilasta v.1749. Tila sijaitsee vanhalla kylämäellä Mäkilän isojaon aikaisella tontilla. Asuinrak 1900-l alusta, peruskorjattu 1980-l:lla. Karjarak v.1931.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jaatila	99
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nummi-Simola	Historiallinen	

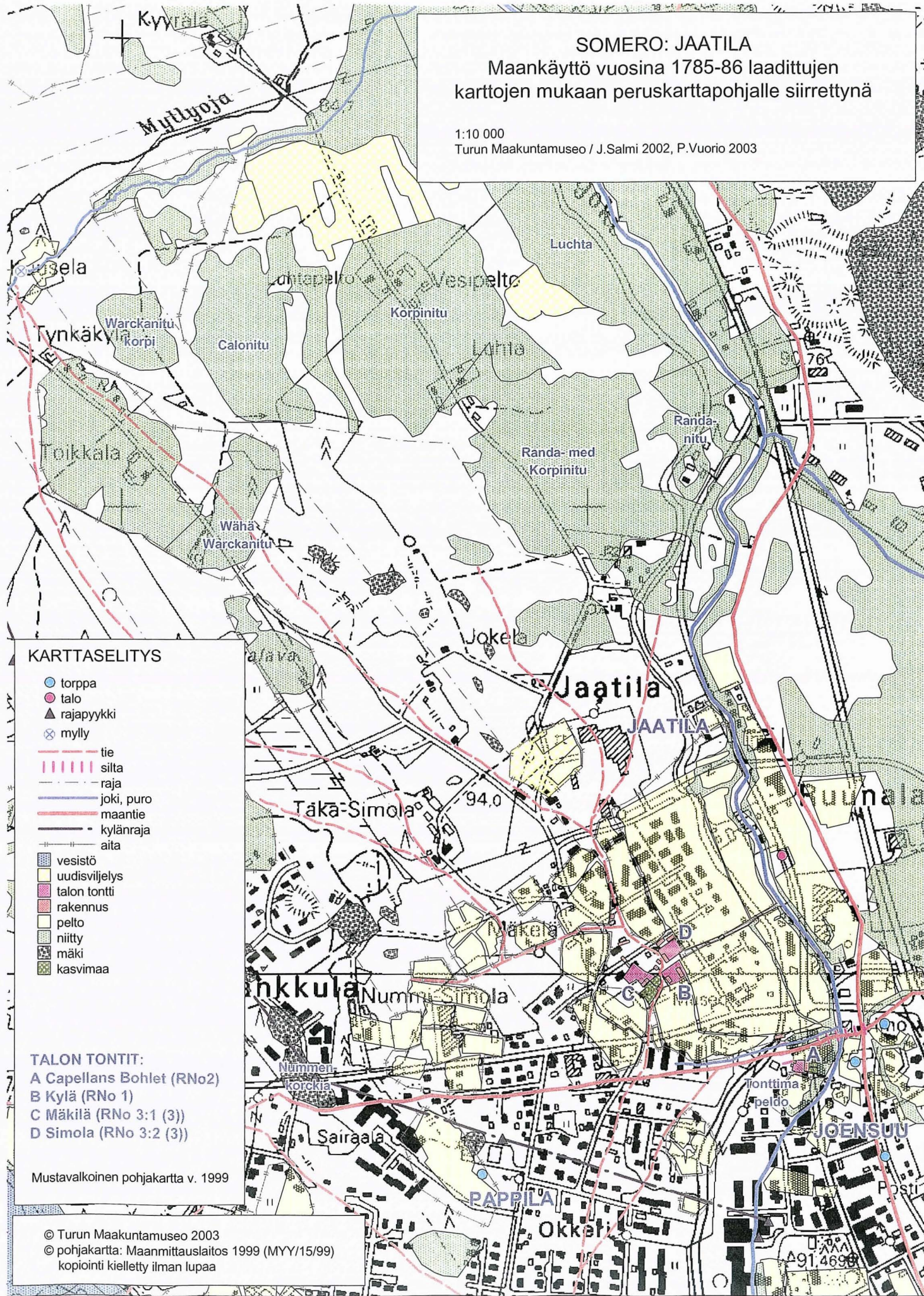
Simola on muod v.1749 jakamalla Ruunalan kantatila kahtia. Myös Simola on jaettu kahtia ja Nummi-Simola siirrettiin Turuntien varteen isojaon järjestelyn yht:ssä. Päärak 1870-l, laajennettu v.1910, remontoitu useita kertoja. Tiiliset navetta ja aitta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jaatila	100
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rankkula (Pikkupappila)	Paikallinen	

Saukon kantatalo, luovutettiin v.1661 Someron kappalaisen pappilaksi ja sai uuden nimen Grankulla. Isojaon aik tontilla. Päärak 1870-l:lta, jatkettu 1800-1900-l vaihteessa, asu säilynyt. Ulkorak 1800-1900-l vaihteesta. Jokirannassa Turuntien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jaatila	101
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Taka-Simola (Raitanen)	Paikallinen	

Erotettu Simolan talosta 1890-l, kun Simola jaettiin kahtia. Päärak v.1903-1905, remontoitu 1960-l:lla, ulkoasun ilme säilynyt. Vaarintupa v.1921-1922. Tiilinavetta v.1939.

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Jakkula

Maisema

Kylä sijaitsee Oinasjärven itärannalla, Jakkulantien ja siitä jatkuvan Keltiäistentien laidalla. Maisema on melko avointa ja kumpuilevaa peltomaisemaa talojen ympärillä. Vanha kyläkeskusta on Jakkulantien itälaidalla olevalla mäellä, joka on metsäistä aluetta. Pohjoisessa naapurikyliä ovat Härjenlahti ja Keltiäinen sekä luoteessa lähellä Painionjärveä oleva Somerniemen kirkonkulma. Etelässä ovat Kopilan ja Viuvalan kylät.

Historia

Jakkulan kylä mainitaan asiakirjoissa jo varhain, ensimmäinen maininta on eräässä tuomiokirjeessä vuodelta 1447. Vuosien 1505-1510 välillä mainitaan tuomiokirjassa kaikenkaikkiaan yhdeksän jakkulalaista miestä. Hämeen vanhimman, vuoden 1539 maakirjan mukaan oli kylässä kuusi taloa. Ne olivat Häntä, Kärki, Huuva, Paakkala ja Jutta sekä nimeltä tuntematon Matts Perssonin talo, joka yhdistettiin Häntään vuonna 1589. Vuonna 1556 erotettiin Paakkalasta Hamppula sekä vuonna 1565 Kärjestä Paavola. Tämän jälkeen kylä pysyi seitsentaloisena vuoteen 1765 saakka, jolloin Hännästä erotettiin Taka-Häntä sekä halottiin Huuva kahtia, Huuvaan ja Ali-Huuvaan. Hännän osatalot yhdistettiin vuonna 1840 ja Huuvan osatalot vuonna 1890. Häntä jakautui uudelleen vuonna 1920, jolloin siitä lohkaistiin Peltonen. Kylä oli 1600- luvun alussa läänitetty Jöran Krydenerille. Rälssiksi sen sai vuonna 1612 Klaus Kristerinpoika Gyllenhjerta ja vuodesta 1628 oli kylästä koituvat verot vuokrattu Herman Flemingille. Rälssioikeuden haltijat vaihtelivat tiheään 1680-luvulla tapahtuneeseen peruutukseen saakka, jolloin talot muodostettiin upseerien, aliupseerien sekä sotilaiden palkka- ja virkataloiksi. Paavolan talo oli jäänyt autioksi 1670-luvulla ja se määrättiin vuonna 1688 kappalaisen virkataloksi. Paakkalan kantatalon omisti vuonna 1961 Somerniemen kunta ja nykyisin rakennuksia ei enää ole.

Nykytila

Kylä on hyvin säilyttänyt vanhan maalaiskylän ilmeensä, uutta asutusta ei ole juurikaan. Kantatilat ovat hajallaan Jakkulantien laidoilla ja kyläkeskustassa on enää Huuvan tila, joka on nykyisin kylän yhteiskäytössä. Peltosen talossa on toiminut pankki, mutta se on lopettanut toimintansa, eikä muita palveluitakaan enää ole. Kylässä on entinen pappila, jonka omistaa Someron ja Somerniemen seurakunta, mutta se on vuokrattu osittain yksityiseen käyttöön. Lähin kauppa on järven toisella puolella Oinasjärven kylässä.

KUNTA
Somero

ARVOALUE
Vanha kylätontti

KYLÄKOSA
Jakkula

ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
16

KUVAUS
Kylässä oli 1700-luvun lopulla 9 taloa, jotka kaikki sijaitsivat vanhalla kylämäellä. Nykyisin paikalla on enää Huuvan kantatila, jonka pääarakennus on vuodelta 1899.

KUNTA
Somero

KIINTEISTÖ
Aroharju

KYLÄ
Jakkula

ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
102

Asuinrak 1900-I alusta, ollut v.1989 vanhassa asussa, huonokuntoinen ja varastokäytössä. Sijaitsee vanhalla mäkitupa-alueella Ketunmäen laella, isojaon aikaisten talotonttien koillispuolella. Mahd ent Maaherra-niminen torppa v.1839-1846.

KUNTA
Somero

KIINTEISTÖ
Hamppula

KYLÄ
Jakkula

ARVOTUS
Historiallinen

KOHDENO
103

Kantatila. Päärakennus on rakennettu v. 1975 vanhan päärakennuksen paikalle, vaarintupa 1920-luvun alussa ja tien laidalla on riihi/lato 1900-luvun alkupuolelta. Pihapiirissä on lisäksi navetta rak. 1958, uudehko sauna ja kaksi vajaa.

KUNTA
Somero

KIINTEISTÖ
Huuva

KYLÄ
Jakkula

ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
104

Kantatila, sijaitsee vanhalla kylätontilla. Päärakennus 1800-I. lopulta on hyvin säilynyt, ehkä 1920-luvun ulkoasussaan. Ei muuta rakennuskantaa jäljellä, vain entinen syytinkitalo naapurina, joka erotettu omaksi Linnanmäen tilaksi.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jakkula	105
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Häntä	Paikallinen	
Kantatila. Nykyinen päärakennus on rakennettu 1940-luvulla, jolloin vanha, lähempänä tietä sijainnut päärakennus purettiin. Pihassa paljon rakennuskantaa 1900-l. alusta, mm. aitta, sauna, puuvaja, vaja/autotalli, navetta ja vajoja.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jakkula	106
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Jutta	Paikallinen	
Kantatila. Päärakennus on 1900-luvun alussa rakennettu, huonejako on paritupa-tyyppinen. Pihapiirissä on lisäksi vanha otsa-aitta, riihi, kivinavetta, kanala ja pellon laidassa lato. Rakennuskanta on hyvin säilynyt vanhassa mallissaan.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jakkula	107
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kärki	Paikallinen	
Kantatila. Päärakennus rakennettu 1899, korotettu v.1924. Ikkunat vaihdettu 1980-l. ja vuoraus uusittu 1990-l. Pihassa vanha luhtiaitta v. 1898, uudehkot kanala ja kalustovaja. Tien toisella puolella peltojen laidassa aitta ja lato.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jakkula	108
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Paavola	Paikallinen	
Pappila, lohkottu Kärjen kantatilan maista v. 1565. Nykyinen pappila on rakennettu heti Jakkulan palon jälkeen, v. 1899, nykyiselle paikalle. Pihapiirin ulkopuolella pellon laidassa on kookas kivinavetta ja hirsirunkoiset vaja ja lato.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jakkula	109
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Peltonen	Paikallinen	
Hännästä lohkottu vuonna 1920. Päärakennus 1920-luvulla rakennettu, vinkkelimallinen. Uusi, puurakenteinen avokuisti, jonka yläpuolella parveke. Pihapiirissä on lisäksi sauna 1930-l.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jakkula	110
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pyöli	Historiallinen	
Ent Kärjen tilan torppa, itsenäistyi v.1918, ollut viljelty jo 1860-l:lta. Asuinrak 1920-l alusta, ollut 1980-l lopulla vanhailmeinen. Navetta v.1933. Lisäksi muita rakennuksia. Pyölinjoen rannalla metsäalueella		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jakkula	111
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rantala	Historiallinen	
Asuinrak, jossa on tupa ja kamari tod.näk. 1800-l lopulta, lisätty kaksi huonetta, kuisti v.1986, remontoitu. Ikkunat vanhaa mallia, vanhailmeinen. Tien varrella metsäalueella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jakkula	112
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rinne	Maisemallinen	
Asuinrak kenties 1920-1930-l:lta, remontoitu ehkä 1940-1950-l:lta. Metsän reunassa Roppilanmäen lounaispuolella.		

SOMERO: JAKKULA
Maankäyttö vuosina 1779-83 laadittujen
karttojen mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- talo
- ▲ rajapyykki
- tie
- raja
- joki, puro
- polku
- kylänraja
- aita
- vesistö: järvi
- talon tontti
- suo
- rihipiha
- rakennus
- pelto
- niitty
- metsä
- mäki
- kasvimaa

TALOT:

- 1 Händälä (RNo 1:1)
- 2 Händälä (RNo 1:2)
- 3 Kärcki (RNo 2)
- 4 Pakula (RNo 6)
- 5 Hufva (RNo 4:1)
- 6 Hufva (RNo 4:2)
- 7 Jutta (RNo 5)
- 8 Pafvola (RNo 7)
- 9 Hampula (RNo 3)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Joensuu
Maisema	
Kylä sijaitsee Kirkkojärven pohjoispuolella sen itälaidasta. Jaatilanjoki ja Joensuuntie halkovat kylän pohjois-etelä-suuntaisesti ja näiden väliin jää kylän kaupallinen ja hallinnollinen keskusalue kouluineen ja kauppoineen. Tasainen entinen peltoalue on nykyisin tiheästi rakennettu.	
Historia	
Joensuu esiintyy asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1506. Vanhimman maakirjan, joka on vuodelta 1539, mukaan oli Joensuussa 4 taloa, jotka tunnetaan nimillä Aukusti, Tuori I. Hoppua, Hätä ja Kiiru. 1700-luvulla Hoppua kutsuttiin toisinaan myös nimillä Iso-Tuori ja Seppälä, sekä Kiirutta nimellä Vähä-Tuori. Vuonna 1779 jaettiin Hoppu eli Seppälä kahteen osaan, Ali-Hoppuun eli Ali-Seppälään ja Yli-Hoppuun eli Yli-Seppälään. Vuonna 1790 halottiin myös Aukusti kahden veljeksен kesken Ali-Aukustiksi ja Yli-Aukustiksi. 1800-luvulla tapahtui lisää halkomisia siten, että vuoteen 1900 mennessä olivat Joensuun kantatilat jakautuneet 13 osaan: Aukusti ol kahdessa osassa Yli-Aukusti ja Ali-Aukusti. Hätä (lohkottu 1888?) seitsemässä osassa: Raadelma, Haapaniemi, Rauhala, Hirsmäki, Järvelä, Tammelinin per., Luhtala. Hopun osataloja oli kolme: Ali-Seppälä, Yli-Seppälä, Korpi-Seppälä. Vain Kiiru oli edelleen yhtenä. Ensimmäinen torppa Joensuuhun perustettiin 1770-luvulla, vuonna 1800 niitä oli kaksi ja 1840, torppamäärän ollessa korkeimmillaan, viisi. Vuonna 1870 asui kylässä vain kaksi torpparia, Nordberg ja Roth, näistäkin toinen torppa hävisi 1880-luvulla. Joensuussa oli vuonna 1900 kaikkiaan 15 itsenäistä taloa ja vuoden 1918 maanvuokralain voimaantulon jälkeen alkoi nopea kantatilojen itsenäistyminen; 1920 taloja oli 24, 1930 jo 117 ja vuoteen 1940 mennessä oli kylä kasvanut 193-taloiseksi taajamaksi. Joensuun kylän kehitys lähitienoon kaupalliseksi keskuspaikaksi alkoi jo 1800-luvun alkupuolella. Siihen vaikutti erityisesti Joensuun sijainti kahden ikivanhan maantien risteyskohdassa. 1820-luvulta lähtien sinne alkoi asettua käsityöläisiä, 1840-luvulla säätyläisiä, 1850-luvulla kaksi tehtailijaa (villakehräämö ja koneellllinen nahkurinverstas) sekä lennätin. 1860-luvulla perustettiin Joensuuhun viinanpolttimo sekä kolme maakauppaa ja 1889 Someron ensimmäinen ja ainoa höyrysaha. Joensuuta nimitettiin lehtikirjoituksessa jo 1878 kauppalaksi. 1900-luvun alkupuolella jatkui asutuksen ja elinkeinoelämän keskittyminen Joensuuhun ja sen viereisiin kyliin tasaisesti. Pitäjän ensimmäinen kansakoulu, säästöpankki, osuuskaupat ja osuusmeijeri, puhelinkeskus ja seuratalot ym. edistivät samaa keskittymistä. Asutus levisi kähinnä maanteiden varsia seuraten, niin että lopulta kaikki seitsemän kylää, Joensuu, Lammi, Harju, Jaatila, Härkälä, Ruunala ja Pappila, olivat yhtä taajama-aluetta.	
Nykytila	
Kylä on nykyisin Someron kaupungin kaupallinen keskusta, jonka kehittymiseen on vaikuttanut kylän sijainti kahden keskeisen maantien risteyskohdassa. Kaupungintalo sijaitsee Joensuuntien länsilaidalla Aholan tilan takana ja lähellä ovat myös ala- ja yläasteen koulut.	

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Joensuu	17
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	
KUVAUS	Vanhalla kylätontilla sijaitsi 1700-luvlla 5 taloa, joista on jäljellä enää Kiirun talo, jonka vuonna 1880 valmistunut suurikokoinen päärakennus on säilynyt hyvin vanhassa asussaan. Kivinen viinanpolttimo 1869-87. SU-kohde 662.	
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	113
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ahola	Paikallinen	
Someron kaupungin keskustassa sijaitseva Ahola on toiminut liikerakennuksena sekä kunnanlääkärin asuntona. Vuonna 1867 valmistunut rakennus on säilyttänyt hyvin vanhan ulkoasunsa. Rakennettu kiirun talon vuokratontille.		

KUNTA Somero KIINTEISTÖ Ahtola	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Maisemallinen	KOHDENO 114	
Asuin- ja liikerak 1920-l:lta, ikkunat suurennettu 1960-l:lta. Rakennuksessa on toiminut kirjakauppa, pankki ja autoliike. Keskustaajamassa Joensuuntien varrella.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Halme	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Maisemallinen	KOHDENO 115	
Asuinrak 1800-l:lta, muutettu ja lisätty 1920-l:lta, kuisti 1930-l:lta. Keskustaajamassa Antintien varrella.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Kaislaranta	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 116	
Kaislaranta on erotettu Kiurun kantatilasta v.1838. Nykyinen päärak v.1906-1908, kuistit kenties 1930-l:lta, lisäsiipi 1960-l:lta. Jokirannassa puiston ympäröimänä. Ollut Someron nimismiehen talo. Piharak on osa vanhaa navettaa.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Kiiru	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Seudullinen	KOHDENO 117	
Kiiru on yksi Joensuun kantataloista, talouskeskus siirretty kylätontilta 1800-luvulla. Sen vuonna 1880 valmistunut suurikokoinen päärakennus on säilynyt hyvin vanhassa asussaan. Kivinen viinanpolttimo 1869-87. SU-kohde 662.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Kivistö	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Maisemallinen	KOHDENO 118	
Asuinrak, jonka vanhin osa 1800-l lopulta, laajennettu 1930-l:lta, peruskorjattu 1970-l:lta, vanhailmeinen. Pärnämäessä Metsätien varrella, pientaloaluetta.			

KUNTA Somero KIINTEISTÖ Korpi-Seppälä	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Maisemallinen	KOHDENO 119	
Korpi-Seppälä on erotettu Yli-Seppälästä v.1881. Asuinrak v.1939. Sementtitiilinen karjarak v.1933, remontoitu v.1963. Lisäksi muita uudempia rak:a. Jokioistentien varressa.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Kulmala (Sahan konttori)	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 120	
Asuinrak v.1926-1928, remontoitu 1970-l:lta, ulkoasu säilynyt alkuperäisessä asussaan. Rakennuksessa toimi Joensuun sahan konttori v:een 1966 asti. Joensuuntien varressa.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Louhela	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 121	
Asuin- ja liikerak v.1914, liikehuoneiston ikkunat suurennettu 1950-l lopulla mutta muutoin ulkoasun vanha ilme on säilynyt melko hyvin. Keskustaajamassa Joensuuntien varressa.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Mäntylinna	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 122	
Asuinrak 1930-l vaihteesta, ulkoasu säilynyt. Pihapiirissä sauna- ja kanalarak:t. Eläinlääkärin rakennuttama asuintalo, vieressä ollut eläintarha. Härkätien varressa.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Oras	KYLÄ Joensuu ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 123	
Osuusliike Oraksen liiketalo, Renlund, 1939.			

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	124
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Puistola (Peltomäki)	Maisemallinen	
Asuin- ja liikerak v.1926, laajennettu etelään v.1940-1941, remontoitu ja muutettu useita kertoja. Rakennuksessa on toiminut kenkäkauppa ja v.1932-1964 postitoimisto. Keskustaajamassa Joensuuntien varrella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	125
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Purolinna	Maisemallinen	
Asuinrak v.1924, vanhailmeinen. Tontilla myös kaksi muuta rak 1920-l:lta, kummankin ulkoasua muutettu. Toinen rak:sta on alunperin tehty autokorjaamoksi. Keskustaajamassa Joensuuntien varrella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	126
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauhalinna	Maisemallinen	
Asuin- ja liikerak 1920-l:lta, laajannettu, remontoitu ja ulkoasua muutettu 1960-1970-l:lla. Keskustaajamassa Joensuuntien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	127
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Roppila	Paikallinen	
Asuin- ja liikerak v.1929, rakennuttanut apteekkari Laine Rundqvist. Ikkunat suurennettu 1960-l:lla, ja 1980-l:lla jatkettu ja remontoitu ravintolaksi. Ulkoasun vanha ilme säilynyt. Keskustaajamassa Joensuuntien varrella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	128
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Svensson (Yli-Aukusti)	Paikallinen	
Aukustin jaetun kantatilan osatalo. Päärakennus on rakennettu 1800-luvun lopulla, pihapiirissä on lisäksi lohkokivinen navetta samalta ajalta. Ei muuta rakennuskantaa jäljellä. Nykyisin seurakunnan omistama.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	129
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Taimi	Paikallinen	
Asuin- ja liikerak v.1926-1927, liikehuoneiston ikkunat suurennettu, ulkoasun ilme muutoin säilynyt. Keskustaajamassa Joensuuntien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	130
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tonttila	Paikallinen	
Asuinrak 1920-l lopulta, edustaa rakennusaikansa tyypillistä klassismia, ulkoasun ilme säilynyt. Keskustaajamassa Joensuuntien varrella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	131
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tupatontti (Honkasalo)	Maisemallinen	
Asuinrak, jonka vanhin osa on 1900-l alusta, laajennettu nykymittoihin 1930-l puolivälissä. Pärnämäessä Metsätien varrella, lähellä Härkätietä. Tyypillistä alueen vanhaa rakennuskantaa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	132
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tyynelä	Paikallinen	
Someron postitoimiston toimitilaksi v.1888 tehty rakennus, tehty tiettävästi vanhoista hirsistä, oli alunperin 1-kerroksinen, nyk ulkoasu 1930-l.lta. Postitoimisto v.1888-1932 ja nimismiehen kanslia ja poliisiasema v.1947-1963. Keskustaajamassa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	133
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vähä-Kartano	Maisemallinen	

Asuinrak 1800-l:lta, kunnostettu 1960-1970-l:lla
ulkoasun vanha ilme säilyttäen. Pärnämäessä Härkätien
varrella, alueen vanhimpia rak:a.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	134
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Välimaa	Maisemallinen	

Asuinrak v.1934, muutettu liikerak, julkisivun ikkunat
suurennettu 1960-l:lla, vanha ulkoasu muutoin säilynyt.
Keskustaajamassa Joensuuntien varrella.

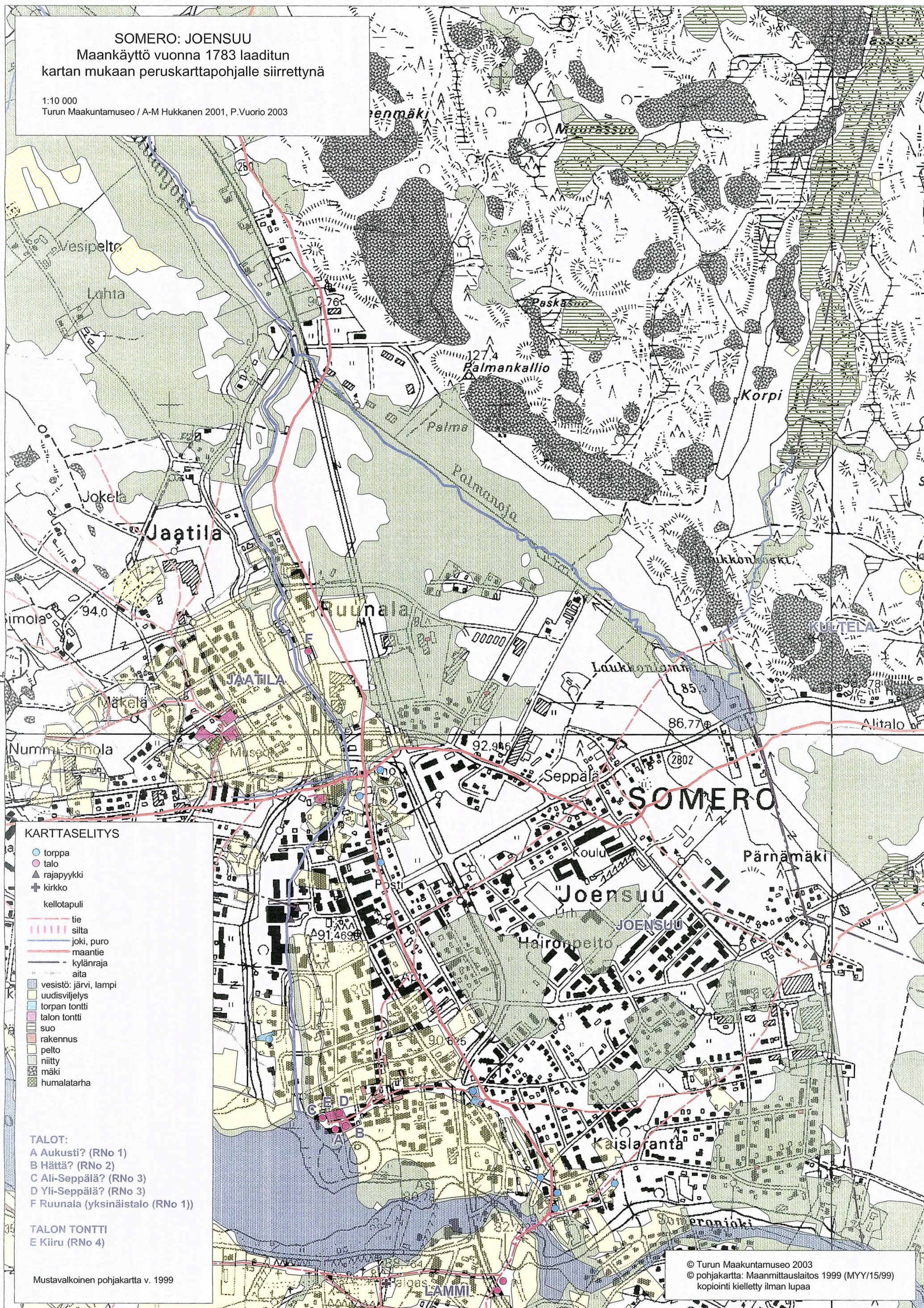
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Joensuu	135
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Seppälä	Paikallinen	

Erotettu v.1779 Hopun eli Seppälän kantatilasta. Päärak
v.1912, uusittu v.1958, ulkoasun vanha ilme säilynyt.
Useita talousrak:a 1900-l alkupuolelta. Pärnämäessä
Härkätien varressa hyvin säilynyt kokonaisuus.

SOMERO: JOENSUU
Maankäyttö vuonna 1783 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000

Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P. Vuorio 2003

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Jurvala

Maisema

Jurvala sijaitsee Someron länsiosassa Ävikinjärven eteläpuolella. Kylä rajoittuu pohjoisessa Sillanpään, lännessä Pitkäjärven ja idässä Kärilän kylään. Härkätieltä etelään erkaneva tie johtaa Jurvalan kylän halki. Jurvalan kylään tultaessa maisemaa hallitsee 1940-luvulla valmistunut kaupparakennus, joka sijaitsee Jurvalan kartanon vanhan tontin läheisyydessä. Etelään mentäessä ympärillä aukeavat laajat ja tasaiset peltoaukeat. Myös jokivarsialueet ovat viljeltyjä. Kylän iltäpuolella on havupuuvaltaista metsää.

Historia

Jurvalasta on varhaisin maininta vuoden 1506 tuomiokirjassa. Vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli neljä taloa ja myöhemmin syntyi viides talo lohkomisen seurauksena. Tilat läänitettiin Anders Larssonille v. 1594 ja 1600-luvun alussa edellisen poika muodosti tiloista, joista neljä oli autiona, Jurvalan kartanon. Tila oli jaettuna kahteen osaan vuosina 1751-1831, muuten Jurvala säilyi yksinäisluontoisena 1920-luvulle asti. Osatalot kuuluivat Ävikin kartanolle. Vuosina 1920-24 jaettiin Jurvalan ja Kerkolan Tiensuun maat ja 1920-luvulla myös useat torpat ostettiin itsenäiseksi. Kartanon päärakennus sijaitsi Ävikinjärven rannalla sen eteläpuolella sillan tuntumassa. Kartanon tilakeskus on muutettu nykyiselle paikalleen mahdollisesti 1800-luvun kuluessa. Yhdysviljelyksessä Ävikin kanssa Jurvala on ollut vuoteen 1925. Tällöinkartano jaettiin kolmeen osaan: Jurvala-niminen tilanosa maanmittausinsinööri Hugo Pertti Kulhialle ja Kauraketo-niminen tilanosa maanviljelijä Vilhelm Haggrenille ja Voittomaa-niminen tilanosa rouva Ebba Haggrenille. Kartassa (Somero 8:3), joka on mitattu v. 1919 on Jurvalan isonjaonaikaisella tontilla kansakoulu ja Jurvalan nykyisellä tontilla vähäisiä rakennuksia. Kaurakedon tontilla on rakennuksia mm. navetta. Suomen asutuksen yleisluettelon mukaan Jurvalan ensimmäinen torppa, Hakala, perustettiin v. 1739 ja 1760-luvun alussa torppia oli jo 14 (Pietilä, Jussila, Takala, Tupala, Tarhala, Veräjänkorva ja Peltola). Myöhemmin 1780-luvulla torppia tuli 6 lisää (Kujala, Ojala, Ilola, Kylä, Eskola ja Kulmala). Rippikirjoissa mainitaan vuosina 1757-1804 lisäksi Aku (mahdollisesti kylän nimeltä tuntematon kantatila), rakuunantorppa, Vanhala, Paakkala, Herälä, Kujanpää, Hätälä, Hakola ja Jägaren. Torpista oli jäljellä vuonna 1870 vielä Aho Aakala, Jurvala, Jussila, Luhtala ja Vätilä. Vuokra-alueiden järjestelyssä 1925 tulivat siihen asti lähellä jokea sijainneet, jo isojakokartassa osittain samoilla paikoilla sijainneet Jurvalan kartanon torpat siirretyiksi muualle, joko Sillanpään kylään joen pohjoispuolelle tai Kerkolan Tiensuunkulmalle Ävikin kanssa yhdysviljelyssä olleen Kerkolan Tiensuun talon maalle vanhoille torpanpaikoille. Ennen 1940-lukua lohkottiin tämän takia v. 1931 Jurvalasta vain kaksi pientä lohkotilaa. Sotien jälkeen Kauraketo palstoitettiin vapaaehtoisella kaupalla ja sitä seuranneilla maanluovutuksilla kokonaisuudessaan siirtoväelle, samoin kuin muutamia tiloja erotettiin myös Jurvalasta ja Ävikin kartanoon kuuluneesta Voittomaan palstasta. Kaurakedon kartanon kavinavetta jaettiin tässä yhteydessä neljän tilan kesken. 1980-luvulla navetta paloi ja se korjattiin nykyiseen muotoonsa alkuperäisestä poikkeavalla kattoratkaisulla. Jurvalan isojaon aikaiset peltoalueet sijaitsivat Ävikinjärven ja Paimionjoen rannan tuntumassa. Etelämpänä olivat laajat niittyalueet, jotka ovat nykyään peltoina.

Nykytila

Vanhan kartanotontin paikalla ja sen läheisyydessä on nykyään entinen kauppa ja kaksi muuta asuinrakennusta. Muu asutus on etelämpänä laajojen peltoaukeiden keskellä ja metsän laitamilla. Jurvalan Kartano eli Aarikka sijaitsee korkean mäen päällä metsän reunamilla. Kartanolta avautuu näkymä joelle ja jokivarren laajoille viljelyalueille.

KUNTA
Somero

KYLÄKOSA
Jurvala

KOHDENO
18

ARVOALUE
Kartanon vanha tontti

ARVOTUS
Historiallinen

KUVAUS

Jurvalan kartanon kahden talon tontit sijaitsivat 1780-luvulla Ävikin sillan pielessä. Talouskeskus siirrettiin uudelle paikalle 1910-luvulla. Vanhalla tontilla on nykyisin uudehkoa asutusta sekä 1940-l. rakennettu kauppa.

KUNTA
Somero

KYLÄ
Jurvala

KOHDENO
136

KIINTEISTÖ
Aarikka

ARVOTUS
Seudullinen

Aarikka eli Jurvalan kartano Someron vanhin kartano. Se on siirretty nykyiselle paikalleen Ävikin kartanon eteläpuolelta 1900-luvun alussa. Päärakennus v. 1915-28, toinen asuinrakenus ja talousrakennuksia 1900-l:n alkupuoliskolta.

KUNTA
Somero

KYLÄ
Jurvala

KOHDENO
137

KIINTEISTÖ
Kannisto

ARVOTUS
Maisemallinen

Asuinrak v.1925, peruskorjattu 1940-l ja v.1984, ulkoasu muuttunut. Tehty alunperin Kaurakedon tilan kahden muonamiesperheen asuinrakennukseksi. Vuonna 1945 muuttunut Kanniston tilan päärak, kun Kauraketo jaettiin siirtolaistiloiksi.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jurvala	138
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kauppa	Maisemallinen	
1950-luvulla valmistunut kauppa-/asuinrakennus sijaitsee Paimiojoen varrella, Jurvalan kartanon entisen paikan läheisyydessä näkyvällä paikalla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Jurvala	139
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Laurila	Maisemallinen	
Ent Jurvalan kartanon muonamiehen asunto, tod.näk.1800-l:lta, ollut kolme asuntoa, remontoitu, vanhailmeinen. Sijaitsee kantatilan isojaon aikaisella tontilla, kantatilasta jäljellä kellari. Asuinrak ja Ävikinjärven välissä oli koulu, joka paloi v.1918		

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Kaskisto
Maisema	
Kaskiston kylää halkoo Kaskistontie itä-länsisuuntaisesti ja tien laidoilla on asutusta. Vanha kyläalue sijoittuu Kaskistontien eteläpuolella olevalle peltojen ympäröimälle mäelle ja peltojen takana lännessä on Sillanmäki, luoteessa Rapimäki ja Lakmäki, idässä Kalliolanmäki. Kauempana kaakossa on Halkjärvi ja koillisessa Suojoen kylä.	
Historia	

Kaskisto mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1492, jolloin kylässä kerrotaan olleen kolme taloa. On kuitenkin mahdollista, että Kaskisto on sama kuin Halkjoen kylä, joka mainitaan jo 1439. Vanhin maakirja on vuodelta 1540 ja tällöin oli Kaskistossa seitsemän taloa, Heikkari, Jäppi, Kaase, Majanen, kaksi Pajaria ja Vapola. Kylän talomäärä pysyi muuttumattomana vuoteen 1630, jolloin Kaasen isäntä liitti tilaansa toisen Pajarin. Vuonna 1802 erosi Heikkarista Nummi ja 1828 Vapolasta Jussmäki. Yhdeksäntaloisena kylä pysyi 1870-luvulle saakka. 1800-luvun lopulla jatkui talojen halkominen ja kylä kasvoi kolmella talolla: vuonna 1900 oli kylässä ennallaan Kaasen kantatila. Majanen oli jakautunut komeen osaan (Majanen, Tömälä ja Ahola), Jäppi oli kahdessa osassa (Jäppi ja Kolmhaara), Pajari edelleen kahdessa osassa (Yli- ja Alipajari), Vapola kolmessa osassa (Wapola, Jusmäki ja Kolmhaara) sekä Heikkari kahdessa osassa (Nummi ja Kylä). Vuonna 1910 oli Kaskisto 15-taloinen kylä. Ensimmäinen torppa Kaskiston kylään perustettiin 1770-luvulla, vuonna 1800 torppia oli kuusi, kymmenen vuotta myöhemmin 20 ja vuosisadan puolivälissä peräti 30. Suurimmillaan torppien määrä oli 1860, jolloin Kaskistossa oli 33 torppaa. Näistä oli vuonna 1870 jäljellä 24; Hakala, Halkjärvi, Honkoja, Hägg, Isoperhe, Kansli, Ketola, Ketunmäki, Kistamus, Knuutila, Kolmhaara, Lavander, Leikistoja, Luikpohja, Myllypakka, Mäenpää, Nummenpää, Nuppula, Pitkusto, Reteenkankare, Sillanpää ja Söderkulla. Vuonna 1890 torppia oli 29, mutta vuonna 1910 enää 16. Vuoden 1918 torpparilain voimaantulon jälkeen alkoi itsenäisten talojen määrä nopeasti kasvaa; vuonna 1920 oli Kaskistossa 24 taloa, vuonna 1930 jo 76, mutta 1940 enää 22. Isojakomittaukset 1781 (kartta) Kaskiston kylä on kuulunut alunpitäen hallinnollisesti entiseen Muurlan, sittemmin Kiikalan pitäjään. Vuonna 1870 se liitettiin Someron pitäjään, mihin se kirkollisesti on kuulunut jo vanhoilta ajoilta. Vuodesta 1927 se on sekä hallinnollisesti että kirkollisesti kuulunut Somerniemeen, joka kuntaliitoksen myötä vuoden 1977 alussa siirtyi Someron kunnalle. Kyläkeskustassa on ollut kauppa 1890-luvulta 1980-luvulle.

Nykytila
Somerniemessä sijaitsevassa kylässä ei ole enää palveluita. Kauppa, joka palveli kyläkeskustassa 1890-luvulta 1980-luvulle on lakkautettu samoin koulu. Molemmat ovat nykyisin yksityisasuntoina.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Kaskisto	19
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	
KUVAUS		
Kylämäellä on yhä Heikkarin osatalo Kylä-Heikkari ja Jäpin kantatila sekä jo vuonna 1890 toimintansa aloittanut kyläkauppa. Kauppa lopetti toimintansa 1980-luvulla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	140
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ahola	Maisemallinen	
Ent kaasen kantatalon torppa. Asuinrak luultavasti 1900-l alusta, laajennettu etusivun puolelta 1940-l:lta, ulkoasun vanha ilme pääosin säilynyt. Pihapiirissä navetta noin v.1930. Halkjärven koillispuolella metsäalueella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	141
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ahtela	Maisemallinen	
Asuinrak v.1892, laajennettu ja remontoitu v.1910, myöhemmin kunnostettu vanha ilme säilyttäen. Hirsinavetta ja v.1984 paikalleen siirretty luhti. Kumpareella Kaskistontien varressa. V.1781 kartassa tielinja ja koillispuolella kaksi torppaa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	142
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Aunela	Historiallinen	
Itsellinen tila, vanhalla kyläalueella.Sen rakennutti asuin- ja kaupparakennukseksi 1890-luvulla Karl Emil Ahlfors. Toimi myös postipysäkkinä. Lisärakennuksena noin 1900 rakennettu vinkkeli. Lisäksi pihassa on vilja-aitta 1890-luvulta ja uudempi navetta		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	143
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakala	Historiallinen	
Ent Kaasen talon torppa, joka mainitaan jo v.1823-1830. Asuinrak todnäk. 1830-l:lta, jatkettu 1800-l:lta, vuorattu v.1936, ikkunat uusittu 1950-l:lta, kuisti 1970-l:lta, lisäosa v.1980. Pihassa vanha vajarak ja muita uudempia rak:a.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	144
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ilola	Historiallinen	
Ent Kaasen talon muonamiehen asuinrak noin v.1900, jatkettu ja uusittu v.1960, kuisti v.1969. Pihapiirissä vanha aitta, talli 1922, navetta 1933 ja savusauna 1908. V.1781 kartassa on torpat tilan itä- ja lounaispuolella, tielinja olemassa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	145
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Iloriihi (Kansakoulu)	Paikallinen	
Kansakouluksi v. 1912 talkootyönä rakennettu rakennus, suunnittelija C.E.Jung. Koulutoiminta lakkautettiin 1980-luvulla. Pihapiirissä vanha ulkokuone/puuvaja sekä keittola/sauna.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	146	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Jäppi	Seudullinen		
Kantatila vanhalla kylätontilla. Päärakennus on rakennettu 1884 ja uusittu 1921. Peruskorjaus tehty 1967, ikkunat uusittu 1980-l. Talousrakennuksia ovat vaarintupa 1910-l., kivinavetta 1905, talli/karjakeittiö/sauna v.1896, vanha aitta ja uudempi kanal			
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	147	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Kaase (Kaasi)	Seudullinen		
Kantatila. Päärakennus on rakennettu 1850, vuorilaudat uusittu 1971 ja ikkunat 1980-luvulla. Pihapiirissä on luhtiaitta 1850-luvulta, sen toisessa päässä on vanhusten asuintilat.Talousrakennuksia. Myllypackan torppa 1800-luvulta.			
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	148	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Kanerva	Historiallinen		
Erotettu Kaasen tilasta (ent torppa?). Asuinrak v.1905, vuorattu ja ikkunat suurennettu 1950-1960-l:lla, osin vanhailmeinen. Pihassa navetta v.1927, ollut v.1989 tarkoitus purkaa. Tien varressa, ympärillä peltoa ja metsää.			
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	149	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Knuuti	Historiallinen		
Knuuti on ent Ali-Pajarin tilan torppa, mainitaan jo v.1810-1815. Asuinrak tiettävästi noin v.1900, korjattu 1950-l:lla, osin vanhailmeinen. Pihassa vanha savusauna ja muita rak:a. Metsän ympäröimänä Kaskistontien pohjoispuolella.			

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	150	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Koti	Historiallinen		
Ent Aunelan tilan mäkitupa tod.näk. 1910-l:lta, remontoitu 1960-l:lla, ulkoasu muuttunut hieman. Kaskistontien pohjoispuolella koulun vieressä.			
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	151	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Kujala	Historiallinen		
Asuinrak tupa tod.näk. 1800-l lopulta, jatkettu 1930-1940-l:lla, ollut v.1989 vanhailmeinen. Tien varrella.			
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	152	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Kylä-Heikkari	Paikallinen		
Osatalo, joka sijaitsee vanhalla kyläalueella. Päärakennus on rakennettu 1921-26. Pihapiirissä on 1800-luvulta aitta ja 1800-1900-l. vaihteessa rak. liiteri, 1920-30-l. rakennettu navetta ja uudempi vaja.			
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	153	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Laaha	Historiallinen		
Laaha on erotettu Kaasen kantatilasta perinnönjaossa v.1932. Päärak v.1935, lisäsiipi v.1972. Pihapiirissä ent väentupa, joka on siirretty paikalleen v.1919. Navetta v.1927, lisäksi muita rak:a.			
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kaskisto	154	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Lehtimäki	Paikallinen		
Asuinrak 1910-l:lta, jugendvaikutteinen, säilynyt hyvin alkuperäisessä asussa. Lohkokivinavetta v.1912, vajaosa v.1980. Aitta noin v.1920, kenties siirretty paikalleen. Kumpareella tien vieressä, ymp metsää.			

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	155
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lepistö	Maisemallinen	

Erotettu Knuutin tilasta. Asuinrak tod.näk. 1900-l alusta, vuorattu 1950-l:lla, säilyttänyt (v.1989) vanhan ilmeensä. Lisäksi kanalarak 1900-l alkupuolelta. Kaskistontien pohjoispuolella mäen päällä, ymp metsää. Itäpuolella ollut v.1781 kaksi torppaa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	156
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Majanen	Paikallinen	

Kantatila. Päärakennus on rakennettu 1800-luvulla. Rakennusta on laajennettu 1916 ja se on säilynyt sen aikaisessa jugend-vaikutteisessa asussa. Pihapiirissä on lisäksi hirsiaitta, lohkokivinavetta ja romahtanut toinen asuinrakennus.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	157
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mikkola	Historiallinen	

Erotettu Vapolan kantatilan maista. Paikalla on ollut asuinrak jo 1800-l:lla. Nyk asuinrak noin v.1928, remontoitu ja laajennettu 1980-l:lla, ulkoasu muuttunut. Saunarak noin v.1930. Tilustien päässä, ymp metsää.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	158
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Männistö	Historiallinen	

Ent Pajarin kantatalon torppa 1800-l:lta, ollut 1900-l alussa Pajarin vaarintupana. Nyk päärak luultavasti 1900-l alusta, peruskorjattu v.1985, ulkoasu muuttunut. Navetta ja aitta 1900-l alkupuolelta. Halkjärven itäpuolella, ymp metsää.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	159
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Niemelä	Paikallinen	

Asuinrak v.1916, laajennussiipi 1950-1960-l:lta, vanha osa säilynyt vanhailmeisenä. Ollut kauppana ja pankkina. Tien varressa koulun vieressä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	160
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nummela (Nummi-Heikkari)	Historiallinen	

Osatila. Pitkänurkkainen hirsirunkoinen päärakennus on osittain 1800-l alussa rakennettu ja laajennettu 1877. Peruskorjattu 1982, jolloin ulkoasu muuttui voimakkaasti . Pihapiirissä sijaitsee vaja, navetta aitta ja riihi/lato.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	161
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauhala	Maisemallinen	

Asuinrak tod.näk. 1900-l alusta, iso lasikuisti korvattu v.1949 pienellä eteiskuiistilla. Vanhailmeinen. Sijaitsee vanhan kylämäen alarinteessä ja on kuulunut Majasen kantataloon.

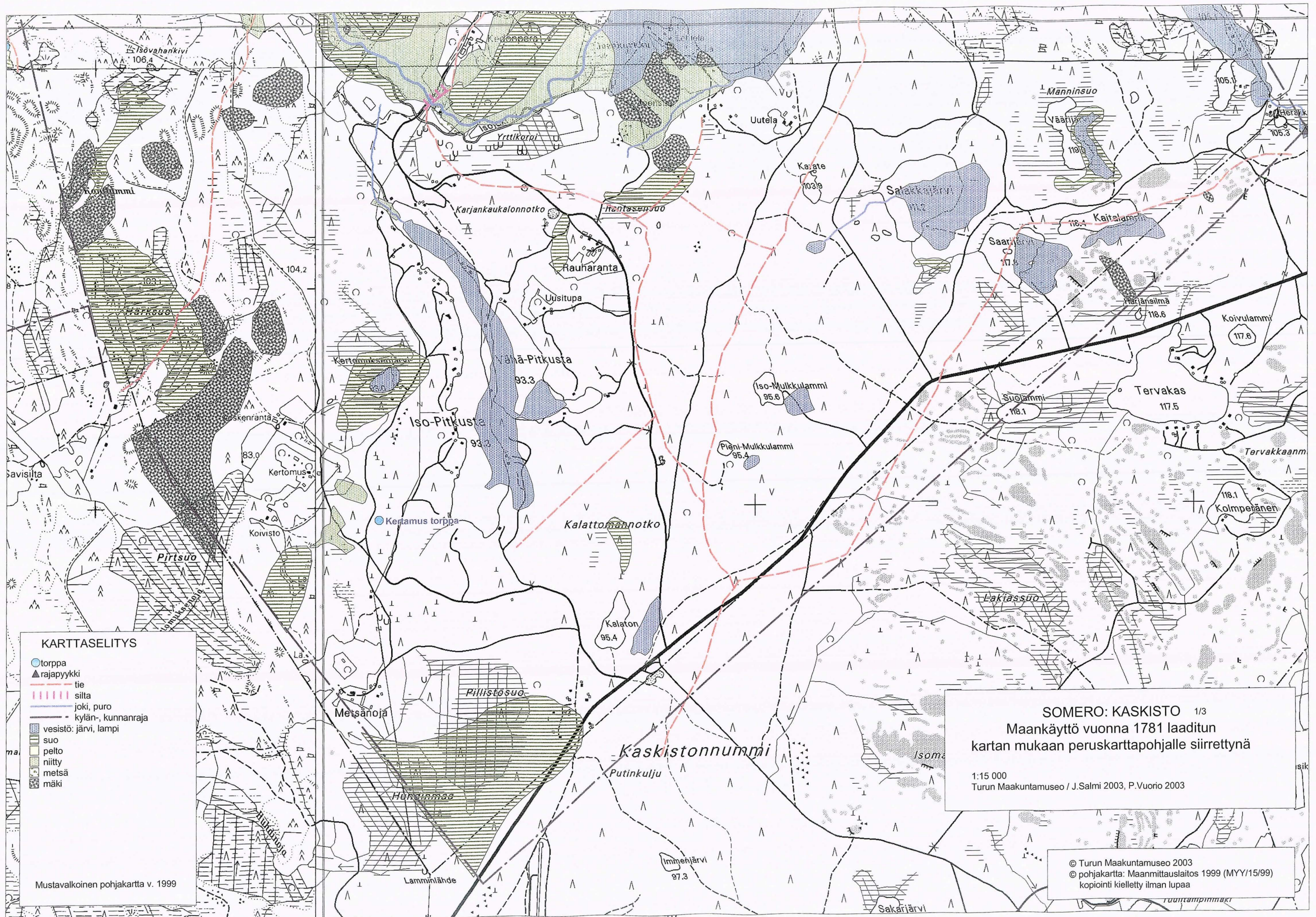
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	162
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauharanta	Historiallinen	

Ent Heikkarin kantatilan torppa. Kaksi asuinrak, joista toinen v:lta 1922, peruskorjattu 1970-l:lla, ilme muuttunut. Toinen asuinrak siirretty nyk paikalleen ilmeisesti uuden asuinrak tieltä 1920-l:lla. Metsäalueella tien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	163
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rintala	Historiallinen	

Asuinrak on siirretty nyk paikalleen 1800-l loppupuolella. Kamarissa toimi kauppa. Peruskorjattu v.1973, jolloin rak vinkkelin muodostava laajennusosa. Vanha ilme säilynyt. Kaskistontien varressa näkyvällä paikalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	164
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Seppä	Historiallinen	
Ent Kaasen kantatalon sepän torppa. Asuinrak 1800-l lopulta, peruskorjattu 1950-l:lla, ulkoilme muuttunut. Pajarak muutettu 1960-l:lla autotalliksi, ilme muuttunut. Kaskistontien varressa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	165
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Seppälä	Maisemallinen	
Seppälä-niminen Majasen kantatalon torppa mainitaan Kaskiston rippikirjoissa jo v.1810-1815. Nyk asuinrak tod.näk. 1920-1930-l:lta, alkuperäinen ilme säilynyt. Halkjärven rannalla metsäalueella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	166
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tupa-Kertomus	Historiallinen	
Ent Jusmäen torppa, joka mainitaan rippikirjoissa jo v.1839-1847. Nyk asuinrak vanhin osa v.1905, salipää jatkettu 1920-l:lla. Remontoitu ja ulkoasu osin muuttunut. Navetta v.1923 ja riihi v.1926. Metsäalueella kylän eteläosassa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	167
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uutela	Historiallinen	
Asuinrak 1800-l puolivälistä, jatkettu ja remontoitu 1930- l:lla, vanhailmeinen. Navetta 1920-l:lta, kanala 1800- 1900-l vaihteesta. Metsäalueella Halkjärven kaakkoispuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kaskisto	168
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Välimaa	Maisemallinen	
Asuinrak v.1932, kuisti 1940-l alkupuolelta, remontoitu v.1988, ulkoasun alkuperäinen ilme säilynyt. Navetta 1930-l:lta. Pihapiirissä muita uudempia rak:a. Lepänsangantien länsipuolella.		

SOMERO: KASKISTO 2/3
Maankäyttö vuonna 1781 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / J.Salmi 2003, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- talo
- ▲ rajapyykki
- ⊗ mylly
- lähde
- tie
- silta
- raja
- joki, puro
- pato (silta)
- kylänraja
- entinen tie / polku
- aita
- vesistö: järvi, lampi, joki
- uudisraivaus
- torpan tontti
- talon tontti
- suo2
- suo
- rihipiha
- rakennus
- pelto
- palanut maa
- niittyraivaus
- niitty
- metsä
- mäki
- kivinen maa
- kasvimaata, humalatarha
- hiekkamaata?
- haka, vasikkahaka

TALON TONTIT:

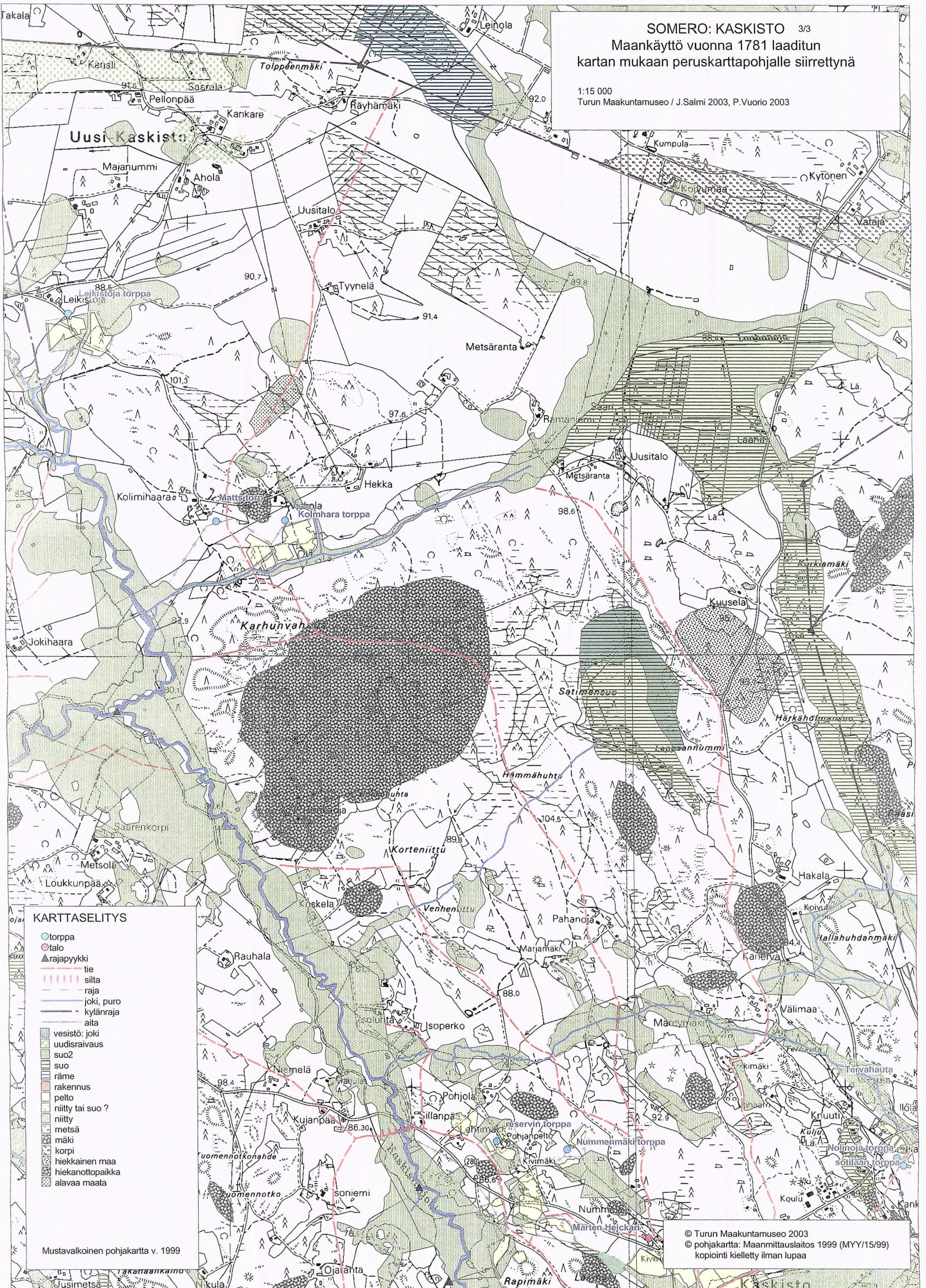
- A Jäppi (RNo 3)
- B Wapola (RNo 5)
- C Hejckari (RNo 6:1, 6:2)
- D Majanen (RNo 2)
- Ee Pajari (RNo 4:1)
- E Pajari (RNo 4:2)
- F Kasi (RNo 1)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

SOMERO: KASKISTO 3/3
Maankäyttö vuonna 1781 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / J.Salmi 2003, P.Vuorio 2003

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Keltiäinen

Maisema

Keltiäisen kylä sijaitsee Someron itäosassa, entisessä Somerniemen pitäjässä, Painiojärven koillispuolella. Keltiäinen rajoittuu idässä Härjenojan, pohjoisessa Salkolan, lännessä Vesanojan ja etelässä Härjenlahden kyliin. Kylän halki pohjois-eteläsuunnassa virtaa Isoniitunoja, joka laskee Painiojärveen. Kylän halki kulkee kaakkois-luoteis-suunnassa Vesanojalle ja sieltä edelleen pohjoiseen Salkolan kylään johtava tie, joka erkanee kylän eteläosissa Härjenlahdesta Härjenojalle johtavalta tieltä. Samalta tieltä erkanee tie etelään Jakkulan kylään ja edelleen Oinasjärvelle. Teiden risteysalueella on pienehkö kylätaajama. Kylän peltoalueet sijaitsevat järven ja Isoniitunojan välisellä alueella. Kylän itäosissa on metsää.

Historia

Keltiäinen mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1506. Vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli neljä taloa: Loitti, Kossa, Seppälä ja Nikula. Keltiäinen oli 1600-luvun alussa läänitettynä ja myöhemmin siitä tuli rälssitila yhdessä Palikaisen kanssa. 1600-luvun lopulla Keltiäisen talot määrättiin Palikaisen säterikartanon augmenttitiloiksi. Somerniemen Keltiäisten ja Vesanojan kylät ovat isossajaossa olleet samaa jakokuntaa. Isonjaon karttoja kylistä on seuraavasti: kartta molempien kylien kotitiluksista vuodelta 1808 (Somerniemi 4:-) ; tiluskartta molempien kylien ulkotiluksista vuodelta 1802 (Somerniemi 4:a); ja tiluskartta molemmista kylistä (sekä koti- että ulkotilukset) vuodelta 1794 (Isonjaon järjestely molempien kylien kotitiluksilla on toimitettu vuosina 1910-13 (Somerniemi 4:h). Digitoituun karttaan on siirretty pelto- ja niittykuviot kartoista Somerniemi 4:- ja Somerniemi 4:a. Digitointiin on tässä käytetty karttoja Somerniemi 4:- ja Somerniemi 4:a Isossajaossa mukana ollet kantatalot Keltiäisten kylässä ovat olleet seuraavat: Loitti (Rn:o 1, litt. A); Kossa (Rn:o 2, Litt. B); Seppälä (Rn:o 3, litt C); Nikula (R:no 4, litt. D); sekä Korpilo (Rn:o 5, litt. E). Taloista Kossa jaettiin isossajaossa vuonna 1804 osiin, joiden niminä maarekisterissä myöhemmin ovat Kylä-Kossa (Rn:o 2:1, litt. B) ja 2:2 Mäki-Kossa (litt. B1), ja Nikula jaettiin isossajaossa v. 1804 osiin, joiden niminä maarekisterissä myöhemmin ovat Nikula (Rn:o 4:1, Litt. D) ja Sillanpää (Rn:o 4:2, Litt D1). Ennen isonjaon toimeenpanoa talojen tontit sijaitsivat tiiviinä ryhmäkylänä ja kylä säilyi sellaisena 1900-luvulle asti. Keltiäisten Korpilon tontti sijaitsi samalla paikalla kuin Korpilon talouskeskus edelleen sijaitsee. Nikulan, Seppälän, Kossan ja Loitin tontit sijaitsivat kiini toisissaan lännestä itään lueteltuina tässä järjestyksessä samalla mäellä missä Seppälän talouskeskus on edelleen. Näistä ovat likimain entisellä paikallaan enää Korpilo ja Seppälä. Isonjaon järjestelyn kartassa vuosilta 1910-13 (Somerniemi 4:h) näkyvät kartan laatimisajankohtana Keltiäisten kylän taloista entisillä paikoillaan vanhalla Keltiäisten kylätontilla vielä Loitti, Kylä-Kossa, Seppälä ja Nikulan sekä Korpilo näistä hieman länteen samoin entisellä paikallaan. Isossajaossa muodostuneista uusista osataloista Nikulan osatalon Sillanpään tontti on isonjaon järjestelyn alkutilanteessa nykyisellä paikallaan Vesanojalle vievän tien länsipuolella ja Mäki-Kossan tontti on isonjaon järjestelyn alkutilanteessa samoin nykyisellä paikallaan mäellä, joka jää Sillanpään ja Kylä-Kossan nykyisten tonttien väliin Vesanojalle vievän tien länsipuolella; sittemmin Mäki-Kossa on hävinnyt, mutta paikalla on vielä talousrakennusten jäänteitä. Ulosmuuton isonjaonjärjestelyssä ovat Keltiäisten taloista tehneet Nikula ja Kylä-Kossa, joiden tontit on järjestelyssä osoitettu niiden nykyisille paikoille. Myös Loitti menetti isonjaonjärjestelyssä tonttinsa; sen talouskeskuksen myöhempiä vaiheita ei ole tässä tutkittu. Maanmittaushallituksen pitäjänkartassa III:5 / 17 vuosilta 1915-1948 Loitille on merkitty talouskeskus nykyisen Takalan tilan (Rn:o 1:10) paikalle. Kylässä oli rippikirjojen mukaan 1700-luvulla kaksi sotilastorppaa. 1800-luvun aikana kylässä oli seuraavat torpat: Mäkilä, Heikkilä, "sahamestari", Mikkola ja Mattila. Myöhemmon on kylässä oluut vieläKkallio-niminen torppa. Kylän isojaon aikaiset peltoalueet sijaitsivat Painiojärven ranta-alueilla. Laajat niityt sijaitsivat peltojen itäpuolella Isoniitunojan ympärillä.

Nykytila

Keltiäisen kylän vanhalla kylätontilla sijaitsee kantatiloista edelleen Korpilo. Muu asutus on uudempaa. Kylän vanha rakennuskanta on suurimmaksi osaksi uudistunut tai hävinnyt kokonaan. Keltiäisen koulu sijaitsee keskeisellä paikalla ja se on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoasunsa. Koulun takana on myöhemmin muodostunut viehättävä "kylämäki" (Alaranta ym.). Kylän nykyinen keskusta ja asutustihentymä on teiden risteyksessä kylän eteläosissa.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	20
ARVOALUE	ARVOTUS	
Kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

5-taloinen ryhmäkylä hajosi 1900-luvun alussa, nykyisin vanhalla kylätontilla on Korpilon ja Seppälän talouskeskukset.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	169
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Elosilta	Maisemallinen	

Asuinrak kenties 1900-l alusta, remontoitu 1960-l:lta, ulkoasu muuttunut, mutta malli pitkä vanhanomainen. Vesanojantien varressa sijaitseva asuinrak on maisemallisesti merkittävä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	170
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Keltiäisen koulu	Paikallinen	

Somerniemen vanhin koulu. Nykyinen koulurakennus (1919-20, laaj. 1938) on säilyttänyt hyvin 1930-luvun ulkoasunsa. Koulu on näkyvällä paikalla tien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	171
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Korpilo	Historiallinen	

Korpilo on erotettu Loitin kantatilasta 1600-luvulla. Korpilon kaksi asuinrakennusta sijaitsevat vanhalla kylätontilla. Päärakennus 1904-06, muutettu täysin 1950-60-l. Hyvin säilynyt Ylitupa rak. Noin 1900 ja kivinavetta 1897.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	172
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kujamäki	Historiallinen	

Rakennettu talkoilla kiertokouluksi v.1906, muutettiin v.1923 alakansakouluksi. V.1938 koulu muutti uusiin tiloihin ja rak muutettiin asunnoksi. Remontoitu 1940-, 1950- ja 1960-l:lta, ulkoasu muuttunut. Salkolantien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	173
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Palomaa	Paikallinen	

Ent torppa- tai mäkituparakennus luultavasti 1800-l:lta, tuppa ja kamari, säilynyt vanhailmeisenä. Salkolantien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	174
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rintala	Historiallinen	

Tontti lohkottu Korpilon tilasta, asuinrak tod.näk. 1900-l alusta, säilynyt vanhailmeisenä. Ollut v.1989 asumaton. Vesanojantien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	175
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Sillanpää	Paikallinen	

Sillanpää on erotettu Nikulan kantatalosta 1799 (osatalo). Talonpoikainen päärakennus 1922-24 sekä vanha aitta 1850-luvulta ovat säilytäneet hyvin alkuperäisen ulkoasunsa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Keltiäinen	176
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Takala (Heikkilä)	Historiallinen	

Heikkilä-niminen Loitin talon torppa mainitaan ens kerran v.1839-1945 rippikirjassa. Asuinrak lienee pystytetty kahdessa vaiheessa 1800-l:lta, peruskorjattu 1940-l:lta, ulkoasu muuttunut. Salkolantien varressa.

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Kerkola
Maisema	
Kylä sijaitsee Someron länsipuolella Someron poikki pitkittäin kulkevan Paimionjoen eteläpuolella. Kyläkeskustan eteläpuolella kulkee Joenperänoja luoteesta kaakkoon ja sen ympärillä ovat kylän peltoalueet. Vanha kyläkeskusta sijaitsee Kaurakedontien ja Kerkolantien risteyksen pohjoispuolella.	
Historia	
Kerkola, jonka keskiaikainen nimi oli Rekijoenperä, mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1401. Vuoden 1492 rovastinkäräjäpöytäkirjan ja vuoden 1540 maakirjan mukaan Kerkolassa oli neljä taloa. Niistä kolme oli tavallisia verotaloja ja neljäs lampuotitalo. Talot olivat Kerko, Kurki, Lampola ja Puosi. Lampola oli vv. 1447-1556 lampuotitalona. Vuosina 1570-1646 oli Kurki jakautuneena kahteen osaan. Puosi jaettiin kahtia vuonna 1574; osatalojen nimiksi tuli Kleme ja Niku. Viisitaloisena kylä oli vuoteen 1769, jolloin Kurjesta muodostettiin halkomalla Ali-Kurki ja Yli-Kurki. Lampola puolestaan halottiin 1780 Mäki-Lampolaan ja Peltto-Lampolaan. Isojaossa syntyneelle kylän liikamaalle perustettiin vuonna 1798 useita kruunun uudistaloja, Riihikankare, Kalliola, Nummila ja Tiensuu. Vuonna 1816 erotettiin vielä Tiensuusta Syvänojanperä, joka kuitenkin hävisi jo 1832 ja sen maat liitettiin takaisin Tiensuuhun. Tämän jälkeen pysyi kylä 11-taloisena aina 1910-luvulle saakka. Ensimmäiset kaksi torppaa perustettiin Kerkolaan 1760-luvulla. Vuonna 1800 oli kylässä neljä torppaa ja 1800-luvun puolivälissä jo 22. Vuonna 1870 olivat kylän torpat Hakala, harju, Kallio, Kankare, Kedonperä, Kesari, Ketola, Kujanpää, Kulmala, Lausaari, Mettänoja, Mäkelä, Mäki, Peltola, Rantala, Seppälä, Vahala, Vehkoja ja Välimaa. Vuosisadan lopulla torppien määrä vielä kasvoi, ollen 1890 korkeimmillaan, 26 torppaa. Vuonna 1910 torppia oli 21 ja 1920 niitä oli jäljellä vielä 13. Vuoden 1918 maanvuokralain seurauksena alkoi kylän itsenäisten talojen määrä nopeasti kasvaa. Vuonna 1920 oli Kerkolassa 16 taloa, vuonna 1930 jo 64 ja 1940 peräti 93 taloa. Isojako, pellot mitattu 1795 (kartta).	
Nykytila	
Keskustassa sijaitsevat yhä Kerkon ja Yli-Kurjen kantatilat metsäisellä kylämäellä. Muut tilat ovat hajallaan eri puolilla kylää. Kylässä ei ole enää palveluja, koulu on lakkautettu 1970-luvun alussa ja kauppa jo aikaisemmin.	

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Kerkola	21
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kyläkeskusta	Seudullinen	
KUVAUS		
1500-luvun vaihteessa kylässä oli neljä taloa: Kerko, Kurki, Lampola ja Puosi. Keskustassa sijaitsevat yhä Kerkon ja Yli-Kurjen kantatilat metsäisellä kylämäellä. Muut tilat ovat hajallaan eri puolilla kylää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	177
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Kurki	Paikallinen	
Osa Kurjen kantatilasta, joka jaettiin kahteen osaan v.1769. Ali-Kurki siirretty kylätontilta nyk paikalleen v.1905. Asuinrak v.1905, alkuperäinen asu säilynyt. Navetta v.1905, sikala v.1923, aitta 1800-l.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	178
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haavisto	Historiallinen	
Alkuperäisessä asussaan säilynyt mäkitupa on paikallishistoriallisesti merkittävä. Someron parhaiten alkuperäisessä asussaan säilyneitä torppia, niin irtaimisto kuin rakennus ovat lähes alkuperäisessä asussaan (V.Pöllänen). Mäkitupa noin v.1900.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	179
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hirsmäki	Historiallinen	
Ent torppa, joka tunnetaan nimeltä jo 1790-l:lta. Asuinrak 1920-1930-l:lta, vanhailmeinen. Pihapiirissä kaksi talousrak, savusauna ja talli. Aitaniitynojan pohjois- ja Jerusaleminmäen eteläpuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	180
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ilola	Historiallinen	
Ent Kalliolan torppa, joka lienee perustettu 1800-l lopulla. Asuinrak 1800-l:lta, levennetty v.1932, remontoitu ja ulkoasu osin muuttunut. Rakennuksessa toimi kauppa 1930-l:lta. Koskentien varrella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	181
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kalliola	Paikallinen	
Kruunun uudistalo v:lta 1798. Nyk päärak noin v.1890, remontoitu 1950-l:lta, ulkoasu osin muuttunut. Navetta v.1905, uusittu 1960-l:lta. Aitta 1800-1900-l vaihteesta. Kerkolantien länsipuolella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	182
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kerko (Kerkoi)	Paikallinen	
Kantatalo vanhalla kylätontilla. Asuinrak 1800-l alusta, peruskorjattu 1950- ja 1980-l:lta, kuisti uusittu, mutta muutoin vanha ilme säilynyt. Navetta v.1905, kanala 1930-l:lta, vanha aitta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	183
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ketola	Historiallinen	
Ent Nikulan talon torppa, mainitaan jo v.1816-1822 rippikirjassa. Asuinrak 1920-l:lta, ollut v. 1988 vanhassa asussaan. Pihapiirissä talousrak:a. Kaurakedontien varressa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	184
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kotikoski	Historiallinen	
Ent mäkitupa, tehty Kalliolan tilan maalle, erotettu noin v.1926. Asuinrak vanhin osa 1900-l alusta, vinkkeliosa 1940-1950-l:lta. Vanhailmeinen. Pihapiirissä talousrak:a. Sijaitsee asutusryppäässä Kerkolantien länsipuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	185
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kulmala	Maisemallinen	
Ent Lampolan talon torppa, joaka mainitaan jo v.1810-1815 rippikirjassa. Vanha tupa-kamari -rak, jota on osin remontoitu, vanhailmeinen. Joenperänojan pohjois- ja Jerusaleminmäen eteläpuolella vanhan kylätaajaman lähellä.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	186
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lepomäki (Hiden?)	Historiallinen	
Asuinrak tod.näk. 1870-l:lta, levennetty ja remontoitu, ulkoasu muuttunut. Ollut kyläsuutarin asuintalo. Sijaitsee vanhan kylätontin pohjoispuolella. Isojakokartassa v.1795 likimain samalla paikalla on torppa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	187
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Markula (Markkula)	Historiallinen	
Erotettu Ali-Kurjen tilasta v.1914. Asuinrak v.1916, ollut v.1988 alkuperäisessä asussaan ja autiona. Kaurakedontien itäpuolella tilustien päässä, Piispunojan pohjoispuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	188
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Metsänoja	Historiallinen	
Ent torppa, joka on perustettu jo 1700-1800-l vaihteessa. Asuinrak 1930-l lopulta. Piispunojan eteläpuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	189
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mutka	Historiallinen	
Mutkan tilan vanhempi asuinrak on tod.näk. 1920-1930-l:lta, vanhailmeinen. Pihapiirissä uudempi asuinrak ja vajarak. Kerkolantien länsipuolella Kalliolan tilan lähellä.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	190
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäenpää	Historiallinen	
Mäenpää-niminen torppa mainitaan jo v.1819-1815. Asuinrak 1930-l lopulta, ollut v.1988 vanhailmeinen. Joenperänojan pohjoispuolella, ympärillä peltoa ja metsää.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	191
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäki-Lampola	Paikallinen	
Osa Lampolan kantatalosta, joka jaettiin v.1780 kahtia. Isojaon aik tontilla. Ns "mummon tupa" kenties 1700-1800-l vaihteesta, remontoitu, vanhailmeinen. Päärak 1952 aiemman paikalla. Aitta noin 1850-l:lta. Tontilta löydetty 1980-l:lta uhrikivi.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	192
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkilä (Koulumestari)	Historiallinen	
Ent torppa, mainitaan jo 1810-l:lta. Asuinrak 1890-l:lta, vanhailmeinen. Perimätiedon mukaan talon on teettänyt koulumestari Juho Enlund. Aitta 1800-l lopulta, navetta ja puuvaja. Kylätontin lähellä. Isojakokartassa v.1795 paikalla on torppa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	193
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nikula-koulutontti	Historiallinen	
Kerkolan kylän vaiheisiin olennaisesti liittyvä julkinen rakennus. Yläkoulurak 1917, remontoitu v.1972 nevetaksi, asu täysin muuttunut. Alakansakoulurak 1937-1938, remontoitu asuinkäyttöön. Kerkolantien varressa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	194
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pohjola (Rantanen,Mantan tupa)	Maisemallinen	
Asuinrak noin v.1890, tehty Kercon riiden vanhoista hirsistä, remontoitu ja ilme osin muuttunut. Kerkolantien varressa vanhan kylämäen itäpuolella, Kotomäessä, missä aiemmin oli paljon maata omistamattoman väen pikku-asuntoja.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	195
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Puisto	Maisemallinen	
Ent Kalliolan mäkitupa noin v.1900, remontoitu, vanhailmeinen, kuisti tehty vanhan tilalle 1970-l:lta. Kerkolantien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	196
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pyykkiniitty (Pykinniitty)	Historiallinen	
Asuinrak 1930-l:lta, tupa ja kamari, vanhailmeinen v.1985. Hirsinen karjarak ja aitta (kenties samalta ajalta?). Metsäalueella joen partaalla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	197
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Päivärinta	Maisemallinen	
Asuinrak tod.näk noin v.1900, tupa ja kamari, vanhailmeinen. Talousrak:t 1950-l:lta. Kerkolantien pohjoispuolella metsän rajassa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	198
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rantala	Historiallinen	
Ent Kerkon talon torppa. Nyk asuinrak tehty v.1935 vanhan torpan hirsistä. Kerkolantien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	199
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauhala (Härkämäki)	Maisemallinen	
Ent Riihikankareen talon torppa, erotettu kantatilasta v.1922. Asuinrak v.1917, ollut v. 1985 vanhailmeinen. Riihikankareentien varrella, ympärillä peltoa ja metsää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	200
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Riihikankare (Riihikankari)	Paikallinen	
V.1798 isojaon yht perustettu kruunun uudistalo. Päärak v.1880, muutuskorjaus v.1983, mutta julkisivut ja pohjakaava olleet v.1985 liki alkuperäiset. Talousrak:t 1920-1930-l:lta. Kokonaisuus Koskentien eteläpuolella.		

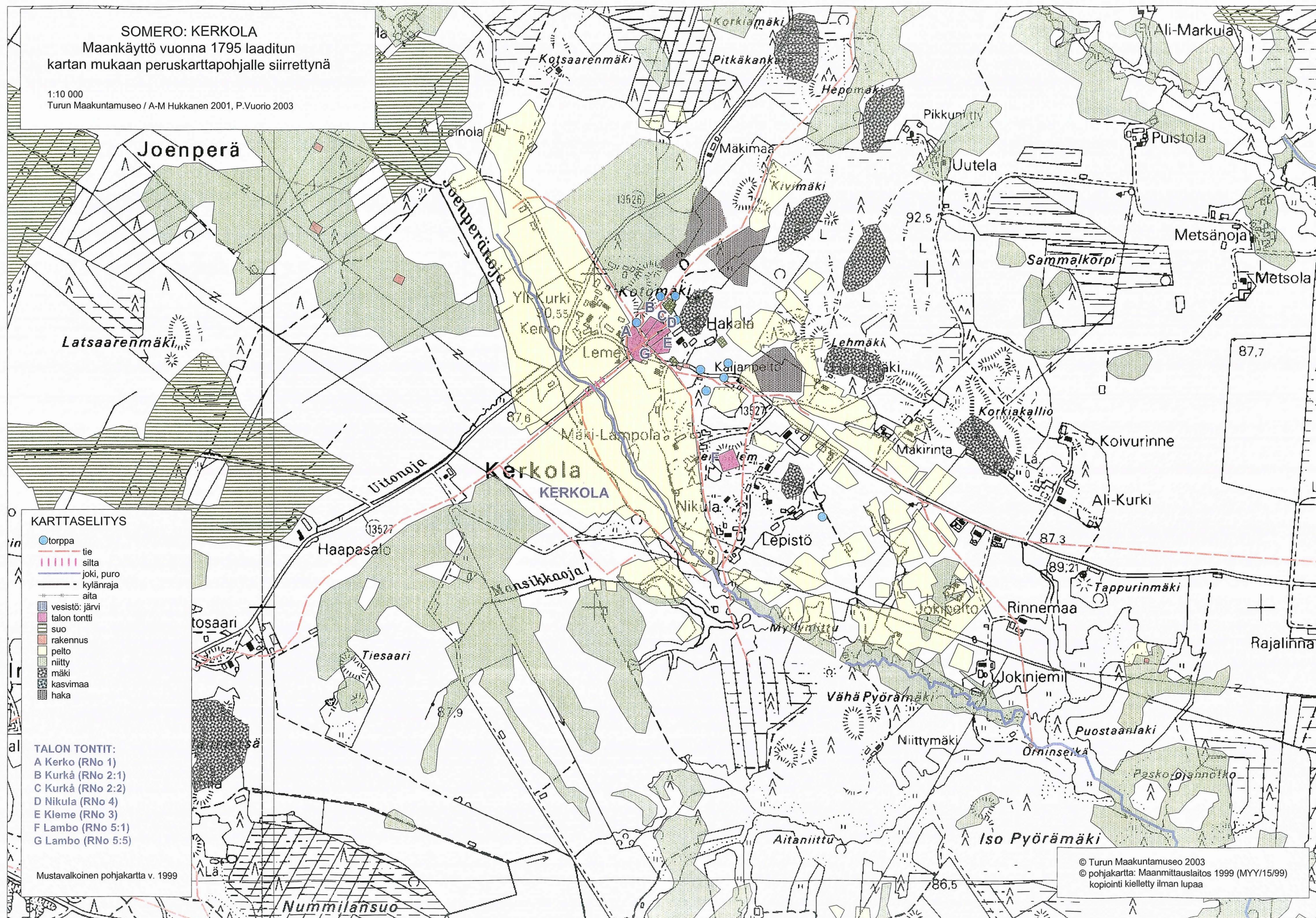
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	201
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Syrjälä	Maisemallinen	
Ent Åvikin kartanon torppa. Asuinrak tiettävästi 1800-1900-l vaihteesta, paritupa, remontoitu, vanhailmeinen. Pihapiirissä vanhat talousrak:t. Kaurakedontien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	202
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uusitalo	Historiallinen	
Asuinrak, jonka vanhin osa 1910-l:lta, jatkettu 1940-l:lta, ollut v.1985 vanhailmeinen ja huonokuntoinen. Joen partaalla, ymp peltoa ja metsää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kerkola	203
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Kurki	Paikallinen	
Kantatalo, joka jaettiin v.1769 Ali- ja Yli-Kurkeen. Sijaitsee vanhalla kylätontilla. Asuinrak v.1927, ilme rak.ajan mukainen. Ent mäkituparak 1890-l:lta, vanhailmeinen. Lisäksi talousrak:a.		

SOMERO: KERKOLA
Maankäyttö vuonna 1795 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- tie
- silta
- joki, puro
- kylänraja
- aita
- vesistö: järvi
- talon tontti
- suo
- rakennus
- pelto
- niitty
- mäki
- kasvima
- haka

TALON TONTIT:

- A Kerko (RNo 1)
- B Kurk (RNo 2:1)
- C Kurk (RNo 2:2)
- D Nikula (RNo 4)
- E Klme (RNo 3)
- F Lambo (RNo 5:1)
- G Lambo (RNo 5:5)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA	KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Kimala	Somero	Kimala	22
Maisema		ARVOALUE	Seudullinen	
Kimalan kylä sijaitsee Someron länsiosassa Pusulanjärven eteläpuolella. Kimalan kylä rajoittuu idässä Saarentaan, lännessä Ryhtän ja pohjoisessa Pusulan ja Lahden kyliin. Kimalan kartanoalue sijaitsee loivan mäen päällä. Kartanoalueen lounaispuolella on metsää. Pusulanjärven rannassa ja kylän etelä- ja länsiosissa avautuvat laajat peltoaukeat. Kimalan kylää halkoo itä-läni-suunnassa Helsinkiin johtava maantie, josta haarautuu kartanoalueen jälkeen tie etelään Häntälän kylään. Kimalan kylään johtava tie erkanelee Härkätiestä Pyölin kylästä Paimiojoen pohjoispuolelta.				
Historia		KUVAUS		
Kimalan kylä esiintyy asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1492. Vuonna 1539 kylässä oli neljä taloa: Rekola, Töyrä ja kaksi nimeltä tuntematonta. Töyrä jaettiin v. 1566 kahtia ja 1670-luvulla Töyrä sekä kaksi muuta taloa yhdistettiin herraskartanoksi ja myöhemmin kartanoon liitettiin vielä yksi talo. Rekola jaettiin kahteen osaan v. 1726 ja myös Kartano oli jaettuna kahteen ja välillä kolmeen osaan vv. 1762-1799. 1700-luvun rippikirjoissa kylän taloista käytetään nimiä Gård, Puhari ja Nävilä. Rekolan talot olivat augmenttitaloina. Kimalan kylässä isojako on toimitettu v. 1780 (Somero 11:-) ja isonjaon järjestely v. 1901 (Somero 11:a). Kantataloja Kimalan kylässä olivat isonjaon ajankohtana seuraavat: Rekola (rno 1:1, litt. 2a), puolet perintöaugmenttitalosta, asuu talollinen Matti Martinpoika; Rekola (rno 1:2, litt. 2b), puolet perintöaugmenttitalosta, omistaa talollinen Erik Jaakonpoika; Kartano (rno 2:1, litt 1a), kruununluontoinen säteriratsutila, 3/4 omistaa herra kornetti Munck; Kartano (rno 2:1, litt 1a), kruununluontoinen säteriratsutila, 1/4 omistaa lasinpuhaltaja Titz. Halkomisia näissä toimitettiin seuraavasti: Pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan Rekola halottiin v. 1726 (maarekisterin mukaan v. 1784). Kartano halottiin pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan v. 1826, mutta maarekisterin mukaan v. 1784 ja toinen osa (rno 2:1, litt 1a) edelleen maarekisterin mukaan v. 1792 kahtia (rno 2:3, kapteeni ja ritari Carl Johan Munck; rno 2:4, tehtaan kirjanpitäjä herra Adam Ambrosius Zidbäck). Rekolan osatalot yhdistettiin pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan v. 1870 toinen toiseen ja toinen toiseen Kartanon osataloon. Vuonna 1904 edellämainitut kolme maarekisteriin merkittyä Kartanon osataloa (2:2, 2:3, 2:4) yhdistettiin maarekisterissä kahdeksi (rno 2:5 Kimala Avellan ja 2:6 Kimala Konsin); pitäjänhistorian henkikirjatiedossa vuosilta 1870 ja 1900 kartano oli jo tätä ennen kahdessa osassa, joista käytettiin omistajien sukunimien mukaisesti nimityksiä Avellan ja Konsin. 1900-luvulla Kartano esiintyi maarekisterissä seuraavilla nimillä: v. 1904 nimellä Kimala Avellan, vuodesta 1931 nimellä Kartano, ja v. 1985 talouskeskuksen tontilla on nimi Koivukimala. Toinen puolisko Kimala esiintyi tällä nimellä maarekisterissä vuodesta 1905, kunnes v. 1954 talouskeskus tuli maanhankintaa varten tehdyssä lohkomisessa kuulumaan Hiekkala nimiseen tilaan (omistajana Emil Toukkari). Lohkomisia molemmissa osakartanoissa suoritettiin vuodesta 1905 alkaen sekä uudellen sotien jälkeen siirtoväen maanhankinnassa. Kartanon osatalot sijaitsivat jo isossajaossa nykyisiltä paikoiltaan. Rekolan osatalojen tontit olivat niistä heti itään. Rekolalla ei ole enää talouskeskusta. Kimalaan perustettiin kaksi ensimmäistä torppaa 1740-luvulla. Asutuksen yleisluettelon mukaan torppia oli 1750-luvulla viisi ja jaksolla 1760-79 kaksi. Asutusluettelossa mainitaan myöhemmin 1780-luvulla nimeltä kolme torppaa: Pellontausta, Härkoja ja Hakonoja. Rippikirjoissa on mainittu nimeltä 1750-90-lukujen aikana seuraavat torpat: Nävilän Mäkilä, Puharin Mättälä, rakuunantorppa, Smed, Rajola ja Mäntylä. Edellä mainittuja torppia ei enää mainita 1800-luvun alkupuolella. 1800-luvun alussa oli Kimalan kylässä seuraavat torpat: Löfbacka, Lehrbacka, Härkoja, Jägaren, Hakala ja Nummi. Nummi kuului Rekolalle, muut kartanolle. Uusia torppia syntyi 1800-luvun alkupuolella ja vanhat hävisivät: Ketola, Lukala, Sandbacka, Kurjenoja, Syrjälä, Fosström, Mullivuori, Mäkelä, Niinisaari. Torppien lukumäärä alkoi vähetä 1900-luvulle tultaessa ja v. 1910 torppia oli enää neljä ja v. 1920 vain kaksi. Torppien määrän vähetessä itsenäisten talojen määrä alkoi lisääntyä. Vuonna 1910 kylässä oli 13 taloa, vuonna 1920 20 ja vuonna 1940 taloja oli jo 45.				
Nykytila				
Kimalan kylän kartanot, Koivukimala ja Hiekkala, ovat sijainneet tällä paikalla ainakin isojaosta lähtien. Kartanoalueen vanha rakennuskanta on erittäin hyvin säilynyt. Kimalan kartanon maat on lohkottu 1980-luvulla: asuinrakennukset kuuluvat Koivukimalaan, muut talousrakennukset Kimalaan ja metsä sekä pellot ovat samoin omia kiinteistöjä. Peltoalueet ovat laajentuneet Paimiojoen varresta etelään Häntälään johtavan tien varsille. Myös uudempi asutus on levinnyt kylän eteläisiin osiin Häntälään johtavan tien varrelle, peltojen keskelle ja metsien reunamille. Ranta-alue on säilynyt lähes rakentamattomana. Molemmat kylän kartanot on merkitty seutukaavassa suojeltavaksi: Hiekkala (SU-kohde 661) ja Koivukimala (SU:kohde 660).				

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kimala	204
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hiekkala	Seudullinen	

Kimalan kartano, perustettu 1670-luvulla, jaettu 1826. Hiekkalan (ent. Kartano) kaksikerroksinen, klasistinen päärakennus on 1730-luvulta ja erittäin hyvin säilynyt. Hiekkala muodostaa Koivukimalan kanssa hienon kartanoalueen.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kimala	205
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kimala	Seudullinen	

Kimalan kartanon talousrakennuksia, tontti erotettu 1980-luvulla. Rakennukset (2 aittaa, kellari, vaja, navetta 1700-1800-l.) ovat kuuluneet Kimalan kartonoon ja ne ovat edelleen osa Koivukimalan ja Hiekkalan (Kimalan) muodostamaa kartanomiljöötä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kimala	206
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kivilahti	Paikallinen	

Asuinrak 1910-l:lta, remontoitu, vanha ilme pääosin säilynyt, parveke ja päätykuisti lienevät uudempia. Pihapiirissä sauna, vaja ja kanala. Pusulanjärven etelärannalla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kimala	207
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koivukimala	Seudullinen	

Kimalan kartano on muodostettu 1670-luvulla, jaettu 1826. Päärakennus 1840-luvulta on säilynyt erittäin hyvin. Sisätiloissa on 1800-luvun kattomaalauksia. Koivukimala (ent. Kimala) muodostaa Hiekkalan (ent. Kartano) kanssa hienon kartanoalueen.

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Kivisoja

Maisema

Kivisojan pieni kylä sijaitsee Someron itäosissa Hirsjärven pohjoispuolella. Kylä rajoittuu idässä Hirsjärven, lännessä Ihamäen ja pohjoisessa Pajulan kylään. Kivisojan kylä muodostuu kahdesta osasta vanhan kylätontin sijaitessa eteläisellä, järven rannalla sijaitsevalla alueella. Kylää halkoo etelässä Hirsjärveen johtava tie, josta erkanee Yli-Yrkön kohdalla tie pohjoiseen. Kylätontti sijaitsee loivan mäen päällä, joka viettää loivasti järvelle. Lännessä kylää reunustaa Virkkaanjoki. Pellot sijaitsevat maantien ja järven välisellä alueella sekä tien pohjoispuolella. Kylän pohjoisosassa on metsää.

Historia

Kivisojaa ei mainita keskiaikaisissa lähteissä, sillä Kivisoja on kuulunut Hirsjärveen. Hirsjärven, Kivisojan ja Ylenjoen kylät ovat olleet isossajaossa yhtä jakokuntaa. Isojako tässä jakokunnassa on toimitettu v. 1785 (Somero 2:- ja 2:a). Isonjaon järjestely on kivisojan kylässä toimitettu v. 1910-11 (Somero 12:a). Kivisojan kylän talot isossajaossa ovat olleet seuraavat: 1 Leivo (litt. E, yhdysviljelyksessä Kartanon säteriratsutilan kanssa, asukkaana lampuoti Matti Jaakonpoika) ja 2. Yrkkö (litt. F, itsenäisenä tilana). Lisäksi on jakokunnan liikamaille perustettu kaksi Kivisojan kylään luettua kruunun uudistaloa: 3 Otuskallio (litt. AJ, omistajaksi isossajaossa Kartanon säteriratsutila) ja 4 Mäkilähti (litt. BK, omistajaksi isossajaossa Vanhala säteriratsutila). Näistä Leivo on ollut jakamaton vuoteen 1920. Yrkkö on jaettu v. 1912 Ali-Yrkköön 2:1 ja Yli-Yrkköön 2:2. Otuskallio on jaettu kahtia vuonna 1895 mutta yhdistetty uudelleen lohkomisen yhteydessä v. 1921. Mäkilähti on ollut jakamaton vuoteen 1932. Vuonna 1899 ovat henkikirjan mukaan tilojen omistajina olleet seuraavat henkilöt: Leivo: Albert Eklund (Hirsjärven kartanon omistaja); Otuskallio: Söderström (Söderkullan tai Vanhalan omistaja). Yli-Yrkkö, Ali-Yrkkö ja Mäkilähti ovat olleet itsenäisinä tiloina. Isonjaon ajankohtana ovat Leivon ja Yrkön tontit olleet nykyisen Ali-Yrkön kohdalla. Isonjaon järjestelyn jälkeen on Yli-Yrkkö Siirretty nykyiselle paikalleen tien pohjoispuolelle ja Ali-Yrkkö jäänyt paikoilleen. Leivolla on tontti vuoden 1912 isonjaon järjestelyn kartassa, ja siihen perustuvassa 1920-luvun pitäjänkartassa, mutta ei enää nykyään. Mäkilahden talouskeskus on jakokunnan pohjoisrajalla lähellä Pajulanjokea ja näkyy ainakin jo 1880-luvun venäläisessä topografikartassa ja 1920-luvun pitäjänkartassa. Otuskalliolla ei ole talouskeskusta em. kartoissa. Rippikirjojen mukaan kylässä oli 1700-luvun puolivälissä kolme torppaa: Leivon sotilastorppa nro 105 sekä Yrkön torpat Wasassa ja Kokkila. Torppien määrä vaihteli neljän ja viiden välillä 1910-luvulle asti. (Kaurämäki, Särämäki eli Kiusa, Leknäs, Keiku, Kajani, Mäki-Larkti?, Mäkelä, Savikko, Kukkula, Mäntylä). Torpparialue sijaitsi kylätontin tuntumassa sen länsipuolella. Talojen määrä alkoi lisääntyä torpparilain tultua voimaan v. 1918. Vuonna 1920 taloja oli yhdeksän, vuonna 1930 talojen määrä oli 29 ja vuonna 1940 jo 45. Kylän rintapellot ovat sijainneet kylätontin molemmin puolin kylätien varrella. Kylätontin eteläpuoleisella Hirsjärven ranta-alueella oli isojaon aikaan laaja niittyalue, joka jatkui myös Virkkaanjokea pitkin.

Nykytila

Kylän kantatiloista Ali-Yrkkö sijaitsee edelleen vanhalla kylätontilla ja Yli-Yrkkö kylätontin pohjoispuolella. Yli-Yrkön tontilla on säilynyt runsaasti vanhaa rakenennuskantaa. Ali-Yrkön päärakennus on tyhjiillään ja pihalla on uusi tiilinen päärakennus. Myöhempi asutus on sijoittunut vanhan kylätontin luoteispuolelle metsän reunamille sekä Virkkaanjoken ja Pajulanjoen varrelle. Ranta-alueella on jonkin verran mökkiasutusta.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Kivisoja	23
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti lähiymp.	Seudullinen	

KUVAUS

Kivisojan talot sijaitsivat 1786 rinnakkain kylätontilla ja niiden lähellä oli torpparykelmä (Mäkilä, Kokkila, Simola, rakuuna Hurti). Ali-Yrkkö on säilynyt vanhalla kylätontilla, Yli-Yrkkö on vanhalla torppa-alueella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kivisoja	208
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Yrkkö	Seudullinen	
Ali-Yrkkö on erotettu Yrkön kantatalosta 1800-luvun alussa. Talouskeskus sijaitsee vanhalla kylätontilla, näkyvällä paikalla Hirsjärven tuntumassa. Päärakennus 1880, korjattu 1900-l. alussa ja 1970-l.		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kivisoja	209
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ilola	Maisemallinen	
Ent Korven talon torppa, asuinrak siirretty nyk paikalleen v.1929, ollut v.1985 vanhailmeinen. Virkaanjoen pohjoispuolella tilustien varressa, ymp metsää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kivisoja	210
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kajaani	Maisemallinen	
Ent torppa 1810-l:lta, erotettu Yrköstä v.1892. Nyk päärak 1905, remontoitu v.1935 ja 1970-1980-l:lla, ilme osin säilynyt. Karjarak v.1916, laajennettu v.1957, talousrak v.1925, aitta v.1910. Pellon ja metsän rajassa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kivisoja	211
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Metsäranta	Maisemallinen	
Asuinrak vanhin osa 1900-l alusta, laajennettu v.1947, ulkoasun ilme ko ajalta. Pihassa ulkorak:a. Ympärillä metsää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kivisoja	212
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkilahti	Paikallinen	
V.1819 perustettu kruunun uudistalo. Päärak 1800-l alkupuolelta, peruskorjattu v.1958. Hirsinen karjarak, peruskorjattu v.1945, kaksi aittaa. Metsäalueella Pajulanjoen eteläpuolella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kivisoja	213
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Suulinki	Paikallinen	
Tila erotettu Ylenjoen yks.tilasta v.1773, liitetty 1950-l:lla Kivisojan kylään. Vanha päärak v.1912-1914, remontoitu osittain 1960-l:lla, ulkoasu vanhailmeinen (v.1985 lahottajasieni). Nyk asuinrak 1976, navetta 1928, aitta 1932. Pajulanjoen itäp:lla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kivisoja	214
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Yrkkö	Seudullinen	
Yli-Yrkkö halottu Yrkön kantatalosta 1800-luvun alussa. Yli-Yrkön 1900-luvun alun alkoasunsa hyvin säilyttäneet rakennukset (päärakennus 1880, korjattu 1915) sijaitsevat vanhalla kylämäellä näkyvällä paikalla Hirsjärven tuntumassa.		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kopila	215	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Erkkola	Historiallinen		
Kopilan entinen torppa. Asuinrakennus on siirretty nykyiselle paikalleen 1930-32, sitä on laajennetty v.1955 saunasiivellä. Pihapiirissä on myös toinen asuinrakennus 1930-40-luvulta, muut talousrakennukset ovat uudehkoja.			

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kopila	216	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Harju	Maisemallinen		
Harjun tilan toinen asuinrakennus, vaarintalo, joka rak. 1937, remontti 1960-luvulla.			

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kopila	217	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Kopila	Seudullinen		
Kopilan kartano muodostettiin 1600-luvulla Kopilan kylän kahdesta kantatalosta. Nykyinen, parhaillaan peruskorjattavana oleva päärakennus on valmistunut 1800-luvun puolivälissä. SU-kohde 673.			

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kopila	218	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Lehtimäki	Historiallinen		
Jugend-vaikutteinen asuinrakennus on rakennettu v. 1914, ja sitä on jatkettu saunaosastolla 1950-luvulla. Ikkunoiden otsalaudat kaarevat ja koristeelliset.			

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO	
Somero	Kopila	219	
KIINTEISTÖ	ARVOTUS		
Metsänranta	Maisemallinen		
Pientalo, joka on rakennettu 1900-luvun alussa ja peruskorjattu 1980-luvulla. Tällöin uusittu vuorilaudoitus sekä ulko-ovi.			

KUNTA Somero KIINTEISTÖ Mustikkamäki	KYLÄ Kopila ARVOTUS Maisemallinen	KOHDENO 220	
Pientalo, joka rakennettu 1900-l. vaihteessa, myöhemmin uusittu ikkunat yksi- ja kaksijakoisiksi.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Mäenrinne	KYLÄ Kopila ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 221	
Pitkänurkkainen hirsinen asuinrakennus 1800-luvulta. Toiseen pätyyn on sahattu myöhemmin aukko autotallin ovea varten.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Mäkelä	KYLÄ Kopila ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 222	
Kopilan torppa, erotettu v. 1913. Asuinrakennus on rakennettu v. 1924 ja lisäosa v. 1981. Pihapiirissä on lisäksi 1910-luvulla rak. aitta, jonka hirsinurkissa on lohenpyrstösälvos.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Rajala	KYLÄ Kopila ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 223	
Kopilan entinen torppa, joka erotettu 1920-luvulla ja rakennettu 1929. Pihapiirissä on lisäksi hirsiaitta, joka siirretty paikalleen 1930-luvulla.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Rekola	KYLÄ Kopila ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 224	
Kopilan kartanon entinen vaarintupa. Sijaitsee kartanon pihapiirin pohjoispuolella tien laidalla.			

SOMERO: KOPILA ja OINASJÄRVI
Maankäyttö vuonna 1793 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / J. Salmi 2003, P. Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- talo
- ▲ rajapyykki
- tie
- silta
- raja
- joki, puro
- polku
- kylänraja
- aita
- vesistö: järvi
- talon tontti
- suo tai niityksi sopiva maa
- suo
- riihihiha
- rakennus
- pelto
- niitty
- metsä
- mäki
- kasvima

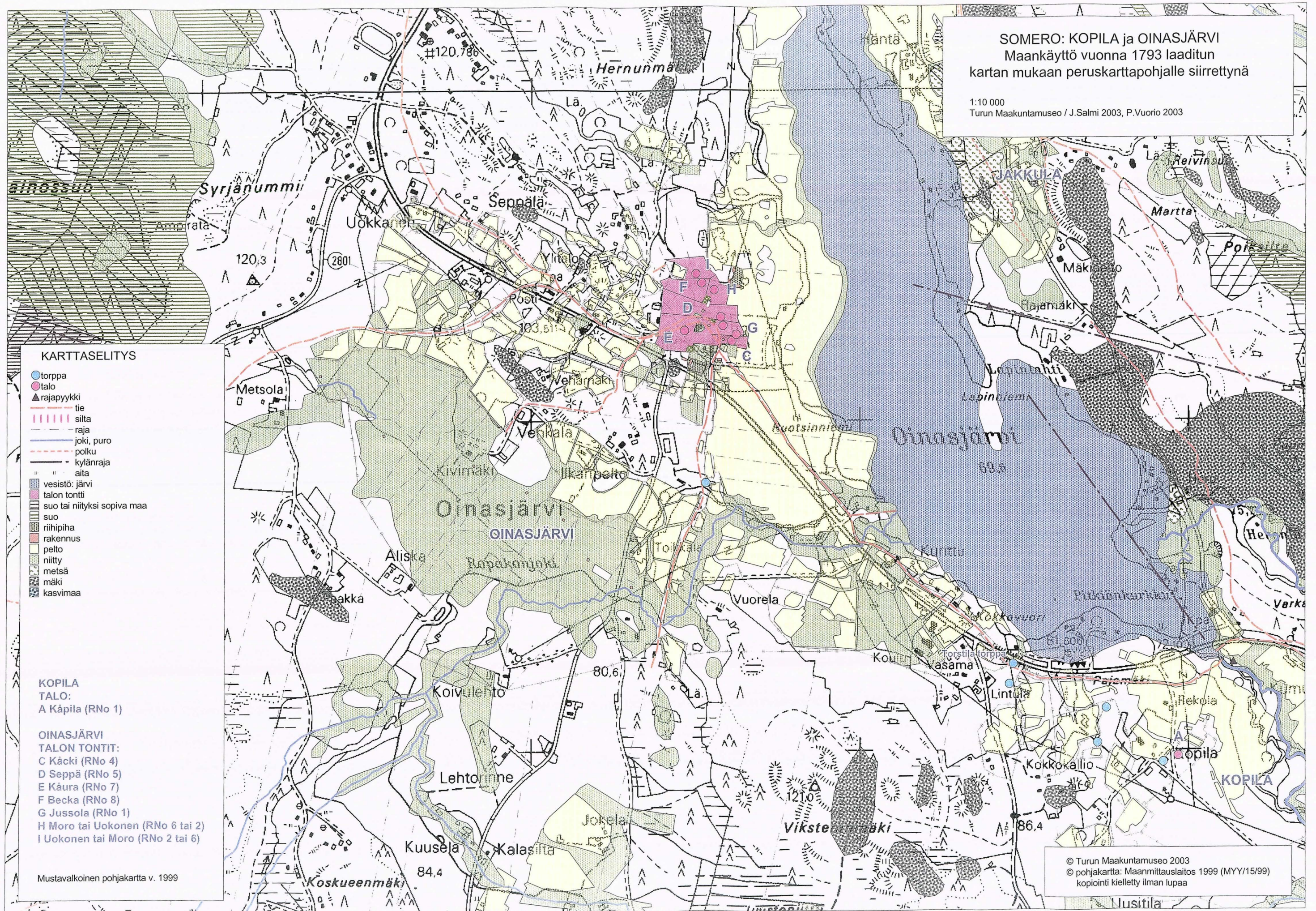
KOPILA

TALO:
A Kápila (RNo 1)

OINASJÄRVI

TALON TONTIT:
C Käcki (RNo 4)
D Seppä (RNo 5)
E Kaura (RNo 7)
F Becka (RNo 8)
G Jussola (RNo 1)
H Moro tai Uokonen (RNo 6 tai 2)
I Uokonen tai Moro (RNo 2 tai 6)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	225
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Lukumies	Paikallinen	

Osatalo. Vuonna 1911 rakennettu talonpoikaistalo, jonka julkisivua on muutettu 1980-luvun peruskorjauksessa. Piharakennuksina on 1900-luvun alussa rakennettu vanhusten asuintalo, v. 1905 rak. Aitta, navetta ja puuvaja/autotalli sekä uudempi vaja.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	226
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Penikoja	Historiallinen	

V.1786 perustetun uudistalon osa. Asuinrak v.1919-1920, lisäsiipi ja peruskorjaus v.1972, ulkoasu osin muuttunut. Karjarak v.1934, useita ulkorak:a. Tilan vanhemmat rak ovat sijainneet alempana rinteessä. Metsäalueella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	227
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alitalo	Paikallinen	

Osatalo. Tila sijaitsee aivan Hämeen Härkätien laidalla näkyvällä paikalla. Osa rakennuksista on 1800-l. rakennettuja, mm. Päärakennus, vanha tiili- ja hirsiaitta ja vaja tien toisella puolella. Pihapiirissä lisäksi uudemmat tiilinavetta, vaja ja sauna.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	228
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Teeri	Historiallinen	

Osatalo Teeren kantatalosta. V.1844 Ali-Teeri jaettiin kahtia, jonka jälkeen toinen tontti oli kylämäellä ja toinen nyk paikalla. Asuinrak 1800-l lopulta tai vanhempi, peruskorjattu v.1974, asu muuttunut. Ns muoritupa 1938, talousrak:a 1900-l alkup:lta

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	229
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Honkala ja Kauppa	Paikallinen	

Asuin- ja kaupparak tiettävästi 1800-l lopulta, laajennettu tod.näk. 1900-l alussa kauppahuoneella. Nikolai Kallion kauppa aloitti v.1900, v.1941-1962 osuuskaupan myymälä. Vanhailmeinen, Härkätien varressa. Tontilla toinen asuinrak v.1940-1941.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	230
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kallio	Historiallinen	

Asuinrak 1800-l lopulta, peruskorjattu ja laajennettu asuinkäyttöön 1980-l:lta. Ollut kauppana 1930-l puolivälistä v:een 1980. Piharak, jossa on vaarintupa ja varasto, on 1930-1940-l:lta. Härkätien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	231
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Keijola	Historiallinen	

Ent mäkituparak 1910-l:lta, huone ja eteinen, ikkunat uusittu. Sijaitsee Hämeen Härkätien eteläpuolella, ympärillä muita asuinrakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	232
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kiikula	Paikallinen	

Puurakenteinen, 2-kerroksinen asuinrak 1930-l:lta. Hämeen Härkätien varressa, ympärillä muuta asutusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	233
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kiviniemi	Maisemallinen	

Asuinrak 1890-l:lta, vanhailmeinen. Pihapiirissä navetta v.1950. Vanhan Torrontien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	234
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koivisto	Maisemallinen	
Asuinrak 1930-l:lta, remontoitu, vanhailmeinen v.1985. Pihassa kaksi ulkorak tod.näk samalta ajalta. Vanhan Torrontien varrella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	235
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kuoppala ja Järvinen	Paikallinen	
Kaksi asuinrakennusta, jotka on pystytetty kylän yhteismaalle 1900-l alussa, vanhailmeisiä. Lisäksi vinkkelinmuotoinen ulkorakennus. Mäenrinteessä. Paikalla on aiemmin ollut kylän perunakuoppia.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	236
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lepistö	Maisemallinen	
Asuinrak v.1925, ollut v.1985 vanhailmeinen. Pihassa sauna-puuvajarakennus. Hämeen Härkätien varressa, ympärillä metsää.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	237
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lintula	Maisemallinen	
Asuinrak v.1915, ollut v. 1985 vanhailmeinen. Pihassa talousrakennusrivi. Härkätien varressa maisemallisesti merkittävällä paikalla.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	238
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lähteenmäki	Maisemallinen	
Asuinrak 1800- ja 1900-lukujen taitteesta, remontoitu, ollut v.1985 vanhailmeinen. Pihapiirin muut rakennukset olleet v.1985 uusia. Vanhan Torrontien varressa metsäalueella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	239
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mattila	Paikallinen	
Osatalo lokottu Laurilan tilasta 1784. Päärakennus on rakennettu v. 1904 ja siihen on tehty lisäsiipi 1974. Pihapiirissä on liäksi navetta/vaja ja tien toisella puolella aitta. Kiinteistöön kuuluu myös savenvalajamuseo.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	240
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Männistö	Paikallinen	
Savenvalaja Kalle Männistön asuintalo v:lta 1928, säilyttänyt hyvin alkuperäisen ilmeensä. Pihassa ulkorakennusrivi. Härkätien varressa, tien toisella puolella Männistön verstaas, joka on nyk savenvalajamuseona.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	241
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Peltomäki	Maisemallinen	
Tontti erotettu Mattilan kantatilasta. Asuinrak v.1925, ollut v.1985 vanhailmeinen. Pihapiirissä talousrak:t v.1926-1928. Kumpareella Hämeen Härkätien varressa, ympärillä peltoa ja metsää.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	242
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pirttilä	Paikallinen	
Osatalo. Vanha rakennuskanta, talonpoikaistalo 1860-luvulta. Pihapiirissä on lisäksi 1900-l. alkupuolella rakennetut navetta, vaja ja lato. Puistikkomainen pihapiiri, jossa rakennukset ympäröivät puistoa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	243
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ruusila	Paikallinen	
Savenvalajamesteri Einar Roosin 1890-l:lla rakentama asuinrakennus, jatkettu v.1920, vanhailmeinen. Rakennuksessa on säilynyt omassa verstaassa tehtyjä kaakeliuuneja. Verstasrakennus purettu. Kylämäen kupeessa tien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	244
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Teeriharju (Yli-Teeri)	Maisemallinen	
Osatalo. Päärakennus on rakennettu kahdessa vaiheessa 1800-luvun kuluessa. Remontoitu kokonaan 1970-80-luvuilla, jolloin pihanpuoleinen sivu sai uuden kuistiosan. Muu vanha rakennuskanta on purettu 1980-luvulla. Höyläämö on rak. navetan paikalle 1985.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	245
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Toivela	Maisemallinen	
Asuinrak v.1925-1926, ollut v.1985 vanhailmeinen. Pihapiirissä tiili- ja lautarakenteinen ulkorakennus. Hämeen Härkätien varressa, ympärillä muita rakennuksia.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	246
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uusitalo (Laurila)	Paikallinen	
Osatalo. Vanha päärakennus 1860-luvulta, aitta rakennettu 1870 ja navetta 1905. Pihapiirissä on lisäksi uusi päärakennus, joka jää vanhan rakennuskannan taakse ja tieltä katsoen näkymättömiin.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	247
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vehkola	Historiallinen	
Vehkola on 1800-l alkupuoliskon torppa, erotettu Yli-Hurrin kantatilasta 1800-l lopulla. Savenvalaja Juhan Roosin ens asunto Somerolla. Asuinrak 1800-l:lta, koostuu kahdesta omille nurkille salvotusta osasta. Navetta ja talli v.1924. Tievarressa.		

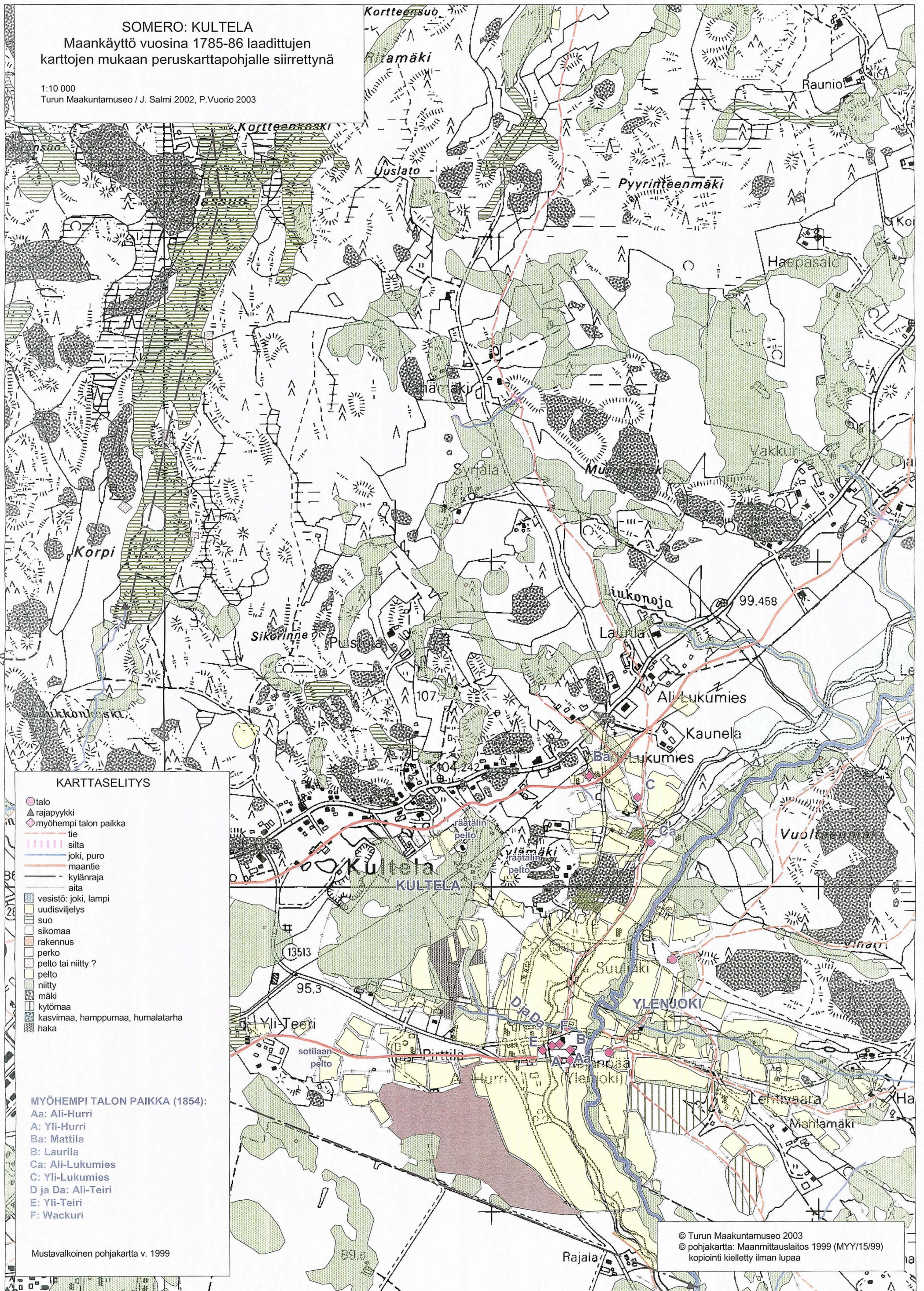
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	248
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vähämäki	Maisemallinen	
Vähämäki on erotettu Ali-Teeren kantatalosta. Asuinrak v.1907, säilyttänyt hyvin vanhan asunsa. Aitta- ja suulirak v.1894, kanala v.1918, lisäksi navetta ja vajarakennus. Ympärillä peltoa ja metsää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kultela	249
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Lukumies	Paikallinen	
Osatalo, sijainnut samalla paikalla ainakin 1800-l. alusta lähtien. Päärakennus on remontoitu vastikään ja tähän vinkkelimalliseen taloon on tehty toiseen päätyyn matalampi jatko-osa. Pihapiirissä on lisäksi uusi peltihalli ja vanha aitta.		

SOMERO: KULTELA
Maankäyttö vuosina 1785-86 laadittujen
karttojen mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000

Turun Maakuntamuseo / J. Salmi 2002, P. Vuorio 2003

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Kärilä
Maisema	
Kärilä sijaitsee Someron länsiosassa Paimionjoen eteläpuolella. Kärilä rajoittuu etelässä Syvänojan, lännessä Jurvalan, pohjoisessa Pyölin ja Sillanpään ja idässä Ryhtän kyliin. Kylän tasaiset peltoalueet sijaitsevat Paimionjoen eteläpuolella vanhan kylätontin (nyk. Ranta-Heikkilä) ympärillä sekä metsäisen Kolmihaaranmäen eteläpuolella.	
Kärilän kylää halkoo itäosassa Paimionjoen suuntainen, Helsinkiin vievä Härkätien rinnakkaistie. Tie on kulkenut ennen vanhan kylätontin halki Jurvalan kylään. Nykyinen kulkutie länteen on joen toisella puolella kulkeva Härkätie. Vanhalta kylätontilta johtaa tie lounaaseen Syvänojan kylään.	
Historia	
Kärilän kylästä on vanhin asiakirjamaininta vuodelta 1506. Vuonna 1540 kyläsä oli neljä taloa: Heikkilä, Mattila ja Tuomola. Tuomola oli halottuna kahteen osaan vuosina 1571-1616. Kärilän kylässä isojako on toimitettu v. 1788 (Lounais-Suomen maanmittaustoimistossa Turussa Somero 14:-, Somero 14:a, kartat poistettu hävinneinä ja tarpeettomina 1925). Maanmittaushallituksen maanmittausarkistossa Helsingissä (H 71 8 / 1-4) isonjaon kartta on tallella hyväkuntoisena. Isonjaon järjestely Kärilässä on tehty vuonna 1887 (Somero 14:d). Tuomola on halottu vuonna 1781 Tuomolaan ja Mäkelään. Osatalot esiintyvät erikseen pitäjänhistorian henkikirjatiedossa 1870, mutta eivät enää 1900 eikä maarekisterissä. Isojakokartassa Tuomolalla on yksi tontti kylätontilla. Mattila on halottu v. 1832 kahtia Ali-Mattilaan ja Yli-Mattilaan. Osatalot esiintyvät erikseen pitäjänhistorian henkikirjatiedossa 1870, mutta eivät enää 1900 eikä maarekisterissä. Vuoden 1887 kartassa Mattilalla on yksi tontti kylätontilla. Heikkilä ollut on jakamatonvuoteen 1916, jolloin tapahtuu lohkominen. Vuonna 1936 Heikkilä jaetaan maarekisterissä Heikkilä ja Ranta-Heikkilä -nimisiin osiin. Näistä Heikkilä on vuoden 1956 peruskartassa ilman talouskeskusta. Isojakokartassa Heikkilällä on yksi tontti vanhalla kylätontilla. Vanhalla kylätontilla sijaitsee nykyään Ranta-Heikkilä. Kärilän talot sijaitsivat vierekkäin kylätontilla 1800-luvun lopulle asti. Vuoden 1887 isonjaon järjestelyn kartassa Tuomolalla on kaksi tonttia. Näistä Mäkelän tontti on nykyisellä paikallaan lähellä Ryhdän rajaa ja Tuomolan tontti on kylän vanhalla tontilla Heikkilän päärakennuksen pohjoispuolella. Tuomola on järjestelyssä yhtenä talona. Heikkilän tontti ja Mattilan kaksi tonttia ovat vanhalla kylätontilla Heikkilän (Ranta-Heikkilä) nykyisten talousrakennusten kohdalla. Mattila on järjestelyssä yhtenä talona. Vuosina 1884-1889 toimeenpannun isonjaon täydennysjaon yhteydessä sovittiin, että Ali- ja Yli-Mattila sekä Tuomola muuttavat pois kylätontilta, joka jää heikkilälle. Muuttoajaksi sovittiin 10 vuotta siten, että talojen muutto tuli tapahtua eri aikoina ja kunkin muutto sai kestää korkeintaan kolme vuotta. Nykyään Mattilan tontti on sen omalla jakolohkolla kylätontista länteen, mihin se on siirretty vuoden 1887 jälkeen. Heikkilän (Ranta-Heikkilä) tontti on edelleen vanhalla kylätontilla ja Tuomolan eli Mäkelän tontti on samalla paikalla kylätontista itään, joka sille oli osoitettu v. 1887 kartassa. Vuosina 1757-63 oli sekä Mattilan että Tuomolan talossa sotilastorpat ja 1790-luvulla kylässä asui talollisten lisäksi sotilas Klinga. Kärilän torppia ovat lisäksi olleet kujala ja Kalliola. Torpat ovat itsenäistyneet 1910-luvulla, jolloin talojen määrä oli neljä, 1930-luvulla taloja oli kahdeksan ja v. 1940 taloja oli kymmenen.	
Nykytila	
Kylän vanhat kantatalot sijaitsevat Paimionjoen tuntumassa. Ranta-Heikkilä sijaitsee edelleen vanhalla kylätontilla peltoaukean keskellä. Tuomola ja Mattila sijaitsevat peltoaukean reunamilla metsän laidalla. Muu asutus on sijoittunut pääasiassa Tuomolan ja Mattilan eteläpuolisille metsäalueille sekä kauemmas kylän lounaisosiin. Jokivarren alueet ovat asumattomia. Lohkojaon järjestelyn kartassa (1887-1888) olevat peltoalueet ovat edelleen viljelyksessä ja uudemmat peltoalueet sijaitsevat kylän eteläosissa Kolmihaaranmäen eteläpuolella.	

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Kärilä	26
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	
KUVAUS		
Vanhalla kylätontilla oli vielä 1887 kahden Mattilan, Heikkilän ja Tuomolan talouskeskukset, ryhmäkylä hajosi 1800-l:n lopulla ja nykyisin paikalla on Ranta-Heikkilän talouskeskus..		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kärilä	250
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mattila	Paikallinen	
Mattila on kylän vanha kantatila, joka on siirretty nykyiselle paikalleen 1880-luvulla. Mattilan rakennukset (päärakennus 1889, talousrakennuksia 1800-1900-l.) muodostavat joistakin uudistuksista huolimatta maisemallisesti eheän maatilakokonaisuuden.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kärilä	251
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ranta-Heikkilä	Paikallinen	
Ranta-Heikkilä on Heikkilän kantatilan osatalo, joka sijaitsee vanhalla kylätontilla. Ranta-Heikkilän päärakennus (1876, laaj. 1926) on säilyttänyt 1900-luvun alun talonpoikaisen ulkoasunsa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Kärilä	252
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuomola	Paikallinen	
Tuomola on kylän vanha kantatila ja se on sijainnut nykyisellä paikallaan 1800-luvun lopulta lähtien. Päärakennus1850-l. on säilyttänyt hyvin talonpoikaisen ulkoasunsa ja se muodostaa muu rakennuskannan kanssa eheän ja maisemassa näkyvän kokonaisuuden		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	256
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Jokila	Maisemallinen	

Alunperin 1700-l torppa, sittemmin Lahden kartanon ulkotila, itsenäistynyt v.1921. Päärak vanhin osa v.1893, remontoitu 1920-1930-l:lla, huvilatyylinen, rapattu 2-krs lisäosa 1950-1960-l:lta. Vanhat ulkorak liitetty Visamäen tilaan. Kumpareella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	257
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kanahuhta	Maisemallinen	

Asuinrak v.1931, keskeismuurirakennus, säilyttänyt vanhan ilmeensä v.1988. Pihapiirissä useita talousrakennuksia. Hongontien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	258
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koivumäki	Maisemallinen	

Ent Lahden kartanon torppa, joka tunnettiin nimillä Björkbacka ja Rekilä, perustettu 1800-l alkupuolella, itsenäistyi 1920-l alussa. Asuinrak v.1934, remontoitu, ilme muuttunut. Lahden kylän pohjoisosassa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	259
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kujanpää	Maisemallinen	

Ent torppa, mahdollisesti tunnettu aiemmin eri nimellä, itsenäistyi 1920-l alussa. Asuinrak tehty tai siirretty nyk paikalleen v.1921, keskeismuurirakennus, vanha ilme säilyny. Talousrak v.1922, myös muita rak:a. Hongontien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	260
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kuri	Historiallinen	

Ent Lahden kartanon ulkotila, itsenäistyi v.1933. Vanha muonamiehen asuinrak 1900-l alusta, vanhailmeinen. Nykyinen asuinrak v.1952, lisäksi talousrakennuksia. Kurintien varressa, ympärillä peltoa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	261
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kuusela	Maisemallinen	

Ent mäkitupa 1800-l:lta, vanha ilme säilynyt. Maaniitunkulmantien varrella metsän reunassa, ympärillä asutusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	262
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lahti	Paikallinen	

Entinen Lahden kartanon tilanhoitajan rakennus, nykyinen päärakennus v. 1939, aitta 1810-l. ja aitta 1911.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	263
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lauren	Historiallinen	

Ent Lahden kartanon torppa. Asuinrak tod.näk 1800-l:lta, remontoitu 1980-l jälkipuoliskolla, vanha ilme osin säilynyt. Pihapiirissä talousrakennuksia. Porsaansuontien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	264
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lintula	Historiallinen	

Ent torppa, perustettu noin v.1780, itsenäistyi 1920-l alussa. Asuinrak v.1922, keskeismuurirakennus, remontoitu, ilme säilynyt v.1988. Pihassa talousrakennuksia. Lahdentien länsipuolella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	265
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Liukola	Paikallinen	
Entinen torppa 1700-l:lta, alkujaan mahdollisesti yksi kylän kantataloista. Asuinrak tod.näk 1800-l.lta, säilyttänyt vnhan ilmeensä. Pihapiirissä muita rakennuksia. Lahdentien varressa, ympärillä peltoa ja metsää.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	266
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lähteenkorva (Pouttu)	Historiallinen	
Entinen torppa, joka tunnetaan Poutu-nimisenä jo 1759, v:sta 1791 nimellä Lähteenkorva, itsenäistyi 1920-l alussa. Asuinrak v.1927, keskeismuurirakennus, remontoitu, ilme muuttunut. Pihassa talousrak:a. Kumpareella Lahdentien päässä, ymp peltoa ja metsä		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	267
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäenpää	Maisemallinen	
Entinen Lahden kartanon torppa, perustettu noin v.1799, itsenäistyi 1920-l alussa. Asuinrak tod.näk 1900-l alusta, keskeistupatyypinen rakennus, vanha ilme säilynyt. Pihapiirissä vanhoja talousrak:a, mm aitta v.1821. Joen ja Jokioistentien länsipuolell		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	268
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Paukkumäki (Paukkula)	Maisemallinen	
Asuinrak v.1923, vanha ilme säilynyt. Pihapiirissä talousrakennus. Maaniitunkulmantien varrella, ympärillä asutusta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	269
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Peltohaavisto	Maisemallinen	
Asuinrak v.1923, keskeismuurirakennus, remontoitu, vanha ilme säilynyt. Pihapiirissä talousrakennuksia. Lahdentien itäpuolella, ympärillä peltoa ja metsää.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	270
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Peltomäki	Historiallinen	
Entinen Lahden kartanon torppa, itsenäistyi 1920-l alussa. Asuinrak v.1925, remontoitu, ilme osin muuttunut. Navetta v.1924, lisäksi muita rak:a. Muolaantien pohjoispuolella, ympärillä peltoa ja metsää.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	271
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Takala	Historiallinen	
Entinen lahden kartanon torppa, tunnetaan jo v.1720, itsenäistyi 1920-l alussa. Asuinrak v.1924, remontoitu, vanha ilme säilynyt. Pihapiirissä talousrak:a. Maaniitunkulmantien varrella, ympärillä peltoa ja metsää.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lahti	272
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uusimäki	Historiallinen	
Entinen Lahden kartanon Nybacka-niminen torppa, perustettu 1700- ja 1800-lukujen taitteessa, itsenäistyi v.1921. Asuinrak v.1933, vanha ilme säilynyt v.1988. Pihapiirissä talousrak:a. Jokioistentien länsipuolella, ympärillä peltoa ja metsää.		

KUNTA Somero KIINTEISTÖ Vara-Lahti	KYLÄ Lahti ARVOTUS Seudullinen	KOHDENO 273	
Lahden kartano on perustettu 1630-luvulla, talouskeskus erotettu kartanon maista 1981, komea 1800-luvun alussa valmistuneen päärakennuksen empireulkoasu on vuodelta 1899, arkk. Signe Lagerborg. Härkätien tuntumassa vanhan kylätontin pohjoispuolella.			
			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Visamäki	KYLÄ Lahti ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 274	
Visamäen tila on erotettu Jokilan maista. Asuinrak v.1928 on entinen Jokilan renkitupa, remontoitu ja ilme osin muuttunut. Pihapiirissä ent Jokilan navetta-tallirak v.1852, peruskorjattu v.1957. Lisäksi muita talousrak:a. Jokioistentien länssipuolella.			

KUNTA Somero	KYLÄ / KAUPUNGINOSA Lammi
Maisema Lammin kylä sijaitsee Kirkkojärven kaakkoisnurkassa aivan kunnan kaupallisen keskustan, Joensuun kylän, jatkeena. Someronjoki kulkee kylän poikki Hirsjärvestä Kirkkojärveen. Alue on melko tasaista taajama-aluetta, jossa on viime vuosikymmeninä rakennettu uusia asuntoja, lähinnä rivitaloja. Lähinaapurina lännessä on Harjun kylä kirkonmäkineen.	
Historia Lammi mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1508. Vuonna 1540 siellä oli kaksi taloa, Laurila ja Alitalo ja se pysyi myös kaksitaloisena aina 1900-luvulle saakka. 1600- ja 1700-luvuilla Alitalosta käytettiin myös nimeä Salomo. Vain vuosina 1836-1849 oli kylässä kolme taloa, koska Laurila oli silloin kahdessa osassa. Ensimmäinen torppa Lammin kylään perustettiin 1770-luvulla ja toinen 1800-luvun alussa, mutta ne molemmat hävisivät jo 1810-luvulla. Koska Lammi sijaitsee keskustaksi kasvaneen Joensuun välittömässä läheisyydessä, alkoi asutus jo 1800-luvulla levitä nopeasti myös sen alueelle. Tilojen virallinen lohkominen alkoi 1900-luvun alussa; vuonna 1910 oli kylässä jo 12 taloa, vuonna 1930 taloja oli 20 ja vuonna 1940 olivat molemmat kantatalot jakautuneet 13 osaan - Lammi oli kasvanut 26-taloiseksi.	
Nykytila Paloasemaa vastapäätä etelässä Hirveläntien toisella puolella on Laurilan kantatalo. Lähellä sitä on ennen ollut kylän toinen talo Salonen (Alitalo), jota ei enää ole. Laurilan länsipuolella on uusia rivitaloja. Uudehko seurakuntakeskus on Helsingintien ja Härkäläntien risteyksessä.	

KUNTA Somero ARVOALUE Vanha kyläkeskusta	KYLÄKOSA Lammi ARVOTUS Seudullinen	KOHDENO 28
KUVAUS Kyläalueella on jäljellä Laurilan kantatalo vanhalla kylätontillaan. Toisen kantatalon Salosen (Alitalon) rakennuksia ei enää ole. Sijaitsee paikallisesti merkittävän raittikylän keskustassa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	275
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ahtiala	Historiallinen	

Asuin- ja satulasepän verstasrak tod.näk 1890-l:lta, 1920-l:lla korjattu ja verstas muutettu kaupaksi, peruskorjaus ja lisäsiipi 1970-l:lta, vanha ilme säilynyt. Ulkorak 1930-l:lta. Tontilla oli limonaditehdas 1920-l. Kirkkotien varressa, ymp asutusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	276
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakanen	Maisemallinen	

Asuinrak v.1929, keskeismuurirakennus, ollut v.1988 vanhailmeinen. Piharakennus kenties samalta ajalta. Hirveläntien, ent isojakoaikaisen maantien varressa, ympärillä asuintaloja.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	277
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ketola	Maisemallinen	

Asuinrak 1920-l:lta, ollut vanhailmeinen. Pihassa useita talousrakennuksia. Metsäsaarekkeessa pellon keskellä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	278
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Knuutila	Maisemallinen	

Asuinrak tiettävästi 1910-l:lta, säilynyt vanhailmeisenä. Pihapiirissä navetta. Helsingintien varressa, tielinja vanha, mutta isojakokartoissa tie kulkee asuinrakennuksen ja navetan välistä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	279
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lamminiemi	Paikallinen	

Asuinrak v.1911, peruskorjattu v.1971, ulkoasun vanha ilme säilytetty. Vanhoista ulkorakennuksista jäljellä vain muutama. Kumpareella, ympäröivät maat on myyty kunnalle ja niille on rakennettu omakotialue.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	280
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Laurila	Paikallinen	

Toinen kylän kantatiloista, vanhalla tontillaan. Talonpoikaistalo 1911-1915, peruskorjattu v.1957. Veranta muutettu avokuistiksi, ulkoasu muuten säilynyt. Kestikievarina 1920-l:lla. Karajrak 1930-l ja sauna 1940-l. Tievarressa. Ent pellot rakennettu.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	281
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkelä	Maisemallinen	

Erotettu Lammin kantatilasta 1800-l lopussa. Asuinrak 1900-l alusta, remontoitu 1920-l:lla ja myöhemmin, vanha ilme pääosin säilynyt. Navetta v.1928. Maat kaavoitettu omakotialueeksi. Hirveläntien ja vanhan tielinjan varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	282
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Paloasema, Sarastus	Historiallinen	

Paloasemarakennus v.1939, alakerrassa paloasema ja autotallitilat, yläkerrassa mm toimisto- ja nuorisotiloja. Tontilla oli aiemmin myös v.1907 rak nuoriseuratalo, joka muutettiin 1920-l:lla kunnantaloksi. Purettiin uuden paloaseman tieltä v.1988.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	283
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tienhaara	Historiallinen	

Asuinrak 1900-l alusta, rakennuttanut seppä Lindfors. V:sta 1938 lähtien tontilla ja rakennuksessa on toiminut hautakiviveistämö. Hirveläntien ja vanhan tielinjan varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	284
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Toivela	Paikallinen	

Asuinrak v.1838, rakentanut tietävästi pitäjänsuutari Matti Grönholm. Vuorattu 1800-l lopulla, remontoitu 1920-l:lla, kuisti v.1982, vanhailmeinen. Talousrakennukset uudehkoja. Hautausmaan ja paloaseman välissä, vanhan kirkkotien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	285
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuomiranta	Seudullinen	

Vapaa-ajan asunnoksi v.1914-1915 tehty rakennus, peruskorjattu 1970- ja 1980-l:lla, ulkoasu säilynyt. Samoin vanhan ulkorak asu säilytetty. Paimionjoen ja Härkäläntien välissä, ympärillä puistoa.

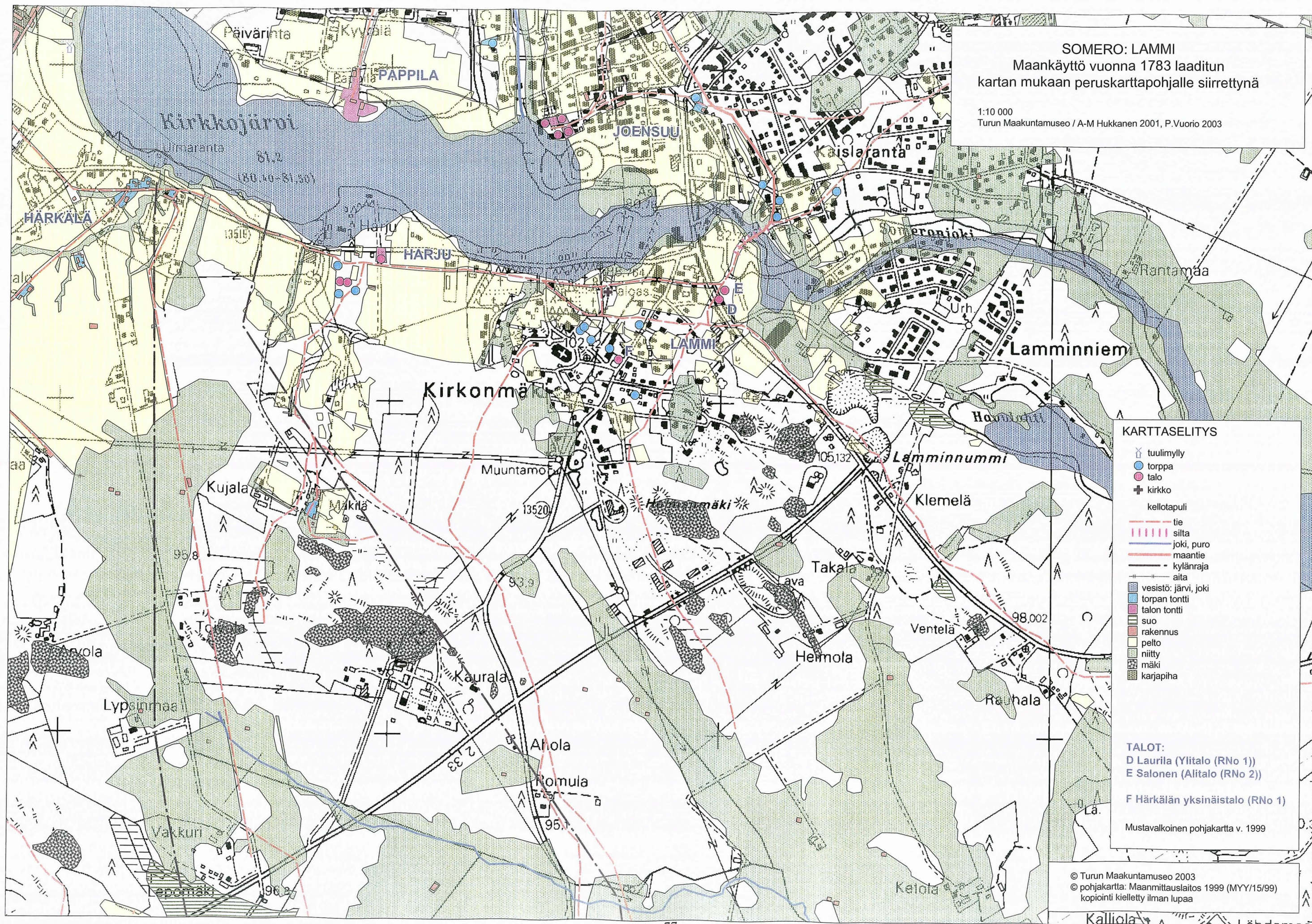

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	286
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Välimaa	Maisemallinen	

Asuinrak v.1892, rakennuttanut kanttori Adolf L. Salminen, huonejärjestystä on muutettu ja veranta purettu kuistin tieltä 1900-l:lla, vanhailmeinen. Samanikäinen ulkorakennus. Kirkon ja koulun lähellä Hirveläntien varrella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lammi	287
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Äyräs	Maisemallinen	

Tila erotettu Laurilan kantatalosta 1920-1930-l:lla. Asuinrak 1910-l:lta, remontoitu, ilme säilynyt. Rakennuksessa on ollut myös räätälinverstas. Tontilla kaksi ulkorakennusta. Paimionjoen rannassa. V.1984 tieto, että säilyminen epävarmaa.

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Lautela

Maisema

Lautela sijaitsee Someron kunnan eteläisimpänä kylänä, jonka halki virtaa Terttilänjoki. Maisema on tasaista peltomaisemaa, jota täplittää muutama metsäalue. Terttiläntie haarautuu kahteen Lautelassa ja molemmat haarat jatkuvat naapurikuntaan, Kiikalaan.

Historia

Lautela, alun perin Lautiala, mainitataan asiakirjoissa ensimmäisen kerran jo 1476. Vuoden 1492 rovastinkäräjien pöytäkirjan mukaan Lautelassa ja Terttilässä oli seitsemän taloa. Lautela käsitti isojakoon saakka myös Terttilän kylän alueen. Lautelan kylään kuuluivat Heikkilä, Mattila, Paakka, Punaparta eli Niku ja Räyhä sekä kaksi nimeltä tuntematonta taloa. Nämä kaksi liitettiin vuosina 1545 ja 1614 Mattilaan. Vuonna 1555 lohkottiin Nikusta Pentti-niminen talo ja vuonna 1588 Paakka. Paakasta erotettiin puolestaan osatalo, joka kuitenkin vuonna 1644 liittyi Penttiin. Vuonna 1639 liitettiin Niku yhdysviljelykseen Pentin kanssa ja vuonna 1646 Mattila Heikkilän kanssa. Mattila itsenäistyi uudelleen vasta vuonna 1700 ja Niku vuonna 1721. Isojaon yhteydessä perustettiin kylän eteläiselle takamaalle vuonna 1805 kaksi kruunut uudistaloa, Lähijoki ja Leikistoja (Leikkilä). Ne kuitenkin erotettiin jo vuonna 1841 omaksi Satakosken kyläksi. Vuosina 1826-65 oli Niku jakautuneena kahteen osaan ja vuonna 1828 tuli Ojan mukaan Pentistä halkomisen kautta Kylä-Pentti ja Tuohi-Pentti eli Tuohimäki. Isojaon täydennysasiakijojen mukaan Pentin jako tehtiin vasta vuonna 1862. Paakka jaettiin vuonna 1839 Iso-Paakkaan ja Vähä-Paakkaan. Tämän jälkeen kylä pysyi kahdeksantaloisena 1910-luvun lopulle saakka, jolloin alkoi vuokratilojen itsenäistyminen vuonna 1918 säädetyn torpparilain nojalla.

Nykytila

Lautelan vanha kyläkeskus sijaitsee maantien ja Terttilänjoen välissä paikalla, jossa nykyisin on jäljellä vain Räyhän talo. Mattila sijaitsee Räyhästä itään Terttilänjoen takana, Pentti kauempana lännessä ja Paakka etelässä. Räyhästä vähän etelään on tien länsipuolella ns. Pannukakkumäki, jonka alapuolella on sotamuistomerkki v.1918. Rauhalinnan vanha päärakennus on purettu 90-luvulla, muuten on vanha rakennuskanta säilynyt ja sitä on kunnostettu.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Lautela	29
ARVOALUE	ARVOTUS	
Räyhän tila ja vanha kyläalue	Seudullinen	

KUVAUS

Vanhalla kylätontilla sijaitsee Räyhän kanatila, entinen ratsutila. Päärakennus 1800-luvun alusta, ulkoasu sin 1930-luvulta, navetta 1900. Pannukakkumäen mäkitupalaisasutusta. Suojeluskuntalaisten pystyttämä muistopatsas 1939.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	288
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Anttila	Historiallinen	

Lohkottu Mattilan kantatilasta. Asuinrakennus 1927. Tie jakaa pihapiirin rakennukset niin, että tien toisella puolella vastapäätä päärakennusta on pitkä vaja/karjasuoja. Pihapiiristä etäämpänä sijaitsee lato pellon laidassa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	289
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haapaniemi	Paikallinen	

Paakan torppa, joka itsenäistyi 1921. Asuinrakennus on rakennettu 1800-luvun puolivälin jälkeen, pihapiirissä on lisäksi vajaja sauna 1900-luvun alusta?

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	290
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Jokela	Paikallinen	

Palstoitettu Paakan kantatilasta, päärakennus on rakennettu 1880 asuin- ja nahkurinliikerakennukseksi. Pihapiirissä on kaksi 1800-luvulla rak.piharakennusta, hyväkuntoiset sauna/varasto ja toinen pitkä,hirsinen,vuoraamaton vaja/aitta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	291
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kylä-Pentti	Historiallinen	

Tila erotettu Nikun kantatilasta 1500-luvulla. Päärakennus on rakennettu 1897, jatkettu 1907 ja peruskorjattu 1960-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi hirsiaitta 1720, toinen uudempi aitta, kalustovaja ja 1907 rakennettu navetta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	292
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mattila	Seudullinen	

Kantatila, päärakennus on rakennettu 1860-70, pihapiirissä on kaksi vanhaa aittaa, tiilinavetta vuodelta 1918, harkkokivinen maakellari, jonka yläpuolella on vuoraamaton hirsirakennus sekä L-mallinen kalustovaja.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	293
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Muistopatsas	Historiallinen	

Kivipaasista koottu muistopatsas on pystytetty Someron suojeluskunnan toimesta 21.6.1939.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	294
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pannukakkumäki	Paikallinen	
Kylänmäen vieressä sijaitseva mäki, jolla on perimätiedon mukaan ollut mäkitupalaisasutusta satojen vuosien ajan. Etelärinteessä on kuusi mökkiä, joista nuorin on pystytetty 1885. Kylän käsityöläiset ovat myös asuneet Pannukakkumäellä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	295
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Räyhä	Paikallinen	
Tila sijaitsee talon alkuperäisellä paikalla Lautelan kyläkeskustassa. Päärakennus on rakennettu 1800-luvun alkupuolella ja suurempi remontti on tehty 1938. Viimeisin remontti 1990-luvulla. Piharakennuksia, mm. Kalle Rosenqvistin 1900 rakentama navetta		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	296
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuohimäki	Paikallinen	
Pentistä lohkottu tila, jonka päärakennus on 1850-l., leivintupa 1900-luvun alusta, vanhustentalo 1920-l., karjarakennus 1920-l. ja punatiilinen vilja-aitta vuodelta 1926. Rakennuskanta on kokonaisuutena hyvin säilynyt.		

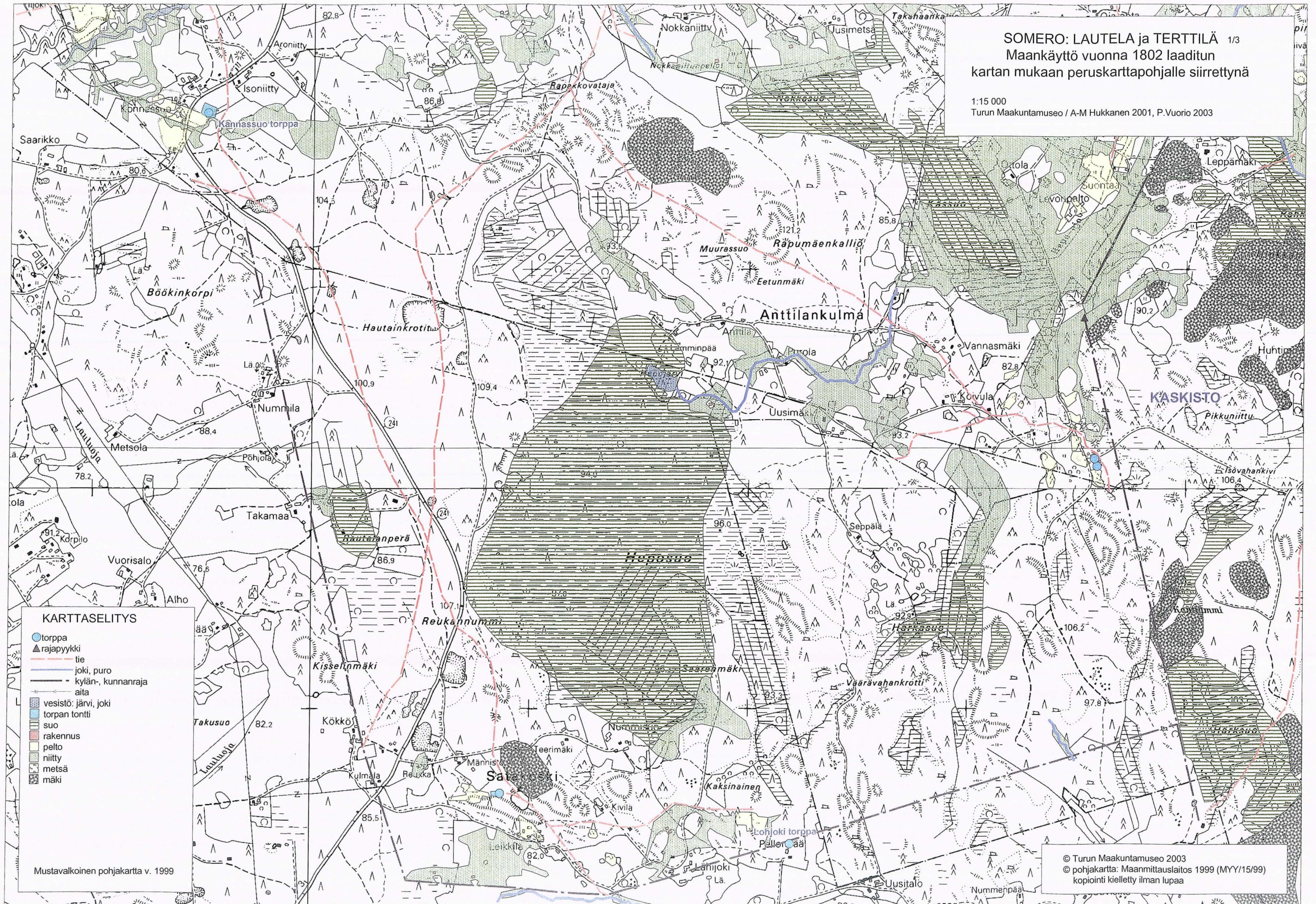
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	297
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Valkama	Maisemallinen	
Heikkilän palstatila, jonka päärakennus on rakennettu 1916, laajennettu 1931 ja vuonna 2002 kunnostettu sisä- ja ulkopuoli. Pihalla on lisäksi rapattu tiiliaitta 1900-luvun alkupuolelta ja navetta 1950-luvulta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	298
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vassamäki	Maisemallinen	
Entinen Räyhän torppa, päärakennus on vuodelta 1922, peruskorjattu ja jatkettu 1950-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi navetta ja liiteri 1920-luvulta sekä 1930-luvulla rakennettu vanhusten talo.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Lautela	299
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vähä-Paakka (Paakkala)	Historiallinen	
Osatalo. Päärakennus on vuodelta 1915 ja sitä laajennettiin lisäsiivellä 1963. Pihapiirissä on lisäksi 1920 rakennettu tiilinavetta ja aitta, makasiini 1945 ja kanala 1937.		

SOMERO: LAUTELA ja TERTTILÄ 1/3
Maankäyttö vuonna 1802 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P. Vuorio 2003

SOMERO: LAUTELA ja TERTTILÄ 2/3
Maankäyttö vuonna 1802 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- talo
- ▲ rajapyykki
- ⊗ mylly
- tie
- silta
- joki, puro
- kylän-, kunnanraja
- aita
- vesistö: joki
- torpan tontti
- talon tontti
- suo
- rakennus
- pelto
- niitty
- maki

LAUTELA

TALON TONTIT:

- A Räyhä (RNo 1)
- B Mattila (RNo 2)
- C Heikkilä (RNo 3)
- D Paacka (RNo 5)
- E Niku (RNo 4)
- F Pentti (RNo 6)
- G Piekkala (RNo 5)
- H Kaapo (RNo 4)
- I Juntti (RNo 3)
- K Sarkki (RNo 2:1)

TERTTILÄ

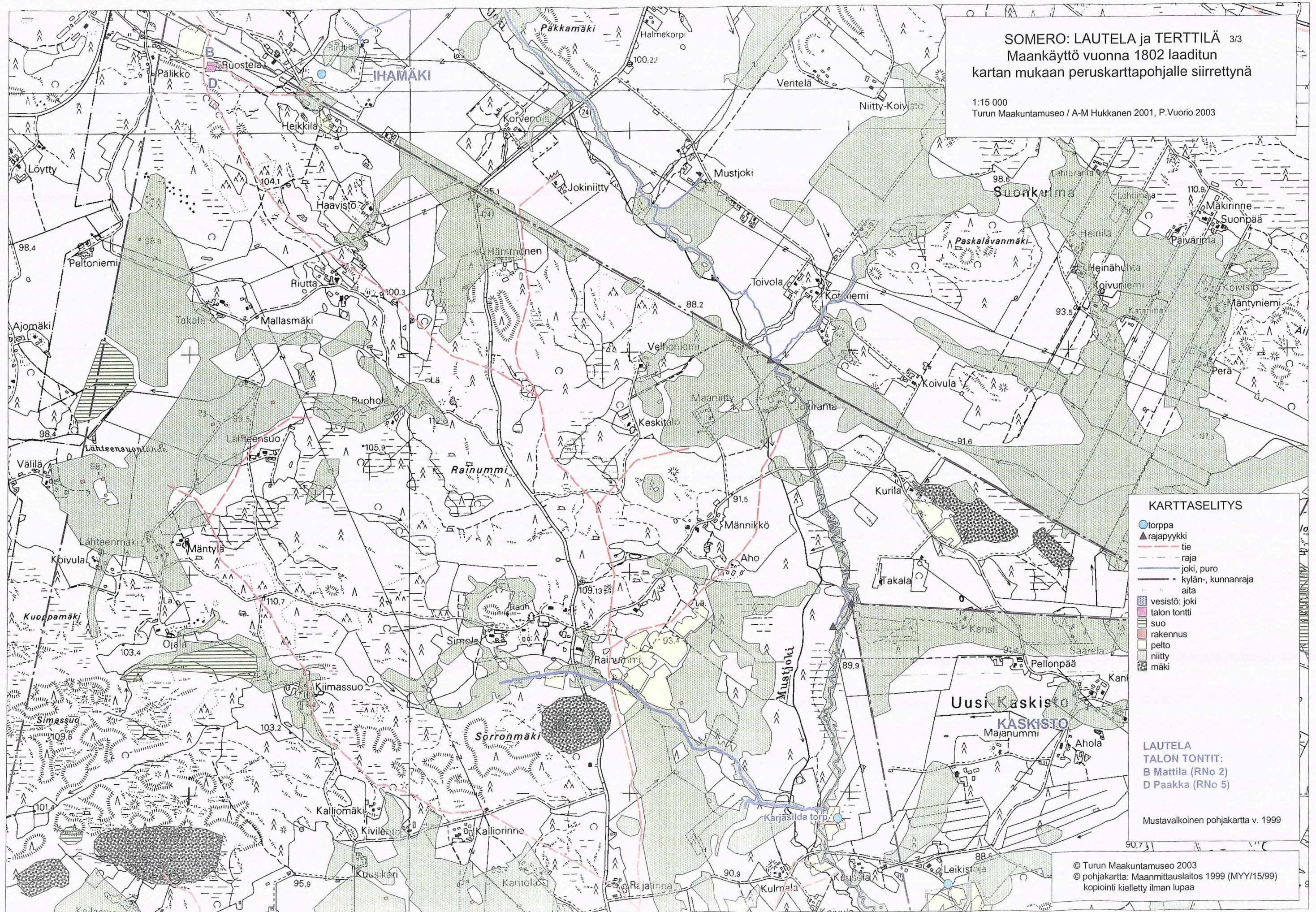
TALOT:

- G Piekkala (RNo 5)
- H Kaapo (RNo 4)
- I Juntti (RNo 3)
- K Sarkki (RNo 2:1)
- L Laukkala (RNo 2:2)
- M:1 Lauttia (RNo 1:1)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P.Vuorio 2003

torppa
rajapyykki
tie
raja
joki, puro
kylän-, kunnanraja
aita

	vesistö: joki
	talon tontti
	suo
	rakennus
	pelto
	niitty
	mäki

LAUTELA
TALON TONTIT:
B Mattila (RNo 2)
D Paakka (RNo 5)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Mäyrämäki

Maisema

Mäyrämäen kylä sijaitsee Suojoen ja Oinasjärven kylien välissä metsäisellä alueella, jota pienet järvet ja lammet täplittävät. Kaskistontien eteläisellä puolella, missä Mäyrämäen talo sijaitsee, on järviä mm. Iso-Valkee, Iso-Ätämö, Pikku-Valkee ja Iso-Helakas. Pohjoisessa kulkee Karttamontie Somerniemelle.

Historia

Mäyrämäen yksinäistalo perustettiin vuonna 1596. Se perustettiin siten, että silloinen Harjun Kaharin (myöhemmin Rantakartano) isäntä, joka oli Perniön Paarskylän kartanon herra Jaakko Niilonpoika Gyllenhjerta, luovutti yhtä Harjun taloa vastaan Suojoen kylän takamaalla omistamansa Murronsuon metsäpalstan. Sen vaihtoi taloonsa Harjun Sakon isäntä Esko Simonpoika, joka perusti Murronsuonmaahan Mäyrämäeksi kutsutun uudistalon. Mäyrämäki eli Mettämies säilyi yksinäistalona 1920-luvulle saakka. Ensimmäinen torppa kylään perustettiin 1800-luvun alussa, vuonna 1830 niitä oli kaksi - Vilkki ja Vähämäki - ja vuonna 1840 kolme, kaksi Vilkkiä ja Vähämäki. Vuosien 1848-57 rippikirjassa on edelleen em.torpat sekä sahanasettaja-mylläri Mansnerin ruokakunta. Vasta 1880-luvulla perustettiin kylään kolme uutta torppaa, mutta 1890-luvulla niiden määrä alkoi laskea. Vuonna 1900 torpista oli jäljellä neljä ja vuonna 1910 enää kaksi. Tammikuussa ja helmikuussa vuonna 1927 laadittujen lohkomisasiakirjojen mukaan erotettiin Mäyrämäen rälsstitilasta, joka oli siirtynyt Somerniemen kunnan omistukseen, itsenäiseksi Maaniitty, Tuorby (Mansner), Vilkki, Vähämäki ja Mäkila (Mansner). Vuonna 1935 lohkottiin kantatilasta vielä Vähämäki II, Mäkipерko sekä Metsä-Mäyrämäki. Mäyrämäki liitettiin Somerniemen kuntaan vuoden 1925 alusta lukien ja Someron kuntaan 1970-luvulla.

Nykytila

Varsinaista kyläaluetta ei Mäyrämäessä ole, yksi talo ja muutama torppa vain hajallaan peltojen ja metsien välissä. Mäyrämäen yksinäistalo sijaitsee aivan metsän keskellä, peltojen välissä on Vähämäen ja Thorbyn (Tuorby) torpat.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Mäyrämäki	30
ARVOALUE	ARVOTUS	
Yksinäistalon tontti	Seudullinen	
Kuvaus		
Yksinäistalo. Päärakennus on paritupa-tyyppinen ja rak. 1900, pihapiirissä on lisäksi vanha päärakennus rak. 1800-l. alussa, samoin luhtiaitta, aitta rak. 1800-l. lopulla sekä navetta ja vaja rak.1900-l. alussa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Mäyrämäki	300
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kesärinne (Maaniitty)	Historiallinen	
Mäyrämäen entinen torppa, joka on rakennettu 1800-luvun lopulla?, remontoitu 1940-l., jolloin rak. poikkipäätyinen kuistiosa ja vuoraus uusittu 1950-l. Pihapiirissä myös kookas talousrakennus.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Mäyrämäki	301
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäyrämäki	Paikallinen	

Kantatila. Nykyinen päärakennus on pystytetty 1900, sisätiloissa on tehty huonejakomuutoksia 1950-luvulla. Pihapiirissä vanhempi päärakennus n. 1700-1800-l, lisäksi vilja-aitta, luhti, kivinavetta ja kaksi vajaa n. 1800-1900-l.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Mäyrämäki	302
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Thorby (Tuorby)	Historiallinen	

Torppa. Pitkänurkkainen asuinrakennus lieene rakennettu 1800-luvulla. Pihapiirissä on kaksi aittaa, toinen ns. otsa-aitta. Lisäksi lato ja vanha riihi.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Mäyrämäki	303
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vilkki	Maisemallinen	

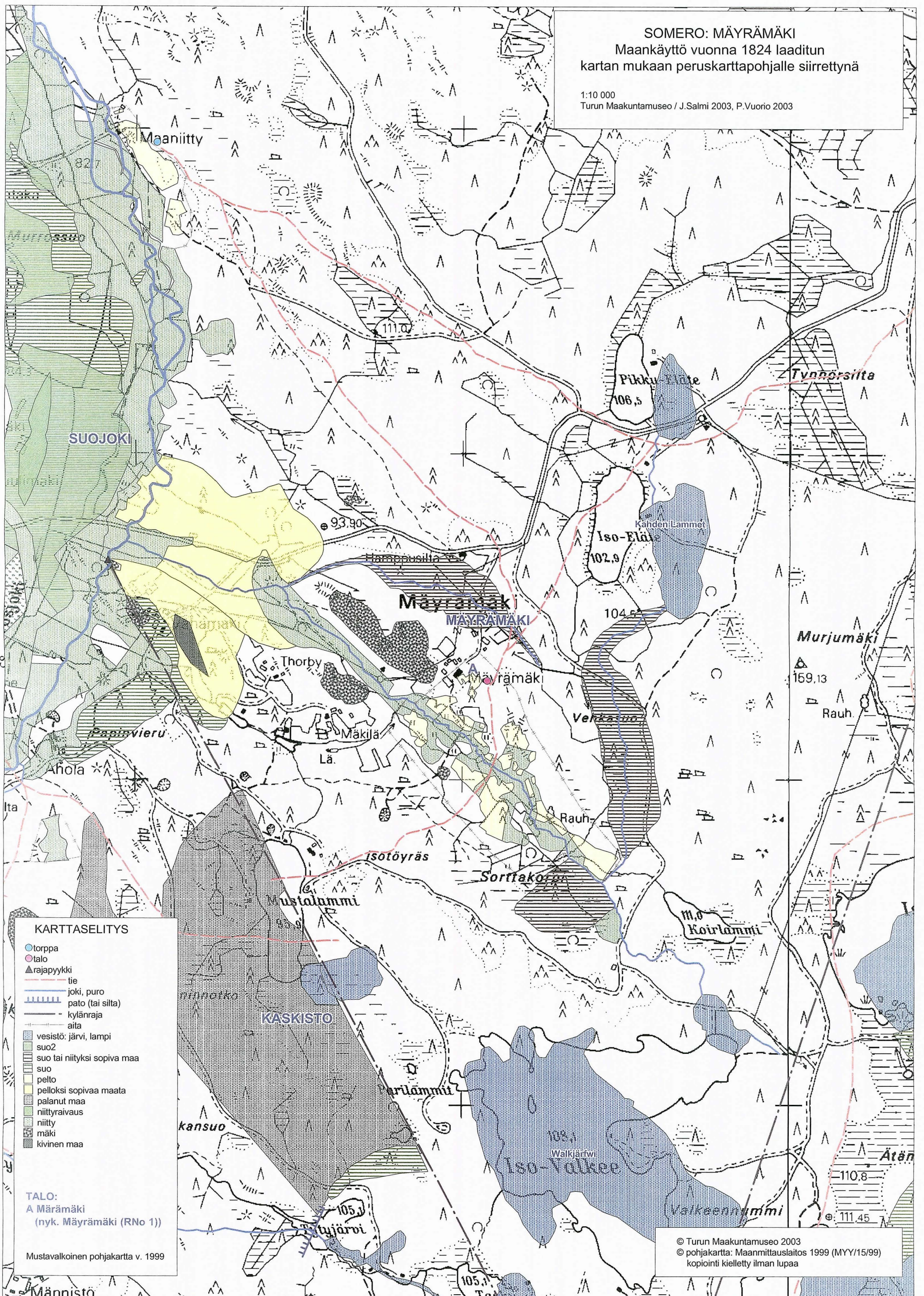
Mäyrämäen metsänvartijan entinen asuintila.
Asuinrakennus on rakennettu 1890-luvulla?, vuoraus on
uusittu 1980-luvulla. Ikkunapuitteet samanlaiset kuin
Mäyrämäen päärakennuksessa, koristeelliset.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Mäyrämäki	304
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vähämäki	Paikallinen	

Torppa, joka mainitaan jo 1834-38 asiakirjoissa.
Itsenäistyi 1927. Parituvallinen pitkänurkkainen
asuinrakennus 1800-l. Pihapiirissä on lisäksi vanhaa
aittaa, 1940-l. rak. punatiilinavetta, toinen 2-kerroksinen
eläinsuoja ja lato.

SOMERO: MÄYRÄMÄKI
Maankäyttö vuonna 1824 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / J. Salmi 2003, P. Vuorio 2003

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Oinasjärvi
Maisema	
Kylä sijaitsee Oinasjärven länsilaidalla ja kylän halki kulkee Helsingintie 280. Maisema on laskevaa peltoaluetta Oinasjärven eteläpuolella ja vanha kyläalue on lähellä rantaa nousevalla mäellä. Morontie on vanha kylätie, joka on johtanut kyläkeskustasta Oinasjärven pohjoisrantaa seuraillen Jakkulan kylään.	
Historia	
Oinasjärvi esiintyy keskiaikaisissa asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1492. Vuoden 1539 maakirjassa mainitaan kylässä yhdeksän taloa, ne olivat Jusola eli Jussila, Uokkonen, Kurittu, Kokki, Rekka, Kourla ja Moro sekä nimeltä tunnetun Magnus Bengtssonin talo. Vuonna 1543 erotettiin Kourlasta Seppälä ja vuonna 1566 Seppälään liitettiin Magnus Bengtssonin talo. Kurittu jaettiin vuonna 1734 kahtia. Oinasjärvi samoin kuin Kopila olivat vuonna 1564 Jaakko Henrikinpojan rälssiä. Vuonna 1574 ne joutuivat kruunulle ja vuosisadan lopulla ne läänitettiin Krister Niilonpoika Gyllenhjertalle. Kolme Oinasjärven kantataloista - Kokki, Rekka ja Moro - katosi liitosten myötä 1800-1900-lukujen vaihteessa. Ne kaikki liitettiin yhdysviljelyyn Jusolan kanssa. Vuonna 1897 muutettiin Jusolan nimi Rauhankallioksi. Vuosien 1762-68 rippikirjaan on merkitty kylään neljä sotilastorppaa.	
Nykytila	
Kylän poikki kulkee Helsingintie pohjois-kaakkosuuntaisesti kaartuen ja tien pohjoispuolella on vanha kyläkeskusta ja kylän vanhat tilat hajallaan. Kyläkeskustan eteläpuolella on vielä toimiva kyläkauppa ja pankki. Kylän pohjoispuolella on Tukevan työväentalo, jossa on ollut kylätoimintaa viimevuosiin saakka. Nykyisin työväentalo on myyty yksityiselle asuinkäyttöön.	

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	31
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kyläalue	Seudullinen	
KUVAUS Kyläkeskusta sijaitsee Oinasjärven länsirannalla. Kantatiloista Rauhala ja Juso eli Jusola sijaitsevat yhä vanhoilla paikoillaan, Kourla kyläalueen etelälaidalla, Uokkonen ja Seppälä kylän pohjoispuolella ja Kurittu kauempana kaakossa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	305
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alakoulu	Maisemallinen	
Entinen alakoulu, myöhemmin neuvola, joka on rakennettu v.1932.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	306
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Paakka	Maisemallinen	
Torppa? Asuinrakennus on pystytetty 1920-tai 30-luvulla, siinä on tupa+2 kamaria ja eteinen. Pihapiirissä on lisäksi vanha aitta ja savusauna.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	307
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Elomaa	Maisemallinen	
Pientila, jonka asuinrakennus on rakennettu 1800-l?, siirretty ehkä nykyiselle paikalle 1920-30-l, kuistiosa uudehko. Pihapiirissä lisäksi talousrakennus.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	308
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haapamäki	Paikallinen	
Perimätiedon mukaan Haapamäki on Moron kantatalon entinen päärakennus, joka on rakennettu kolmessa osassa, ensimmäinen osa tupa ja eteinen 1800-l. alussa. Hirsirungossa pitkät nurkkasalvokset. Pihapiirissä uudemman päärakennuksen perustukset.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	309
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Iso-Korttala	Historiallinen	
Torppa. Asuinrakennus on rakennettu ehkä 1900-l. vaihteessa, peruskorjattu 1950-luvulla, jolloin uusittu ikkunat, korotettu kattoa ja uusittu eteiskuisti. Pihapiirissä on lisäksi aitta ja navetta 1900-l. vaihteesta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	310
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Juso (Jusola, Rauhankallio)	Paikallinen	
Kantatila. Perintötila, upseerin palkkatilaksi 1680-l. reduktiossa. Tilaan liitettiin v.1870 Kokin, v.1894 Bekan ja v. 1912 Moron kantatilat. Päärakennuksen on rakennuttanut eversti Carlstedt 1870-luvun alussa. 1800-l. lopulla kestikievarina.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	311
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kanervalä	Maisemallinen	
Asuinrakennus, joka pystytetty lienee 1930-luvulla.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	312
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koulumaa	Paikallinen	
Kansakoulu, joka rakennettu vuosina 1905-06 hirrestä. Rakennuksen ulkonäössä vaikutteita uusrenessanssista ja se on hyvin säilynyt.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	313
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kourla	Historiallinen	
Kantatila. Sijaitsee vanhalla paikallaan kyläkeskustassa. Päärakennus on rak. 1955-57, vanhasta rakennuskannasta on jäljellä pitkä 1910 rak. leivintupa, makasiini 1920-l. ja Rauhankallion tilaan alunperin kuulunut 1906 rak. navetta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	314
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kurittu (Jokela)	Paikallinen	
Kantatila. Huvilatyylinen päärakennus on uudelleen pystytetty vv. 1910-14, peruskorjattu v.1968 Hämeen maanviljelysseuran piirustusten mukaan, jolloin mm. ullakolle asuintilat. Ikkunat uusittu kolminkertaisiksi v. 1988. Navetta on rak. 1926.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	315
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kurkkula	Historiallinen	
Lohkotila, jonka päärakennus on rak. 1800-luvun alkupuolella. Alun perin tupa + 2 kamaria, v.1937-39 lisätty sali + 2 kamaria ja purettu vanha kuisti, jonka tilalle 2 erillistä kuistia. Sisäremontti 1961, ikkunoita vaihdettu ja talo vuorattu 1980-l. Lat		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	316
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kuusela	Maisemallinen	
asuinrakennus lienee pystytetty 1920-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi uudehkoja talousrakennuksia.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	317
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Luippola	Historiallinen	
Lohkotila, jonka asuinrakennus on rakennettu 1800-luvun alussa? Uunit purettu 1955, lähes kaikki rakenteet on uusittu 1960-70-luvuilla ja rakennusta levennetty huoneen verran. Pihapiirissä lisäksi savusauna 1868, riihi 1934 ja aitta n.1900.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	318
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäenpää	Historiallinen	
Kuritun entinen torppa. Asuinrakennus on pystytetty useassa vaiheessa oletettavasti 1800-luvulla. Rakennuksen hirsirungon nurkkasalvokset ovat pitkät.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	319
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Paakka	Historiallinen	
Torppa. Asuinrakennus on rakennettu n. 1915 ja peruskorjattu 1986-88, jolloin tuvan lattia on valettu betonista, ikkunat uusittu sekä vesijohto+viemäri asennettu. Pihapiirissä on lisäksi 1900 rak. luhtiaitta ja uudempi navetta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	320
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pellonpää	Historiallinen	
Pientalo, asuinrakennus on rakennettu 1800-luvulla, huone lisätty päätyyn ehkä 1940-luvulla, samoin korkea eteiskuisti.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	321
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauhala (Rauhankallio)	Paikallinen	
Kantatila. Jusolan uudempi päärakennus, jossa nykyisin toimii vanhainkoti, on Jusolaan v. 1870 liitetyn Kokin kantatilan päärakennus, laajennettu 1916-17. Jusolan vanha päärakennus sijaitsee viereisellä tontilla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	322
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Seppälä	Paikallinen	
Kantatalo. Erotettu jo vuonna 1543 Kourlan kantatilasta. 1680-luvulla määrättiin Seppälä Piispan augmenttitilaksi. Nykyiselle paikalleen Seppälän rakennukset lienee siirretty v. 1907-28 pois kyläkeskustasta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	323
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Syrjälä	Maisemallinen	
Torppa, itsenäistyi 1930-l. alussa. Hirsirunkoinen asuinrakennus on rak. 1900-l. alussa, toista päätyä on jatkettu lautarakenteella juuri ennen sotia. Pihapiirissä on lisäksi liiteri 1800-l., jossa toiminut teurastamo n. 1900-20 sekä karja/vajarakennus.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	324
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tukeva (Työväentalo)	Paikallinen	
Vuonna 1912-13 rakennettu työväentalo. Vinkkelimuotoinen rakennus on säilynyt julkisivuiltaan alkuperäisessä jugendvaikutteisessa asussaan. Pihapiirissä on lisäksi ulkokuone samalta ajalta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	325
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uokkonen (Kavila), Uokkanen	Paikallinen	
Kantatila. Siirretty vanhalta kylätontilta 1907-28 toimeenpannun osittaisen uusjaon yhteydessä ja nykyinen päärakennus on pystytetty 1929. Pihapiirissä on vanha sementtitiilinen kuivuri vilja-aittana, jonka telttakatto on kaksikerroksinen.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	326
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vuorela	Maisemallinen	

Asuinrakennus on rakennettu noin 1920-30-luvulla, eteiskuisti on rakennettu myöhemmin. Pihassa on lisäksi talousrakennus, jossa sauna ja liiteri.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	327
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vuorela	Maisemallinen	

Asuinrakennus on lieenee peräisin 1910-luvulta, eteiskuisti on muuta rakennusta nuorempi.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Oinasjärvi	328
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ylitalo II	Maisemallinen	

Lohkotila. Asuinrakennus on rakennettu 1930-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi uudehkoja talousrakennuksia.

SOMERO: OINASJÄRVI ja KOPILA
Maankäyttö vuonna 1793 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / J. Salmi 2003, P. Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- talo
- ▲ rajapyykki
- tie
- silta
- raja
- joki, puro
- polku
- kylänraja
- aita
- vesistö: järvi
- talon tontti
- suo tai niityksi sopiva maa
- suo
- riippiha
- rakennus
- pelto
- niitty
- metsä
- mäki
- kasvima

OINASJÄRVI
TALON TONTIT:
C Käcki (RNo 4)
D Seppä (RNo 5)
E Käura (RNo 7)
F Becka (RNo 8)
G Jussola (RNo 1)
H Moro tai Ukonen (RNo 6 tai 2)
I Ukonen tai Moro (RNo 2 tai 6)

KOPILA
TALO:
A Kåpila (RNo 1)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Ollila

Maisema

Kylä sijaitsee Someron pohjoispuolella, Paltan ja Sylvänän kylien välissä Jokioistentien varrella. Jokioistentien länsipuolella on laajat peltoalueet ja kylän talot sijaitsevat tien itäpuolella. Kylän keskustan kiertää kylätie, Haalintie, koululta Haaliin, Haalin kautta Seppälään ja takaisin Jokioistentielle. Kylän itäisellä puolella on metsäalue, jonka takana on Lammijärvi.

Historia

Ollilaa ei mainita keskiajan asiakirjoissa, sillä se luettiin kuuluvaksi Sylvänän kylään. Vuonna 1539 oli siellä kuitenkin maakirjojen mukaan viisi taloa, Haali, Karvia eli Seppä, Pukkila eli Halla, Sippu ja Huttu eli Älli. Kylä pysyi viisitaloisena aina 1700-luvulle saakka, jolloin halottiin kahtia ensin Älli 1745 (kaksi Älliä), sitten Haali 1760 Haaliin ja Hakalaan ja viimeisenä Karvia 1781 Karviaan ja Seppälään. Vuosina 1807-1809 halottiin vielä toiset Haalin ja Ällin osataloistakin kahtia, mutta ne yhtyivät taas pian; Haalilla 1822 ja Ällillä 1838. 1890-luvulla muuttui kylä yhdeksäntaloiseksi, kun Ällistä taas erotettiin kolmas osatalo. Ällin osataloista käytettiin vuonna 1900 nimiä Seppälä, Heikkilä ja Juho K. Ensimmäinen torppa Ollilan kylän alueelle perustettiin 1760-luvulla. 1800-luvun alussa alkoi niiden määrä lisääntyä voimakkaasti; 1820 torppia oli 11, 1830 jo 23 ja 1850 oli määrä suurimmillaan - kylässä oli peräti 34 torppaa. Vuonna 1870 niistä oli jäljellä vielä 31, silloin kylässdä asuivat torpparit Alhomäki, Anttila, Bergman, Heikkilä, Jaakkola, Jokela, Kankare, Kentjoki, Koivula, Koskela, Laurila, Lintula, Mikkola, Mäkelä, Niiniaro, Ojala, Pajulato, Poikoja, Rajala, Ramstadius, Rintala, Sarapisto, Selkälä, Syrjälä, Takala, Tonttila, Tuomola, Uutela, Vanhala ja Vähäniitty, sekä pitäjänräättäli Bergman, pitäjännikkari Stenberg, mylläri Alenius ja sepänsälli Fonsén. Torppien määrä laski vähitellen, vuonna 1910 niitä oli 21 ja 1920 enää 11. Vuoden 1918 ns. torpparilain seurauksena alkanut vuokratilojen itsenäistyminen näkyy selvästi myös Ollilassa. Vuonna 1910 oli kylässä itsenäisiä taloja 10, vuonna 1920 36, vuonna 1930 jo 73 ja vuonna 1940 peräti 115.

Nykytila

Kylän keskusta on tiheään asuttua ja kylän kaakkoispuolella on yhä toimiva kansakoulu. Uudempaa asutusta on tullut jonkin verran. Palveluja ei enää kylässä ole, lähin kauppa on Sylvänän kylässä.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Ollila	33
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	
KUVAUS		
Ollila on ollut rivikylä, jonka vanhalla kylätontilla on sijainnut seitsemän taloa, joista yksi (Ylöpirtti) sijaitsee edelleen vanhalla tontillaan. Ylöpiritn päärakennus 1890-luvulta.		

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Ollila	32
ARVOALUE	ARVOTUS	
Seppälän tontti	Seudullinen	
KUVAUS		
Karvian kantatila halottiin 1781 Karviaan ja Seppälään. Tontilla sijaitsee yhä Seppälän tilaksekus, jonka päärakennus on alun perin 1800-luvulta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	329
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haali	Paikallinen	

Kantatalo, jaettu v.1760 kahteen osaan, osatalo siirretty nyk paikalleen 1800-l puolivälissä. Nyk päärak v.1928, tehty alunperin talousrak ja muutettu v.1947 nykykäyttöön, vanhailmeinen. Kivinavetta v.1912, vaja 1800-l:lta. Vanhan kylätontin itäpuolella

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	330
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakala	Paikallinen	
Kantatalo, jaettu kahtia v.1760, osatalo siirrety nyk paikalleen 1800-l.IIa. Päärak ko ajalta. HUOM. Omistaja on kieltänyt v.1988 inventoinnin ja tietojen julkaisun.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	331
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Heikkilä	Historiallinen	
Erotettu Ällin osatalosta v.1809, muutettu torpaksi v.1838 ja itsenäistynyt uudelleen 1880-l:lla. Asuinrak tod.näk. 1900-l alusta, peruskorjattu 1970-1980-l:lla, ilme ko ajalta. Uudehko karjarakennus ja muita talousrak.a. Jokioistentien varressa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	332
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kankare	Historiallinen	
Ent Haalin kantatilan torppa, joka on perustettu 1800-l alkupuolella. Asuinrak v.1923, peruskorjaus ja lisäsiipi v.1967, ilme ko ajalta. Pihassa talousrakennuksia. Mäellä metsän reunassa, noin 1km Somero-Forssa - tiestä, lähellä Tammelan rajaa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	333
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Karvia (Uusitalo?)	Historiallinen	
Karvian kantatalo, jaettu v.1781 kahteen osaan, siirretty nyk paikalleen 1800-l puolivälissä. Päärak 1900-l alusta, lyhennetty 1930-1940-l:lla, peruskorjattu 1955 ja 1988, osin vanhailmeinen. Vaarintupa 1900-l alkupuolelta. Jokioistentien itäpuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	334
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koskila	Historiallinen	
Ent Haalin kantatilan torppa, perustettu 1800-l alkupuoliskolla. Päärak v.1924, peruskorjattu v.1954, ilme ko ajalta. Pihapiirissä talousrak:a, ymp metsää ja peltoa, Myllynkulmalla Ämyjoen varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	335
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mikkola	Historiallinen	
Ent torppa, mainitaan jo v.1791 rippikirjoissa. Nyk asuinrak v.1926, peruskorjattu v.1983, ilme ko ajalta. Karjarak 1940-l:lta. Jokioistentien varressa, likimain sama tielinja jo v.1787 isojakokartassa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	336
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nokkala	Maisemallinen	
Asuinrak v.1919, vanhailmeinen. Pihassa navetta-liiterirakennus. Jokioistentien varressa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	337
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pukkila	Historiallinen	
Kantatalo, ent kruunun virkatalo, säilyi jakamattomana 1900-l:lle asti, siirrettiin kylätontilta nyk paikalleen 1800-l lopulla. Päärak 1880-l:lta, peruskorjattu 1950- ja 1980-l:lla, ilme muuttunut. Kivinavetta v.1899.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	338
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Seppälä (Älli-Seppälä)	Paikallinen	
Kantatalo, muod Ällin ja Seppälän osataloista v.1876. Seppälän päärak 1880-l:lta, peruskorjattu 1950-l:lla, ilme muuttunut. Lisäksi ent vaarintupa, navetta v.1888, aitta 1700-l:lta. Pietilän isojakoaikaisen tontin pohjoispuolella Jokioistentien varressa		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	339
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Taimiola (Ylöpirtin posti)	Historiallinen	

Erotettu Ylöpirtin maista. Asuinrak 1800-l:lta, remontoitu mm 1960-l:lta, ilme muuttunut. Rakennuksessa toimi kauppa 1800-l:lta ja posti v:sta 1900 (1990-l:lle?). Talousrak 1880-l:lta, navetta v.1928. Jokioistentien varressa, Haalin vanhalla tontilla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	340
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uutela	Historiallinen	

Ent Haalin torppa, perustettu 1800-l alkupuoliskolla. Asuinrak v.1928, remontoitu 1950- ja 1970-l:lta, lisäsiipi 1970-l:lta. Pihassa talousrakennuksia. Metsäalueella Jokioisten itäpuolella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	341
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vanhala	Historiallinen	

Ent Haalin torppa, perustettu 1800-l alkupuoliskolla, itsenäistyi 1920-l alussa. Asuinrak v.1927, ollut v.1988 vanhailmeinen, lisäsiipi v:lta 1968. Karjarak v.1921. Metsäalueella Koistuhdassa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ollila	342
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ylöpirtti	Paikallinen	

Erotettu Ällistä v.1745 ja 1900-l alussa tilaan liitetty Sipun kantatila. Sijaitsee vanhalla kylätontilla. Päärak 1890-l:lta, peruskorjattu v.1986-1987 rak.ajan tyyli säilyttäen. Kievarina noin v.1890-1926. Vaarintupa 1920-l:lta, navetta 1890-l:lta.

SOMERO: OLLILA
Maankäyttö vuonna 1787 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

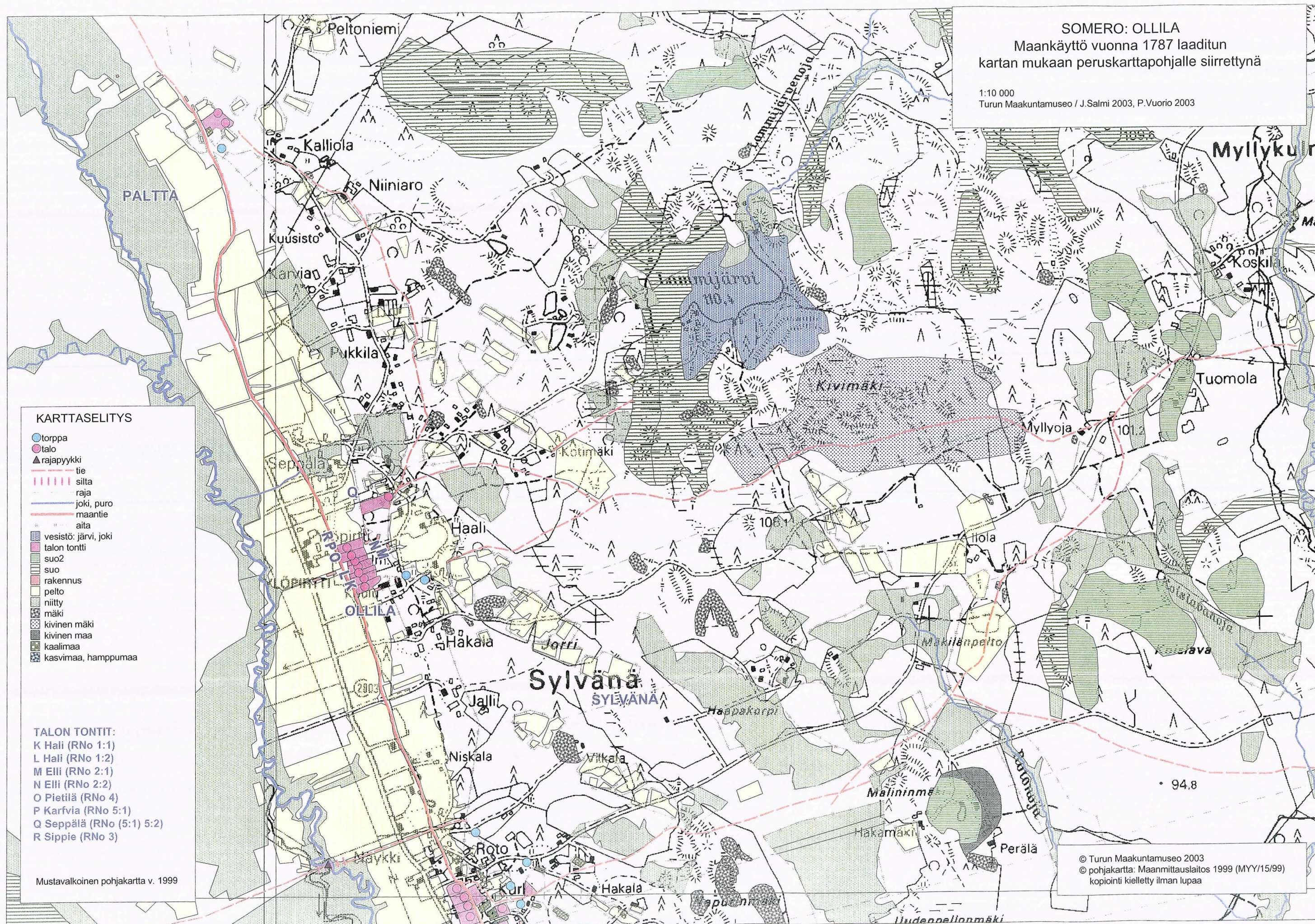
1:10 000
Turun Maakuntamuseo / J.Salmi 2003, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- talo
- ▲ rajapyykki
- tie
- silta
- raja
- joki, puro
- maantie
- aita
- vesistö: järvi, joki
- talon tontti
- suo2
- suo
- rakennus
- pelto
- niitty
- mäki
- kivinen mäki
- kivinen maa
- kaalimaa
- kasvimaata, happumaa

TALON TONTIT:
K Hali (RNo 1:1)
L Hali (RNo 1:2)
M Elli (RNo 2:1)
N Elli (RNo 2:2)
O Pietilä (RNo 4)
P Karvia (RNo 5:1)
Q Seppälä (RNo (5:1) 5:2)
R Sippie (RNo 3)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Pajula

Maisema

Hämeen Härkätie halkoo kylän Someron keskustasta koilliseen ja asutus sijaitsee tien molemmin puolin. Tien eteläisellä puolella ovat kylän peltoalueet ja pohjoispuolella metsä.

Historia

Pajula mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1510. Vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli neljä taloa, Juote, Markkula, Pruukka ja Saksa. Ensimmäinen muutos talojen kokoonpanossa tapahtui vasta 1700-luvun jälkipuoliskolla. Vuonna 1755 erotettiin Markkulasta Torkkomäki, 1776 jaettiin Pruukka kolmeen osaan, kahteen Pruukkaan ja Mäkelään ja 1783 muodostettiin Juotteesta kaksi Juotetta. Vuonna 1797 perustettiin kylän takamaasta isojaossa erotetulle liikamaalle Vaaljoki-niminen kruunun uudistalo. Se jakautui jo 1799 kolmeen osaan, Vaaljokeen (1900 Noko), Koivulaan ja Kärsälään ja 1809 neljäänteenkin, uuteen Vaaljokeen. Myöhemmin hävisi jälleen kolme kylän taloista kun Vaaljoen osatalot yhdistettiin 1836, Pruukan osatalot 1848 sekä Juotteet 1868. Tämän jälkeen pysyi Pajula 8-9-taloisena 1910-luvulle saakka, jolloin vuoden 1918 maanvuokralain seurauksena alkoi vuokratilojen itsenäistyminen. Ensimmäiset kaksi torppaa Pajulaan perustettiin 1770-luvulla, 1800 niitä oli kolme ja vuosisadan puolivälissä oli määrä suurimmillaan, 17-18 torppaa. Vuonna 1870 asui kylässä talollisten lisäksi torpparit Ilola, Kujala, Lintula, Mattila, Mäkelä, Ojala, Ojamäki, Peltola, Seppälä, Sillanpää, Syrjälä ja Tervasoja sekä mylläri Nikander. Vuonna 1890 oli torppia yksitoista, 1900 enää seitsemän ja 1910 vain kolme. Vuonna 1920 oli Pajulassa 13 itsenäistä taloa ja yksi torppa, vuonna 1930 oli taloja 44 ja 1940 jo 59.

Nykytila

Pajulan kylän läpi kulkee Hämeen Härkätie ja kantatilat sijoittuvat tien pohjoispuolelle. Kylässä on myös seuraintalo Valola, jossa vietetään kylän tapahtumia. Palveluita ei kylässä enää ole, kauppa lakkautettiin jo 1960-luvulla.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Pajula	34
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kyläalue	Seudullinen	

KUVAUS
Kylätontilla sijaitsee Juotteen, Ruukan ja Torkkomäen kantatalojen talouskeskukset. Ryhmäkylä, jonka läpi on kulkenut Hämeen Härkätie. Juotteen tilalla on toiminut kestikievari. Ryhmäkylä hajosi 1882-1890, Markkula ja Saksa siirrettiin muualle.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	343
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ahola	Maisemallinen	

Asuinrak v.1885. Metsäalueella Juotteen tilasta luoteeseen.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	344
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haapasoja	Historiallinen	

Erotettu Juotteen tilasta perinönjaon yhteydessä v.1926. Paikalla ollut aiemmin Juotteen torppa. Asuinrak 1920-l:lta. Hämeen Härkätien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	345
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakala	Maisemallinen	

Ilmeisesti ent Saksan torppa, perustettu 1800-l alussa. Nyk asuinrak v.1939, peruskorjattu tod.näk. 1960-l:lila. Hämeen Härkätien varressa. Isojakokartassa v.1786 asuinrak:n kaakkoispuolella on torppa ja eteläpuolella Torkkomäen kantatalo.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	346
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Juote	Paikallinen	

Kantatila vanhalla kylätontillaan, Hämeen Härkätien varrella. Tilalla on toiminut kestikievari 1700-luvun alusta. Päärakennus on rakennettu 1903. Pihapiirissä on lisäksi 1900 rak. kavinavetta, sikala v. 1913 ja talli 1937.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	347
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kalliola	Maisemallinen	

Ent mäkitupa, lohkottu Pruukan tilasta v.1920. Asuinrak v.1899, tehty Saksan vanhan emännän asunnoksi, säilyttänyt vanhan ilmeensä. Hämeen Härkätien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	348
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kalliola	Historiallinen	
Kenties mäkitupa, erotettu Torkkomäestä v.1919. Asuinrak v.1897, tehty Niileksen torpan ladon hirsistä. Kamari valmistui v.1911, peruskorjattu 1940- ja 1950-l:lla, ilme muuttunut. Hämeen Härkätien pohjoispuolella, ymp peltoa ja metsää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	349
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koulutalo	Paikallinen	
2-kerroksinen 1900-luvun alun koulurakennus, jossa koulutoiminta jatkuu edelleen. Rakennuksessa on koulumuseo.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	350
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kylä-Mattila	Historiallinen	
Ent Vaaljoen Mattilan, sittemmin Torkkomäen talon torppa, perustettu 1800-l alkupuoliskolla, itsenäistyi v.1917. Päärak v.1931, peruskorjattu v.1982, ilme muuttunut. Pihassa aitta 1800-l:lta. Metsäalueella Hämeen Härkätien pohjoispuolella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	351
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kärsälä	Paikallinen	
Kruunun uudistalon osatalo 1700-l:lta. Nyk päärak osa 1800-l alku-, osa loppup:lta, remontoitu useita kertoja, 1800-l rak.tyylä säilytetty. Pihapiirissä vanhat talousrakennukset. Hieno kokonaisuus Hämeen Härkätien pohjoispuolella. Nyk Kärsälän Ruusutila		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	352
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lintula	Maisemallinen	
Ent Torkkomäen torppa, perustettu 1800-l alkupuoliskolla. Päärak tod.näk. 1910-1920-l:lta, ollut v.1988 vanhailmainen ja tyhjillään. Hämeen Härkätien varressa lähellä Pajulan ja Kultelan kylien rajaa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	353
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Luoto	Historiallinen	
Ent mäkitupa. Asuinrak v.1908. Pihassa talousrakennuksia, ymp metsää ja peltoa. Hämeen Härkätien pohjoispuolella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	354
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Maasilta	Historiallinen	
Tilan vanha 1800-l:n päärak purettiin 1950-l:lta. Useita talousrakennuksia, mm kivinavetta v.1903, liha-aitta 1800-l loppupuolelta. Hämeen Härkätien varrella. Tila on ollut saman suvun hallussa v.1677.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	355
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Markkula	Maisemallinen	
Kylän kantatila. Päärakennus on 1800-luvun alussa rakennettu, kuistiosa on muutettu kokonaan 1970-luvun puolivälin remontissa. Pihapiirissä on runsaasti vanhaa ja uutta rakennuskantaa, mm. vanhusten asuintalo, entinen muonamiehen asuinrakennus ja aitta		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	356
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Marttila ja Solan tupa	Paikallinen	
Asuinrak 1910-l:lta, laajennettu 1940-l:lla, remontoitu 1960-l:lla, ollut v.1988 vanhailmeinen. Pihapiirissä ns. Solan tupa v:lta 1931, siirretty nyk paikalleen 1960-l alkupuolella. Härkätien pohjoispuolella Torkkomäkeä vastapäätä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	357
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkirinta	Paikallinen	
Lohkotila, mansardikattoinen päärakennus on 1930-luvulta. Pihapiirissä on lisäksi navetta, pikku vaja ja romahtanut vaja ja kuivuri 1900-l:n alkupuoliskolta. Sijaitsee Härkätien laidalla nousevalla mäenkumpareella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	358
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pelto-Koivula (Koivula)	Paikallinen	
V.1797 perustetun Vaaljoki-nimisen kruunun uudistalon osa, Koivula, joka syntyi v.1800 ja jaettiin v.1924 Pelto- ja Metsä-Koivulaan. Vanhat rak:t Pelto-Koivulan tontilla, päärak 1910-l:lta, vuorattu v.1936. Pihapiirissä navetta v.1905. Metsäalueella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	359
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ruuka (Bruka, Pruukka)	Paikallinen	
Kantatila. Päärakennus on rakennettu 1914, peruskorjaus 1970, jolloin mm. kuistien katot muutettiin satulakattoisista pulpettikattoisiksi. Pihapiirissä on 1970-l. rakennusten lisäksi tien toisella puolella kivinavetta 1900-l. alusta ja 1800-l. riihi.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	360
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Takala	Maisemallinen	

Takala on erotettu Saksan kantatilasta v.1928. Asuinrak v.1922, säilynyt hyvin alkuperäisessä asussa. Pihapiirissä talousrak, mm karjarak v.1921, uusittu v.1939. Hämeen Härkätien eteläpuolella, ymp peltoa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	361
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tervola	Historiallinen	

Mahdollisesti ent Tervoja-niminen Markkulan torppa, perustettu 1800-l alussa. Asuinrak tod.näk 1800-l lopulta, remontoitu, ilme osin muuttunut. Hämeen Härkätien eteläpuolella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	362
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Torkkomäki	Paikallinen	

V.1755 kahtia jaetun Markulan kantatilan osa. Vanhalla tontillaan Härkätien varressa, kestikievarina 1600-1700-l:lla. Päärak v.1836, laajennettu v.1920, peruskorjattu v.1947 ja 1956-1957. Väentupa 1830-l:lta, uusittu v.1906. Navetta v.1900-1914.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pajula	363
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Valola II (+ Valo, Rno 1:10)	Paikallinen	

Lahjoitustontti, joka raivattiin talkoilla ja jolle rakennettiin seuraintalo v.1928, tehty pienviljelijäin keskusliitolta tilattujen piirustusten mukaan. Remontoitu v.1949 sekä 1960- ja 1970-l:lla, ilme säilynyt. Hämeen Härkätien varressa.

KUNTA

Somero

KIINTEISTÖ

Yli-Haapasoja

KYLÄ

Pajula

ARVOTUS

Maisemallinen

KOHDENO

364

Asuinrak v.1930, remontoitu, vanhailmeinen.
Pihapiirissä talousrakennuksia. Hämeen Härkätien
varressa sen eteläpuolella.

SOMERO: PAJULA
Maankäyttö vuonna 1786 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / J.Salmi 2002, P.Vuorio 2003, J.Salmi 2003

KARTTASELITYS

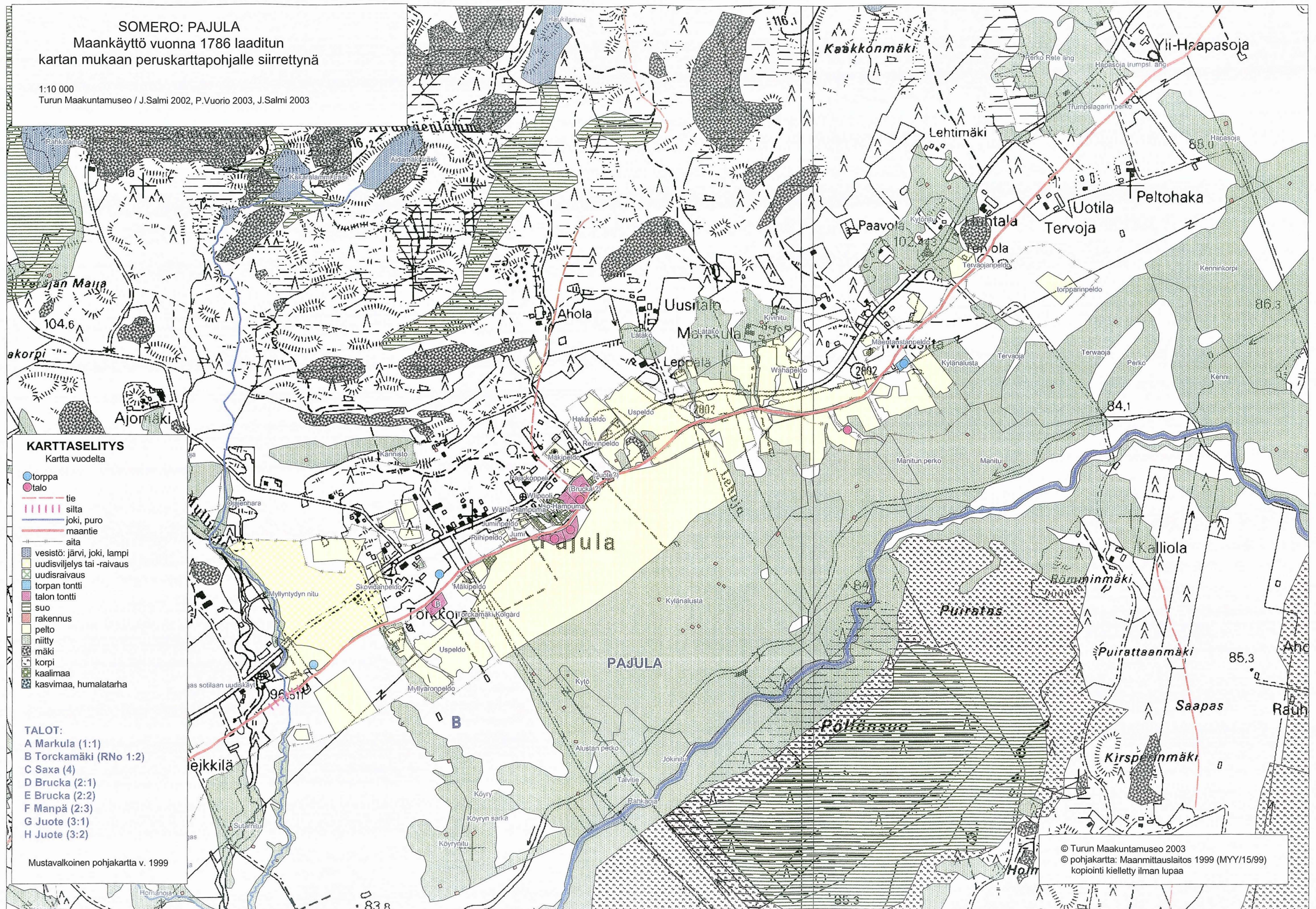
Kartta vuodelta

- torppa
- talo
- tie
- silta
- joki, puro
- maantie
- aita
- vesistö: järvi, joki, lampi
- uudisviljelys tai -raivaus
- uudisraivaus
- torpan tontti
- talon tontti
- suo
- rakennus
- pelto
- niitty
- mäki
- korpi
- kaalimaa
- kasvimaa, humalatarha

TALOT:

- A Markula (1:1)
- B Torckamäki (RNo 1:2)
- C Saxa (4)
- D Brucka (2:1)
- E Brucka (2:2)
- F Manpä (2:3)
- G Juote (3:1)
- H Juote (3:2)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Palikainen
Maisema	
Palikaisten kylä sijaitsee Someron länsiosassa, entisessä Somerniemen pitäjässä, Painiojärven länsirannalla Paimiojoen suulla. Kylä rajoittuu idässä Vesanojan, lännessä ja etelässä Hirsjärven kylään. Kylämaisemaa hallitsevat laajat ja tasaiset peltoaukeat sekä puistomainen kartanoalue ja sinne johtavat kujanteet. Kartanon lounaispuolella on jylhää metsämaisemaa: Paimionjoen rannat nousevat jyrkästi ja rinteillä kasvaa mäntymetsää.	
Historia	
Palikainen mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1509. Vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli kuusi taloa ja myöhemmin muodostettiin seitsemäs talo. Vuonna 1626 talot ostettiin rälssiksi ja palikaisten säterikartano perustettiin v. 1678. Somerniemi on saanut nimensä Palikaisten kartanon omistajan aatelinimen, Munck af Sommarnäs, mukaan. Kylässä ei ole tehty isojakoa ja kartanosta on erotettu ensimmäinen palstatila, Österkulla, vasta 1900-luvun alussa. Vuosina 1918-22-kartanosta lohkottiin 22 palstatilaa, joista osa oli entisiä torppia (Lukkari, Paali, Suutari, Kylänmäki, Raatali, Sillanpää, Rantala, Heinähuhta, Mäkilä, Siikjärvi, Kivilä, Kalliola, Salakka, Nikkari, Vassi, Rajala ja Kaila. Palikaisten kartanon maista lohkottiin palsta Palikaisten kansakoulun rakentamista varten 1920-luvulla. Kylässä oli 1700-luvulla useita torppia, joista osa lienee vanhoja kantatiloja. 1800-luvun aikana kylässä oli parhaimmillaan lähes 30 torppaa.	
Nykytila	
Palikaisten kartano on asuinkäytössä ja sen rakennuskanta on erittäin hyvässä kunnossa. Kylän muu asutus on sijoittunut Painiojärven pohjoisrannalle ja Paimionjoen eteläpuolelle. Palikaisten herraskartano on suojeltu seutukaavassa merkinnällä SU:2 441 ja Österkulla SU-kohde 671. Palikaisten haapalehto Österkullan länsipuolella on merkitty seutukaavassa suojelukohteeksi merkinnällä SU-kohde 611. Kylän pohjoisosassa on merkitty suojelualue (SU:4 482), missä on runsaslintuista maastoa. Palikaisen kartanon eteläpuolella joen toisella puolella on seutukaavassa määrätty erityisalue soranoton laajentamista varten (EO/MT 558).	

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Palikainen	35
ARVOALUE	ARVOTUS	
Kartanoalue	Valtakunnallinen	
KUVAUS		
Vuonna 1678 perustettu kartano, koko seutu saanut nimensä paikan Sommarnäs mukaan, rakennukset suojeltu seutukaavassa (SU:2 441)		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	365
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Heinähuhta	Historiallinen	
Torppa. Asuinrakennus on rakennettu 1934-35, pihassa lisäksi yli 100 v. vanha riihi, navetta rakennettu v.1936 ja vanhempi talli.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	366
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kaita	Historiallinen	
Torppa. Asuinrakennus on rakennettu 1930-l.?, aitta on ehkä vanhempi. Pihapiirissä on lisäksi uudempi navetta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	367
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Karheniemi	Maisemallinen	
Lohkotila. Asuinrakennus on rakennettu 1920-30-l?. Pihapiirissä on lisäksi uudempi ulkorakennus.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	368
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lukkari	Historiallinen	
Lohkotila? Asuinrakennus on rakennettu 1931, ikkunat vaihdettu uuden mallisiin 80-luvulla ja kuisti on tehty 60-70-luvulla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	369
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nikkari	Historiallinen	

Torppa. Asuinrakennus on rakennettu 1900-l. alussa. Pihapiirissä on lisäksi talousrakennus 1920-30-luvulta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	370
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Palikaisten kartano	Valtakunnallinen	

Palikaisten kartano on muodostettu 1600-luvulla. Hoidettu ja puistomainen vanha kartanoalue. Komean päärakennuksen ulkoasu on 1800-luvun varhaisempireä, talous- ym. rakennuksia 1800-1900-l. Valtakunnallisesti arvokas kulttuuriympäristö. (RKY 174)

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	371
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Palikaisten koulu	Paikallinen	

Tontti lohkottu tila v. 1927 Österkullasta. Koulurakennus 1924. Koulu on osa valtakunnallsti arvokasta Palikaisten kartanomiljöötä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	372
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pöykkömäki	Maisemallinen	

Palstatila. Alunperin asuinrakennus rakennettu 1930-luvulla, pihapiirissä lisäksi uusi sauna.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	373
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Suutari	Maisemallinen	

Palikaisten torppa? Asuinrakennus on rakennettu 1920-luvulla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	374
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Villnäs (Vinniäinen)	Paikallinen	

Vinniäinen on kuulunut Palikaisten kartanoon ja se on edelleen osa luonnonkauniilla niemellä sijaitsevaa kartanomiljöötä. Asuinrakennus 1920-30-l. Osa valtakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Palikainen	375
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Österkulla	Seudullinen	

Hirsjärven niemellä sijaitseva Österkulla on erotettu Palikaisten kartanon maista 1905. Empiretyylinen päärakennus 1800-l, laajennettu 1900-luvun alussa, navetta 1928 Jarl Eklund, leivintupa 1910-l. Osa valtakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä.

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Paltta
Maisema	
Paltan kylä sijaitsee Someron pohjoispäässä ja kylää halkoo Jokioistentie, joka jatkuu Ollilan ja Sylvänän kylien läpi Someron keskustaan asti. Maisema on metsäistä ja länsipuolella tietä ovat kylän pellot.	
Historia	
Paltta on Sylvänän tytärkylä ja se mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1539 maakirjassa. Kirjan mukaan kylässä oli kaksi taloa Huttu ja toinen nimeltä tuntematon talo. Kylä muuttui 1500-luvulla nelitaloiseksi, kun Hutusta erotettiin vuosina 1543 ja 1561 kaksi uutta osataloa. Vuonna 1619 liitti Matti Huttu taloonsa kaikki muut, silloin autiona olleet kolme taloa. Näin Paltasta tuli yksinäistalo, joka vuonna 1744 jaettiin kahteen osaan. Osatalojen nimet ovat Ojan mukaan Isotalo ja Alitalo. Vuosien 1757-69 rippikirjoihin on osatalojen nimiksi merkitty Paltta Gustav sekä Huttu. Vuosien 1791 ja 1804-09 rippikirjoihin on Huttu merkitty nimellä Haka ja vuonna 1810-15 nimellä Haga. Nimet Huttu Ylitalo ja Huttu Alitalo esiintyvät rippikirjoissa vasta 1800-luvun puolivälissä. Maajakoasiakirjoissa käytetään vuonna 1881 Hutun osataloista rinnakkaisnimiä Haaga ja Herrantalo. Kylä pysyi kaksitaloisena aina 1910-luvulle saakka. Vuonna 1900 kylässä oli torppia neljä ja vuonna 1920 enää kaksi.	
Nykytila	
Kylä on melko pieni ja vanhat tilat Haaga ja Alitalo sijaitsevat eri puolilla Jokioistentietä. Kauppoja tai kouluja ei kylässä ole, lähin kauppa on Sylvänän kylässä ja koulu Ollilan kylässä.	

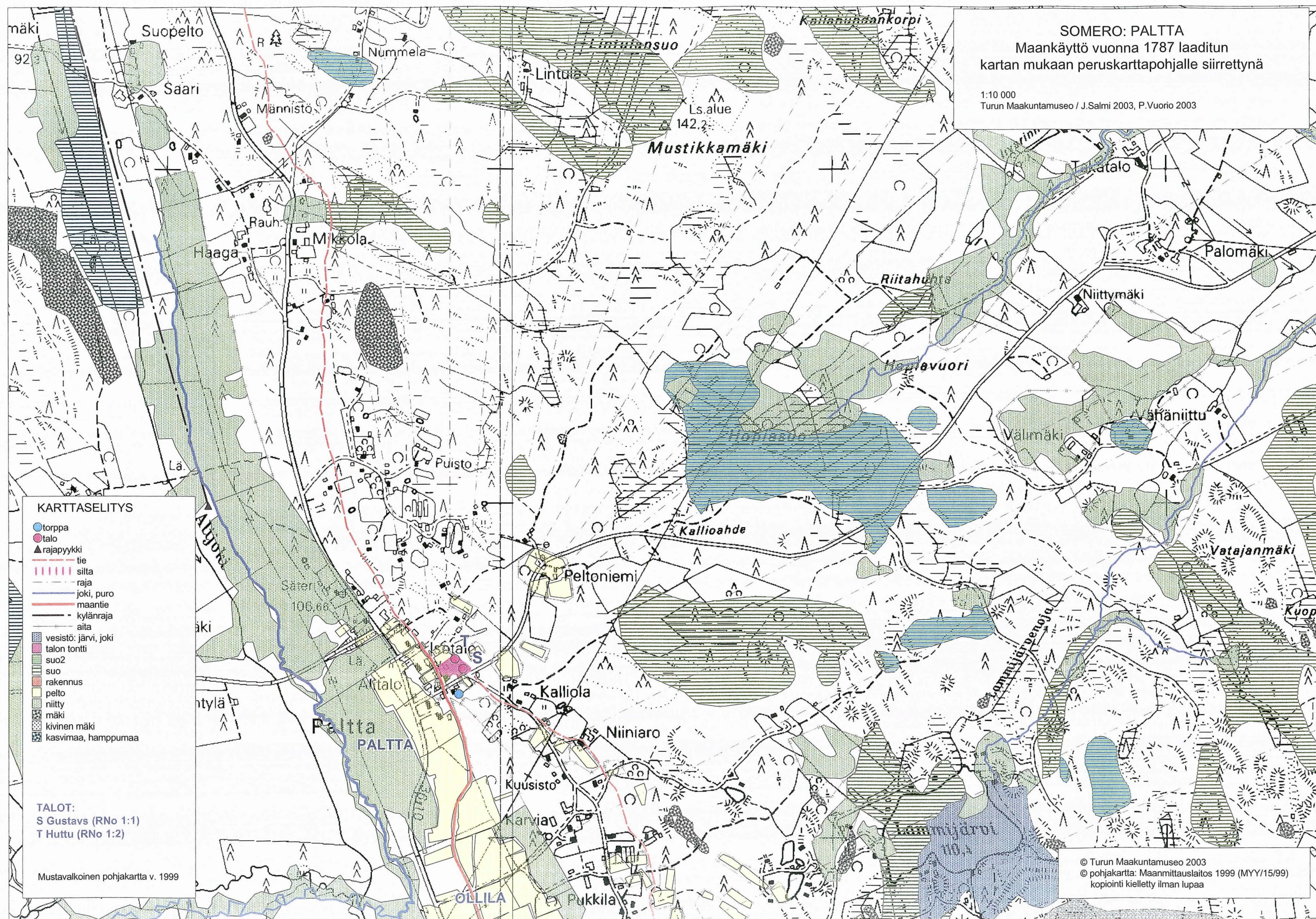
KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Paltta	36
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kyläalue	Seudullinen	
Kuvaus		
Isojaon aikaisessa kartassa kyläalueella oli kaksi taloa 1:1 Gustafs ja 1:2 Huttu. Nykyisin vanhalla paikalla on kantatalona Alitalo, joka on entinen Paltta Gustav (Gustafs). Isotalosta erotettu Haaga (Huttu) siirrettiin kauemmas pohjoiseen kyläalueesta		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Paltta	376
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alitalo	Historiallinen	
Puolikas kantatalo v. 1744 jaetusta Hutun talosta. Päärakennus on rak. 1897-99, remontoitu 1960-70-luvuilla ja 1990-luvulla. Pihapiirissä lisäksi navetta ja vaja 1900-luvun alusta, aitta 1800-luvulta sekä uudempi konehalli ja sikalat.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Paltta	377
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haaga	Maisemallinen	
Erotettu Isotalosta 1925. Asuinrak v:lta 1925, jatkettu 1938, remontoitu 1990-l:lla. Pihapiirissä lisäksi vinkkelinmuotoinen navetta v.1926-27 sekä uudempi sauna. Jokioistentien varressa. Ent Gröndahlin torpan tontti, torpparak purettu 1920-l lopulla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Paltta	378
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkelä	Historiallinen	
Vuonna 1922 itsenäistynyt entinen torppa, jonka asuinrakennus on 1915 rakennettu. Pihapiirissä on lisäksi karjarakennus vuodelta 1925.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Paltta	379
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Peltoniemi	Historiallinen	
Lohkottu Alitalon maista 1941. Pitkänurkkainen, hirsirunkoinen asuinrakennus lienee peräisin 1800-luvulta. Pihapiirissä lisäksi kaksi vajaa ja tien toisella puolella sauna.		

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Pappila

Maisema

Pappilan kylä sijaitsee Kirkkojärven pohjoisrannalla. Pappilan tilan pellot levittäytyivät tilan molemmin puolin ja tie pappilaan tuli ennen pohjoisesta nykyisen tien kohdalta.

Historia

Someron seurakunnan vanhin pappila sijaitsi alun perin Kirkkojärven eteläpuolella, todennäköisesti Lammin kylässä tai kirkon tuntumassa, mutta se siirrettiin 1400-luvulla tai 1500-luvun alussa järven pohjoisrannalle, nykyiselle paikalleen. 1690-luvulla pappilan rakennukset tuhoutuivat tulipalossa melkein kokonaan, mutta pappila rakennettiin pian uudelleen. Kirkkoherran yksinäistalon muodostama Pappilan kylä pysyi yksitaloisena 1910-luvulle saakka. Joensuun kylän paisuessa liikekeskukseksi levisi asutus myös pappilan maille (milloin?). Vuonna 1950 taloja oli 47. Ensimmäiset kaksi torppaa perustettiin pappilan virkatalon maille 1750-luvulla, kolmas 1760-luvulla ja 1780-luvulla vielä kaksi lisää. 1800-luvun alkupuoliskolla hävisi niistä yksi. Torpat olivat nimiltään Rasila, Mäkelä, Jokela, Kivilä ja Salmela. 1800-luvun puolivälin jälkeen perustettiin vielä kuudes torppa; vuonna 1870 olivat pappilan torpat Kyttälä, Mikkola, Mäkelä, Nummela, Rasila ja Salmela. Nummela tunnettiin myös nimellä Jaatinen. Isojako pappilan mailla suoritettiin 1799 (kartta). Kartan mukaan Pappilan torpat tuolloin olivat Basila, Salmi, Ahdexenmäki, Kivilä ja Jokela.

Nykytila

Pappila on vanhalla paikallaan Kirkkojärven rannalla, ympärillä on uudempaa asutusta jonkin verran. Pappilasta pohjoiseen on Härkätie ja sen laidalla Someron sairaala.

KUNTA
Somero

KYLÄ
Pappila

KOHDENO
380

KIINTEISTÖ
Pappila (Isopappila)

ARVOTUS
Seudullinen

Pappila, on sijainnut nykyisellä tontillaan jo 1400-1500-luvulta lähtien. Päärakennus on 1800-l. lopulla rakennettu. Pihapiirissä on U-mallinen vaja, kivinavetta, aitta ja rannassa sauna ja kellari 1800-1900-l.

KUNTA
Somero

KYLÄKOSA
Pappila

KOHDENO
37

ARVOALUE
Pappilan yksinäistalo

ARVOTUS
Seudullinen

KUVAUS
Someron seurakunnan vanhin pappila, joka on ollut nykyisellä paikalla jo 1400-1500-luvulta lähtien. Nykyinen päärakennus on rakennettu 1887-1890, pihapiirissä samaan aikaan rakennettu kivinavetta sekä aitta, sauna ja puuvaja.

SOMERO: PAPPILA
Maankäyttö vuonna 1799 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000

Turun Maakuntamuseo / J.Salmi 2002, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- tuulimylly
- torppa
- talo
- rajapyykki
- mylly
- tie
- silta
- raja
- joki, puro
- kylänraja
- aita
- vesistö: järvi, joki, lähde
- uudisviljelys
- torpan tontti
- talon tontti
- saari
- rakennus
- pelto
- niitty
- mäki
- kytömaa
- karjapiha
- kasvimaa

TALON TONTTI:
A Pappila (RNo 1)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Pitkäjärvi
Maisema	
Pitkäjärven kylä sijaitsee Someron länsireunalla ja se rajoittuu lännessä Kosken kuntaan. Pitkäjärven kylä rajoittuu lännessä Kosken kunnan ohella Vilukselan ja idässä Sillanpään sekä Jurvalan kyliin. Härkätie kulkee kylässä molemmin puolin Paimionjokea ylittäen sen Pitkäjärven ja Myllylammen välisellä niemellä. Härkätie kulkee järven pohjoispuolella olevan Pitkäjärven kylätaajaman läpi. Härkätiestä erkanee tie luoteeseen kohti Vilukselan kylää sekä Ypäjän kuntaa. Kylää hallitsevat kylätaajama, Långsjön kartanomiljöö sekä jokivarren laajat peltoaukeat, jotka jatkuvat edelleen etelään. Taajaman pohjoispuolella on havupuuvaltaisia metsäsaarakkeita, joiden välissä on peltoalueita. Kylän pohjoisosaa halkoo itä-länsi-suunnassa Ruokjoki. Kylän eteläosassa on peltoalueiden keskellä laaja suovalue, Reksuo sekä metsäsaarekkeita.	

Historia

Pitkäjärven kylä on keskiajalta asti ollut Someron suurin kylä. Pitkäjärvi esiintyy asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1449. Vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli tuolloin 14 taloa: Hiisko, Jakanen, Kenni, Klemola (eli Huisti), Kujanpää, Kökkö, Paju, Sarja, Seppä, Similä, Uotila sekä kolme nimeltä tuntematonta. Vuoteen 1572 mennessä kylään syntyi kuusi taloa lisää, joista tunnetaan nimeltä vain Korpilo. Vuoteen 1630 mennessä kylä oli muodostunut 10 taloiseksi, joista yhdeksän oli talonpoikaistaloja ja Kujanpää eli Långsjö oli säterikartano. Pitkäjärvi ja Sillanpää ovat isossajaossa olleet samaa jakokuntaa. Isojako Pitkäjärvellä on toimitettu Pitkäjärven kylän kotitiluksilla v. 1767 (Somero 23:a) ja Sillanpään kylän koti- ja ulkotiluksilla ja Pitkäjärven kylän ulkotiluksilla v. 1788 (Somero 23:-). Kartta kylien tonteista (Somero 23:d) on laadittu isonjaon yhteydessä v. 1795. Isonjaon järjestely jakokunnassa (Somero 23:k) on toimitettu v. 1883. Tällöin on vain osa tiluksista mitattu uudelleen. Pääosa Pitkäjärven kylän taloista sijaitsi 1800-luvun lopulle saakka vieri vieressä järven eteläpuolella paikalla, jossa sijaitsevat nykyään kennin ja Similän talot. Kylän torpat sijaitsivat Pitkäjärven pohjoispuolella Härkätien varrella, Kartanon länsipuolella, Sarjan talon läheisyydessä sekä kylän itärajalla joen rannan tuntumassa. Vuonna 1586 Sarjan tila halottiin kahtia ja 1610 osatalot liitettiin Kujanpäähän. Sarja itsenäistyi jälleen v. 1686, jolloin siitä tuli ratsutila ja siihen liitettiin Klemola. Jakanen eli Jakala jaettiin kahtia vuonna 1756. Maarekisteriin muutos merkittiin isonjaon yhteydessä v. 1803. Isossajaossa 1788 (Somero 23:-) molemmat osatalot olivat kylätontilla (eikä Nummi-Jakasen nykyisellä tontilla ollut rakennuksia). Isonjaon järjestelyn lähtötilanteessa 1882 (Somero 23:k) kylätontilla on enää Kylä-Jakanen ja Nummi-Jakanen nykyisellä paikallaan järven vastarannalla. Isonjaon järjestelyn seurauksena myös Kylä-Jakanen siirretään nykyiselle paikalleen Hämeen Härkätien varteen lähelle Kosken rajaa. Paju jaettiin kahtia pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan1765, mutta yhdistettiin uudellen v. 1803. Sen tontti on vuoden 1882 isonjaon järjestelyn lähtötilanteessa kylätontilla paikassa, joka isonjaon järjestelyssä tulee kuulumaan Similälle. Vuosina 1882, 1885, 1899 ja 1918 Paju on maanmittaustoimitusten asiakirjojen ja henkikirjan omistajatiedon mukaan yhdysviljelyksessä Långsjön kanssa. Nykyinen Pajun eli Kylämäen lohkotila erotetaan Långsjön kartanoon kuuluvasta Pajun kantatalosta v. 1927, ja sen talouskeskus osuu Pajun v. 1882 isonjaon järjestelyssä saamaan jakolohkoon.

Korpilo jaettiin kahtia pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan v. 1776 (maarekisterissä vasta isonjaon yhteydessä v. 1803). Vuonna 1776 (Somero 23:a) Korpilon tontti oli nykyisen Ali-Korpilon kohdalla, vuonna 1788 (Somero 23:-) Ali-Korpilo oli nykyisellä paikallaan ja Yli-Korpilo sitä vastapäätä tien pohjoispuolella. Vuoden 1877 venäläisessä topografikartassa näkyy jo tontti Yli-Korpilon nykyisellä paikalla eikä enää vanhalla (isonjaon järjestelyn kartassa 1882 maastoa ei ole tilan osalta kuvattu). Ensimmäiset lohkomiset Ali- ja Yli-Korpilosta tehtiin 1910-20 -luvulla. Kökkö oli jaettuna kahtia pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan v. 1791-1834 ja ensimmäiset lohkomiset siitä tehtiin v. 1914. Vuosien 1767 ja 1788 kartoissa (Somero 23:a, Somero 23:-) sen tontti on nykyisellä pellolla maantien eteläpuolella eri paikassa kuin nykyään, samoin kuin vielä venäläisessä topografikartassa 1877; isonjaon järjestelyn kartassa 1882 maastoa ei ole tilan osalta kuvattu. Peruskartassa vuodelta 1956 näkyy vielä maantieltä Kökkön vanhalle tontille ja siitä rantaan johtanut tiemaa.

Kenni jaettiin Ali-Kenniin ja Yli-Kenniin pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan vuonna 1834 ja maarekisteriin muutos merkittiin 1888. Talonosista Ali Kenni on jatkuvasti ollut alkuperäisellä paikallaan kylän vanhalla tontilla. Yli-Kennin tontti on vuoden 1882 isonjaon järjestelyn kartassa

Maantien pohjoispuolella nykyisen Hämeenojalle vievän tien risteyksen kohdalla paikassa joka isonjaonjärjestelyssä tuli kuulumaan Långsjölle. Tilan nykyinen talouskeskus on tästä länteen paikassa, joka isonjaon järjestelyssä tuli kuulumaan Yli-Kennille. Vuosina 1885, 1899 ja 1918 mutta ei vielä 1882 Yli-Kenni on yhdysviljelyksessä Långsjön kanssa, mutta esiintyy jo maarekisterissä 1928 itsenäisenä tilana.

Uotilan tontti oli v. 1882 isonjaon järjestelyn kartassa entisellä paikallaan kylätontilla paikassa joka isonjaon järjestelyssä tuli kuulumaan Similälle. Vuonna 1882 Uotila on yhdysviljelyksessä Sarjan, vuosina 1885, 1899 ja 1899 Långsjön kanssa. Vuonna 1927 se esiintyy Långsjön kartanoon kuuluvasta Pajun kantatalosta erotettuna Uotila-nimisenä lohkotilana, jonka talouskeskus osuu Uotilan v. 1882 isonjaon järjestelyssä saamaan jakolohkoon.

Hiisko on maanmittaustoimituksissa v. 1882, 1885, henkikirjoissa 1899 ja 1918 sekä maarekisterissä tämän jälkeen yhdysviljelyksessä Långsjön kanssa. Isonjaon järjestelyn kartassa 1882 sen tontti on entisellä paikallaan kohdassa joka isonjaon järjestelyssä tulee Similälle. Lohkotilana Hiisko ei enää esiinny.

Similän valtionvirkatalon tontti on jatkuvasti ollut alkuperäisellä paikallan pitkäjärven kylätontilla.

Sarjan ratsutilan tontti on jatkuvasti ollut samalla paikalla kuin vuoden 1776 peltokartassa (Somero 32:a). Vuosina 1885, 1899 ja 1918 (mutta ei vielä 1882) se on ollut yhdysviljelyssä Långsjön kartanon kanssa. Vuonna 1951 Sarjan talouskeskuksen sisältävä tilansa on perinnönjaon yhteydessä erotettu Långsjön kartanosta Sarja nimisenä tilana, josta on edelleen v. 1956 erotettu Sarjan talouskeskuksen sisältävä osa Kartano-niminen tila.

Långsjön (maarekisterissä Kujanpään) säteriratsutilan tontti on v. 1776 ja 1778 kartoissa (Somero 23:a ja Somero 23:-) sijainnut mäen rinteessä nykyisen päärakennuksen alapuolella paikassa, jossa nykyään on puutarhaa; jo vuonna 1882 tontti on nykyisellä paikallaan. Långsjön kanssa yhdysviljelyksessä ovat jo vuonna 1882 olleet Pajun ja Hiiskon kantatalot ja jo vuonna 1885 myös Sarjan ratsutila ja Uotilan ja Yli-Kennin kantatalot. 1920-luvulla näistä Yli-Kenni esiintyy eri omistajalla, mutta muut (kantalat Rn:o 4 Uotila, Rn:o 5 Sarja, Rn:o 9 Paju, Rn:o 10 Kujanpää ja Rn:o 11 Hiisko) muodostavat yhtenäisen omistuskokonaisuuden. Tästä erotetaan Uotilan ja Pajun talouskeskuksia vastaavat v. 1918 henkikirjoissa esiintyneet torpat lohkotiloiksi v. 1927 sekä v. 1951 perinnönjaossa halkomalla Sarja, josta talouskeskuksen sisältävä osa v. 1956 edelleen lohkotaan eri tilaksi nimellä Kartano. Samassa yhteydessä vuoden 1951 perinnönjaossa halkomalla erotetaan omaksi tilakseen myös Hovirinta, joka siihen asti on ollut osa Långsjön kartanoa. Hovirinnassa on toiminut kestikievari.

1940-luvulla muodostettiin Långsjön kartanoon kuuluneista Hämeenojan ja Isoniityn sivutiloista laajoja maanhankintalain mukaisia asutusalueita. Tätä ennen oli lohkotiloja erotettu kartanosta, samoin kuin kylän itsenäisistä kantataloista ja Similän valtionvirkatalosta 1920-30 luvulla vuokra-alueiden lunastamisen ja valtion harjoittaman asutustoiminnan seurauksena. Sivutiloista Hämeenoja palstoitettiin maanhankinnassa kokonaan, mutta Isoniityn sivutila oli toiminnassa vielä sotien jälkeen, viimeksi osana Långsjön kartanon perinnönjaossa v. 1951 muodostunutta Hovirinnan tilaa. 1950-luvulla Isoniitty sai oman kansakoulun ja oli näin Jurvalan kylään syntyneen Kaurakedon ohella toinen Somerolla pääasiassa siirtoväen asuttamisen seurauksena muodostunut koulupiiri.

Pitkärven kylätontti sijaitsi nykyisten Ali-Kennin ja Uotilan kohdalla. Sillä sijaitsivat vuoden 1776 peltokartan (Somero 23:a) ja vuoden 1795 tonttikartan (Somero 23:d) mukaan lännestä itään lueteltuna Kenni, Uotila, Hiisko, Similä, Jakala ja Paju. Lisäksi tontissa oli osuus Långsjöllä ja Sarjalla (Sarjan osuudella myös rakennus) mutta näiden varsinaiset tontit olivat muualla: Sarjan tontti nykyisellä paikallaan ja Långsjön tontti nykyisen päärakennuksen länsipuolella mäen alla, missä nykyään on puutarhaa. Tonttien järjestelyssä (Somero 23:d) nämä osuudet jaettiin muiden talojen kesken. Järven vastarannalla olivat v. 1767 kartassa (Somero 23:a) omilla tonteillaan Korpilo (nykyisen Ali-Korpilon paikalla) ja Kökkö maantien eteläpuolella siitä länteen (ei vielä nykyisellä paikallaan). Vuoden 1788 kartassa (Somero 23:-) oli Ali-Korpilo nykyisellä paikallaan ja Yli-Korpilo sitä vastapäätä maantien pohjoispuolella (ei vielä nykyisellä paikallaan). Pitkäjärvelle perustettiin ensimmäinen torppa (Rasula?) 1730-luvulla. Torppien määrä kasvoi jatkuvasti 1700-1820-luvulla ja vuonna 1830 torppia oli 44. Tämän jälkeen torppien määrä alkoi vähetä ja v. 1870 torppia oli kylässä yhteensä 24 ja 1910-luvulle tultaessa torppia oli enää 10.

Samoihin aikoihin maanvuokralain seurauksena itsenäisten talojen määrä alkoi kasvaa ja v. 1920 taloja oli kylässä 24, vuonna 1930 jo 91 ja vuonna 1949 kaikkiaan 132.

Pitkäjärven kylän isojaon aikaiset peltoalueet sijaitsivat pääosin Pitkäjärven eteläpuolella joelle viettävällä loivalla ranta-alueella. Kylätontti sijaitsi peltoaukean keskellä. Talojen siirtyessä vähitellen Pitkäjärven toiselle puolelle myös pohjoispuoliset peltoalueet laajenivat.

Nykytila

Långsjön kartano sijaitsee vanhalla paikallaan ja sen rakennuskanta ja sen muodostama kartanomiljöö on kylän keskeistä aluetta. Vanhoista kantataloista sijaitsee vanhalla kylätontilla edelleen ainoastaan Ali-Kenni sekä Siimilä. Vanhalla tontillaan kylätontin ulkopuolella sijaitsee edelleen myös Sarjan kantatalo. Hovirinnan rakennukset sijaitsevat näkyvällä paikalla Härkätien varrella. Pitkäjärven pohjoispuolella kylää hallitsee Härkätien halkoma kylätaajama, jossa on sekä vanhaa että uudempaa rakennuskantaa. Hovirinnan takana, Härkätien varrella on soranottoalue. Pitkäjärvi-Painio-Hirsjärvi -vesistö on suojeltu seutukaavassa vedenhankintalähteenä sekä arvokkaana luonnonmaisemana (av 7). Seutukaavassa on lisäksi suojelumerkintä Långsjön-Åvikin kulttuurimaisemalle, joka sijoittuu osittain Päällekkäin Pitkäjärven kyläalueen kanssa (ms 1). Pitkäjärven kylän alueella on lisäksi seuraavat seutukaavassa suojellut kohteet: Syrjälän katajat (SU-kohde 600), Nummelan katajat (SU-kohde 601), surukuusi (SU-kohde 603), Kankaannummen ämmänkuopat (SU:1 403). Painio-Hirsjärvi- Pitkäjärvi -vesistö on supjeltu merkinnällä av 7. Siimilän pohjoispuolelle joen rannassa on arvokas perinnebiotooppialue.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	381
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alhainen	Historiallinen	

Ent Similän sotilasvirkatalon torppa, mainitaan jo v.1834. Nykyinen asuinrak tehty 1920-l:lla vanhoista hirsistä, ilme osin säilynyt v.1988. Pihassa talousrak:a. Turuntien pohjoispuolella, ymp peltoa ja metsäinen mäki, jossa rauhoitetut ns. Ämmänkuopat.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	38
ARVOALUE	ARVOTUS	
Långsjön kartano	Seudullinen	

KUVAUS

Kartanon talouskeskus sijaitsi 1788 nykyisen pihapiirin itäpuolella, nykyiselle paikalle se lienee rakennettu 1800-luvun alussa. Paljon vanhaa ja hyvinsäilynyttä rakennuskantaa, vanhin on navetta 1810-l:lta, klassisistinen päärakennus 1926 (Jarl Ungern)

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	39
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Paikallinen	

KUVAUS

Aikoinaan jokilaakson suuntainen rivikylä, 1788 tontilla rinnakkain Kennin, Uotilan, Hiiskon, Similän, Jakalan ja Pajun talouskeskukset. Kylärakenne hajosi 1800-1900-l:lla, nykyisin jäljellä Ali-Kenni ja Siimilä.

KUNTA Somero KIINTEISTÖ Ali-Kenni	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Seudullinen	KOHDENO 382	
Ali-Kenni on kantatalon puolikas (erot. 1834) ja se sijaitsee vanhalla kylätontilla näkyvällä paikalla. Vanha rakennuskanta (1800-l.) muodostaa umpipihamaisen kokonaisuuden. Muodostaa Siimilän kanssa jokivarressa sijaitsevan, perinteisen kylämiljöön			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Haapahaka	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Seudullinen	KOHDENO 383	
Pitkälämien pohjoisrannalla sijaitseva rakennus edustaa Somerolla harvinaista huvilatyyliä. Päärakennus 1917-18 Adr. Thomander.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Haapala	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Maisemallinen	KOHDENO 384	
Ent Pitkälämien kartanon torppa. Asuinrak v.1931, remontoitu, vanha ilme säilynyt. Pihapiirissä navettarakennus. Turuntien pohjoispuolella tilustien varressa, ymp peltoa ja metsää.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Hovirinta	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 385	
Hovirannan rakennukset sijaitsevat Härkätien varrella. Hovirinta on toiminut kestiekvarina ja se on kuulunut Pitkälämien kartanoon. Päärakennus 1860 luvulta, korjauksia 1950-luvulla.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Kartano I	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 386	
Sarja eli Kartano I on Pitkälämien kylän vanha kantatila ja se sijaitsee isojaon aikaisella paikallaan. Vanha asuinrakennus 1860 edustaa perinteistä talonpoikaista rakennustyyliä.			

KUNTA Somero KIINTEISTÖ Kaunela	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Maisemallinen	KOHDENO 387	
Asuinrakennus pystytetty kahdessa vaiheessa 1800-l:lla, remontoitu, mutta ulkoasun vanha ilme säilynyt. Pihapiirissä vanhat vaja ja aitta, navetta purettu. Turuntien varressa, ympärillä peltoa ja metsää.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Kolattu	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 388	
Entinen Pitkälämien kartanon torppa, itsenäistynyt 1920-l alussa. Asuinrak v.1925-1926, keskeistupatyyppinen pohjakaava, remontoitu, ilme osin muuttunut. Pihassa ulkorak:a, sauna v.1926, makasiini 1930-l:lta. Peltojen ympäröimä.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Koulumaa	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Paikallinen	KOHDENO 389	
Pitkälämien alunperin yksityisen koulun perusti v.1892 Långsjön kartanon omistaja Waldemar Sagulin. Vuonna 1907 koulu siirtyi kunnalle, koulutalo v.1907, laajennettu 1930-l:lla, peruskorjattu v.1976. Alakoulurak v.1931, ilme säilynyt.			
KUNTA Somero KIINTEISTÖ Kujala	KYLÄ Pitkälampi ARVOTUS Historiallinen	KOHDENO 390	
Entinen Långsjön kartanon torppa, perustettu jo v.1794. Asuinrakennuksessa hirsirunkoinen vanhempi osa, jatkettu 1940-l:lla lautarakenteisella osalla, ilme muuttunut. Aivan Turuntien varressa, piharakennus. Asuinrak on ollut kauppana.			

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	391
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kulmala	Paikallinen	

Kulmalan säästöpankin liikerakennus sijaitsee Härkätien varressa. Klassisistinen rakennus v. 1932-36 on säilyttänyt hyvin alkuperäisen asunsa ja on osa Pitkäjärven kylämiljöötä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	392
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kökkö	Maisemallinen	

Kökkö on kylän vanha kantatila ja se sijaitsee Härkätien tuntumassa. Siirretty paikalle 1800-luvulla. Vuonna 1906 rakennettu asuinrakennus muutettu 1975.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	393
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lakkamäki	Historiallinen	

Entinen kaksi asuntoa käsittävä Långsjön kartanon työväen asuinrakennus tod.näk. 1800-l:lta. Säilynyt vanhailmeisenä. Pihapiirissä savusauna ja navetta. Turuntien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	394
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Långsjö	Seudullinen	

Kartano on muodostettu 1600-luvulla. Rakennukset pääosin 1890-1920-luvuilta. Klassisistinen päärakennus 1926 ja huvila 1919, suunn. arkkite. Jarl Ungern 1926. Aitta 1844, vesitorni 1800-l. lop. Toinen as.rak. ja maatalouskoulu 1890-l., navetta 1810-l.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	395
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Nummi-Jakanen	Paikallinen	

Osatalo, 1756 (Ali-Jakanen), talouskeskus siirretty nykyiselle paikalleen 1820-40-luvulla. Asuinrakennus 1800-luvulta, talousrakennuksia 1900-l:n alkupuoliskolta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	396
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Paju	Historiallinen	

Kantatalo, josta osa liitettiin v.1767 Pitkäjärven kartanoon ja osa määrättiin torpaksi, siirtyi v.1885 jälkeen pois kylätontilta, itsenäistyi jälleen v.1923. Asuinrak v.1923, remontoitu v.1943 ja 1970-l:lta, ilme ko ajalta. Aitta. Pitkäjärven eteläp:ll

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	397
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Päivölä	Paikallinen	

Päivölä sijaitsee Härkätien varrella ja on osa Pitkäjärven kylämiljöötä. Päivölän asuinrakennus on säilyttänyt hyvin 1920-luvun ulkoasunsa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	398
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Saari (Syrjälä)	Maisemallinen	

Entinen Sarjan talon, sittemmin Långsjön kartanon torppa, itsenäistynyt tod.näk. 1920-l:lta. Asuinrak v.1922, v.1988 vanha jugendvaikutteinen ilme säilynyt. Pihapiirissä sauna v.1922. Isoniituntien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	399
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Similä	Historiallinen	

Kantatila, sotilasvirkatalo, talouskeskus sijaitsee vanhalla kylätontilla. Siimilä muodostaa Ali-Kennin kanssa perinteisen talonpoikaisen kylämiljöön. Vuonna 1890 rakennettu päärakennus korjattu perusteellisesti 1963.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	400
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tiensuu	Historiallinen	
Entinen Pitkäjärven kartanon ja Sarjan talon torppa, tunnetaan jo v.1753. Nyk asuinrak tod.näk. 1800-l:lta, remontoitu, vanha ilme säilynyt. Pihassa vajarak, tien laidassa kylätaajamassa, ympärillä asutusta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	401
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Toimela	Paikallinen	
Maamiesseuran talo (valm. 1916) sijaitsee Härkätien varrella avoimella paikalla kylän taajama-alueella. Rakennuksen alkuperäinen ulkoasu on säilynyt kohtalaisen hyvin.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	402
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uotila	Historiallinen	
Kantatila, sittemmin augmenttitila, liitettiin 1880-l:lla yhdysviljelyyn Långsjön kartanon kanssa, siirtyi pois kylätontilta v.1885 jälkeen, itsenäistyi v.1922. Päärak keskellä vanha hirsiosa, jatkettu molemmista päistä 1950-190-l:lta, ilme ko ajalta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	403
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Valo (Työväentalo)	Paikallinen	
Pitkäjärven työväenyhdistys perustettiin v.1906-1907 ja oma rakennus lienee tehty muutama vuosi sen jälkeen. Muutettu asuinkäyttöön, mutta vanha ilme säilynyt. Pihapiirissä vaja. Kylätaajamassa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	404
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Kenni (Pinomäki)	Historiallinen	
Erotettu Kennin kantatilasta v.1834, siirretty kylätontilta v.1885 jälk. Kuului 1900-l alussa Långsjön kartanoon, itsenäistyi 1920-l:lta. Nyk asuinrak v.1909, laaj v.1937, peruskorjaus ja lisäsiipi v.1984-1986, asu ko ajalta. Karjarak 1909, aitta 1922.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pitkäjärvi	405
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Korpilo	Historiallinen	
Osatalo, erotettu Korpilon kantatalosta 1776, siirretty kylätontilta 1800-luvulla. Yli-Korpilo sijaitsee vanhan Härkätien varrella näkyvällä paikalla. Päärakennus 1930.		

KUNTA KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero Pusula
Maisema
Pieni Pusulan kylä sijaitsee Someron länsiosassa Pusulanjärven pohjoispuolella. Kylä rajoittuu lännessä ja pohjoisessa Lahden, idässä Rautelan ja etelässä Kimalan kylään. Kylää halkoo itä-länsi-suunnassa Härkätie. Härkätieltä erkanee Pusumäen länsipuolelta pohjoiseen missä tie ylittää kylää halkovat Hirvenoja sekä Kantoinojan. Kylän eteläosa on lähes kokonaan avointa peltoaluetta. Jokivarsialueen avoimet peltoalueet viettävät loivasti joelle päin. Kylän pohjoisosassa on metsää. Vijelymaan keskellä on muutamia istutettuja metsäalueita.

Historia

Pusula mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran vuonna 1492. Kylässä oli Uudenajan alussa kaksi taloa: Larkki ja Isotalo (Kuruinen). Toinen taloista oli tavallinen verotalo ja toinen Vanajan Harvialan lampuotitila. Isotalo oli myös sotilasvirkatalona. Pusulan kylä pysyi kaksitaloisena 1900-luvulle asti lukuunottamatta ajanjaksoa 1809-1842, jolloin Isotalo eli saari oli jaettuna kahteen osaan (Ylitalo ja Alitalo). Rautelan ja Pusulan kylät ovat issosajaossa olleet samaa jakokuntaa. Isojako Rautelassa ja Pusulassa on toimitettu vuonna 1781 (Somero 24:-) ja isonjaon järjestelyt vuosina 1903 (Somero 24:f a-c) ja 1917-18 (Somero 24:f d-f). Pusulan molemmat talot sijaitsivat alunperin järven ja Härkätien välisellä alueella. Larkin pääarakennus on mahdollisesti siirtynyt maantien toiselle puolelle isonjaon jälkeen 1800-luvulla. On myös mahdollista, että Larkin talo on alun perin sijainnut nykyisellä tontillaan, sillä aivan Härkätien varressa sijaitseva vanhan päärakennuksen tupa on suullisen tiedon mukaan peräisin 1700-luvulta. Pusulan kylän taloista Larkki on vuosien 1903 ja 1917-18 kartoissa nykyisellä paikallaan ja Isotalo on molemmissa kartoissa maantien eteläpuolella välittömästi Larkin tontista kaakkoon likimain vanhalla paikallaan. Isotalo on siirretty nykyiselle paikalleen 1920-luvun alkupuolella. 1950-luvun peruskartassa ja maanmittaushallituksen 1940-luvun pitäjänkartassa Isotalo eli Saari on nykyisellä paikallaan Larkin luoteispuolella. Nykyään käytössä oleva nimi Isosaari otetaan maarekisterissä käyttöön v. 1939. Pusulan kylän ensimmäinen torppa, Kujala, perustettiin ilmeisesti 1790-luvulla ja se kuului Larkin taloon. Torppien määrä vaihteli 1800- ja 1900-luvun vaihteessa yhden ja kahden välillä kunnes ne lunastettiin itsenäisiksi vuoden 1918 maanvuokralain nojalla. Toinen näistä oli Saaren eli Isotalon virkatalon torppa Niittymäki. Kylän talojen määrä alkoi kasvaa 1920-luvulta lähtien, kun Larkin tilasta lohkottiin itsenäisiksi Nummi, Suenpää ja Kankaanpää. Saaren virkatalo jaettiin vuonna 1936, jolloin siitä myytiin kantatila, kolme viljelystilaa ja yksi lisätila. Vuonna 1940 kylässä oli jo 15 taloa. Isonjaon aikaiset peltoalueet sijaitsivat Härkätien molemmin puolin Paimionjoen ranta-alueilla. Kantoinjoen ja Hirvenojan varsilla oli laajat niittyalueet.

Nykytila

Larkin kantatalo sijaitsee vanhan kylätontin välittömässä läheisyydessä Härkätien varrella ja tontin rakennuskanta on pääosin 1930-luvulta. Larkin pihapiiri on rehevä ja hoidettu. Isotalo eli Iso-Saari sijaitsee Pusumäen reunamilla ja tilalla on uusi päärakennus vanhan 1920-luvulla valmistuneen asuinrakennuksen rinnalla. Kylän muu asutus on hajallaan Hirvenojan pohjoispuolella peltojen keskellä. Viljelyalueet ovat laajentuneet pohjoiseen vanhoille niityalueille ja takamaille. Peltöjen keskellä on jonkin viljelykseen kelpaamattomia soistuvia alueita.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Pusula	40
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	
KUVAUS		
Larkin ja Isotalon asuinpihat sijaitsivat 1781 Härkätien ja Paimionjoen välissä. Larkin kantatalon talouskeskus sijaitsee nykyisin vanhalla kylätontilla Härkätien pohjoispuolella, paikalla, jossa 1700-luvun lopulla lienee ollut karjapiha.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pusula	406
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Iso-Saari (Isotalo I. Saari)	Maisemallinen	
Kantatila, joka 1600-luvulla ollut sotilasvirkatalona aina vuoteen 1936 saakka. Vanha päärakennus on 1928-29 rakennettu ja korjattu 1959. Tilakeskus on siirretty vanhalta paikaltaan 1920-luvulla. Pihapiirissä on myös uusi päärakennus.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pusula	407
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Larkki	Paikallinen	
Larkki on kylän kantatila, joka sijaitsee vanhalla kylätontilla Härkätien varrella. Larkin tila muodostaa eheän 1930-luvun kokonaisuuden. Päärakennus 1934, toinen asuinrakennus 1700-l.		

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Pyöli

Maisema

Pyölin kylä sijaitsee someron länsiosissa Paimionjoen ja Härkätien varrella. Pyöli rajoittuu lännessä Sillanpään, idässä Lahden ja etelässä Kärilän kylään. Kylän jokivarsialue on avointa ja tasaista peltomaisemaa, jota halkoo rantoja seuraava Härkätie. Härkätien ja Kärilään johtavan tien risteyksessä maisemaa hallitsee vanha kauppa sekä koulu. Oikian pohjoispuolella on mäkinen metsäsaareke, jonka pohjoispuolella avutuu laaja peltoalue. Kylän pohjoisimmassa osassa on ojitettua suoaluetta.

Historia

Pyöli eli Böle on Lahden kylän tytärkylä. Pyöli esiintyy asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1509 ja uuden ajan alussa se oli yksinäistalo. Pyölin talo jaettiin kahtia v. 1549 Isotaloksi eli Oikiaksi ja Vähäläksi eli Vääräksi. Lisäksi uudistaloksi jakokunnan liikamaalle on isonjaon yhteydessä perustettu Löfbacka eli Lehtimäki (Rno 3, Litt D). Lahden ja Pyölin kylät ovat isossajaossa olleet samaa jakokuntaa ja isojako jakokunnassa toimitettiin v. 1792 (Somero 25:-). Pyölin kylän taloista Väärälä halottiin pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan v. 1804 (maarekisterin mukaan v. 1856) kahteen osaan: Ali-Väärälään eli Alitaloon (Rno 2:1) ja Yli-Väärälään eli Ylitaloon (Rno 2:2). Oikia halottiin vuonna 1888 Ali-Oikiaan ja Yli-Oikiaan, jotka yhdistettiin uudelleen maarekisterissä v. 1914. Pyölin osatalot ovat sijainneet Paimiojoen varressa vierekkäin nykyisen Alitalon paikalla: Väärä on sijainnut Alitalon nykyisellä tontilla ja Oikia sen vieressä kujan länsipuolella. Yli-Väärän eli Ylitalon nykyinen tontti on maantiestä pohjoiseen Alitaloa vastapäätä, Oikia on kauempana metsän reunassa, minne se on siirretty 1870-luvulla. Lehtimäen eli Löfbackan tontti näyttäisi vuonna 1846 (Somero 25:1) olleen likimain nykyisen Lehtimäen kansakoulun paikalla, mistä se lienee myöhemmin siirretty nykyiselle paikalleen em. kohdasta pellon yli koilliseen. Pyölin ensimmäinen torppa 1700-luvun puolivälissä oli sotilastorppa ja se kuului Väärälle. Kylässä on myöhemmin 1800-luvun puoliväliin tultaessa ollut sotilastorpan lisäksi mm. pitäjänräätälin, Äijälän, Mikkolan, Kalliolan ja Anttilan torpat. Lisäksi oli kolme nimetöntä torppaa. 1870-luvulla oli seuraavat torpat. Kangas, Ketola, Mikkola, Sandberg ja Äijälä. Torppa-alue sijaitsi Härkätien varrella Pyölin ja Sillanpän rajalla, jossa edelleen sijaitsee Purolan (?) torppa. Torppien määrä vaihteli 1910-luvulle saakka kolmen ja viiden välillä ja v. 1920 torppia oli enää yksi. Itsenäisten talojen määrä alkoi kasvaa ja v. 1920 taloja oli 13 ja vuoteen 1940 taloja oli jo 43. Isojaon aikaiset paltoalueet sijaitsivat vanhan kylätontin ympärillä Härkätien molemmin puolin. Pienia peltoalueita oli lisäksi pohjoisempana nykyisen Oikian läheisyydessä. Oikian eteläpuolella oli niittyä.

Nykytila

Kylän kantatalon osatalo, Alitalo sijaitsee vanhalla kylätontilla joen varressa. Alitalossa on jonkin verran vanhaa rakennuskantaa. Oikian päärakennus on hyvin säilynyt ja tilalla on jäljellä muutakin vanhaa rakennuskantaa. Kylän muu asutus sijaitsee peltoaukean pohjoispuolella metsän laitamilla Jokivarren alueet ovat edelleen avointa viljelymaisemaa ja peltoalueet ovat laajentuneet pohjoiseen. Pyölin saniaoslehto kunnan pohjoisosassa on suojeltu seutukaavassa merkinnällä SU.kohde 606.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Pyöli	41
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

Oikia ja Väärä sijaitsivat 1792 Paimionjoen rannassa rinnakkain, nykysin paikalla on Alitalon talouskeskus. Oikian rakennukset siirrettiin kylätontilta 1870-luvulla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	408
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alitalo	Historiallinen	

Osatalo, erotettu v. 1804 Väärälän talosta. Alitalo sijaitsee Paimionjoen ja Härkätien välissä Pyölin vanhalla kylätontilla. Päärakennus v. 1887, korjattu 1950- ja 1970-luvulla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	409
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Juhola	Maisemallinen	

Entinen mäkitupa, joka on erotettu Oikian maista. Asuinrak 1900-l alkupuolelta, alunperin tupa ja kamari, remontoitu, ulkonäkö osin muuttunut. Pihapiirissä sauna. Metsäisen mäen rinteessä, eteläpuolella Oikian pellot.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	410
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koulumaa (Lehtimäen koulu)	Paikallinen	

Lehtimäen koulupiiri perustettiin 1920-l:lla ja sai oman rakennuksen v.1929. Kaksikerroksinen koulurak muutettiin asuinkäyttöön tod.näk. 1970-l lopulla, peruskorjattu 1980-l:lla, ulkonäön klassimiin viittaavat piirteet säilyneet.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	411
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lehtimäki	Paikallinen	

Uudistalo, perustettu v.1798 isojaossa muod liikamaalle. Siirretty nyk paikalle 1800-l alkup:lla. Nyk päärak v:lta 1834, jatkettu 1800-l lopulla, peruskorjattu 1980-l:lla ulkoasu säilyttäen. Vanhat leivintupa, sauna ja talli. Hyvin säilynyt kokonaisuus.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	412
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lepopuisto	Historiallinen	
Ent mäkitupa, jonka on tiettävästi tehnyt Lahden kartanon seppä Oikian talon maalle. Asuinrak tod.näk. 1910-l:lta, ikkunat suurennettu, muuten vanhailmeinen. Metsäisen mäen rinteessä, etelässä Oikian pellot. Tievarressa ollut paja.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	413
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Niittymaa (Niittymäki)	Maisemallinen	
Ent Yli-Väärän ja Ali-Väärän talojen torppa. Asuinrak v.1896, ollut 1920-l asti vuoraamaton, v.1988 alkuperäisessä asussa. Pihapiirissä aitta, navetta ja sauna. Lehtimäentien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	414
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Oikia	Paikallinen	
Erotettu Pyölin yksinäistalosta 1549. Asuinrakennus on alunperin vuodelta 1767 ja se on siirretty nykyiselle paikalleen 1870-luvulla. Ulkoasu v. 1917 (Evert Talvio). Vanhassa tuvassa on kaareva katto. Talousrakennuksia ja asuinrakennus 1800-1900-l.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	415
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Purola	Historiallinen	
Ent torppa, jonka maat kuuluivat Ävikin kartanoon. Pohjakaavaltaan vinkkelin muotoisen asuinrak ikä ei ole tiedossa, v.1988 ollut vanhailmeinen. Talossa on toiminut 1930-l:lla kauppa, myöh puhelinkeskus. Turuntien varressa. Vieressä uusi omakotitalo.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	416
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Päivärinta	Maisemallinen	
Ent mäkitupa, joka lienee rakennettu 1900-l alussa. Pitkänurkkainen hirsirakennus, ikkunamalli muutettu, muuten vanhailmeinen v.1988. Pihassa talousrakennus. Metsäisessä rinteessä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	417
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Suonpää	Maisemallinen	
Suonpää on erotettu v.1910 Yli-Oikian ulkotiluksista. Asuinrak 1910-l alusta, remontoitu, säilynyt vanhailmeisenä. Pihapiirissä vanhoja ulkorak:a. Lehtimäentien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Pyöli	418
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuulensuu	Maisemallinen	
Kauppa sijaitsee vanhan Härkätien varrella näkyvällä paikalla Paimiojoen varrella. Kauppa on aloittanut toimintansa 1890-luvulla ja sen ulkoasu on kohtalaisen hyvin säilynyt.		

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Rautela

Maisema

Rautelan kylä sijaitsee Someron keskusta-alueen länsipuolella Rautelanjärven pohjoispuolella. Kylä rajoittuu idässä pappilan, pohjoisessa ja lännessä Lahden ja etelässä Saarentaan kyliin. Kylää halkoo etelässä Härkätie, joka kulkee vanhan kylämäen halki. Vanhalla kylätontilla sijaitsevien talojen, Suutelan ja Iso-Tuomolan, tontteilta avutuu näkymät laajoille Rautelanjärven ranta-alueen sekä Parkinmäen itäpuolisille peltoaukeille. Pohjoisosien peltoalueita rikkoo siellä täällä metsäsaarekkeet. Kylän itäosassa Rautelan järveen laskee oja (Tupakkipellonnotko). Kylän Paimionjokivarren maisemaa hallitsee idässä laaja hiekanottoalue.

Historia

Rautela, alunperin Rautiala, mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1506. Kylässä oli vuoden 1539 maakirjan mukaan kolme taloa: Heikkilä, Suutela ja nimeltä tuntematon. Vuonna 1542-43 muodostettiin Tuomola ja Suutelasta erotettiin yksi osatalo. Suutelasta erotettuun osataloon yhdistettiin v. 1589 Suutelan kantatila sekä nimeltä tuntematon talo. Kylä oli 1500-luvulla viisitaloinen ja 1700-luvulla kylässä oli kolme taloa. Heikkilä jaettiin kahtia v. 1752 ja seuraavana vuonna jaettiin Suutela. Rautelan ja Pusulan kylät ovat isossajaossa olleet samaa jakokuntaa. Isojako on Rautelassa ja Pusulassa on toimitettu vuonna 1781 (Somero 24:-) ja isonjaon järjestelyt vuosina 1903 (Somero 24:f a-c) ja 1917-18 (Somero 24:f d-f). Halkomiset taloissa toimitettiin seuraavasti: Rautelan Heikkilä halottiin pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan v. 1752 (maarekisteriin isonjaon yhteydessä 1788) ja Rautelan Tuomola 1753 (1788). Pusulan Isotalo oli pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan halottuna v. 1809-42. Vuonna 1900 Uusi-Heikkilä oli henkikirjan mukaan yhdysviljelyksessä Knaapin eli Iso-Tuomolan kanssa. Rautelan viisi taloa sijaitsivat 1900-luvun alkupuolelle saakka lähekkäin Härkätien varressa: Suutelan tontti oli nykyisellä paikallaan, Ison-Tuomolan, Vähä-Tuomolan, Vanha-Heikkilän ja Uusi-Heikkilän tontit olivat idästä länteen lueteltuina tässä järjestyksessä nykyisen Iso-Tuomolan tontin paikalla. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1903 (Somero 24:f: a-c) talojen tontit ovat entisillä paikoillaan, mutta Uusi-Heikkilällä vain vähäisiä rakennuksia. Molempien Tuomoloiden tontit osoitetaan järjestelyssä Iso-Tuomolalle ja molempien Heikkilöiden tontit Vanha-Heikkilälle. Vuoden 1917-18 kartassa (Somero 24:f: d-f) Vähä-Tuomolan tontti on siirretty nykyiselle paikalleen ja sen entinen tontti on ensin jaettu Ison-Tuomolan ja Vanhan-Heikkilän kesken ja sitten osoitettu myös Vanha-Heikkilän tontti Iso-Tuomolalle. 1950-luvun peruskartassa ja maanmittaushallituksen 1940-luvun pitäjänkartassa Vanha-Heikkilä on nykyisellä paikallaan. Rautelan kylässä on vuosien 1757-63 rippikirjan mukaan kaksi torppaa: Tuomolan rakuunantorppa ja Heikkilän sotilastorppa. Varsinaiset torpat perustettiin vasta 1700-luvun lopulla: Kujala, pitäjänräättäli Rautell ja pitäjännikkari Wahlsten. 1800-luvun kuluessa torppia oli useita: Ojala, Setälä, Hakala, Nokkala, Nikkari, Ketola, Jägaren, Pitkälä, Oikkia ja Kylänpää. Vuonna 1900 torppia oli neljä ja kymmenen vuotta myöhemmin enää yksi. Vuoden 1916 maanvuoralain seurauksena itsenäisten talojen määrä alkoi kasvaa 1920-luvulle tultaessa. Vuonna 1920 taloja oli seitsemän, vuonna 1930 talojen määrä oli 21 ja vuonna 1940 taloja oli jo 27. Kylän isojaon aikaiset avoimet peltoalueet sijaitsivat kylätontin ympärillä Härkätien molemmin puolin. Niityt olivat kylän pohjoisosissa mm. Hirviojan ja Kantoinjojan varsilla.

Nykytila

Suutelan kantatalo ja Iso-Tuomolan osatalo sijaitsevat edelleen vanhalla kylätontilla Härkätien varrella. Vähä-Tuomola sijaitsee Parkinmäen länsipuolella Härkätien pohjoispuolella. Kaikissa taloissa on säilynyt vanhaa rakennuskantaa. Muu asutus on sijoittunut kylän itäosiin Härkätien tuntumaan sekä pohjoisosiin peltoalueiden keskelle ja metsäsaarekkeiden reunamille. Rautelan kylän alueella on tuulenpesäkuusi, joka on suojeltu seutukaavassa merkinnällä SU-kohde 611. Se on lisäksi rauhoitettu luonnonmuistomerkkinä (683/26.1.63) Isojaonaikaiset peltoalueet ovat edelleen viljeltyjä ja vanhat pohjoiset niittyalueet on otettu peltojen laajenemisen yhteydessä viljelykseen. Kylän itäosan Saarentaan kylän Linnamäelle jatkuva harjuaalue on nykyään hiekan- ja soranottoalueena.

KUNTA
Somero

KYLÄKOSA
Rautela

ARVOALUE
Vanha kylätontti

KOHDENO
42

ARVOTUS
Seudullinen

KUVAUS

Tiivis ryhmäkylä hajosi 1900-luvun alussa. Vanhalla kylätontilla sijaitsevat nykyisin Suutelan ja Iso-Tuomolan talouskeskukset.

KUNTA
Somero

KYLÄ
Rautela

KIINTEISTÖ
Iso-Tuomola

ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
419

IsoTuomola on v. 1753 jaetun Tuomolan kantatalon pääosa. Päärakennus vv. 1880-1890, hyvin säilynyt. Sijaitsee vanhalla kylätontilla Härkätien varrella. Näyttävä kokonaisuus.

KUNTA
Somero

KYLÄ
Rautela

KIINTEISTÖ
Mäkinieniemi

ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
420

Mäkinieniemi on lohkaistu perinnönjaon yhteydessä Iso-Tuomolan kantatilasta v.1926. Asuinrak ilmeisesti ko ajalta, säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä. Pihapiirissä iso uudehko kanala. Ympärillä peltoa ja metsää.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Rautela	421
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Suoranta	Historiallinen	

Entinen mäkitupa, lohkottu Iso-Tuomolan tilasta. Asuinrak v.1911, keittiö ja kamari, päädyssä avokuisti, säilyttänyt vanhan ilmeensä. Sijaitsee Turuntien eteläpuolella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Rautela	422
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Suutela	Seudullinen	

Suutela on vanha kantatalo ja se sijaitsee vanhalla kylätontilla Härkätien varrella. Suutela muodostaa Iso-Tuomolan kanssa maisemassa näkyvän maatilakokonaisuuden. Päärakennus v. 1874, korjattu 1962 ja 1991.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Rautela	423
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uusitalo	Paikallinen	

Erotettu Vähä-Tuomolasta v.1922. Asuinrak tehty v.1920 vanhoista hirsistä, peruskorjattu v.1948, vanha ilme säilynyt. Aitta v.1830, siirretty paikalle v.1924. Lisäksi muita ulkorak:a.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Rautela	424
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vanha-Heikkilä (Heikkilä)	Historiallinen	

Heikkilän kantatalo jaettiin kahteen osaan v.1752 ja Vanha-Heikkilä siirrettiin nykyiselle paikalleen kylämäeltä v.1918. Hirsinen asuinrak tod.näk. 1920-l:lta, remontoitu ja ilme muuttunut, kylkeen tehty lisäsiipi. Uusi asuinrak kauempana.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Rautela	425
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Viikas (Vanhalan torppa)	Historiallinen	

Entinen Tuomolan talon torppa, joka tunnetaan 1800-l alussa nimellä Setälä, myöhemmin myös Wiikka. Pitkänurkkainen hirsirak noin v.1900, ikkunat uusittu 2-jakoisiksi, muuten vanhailmeinen v.1988

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Rautela	426
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vähä-Tuomola	Paikallinen	

Vähä-Tuomola on erotettu Tuomlasta 1753, siirretty nykyiselle paikalle 1900-l. alussa. Rakennukset sijaitsevat Härkätien tuntumassa näkyvällä paikalla peltoaukean reunalla. Päärakennus v. 1908, korjattu 1972..

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Ruunala
Maisema	
Ruunalan kylä on pitkä ja kapea maakaistale, joka sijaitsee pohjoiseen Joensuun kylän kaupallisesta keskustasta. Kylän itälaidalla virtaa Jaatilanjoki ja länsipuolta reunustaa Jokioisiin vievä tie. Pohjoisessa on Pikku-Joensuun kylä ja lännessä Jaatilan kylä. Etelässä alkaa Someron kaupallinen ja hallinnollinen keskusta heti Hämeen Härkätien jälkeen. Maisema on tasaista harvaan asuttua niittyä, Jaatilanjoen rannassa on pari uudempaa asumusta. Jokioistentien laidalla on joitain uudempia teollisuushalleja.	
Historia	
Ruunala esiintyy keskiaikaisissa asiakirjoissa vv. 1507 ja 1508. Uuden ajan alkaessa se oli yksinäistalo. Vuonna 1559 talo halottiin kahtia, mutta osatalot yhtyivät taas 1580. 1600-luvun alussa Ruunalan talo jäi autioksi ja se otettiin uudelleen viljelyyn vasta 1740-luvulla. 1800-luvun alussa Ruunalaan perustettiin kaksi torppaa, mutta ne hävisivät jo 1810-luvulla. Myös 1830-luvulla perustettu torppa hävisi 1860-luvulla ja vuonna 1870 asuivat Ruunalassa vain talollinen Ruunala sekä pitäjänkarvari Arvidsson. Vasta 1920-luvulla alkoi Ruunalassa uusien talojen muodostuminen. Vuoteen 1930 mennessä Ruunala oli jakautunut kuusitaloiseksi ja vuonna 1940 oli kylässä 13 taloa.	
Nykytila	
Ruunala on hiljainen kylä vilkkaasti liikennöityjen Hämeen Härkätien ja Jokioistentien risteyksestä pohjoiseen. Someron kaupallinen keskus on kylän etelälaidassa ja palvelut ovat siellä eli Joensuun kylän puolella. Ruunalan tila ja viereinen Karvian tila sijaitsevat Jokioistentien länsilaidalla, niistä vähän etelään tien toisella puolella on entinen meijerikiinteistö ja Karvian tilan vieressä on kookas H4-kerhotalo ja maataloustoimisto.	

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Ruunala	43
ARVOALUE	ARVOTUS	
Ruunalan vanha tontti	Seudullinen	
KUVAUS Ruunala mainitaan 1500-luvun asiakirjoissa yksinäistalona. Talo oli välillä kahtia halottuna ja taas yhdistettynä, autiona 1600-luvulla ja jälleen viljelyssä 1700-luvulla. Vanha rakennuskanta on osittain hyvin säilynyttä karjapihoineen.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ruunala	427
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Karvia	Paikallinen	

Tyyliiltään jugendin ja klassismin välivaiheille sijoittuva päärakennus on rakennettu 1929. Se on hyvin säilynyt alkuperäisessä mallissaan.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ruunala	428
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rantapelto (osuusmeijeri)	Seudullinen	

Entiset Someron osuusmeijerin maidonkäsittelyrakennus ja hallinto-/ asuinrakennus v:ltä 1923-1924, tuotantorak laaj v.1928. Meijeri toimi v.1924-1954. Rak:t melko alkuperäisinä jäljellä Turun- ja Jokioistentien risteyksessä taajamassa.

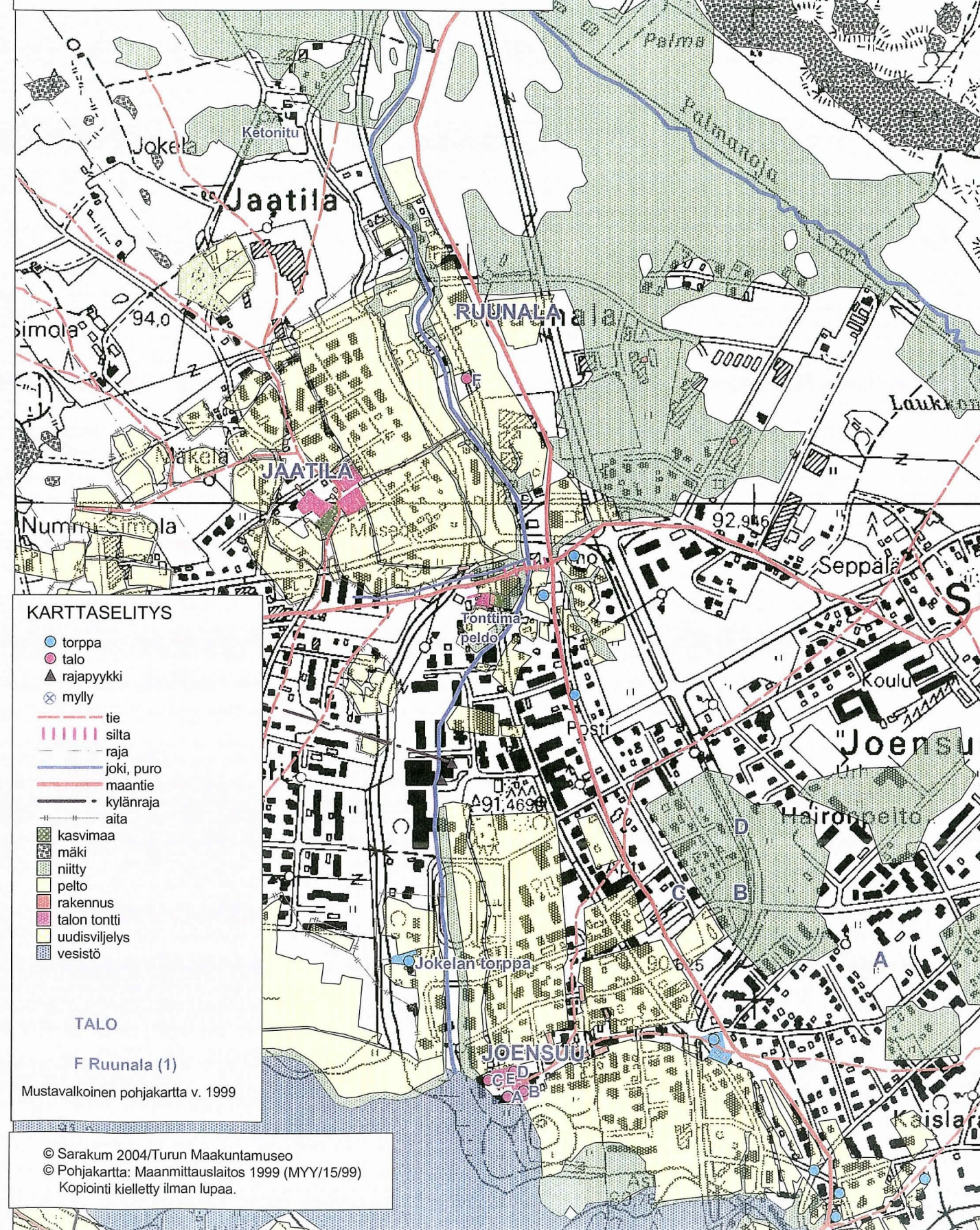

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ruunala	429
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ruunala	Paikallinen	

Kantatila. Päärakennus 1920-luvulta ja toinen asuin/talousrakennus 1930-luvulta. Pihapiirissä vähän erillään on karjapiha, jota ympäröi sikala, navetta ja lammaspihatto.

SOMERO:RUUNALA
Maankäyttö vuonna 1783 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / Anna-Maija Hukkanen 2001, tuloste Jaana Salmi 2004

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Ryhtä

Maisema

Ryhdän kylä sijaitsee Someron länsiosassa Paimionjoen eteläpuolella Ryhtäänkurkun mutkassa. Ryhtän taloa ympäröi avoimet ja tasaiset vilelyalueet. Kylää halkoo pohjois-eteläsuunnassa tie, jonka varrella sijaitsevat sekä pellot että muu asutus.

Historia

Ryhtää ei mainita keskiaikaisissa asiakirjoissa. Ryhtä on merkitty vuoden 1539 maakirjaan yksinäistalona, jollaisena se säilyi aina 1920-luvulle asti. Vuonna 1927 Ryhdästä erotettiin Sirolan lohkotila ja vuonna 1940 kylässä oli edelleen vain kaksi taloa. Ryhdän kylässä on ollut yksi torppa (Nummela) 1840-90-luvulla.

Nykytila

Ryhtään talo sijaitsee vanhalla paikallaan joen varrella ja tilalla on jäljellä vanhaa rakennuskantaa. Muu asutus sijaitsee Ryhtästä etelään johtavan tien varrella. Peltoalueet sijaitsevat samaten tien varsilla metsäsaarekkeiden väleissä.

KUNTA
Somero

ARVOALUE
Yksinäistalon tontti

KYLÄKOSA
Ryhtä

ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
44

KUVAUS
Ryhtän yksinäistalo on sijainnut tällä paikalla ainakin 1700-luvulta ja rakennukset muodostavat joen varrella ja viljelyalueiden keskellä näkyvän kokonaisuuden.

KUNTA
Somero

KIINTEISTÖ
Ryhtä

KYLÄ
Ryhtä

ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
430

Ryhtä on kylän yksinäistalo ja tilakeskus sijaitsee alkuperäisellä paikallaan. Ryhtä muodostaa rakennuksineen (päärakennus 1890-l., muutettu 1930-, 1950- ja 1970-l.) jokivarressa näyttävän talonpoikaisen maatilakokonaisuuden.

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Saarentaka

Maisema

Saarentaka sijaitsee Someron keskusta-alueen länsipuolella Paimionjoen eteläpuolella. Saarentaka rajoittuu idässä Härkälän, etelässä Talvisillan ja lännessä Kimalan kylään. Kylää halkoo pohjoisessa Paimionjokea seuraava vanha rantatie, joka erkanee jo Kimalan kylän puolella kaakkoon johtavasta päätiestä. Saarentaan lounaisosassa virtaa Häntälä joen ja idässä Sulkinojan sivu-uoma. Kylän itäosassa on rantaan asti ulottuvaa avointa viljelyaluetta. Länsiosan rannat ovat jyrkkärinteistä metsää ja harjumaisemaa. Länsiosan pellot sijaitsevat metsäsaarekkeiden väleissä. Kylän keskiosassa on Linnamäen harju ja niemi, jonka kohdalla Paimionjoki virtaa kapean salmen kautta. Salmen yli on jo isojaonaikaan ollut kulkuyhteys Rautelan kylään. Linnamäki on lähes kokonaan soranottoaluetta.

Historia

Saarentaka mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1507. Kylässä oli vuoden 1539 maakirjan mukaan kolme taloa: Anttila, Erkkala ja Hurra. Erkkalasta erotettiin v. 1542 Klemelä. Anttila ja Erkkala olivat Härkälän kartanon augmenttitiloja 1691 alkaen ja v. 1758 kartanonomistaja osti talot perinnöksi. Tilat palstoitettiin vuosina 1906-07. Saarentaan kylässä on toimitettu isojakko vuonna 1782, jolloin kylässä oli seuraavat talot: Hurra, Klemelä, Erkkala ja Anttila. Tontit olivat ennen isojakkoa nykyisen Klemelän paikalla. Hurra siirtyi isojaon jälkeen lähelle nykyistä paikkaa kylätontin luoteispuolelle. Kylän ensimmäinen torppa oli sotilastorppa, josta on maininta vuosien 1757-63 rippikirjassa. Vuosisadan lopulla torppia oli kaksi (sotilastorppa ja Karvari) ja 1800-luvun aikana torppia oli parhaimmillaan neljä (Ketola, Kujanpää, Huhtimo, Mäkilä ja Nissilä myöhemmin) Vuosisadan vaihteessa torppia oli enää kolme ja 1910-luvulla yksi. Itsenäöisten talojen määrä alkoi nousta 1900-luvun alussa Anttilan ja Erkkalan palstoituksen seurauksena. Vuonna 1910 taloja oli 21 ja vuonna 1940 peräti 63. Isojaon aikaiset peltoalueet sijaitsivat Saarentaan järven rannalla kyätontin ympärillä sekä jokea seuraavan tien eteläpuolella. Niityt sijaitsivat kylän lounaisosissa.

Nykytila

Vanhalla kylätontilla sijaitsee edelleen Klemelän kantatila. Vanha päärakennus on tuhoutunut. Kylätontin läheisyydessä sijaitseva muu asutus on uudempaa. Kylän ranta-alueilla on jonkin verran asutusta ja muu asutus on hajallaan kylän peltoaukeiden keskellä ja metsäsaarekkeiden reunoilla. Rautelanjärven ja Saarentaanjärven välinen alue on soran- ja hiekanottoaluetta. Harjumainen maisema on osittain tuhoutunut. Linnamäen itäpuolella Hurran talon läheisyydessä on kivistä asuinpaikka, joka on suojeltu seutukaavassa merkinnällä SU-kohde 642.

KUNTA
Somero

ARVOALUE
Kylätontti

KYLÄKOSA
Saarentaka

ARVOTUS
Seudullinen

KOHDENO
45

KUVAUS
Rantaa seuraileva rivikylä 1782, kylätontilla rinnakkain Hurran, Klemelän, Erkkalan ja Anttilan talouskeskukset. Rakenne hajosi 1800-luvulla, nykyisin paikalla vain Klemelän rakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	431
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Anttila	Historiallinen	

Vanha kantatila, yhdysviljelyyn Härkälän kartanon kanssa 1700-l alusta, palstoitettiin v.1906-1907. Kylätontilla sij rak:t purettiin tod.näk. 1900-l alussa ja tontti siirrettiin nyk paikalle. Asuinrak (2h) 1909, jatkettu 1938, peruskorj ja ulkoasu 1975.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	432
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ilomäki	Historiallinen	

Asuinrakennus, joka on tehty Hurran talon vanhoista hirsistä noin v.1918, ollut v.1988 asumaton ja huonokuntoinen. Rakennuksessa on toiminut lastenkoti, kulkutautisairaala ja kansakoulu. Saarentaanjärven eteläpuolella.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	433
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kaunisto	Maisemallinen	

Asuinrak v.1930, peruskorjattu, ulkoasun ilme säilynyt. Pihassa talousrakennuksia. Saarenjärventien varressa, ympärillä peltoa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	434
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Klemelä	Historiallinen	

Kantatalo vanhalla kylätontilla. Vanha päärak purettu 1980-l:lta. Pihapiirissä karjarak v.1907, peruskorjattu v.1963-1964, aitta 1800-l:lta, uusi asuinrak v.1944.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	435
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lantto	Paikallinen	

Lantto on erotettu Anttilan kantatilasta. Tiilinen asuinrak v:lta 1923, peruskorjattu v.1951, rapattu, yläosa lautarakenteinen. Talousrakennukset 1950-l:lta, sauna v.1918. Viljelysten keskellä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	436
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lehtimäki	Historiallinen	

Entinen Kimalan kartanon torppa. Asuinrakennus v:lta 1910, peruskorjaus ja lisäsiipi v. 1963, ulkoasua muutettu. Pihapiirissä ollut v.1988 talousrakennuksia sekä Rauhala-nimisen tilan päärak v.1870 ja karjarak v.1912.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	437
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Notkola	Paikallinen	

Notkola on erotettu Erkkalan kantatalosta v.1907. Asuinrak tod.näk. 1800-l:lta, kuistit 1900-l alkupuolelta, remontoitu v.1929, vanhailmeinen. Pihapiirissä vanha aitta ja talousrakennuksia. Ojan partaalla tien vieressä, ymp metsää ja peltoa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	438
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Paikkari	Paikallinen	
Paikkari on erotettu Erkkalan tilasta v.1907. Asuinrakennus v:lta 1908, laajennettu vinkkeliosalla v.1915, kuisti kenties samalta ajalta. Vanhailmainen. Pihassa talousrakennuksia. Talvisillantien pohjoispuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	439
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rinne	Maisemallinen	
Rinne on erotettu Erkkalan kantatilasta v.1907. Asuinrakennus v:lta 1908, korotettu ja laajennettu v.1938, remontoitu 1960-1970-l:lla, ulkoasu muuttunut. Pihassa talousrakennuksia. Saarentaanjärven eteläpuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Saarentaka	440
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Saarentaan kansakoulu	Paikallinen	
Entinen Saarentaan kansakoulurakennus v:lta 1929. Koulu lakkautettiin v.1966 ja muutettiin asuinkäyttöön, voimistelusaliiin tehtiin metalliverstas. Ulkoasu pääosin säilynyt. Pihapiirissä saunarakennus. Saarentaantien varressa.		

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA	
Somero	Salkola	
Maisema	Metsävaltainen Salkolan kylä sijaitsee Somerniemen kaakkoiskulmassa. Sen itäosassa on Salkolanjärvi, jonka pohjoispuolella kulkee Porintie ja jossa on nk. Valtionmaa, eli valtiolle kuuluva metsäalue. Kyläalueen kaakkoispuolella on Someron yhteismetsä, joka muodostettiin vuosina 1950-1953 Salkolan ja Härjenojan maille. Salkolassa on vähän viljelyalueita, suurin osa alueesta on metsää.	
Historia	Ensimmäinen asiakirjamaininta Salkolan kylästä on vuoden 1539 maakirjassa, johon se on merkitty kaksitaloisena kylänä. Talot yhdistettiin vuonna 1646 Puuska-nimiseksi tilaksi. Vuonna 1644 erotettiin kylän jommastakummasta talosta Nuutila ja vuonna 1550 Riuku eli Riukula. Puuskan talo jaettiin vuonna 1726 kahtia ja sen osataloista alettiin käyttää nimiä Iso-Puuska ja Vähä-Puuska eli Heikkilä. Kylän ulkopuolelle isojaon toimeenpanon yhteydessä perustettu kruunun uudistila Tuomola oli alunperin torppa, jonka ensimmäinen isäntä sai haltuunsa vuonna 1983. Myös Salkolan kylä oli annettu 1600-luvulla rälssiksi. Vuonna 1656 määrättiin kylä, joka oli osittain jäänyt autioksi, säterikartanon alueeksi. Kartanoa ei kuitenkaan koskaan rakennettu. Reduktion jälkeen 1680-luvulla kylän taloista tuli augmenttitiloja ja myöhemmin annettiin Nuutila rakuunarykmentin everstiluutnantin palkkatilaksi. Vuosien 1897 js 1901 välillä osti Forssa-yhtiö kylän viisi taloa ja ne yhdistettiin yhdeksi taloksi, joka sai kylän mukaan nimen Salkola. Myös Syrjälä, joka oli lohkottu vuonna 1888 jostain kylän kantatilasta, liitettiin vuonna 1914 Forssan-yhtiön maihin. Salkola palstoittiin vuosina 1921-23, jolloin siitä muodostettiin 21 tilaa. Rippikirjojen mukaan oli Salkolan kylässä 1770-luvun alussa sotilastorppa nro 104 ja Huittisjoki-niminen (?) torppa. Huittisjoki lienee kadonnut tai vaihtanut nimeä 1700-luvun kuluessa, sillä vuosien 1822-28 rippikirjassa mainitaan vain Tiensuun torppa ja vuoden 1847-54 rippikirjassa Tiensuu sekä Peltola. Vanhin kylästä tehty kartta on maanmittari Lorenz Shroderoksen vuonna 1647 laatima taloudellinen kartta. Kylän neljä taloa sijaitsivat kylätontilla lähellä Salkola-järven rantaa kyläteiden risteyksessä. Talot olivat vierekkäin Salkola-Valkeaviita -kylätien koillispuolella; lähinnä rantaa oli Riuka (Riuku), sitten Nuutila (Knutila), Puska.	
Nykytila	Salkolanjärven länsirannan tuntumassa on kyläkeskusta, jossa on vanhaa ja uudempaa ympärivuotista asutusta. Vanhojen 1800-luvulla rakennettujen Peltolan, Syrjälän ja Tiensuun tilojen lähelle on viime vuosikymmeninä rakennettu uusia taloja. Järven rannoilla on melko vähän loma-asutusta. Vanhalla kylätontilla on enää Heikkilän tila vanhalla paikallaan. Tilalla kasvatetaan työhevosiä. Kylän kansakoulu on lopettanut toimintansa jo vuonna 1967 ja se on nyt yksityisessä asuinkäytössä. Palveluja ei kylässä ole.	
KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Salkola	46
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kyläkeskusta	Paikallinen	
KUVAUS Kylän kantatilat on yhdistetty 1800-1900-lukujen vaihteessa Forssa-yhtiön omistuksessa Salkola-nimiseksi tilaksi, jota ei enää ole. Vanhalla kylätontilla on jäljellä Heikkilän tilan talouskeskus, asuinrakennuksen ulkoasu 1960-luvulta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Salkola	441
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Heikkilä	Historiallinen	
Osatalo, erotettu v.1726 Puuskan kantatilasta, yhd 1900 Forssa-yhtiön maihin ja itsenäistynyt taas 1920-l alussa. Sijaitsee vanhalla kylätontilla. Asuinrak tod.näk 1900-l alusta, remontoitu 1950-1960-l:lla, ilme muuttunut. Vanha hirsiaitta ja talousrak:		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Salkola	442
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Peltola	Historiallinen	
Ent torppa, tunnetaan v.1847-1854, kuulunut Puuskan talolle, sitten Forssa-yhtiölle, itsenäistyi v.1921. Asuinrak 1800-l:lta, tehty ilmeisesti kolmessa osassa, tupa, kamari ja sali, ikkunat uusittu. Kylätien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Salkola	443
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Salkolankoulu	Paikallinen	
Entinen koulurakennus v:lta 1928. Koulu toimi v:een 1967, sen jälkeen asutokäytössä. Julkisivut säilyneet alkuperäisessä asussa. Salkolänjärven rannalla.		

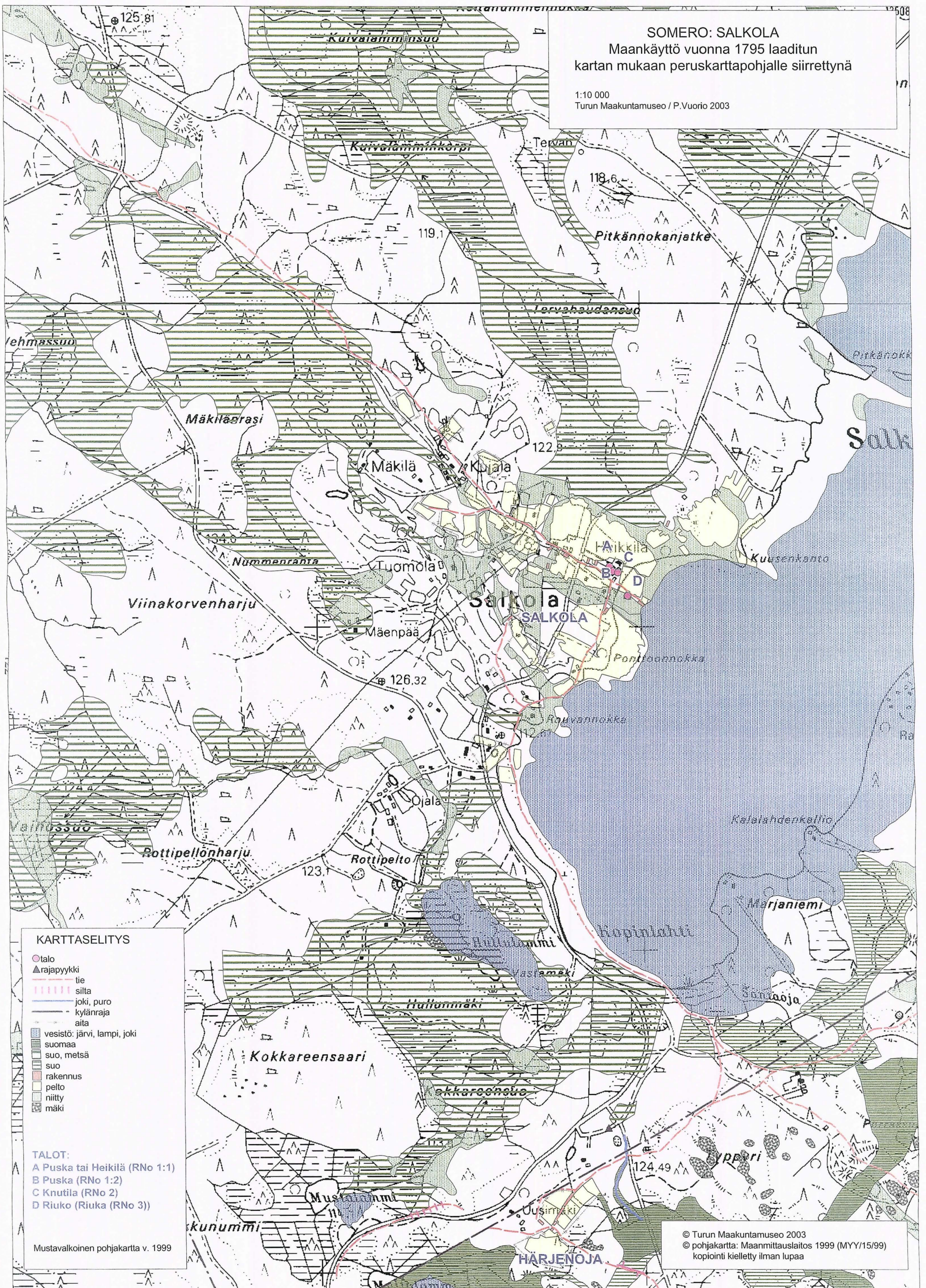
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Salkola	444
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Syrjälä	Historiallinen	
Erotettu v.1888 jostain kylän kantatilasta, kuului 1900-l alussa jonkin aikaa Forssa-yhtiölle. Asuinrak:n tupa, kamari ja eteinen v.1888, jatkettu 1900-l alussa, remontoitu 1960- ja1970-l:lla, uusi ikkunamalli ja kuisti, vanhailmeinen. Metsäalueella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Salkola	445
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tiensuu	Maisemallinen	
Entinen torppa, perustettu tod.näk. 1800-l alussa. Asuinrak lienee 1800-l lopulta, sali ja kuisti tehty 1920-l:lla, ikkunamalli muutettu. Pihassa aitta 1800-l:lta. Kylätien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Salkola	446
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuomola	Historiallinen	
Tuomola on alunperin torppa, josta muodostettiin v.1798 kruunun uudistila, liitettiin v.1898 Forssa-yhtiön maihin, itsenäistyi taas v.1921-1923. Asuinrak v.1939, ilme säilynyt. Pihassa kaksi hirsiaittaa tod.näk. 1800-l:lta. Ympärillä metsää.		

SOMERO: SALKOLA
Maankäyttö vuonna 1795 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / P.Vuorio 2003

Somero Sillanpää

Maisema

Sillanpään kylä sijaitsee Härkätien varrella Paimionjoen ja Ävikinjärven pohjoispuolella. Kylä rajoittuu lännessä Pitkäjärven, idässä Pyölin ja etelässä Jurvalan kyliin. Kylää halkoo sen eteläosassa Paimionjoen vartta seuraava Härkätie, josta erkanee Ävikin länsipuolella tie joen eteläpuolelle Jurvalan kylään. Ävikin kohdalta erkanee tie kylän takamaille. Ävikin ympäristö on tasaita ja avointa peltoaukeaa joelta pohjoiseen Leviämäen metsäsaarekkeelle asti, jonka jälkeen peltoalueet ovat pienempiä ja ne sijaitsivat metsäsaarekkeiden lomassa. Kylän pohjoisosassa virtaa itä-länsi-suunnassa Vähäniittyja. Kylää hallitsee Ävikin kartanoalue, joka sijaitsee näkyvällä paikalla Härkätien varrella. Muu asutus sijaitsee Härkätien ja joen välisellä alueella muodostaen rivimäisen kyläalueen. Asutus on levinnyt myös pohjoisemmaksi peltojen keskelle ja metsien laitamille.

Historia

Sillanpää mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1463. Vuonna 1539 kylässä oli kolme taloa: Mönkö, Laurila ja Torkko. Kylä kasvoi kuusitaloiseksi, kun v. 1540-80-luvuilla Torkosta erotettiin Jaakkola, Laurilasta Nurkkala ja Möngöstä Korri. Vuonna 1747 neljästä autiosta tilasta (Mönkö, Nurkkala, Torkko ja Laurila) Jakob Depong muodosti Ävikin kartanon ja myöhemmin siihen liitettiin loputkin talonpoikaistalot. Tiloista muodostettiin ensin kartanon lampuotitiloja ja 1850-luvun jälkeen torppia. Vuoden 1647 kartan (Lorenz Schroderos) mukaan kylän kuusi taloa ja sarkajakoiset pellot sijaitsivat Paimionjoen pohjoispuolella Härkätien molemmilla puolilla Ävikin kartanon kaakkoispuolella. Kartanon paikka oli tuolloin metsää. Joen eteläpuolella oli aidattuja pelloja tai hakoja sekä Hakan torppa. Vuosina 1747-1833 Ävikin kartanossa toimi lasitehdas. Tehtaaseen kuului se ollessa suurimmillaan 1700-luvulla myös naapurikylien taloja, Pitkäjärven kartano sekä osa Jurvalan kartanoa. Lasitehdas tuhoutui tulipalossa v. 1833. Pitkäjärvi ja Sillanpää ovat isossajaossa olleet samaa jakokuntaa. Isojako on toimitettu Sillanpään kylän koti- ja ulkotiluksilla v. 1788 (Somero 23:-). Kartta kylien tonteista (Somero 23:d) on laadittu isonjaon yhteydessä v. 1795. Isonjaon järjestely jakokunnassa (Somero 23:k) on toimitettu v. 1883. Tällöin on vain osa tiluksista mitattu uudelleen. Sillanpään kylän talot sijaitsivat kaikki kylän tontilla maantien eteläpuolella nykyisestä meijeristä välittömästi itään. Nykyisen Ävikin kartanon, v. 1788 vielä lasitehtaan tontille, jonka sijainti vastaa kartanon nykyisten talousrakennusten tonttia on vuoden 1788 kartassa (Somero 23:-) merkitty kaksi rakennusta silloisen maantien eteläpuolelle nykyisistä talousrakennuksista etelään. Nykyisen pääarakennuksen kohdalla silloisen maantien pohjoispuolella oleva nykyinen puisto on vielä tuolloin ollut peltoa. Erotuksena Sillanpään kylän pelloista kylätontin ympärillä on tämä ja muut kartanon pääarakennuksen pohjoispuoliset pellot kartan selityksissä merkitty "tehtaanpelloksi" (bruksåkern). Hämeen härkätien linjaus isonjaon kartoilla (Somero 23:-) vastaa likimain nykyistä muualla paitsi Ävikin luona, missä tie on kulkenut nykyistä etelämpänä välittömästi nykyisen pääarakennuksen eteläpuolitse, missä tieura on vielä maastossa nähtävissä. Sama vanha linjaus näkyy vielä venäläisessä topografikartassa vuodelta 1877. Sillanpään kylässä kaikki talot omisti isonjaon ajankohtana kylässä sijaitseva Ävikin lasitehdas, sittemmin tehtaan lakattua Ävikin kartano. Tämän seurauksena Sillanpään kylän talot, jotka vielä isonjaon kartassa v. 1788 (Somero 23:-) sijaitsivat kylätontilla, ovat vuoden 1788 jälkeen tulleet siirretyiksi muualle muuttuessaan samannimisiksi torpiksi ja osa edelleen 1900-luvulla samannimisiksi lohkotiloiksi. Torppia perustettiin 1700-luvulla, mutta 1820-luvulla torppia ei enää ollut. Uudestaan torppia aletaan perustaa runsaammin 1860-luvulla ja v. 1890 niitä oli parikymmentä. Vuonna 1900 torpista oli jäljellä 11 ja vuonna 1910 niitä oli jälleen 14. Isojakokartan mukaan pääosa silloisista torpista sijaitsi kylätontin eteläpuolella joen toisella puolella peltujen reunamilla. Torppia oli myös Härkätien varrella kylän itäosissa. Yhdysviljelyksessä Ävikin kartanon kanssa ovat vuosista 1899 ja 1918 vuoteen 1925 lisäksi olleet viereisen Jurvalan kylän käsittänyt Jurvalan kartano ja Tiensuun kantatalo Jurvalaan etelässä rajoittuvasta Kerkolan kylästä. Sillanpään kylän pellot sijaitsivat isojaon aikaan kylätontin ympärillä kartanoalueen pohjois- ja länsipuolella sekä joen eteläpuolella. Kylätontista koilliseen oli laaja niittyalue ja niittyraivio. 1920-30-luvulla vuokra-alueiden lunastuksen ja 1940-luvulla maanhankinnan tuloksesta myös tästä Ävikin kartanon muodostamasta maanomistuskokonaisuudesta erotettiin suuri joukko lohkotiloja. Paikallishistoriallisesti merkittäviä näin syntyneistä aluekokonaisuuksista ovat Jurvalan kylän entisen torppa-asutuksen käsittämään tullut Kerkolan tiensuunkulma, sekä Ävikin sivutilana 1920-luvulle asti olleesta Jurvalan kartanon toisesta puoliskosta Kaurakedosta muodostunut siirtoväen asutusalue Kauraketo, joka maantieteellisesti liittyy pääosin viereisen Långsjön kartanon maista muodostettuun Pitkäjärven Hämeenojan siirtoväen asutusalueeseen. Kylän itsenäisten talojen määrä vaihteli kuudesta seitsemään vuosina 1880-1920. Vuonna 1930 taloja oli 24 ja vuonna 1940 27. Vuonna 1905 sillanpään kylään perustettiin Someron osuusmeijeri. Harkkokivinen meijeri ja asuinrakennus rakennettiin vanhan kylätontin reunalle sen länsipuolelle.

Nykytila

Ävikin kartanon rakennukset ovat tyhjillään, mutta kartanomiljöö hallitsee kylämaisemaa. Kylän kantatailat ovat hävinneet ja vanhalla kylätontilla on uudempaa asutusta. Vanhan kylätontin paikalla Härkätien varrella on nykyään tyhjillään oleva Someron meijerin tuotantotila. Kylän asutus on keskittynyt Härkätien ja joen väliselle alueella. Ävikin kartanoalue ja teollisuusmiljöö on seutukaavan suojelukohde (SU-kohde 676) ja Sillanpään sillalla on merkintä SU-kohde 677. Seutukaavassa on suojelumerkintä Långsjön-Ävikin kulttuurimaisemalle, joka sijoittuu osittain Päälekkäin Pitkäjärven kyläalueen kanssa (ms 1).

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Sillanpää	47
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Paikallinen	

KUVAUS

1788 rivikylän luonteinen tiivis kylätontti: rinnakkain Jaakolan, Laurilan, Torkon; Korrin ja Röhkön talouskeskukset, Nurkkalan rakennukset Härkätien varressa. Talot hävinneet 1800-l:lla. Vanhalla kylätontilla Someron meijerin rakennukset.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Sillanpää	48
ARVOALUE	ARVOTUS	
Ävikin kartano ja lasitehdas	Valtakunnallinen	

KUVAUS

Hieno kartanomiljöö. Ävikin kartano muodostettiin 1747 neljästä autiosta tilasta (Mönkö, Nurkkala, Torkko ja Laurila) ja myöhemmin siihen liitettiin kylän loputkin talonpoikaistalot. Lasitehdas toimi paikalla 1747-1833.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sillanpää	448
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kirkkomäki	Historiallinen	

Ent Åvikin kartanon torppa, itsenäistyi v.1918. Päärak 1930-luvulta, korjauksia ja muutoksia on tehty 1953 ja 1982, ollut v.1986 osin vanhailmeinen. Pihapiirissä lisäksi hirsiset navetta ja talli v:lta 1925 ja uudempia talousrakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sillanpää	449
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Metsä-Vataja	Historiallinen	

Ent Åvikin kartanon torppa, erotettiin itsenäiseksi Laurilan maista v.1927. Asuinrak v:lta 1934, peruskorjaus ja lisäsiipi v.1970, ulkonäkö osin muuttunut. Talousrakennuksia 1920-1940-l:lta. Lehtimäentien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sillanpää	450
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Norrby	Historiallinen	

Ent Åvikin kartanon torppa, perustettu 1800-l jälkipuoliskolla, itsenäistynyt v.1921. Asuinrak 1920-l alusta, laajennettu v.1954, peruskorjattu 1970-l:lla, ulkoasu ko ajalta. Talousrakennuksia 1940-1980-l:lta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sillanpää	451
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Peltola	Paikallinen	

Someron osuusmeijerin vanhat rakennukset sijaitivat Sillanpään vanhalla kylätontilla Härkätien varrella. Harkkokivistä vv. 1905-1906 (A.G.Hammar) pystytetty meijeri on tien varressa, näkyvä. Meijerin asuinrakennus on v. 1907.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sillanpää	452
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Åvik	Valtakunnallinen	

Härkätien varrella sijaitseva Åvikin kartano on muodostettu 1740-l, jolloin tilalle perustettiin lasitehdas. Päärakennus 1800-l alusta, lukuisia talousrakennuksia, puusilta. Valtakunnallisesti arvokas kartano- ja teollisuusmiljö.

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Suojoki

Maisema

Maisema on kumpuilevaa peltojen ja metsäalueiden täplittämää vanhaa kylämiljöötä. Kaskistontie kulkee kyläkeskustan läpi idästä, Mäyrämäen kylästä, lännessä olevaan Kaskiston naapurikylään . Kylän eteläpuolella on suurehko suoalue, Alitalonsuo, ja sen takana Halkjärvi. Kaakossa ja idässä on metsien sisällä useita pikku järviä, mm. Iso-Valkee, Pikku-Valkee, Iso-Eläte, Pikku-Eläte ym.

Historia

Suojoen keskiaikainen nimi oli Suokanto. Se mainitaan ensimmäisen kerran Someron rovastinkäräjien pöytäkirjassa yksinäistalona vuonna 1492 ja yksinäistaloksi se on merkitty myös Varsinais-Suomen vanhimpaan maakirjaan, joka on vuodelta 1540. Tällöin oli talon isäntä Simo Maununpoika. Vuonna 1570 erotettiin yksinäistalosta osatalo Perttu Maununpojalle, mutta se palasi kantatalon yhteyteen vuonna 1659. Runsaat sata vuotta myöhemmin - vuonna 1766 - talo jaettiin jälleen kahteen osaan, Ylitaloon eli Veikkolaan ja Alitaloon. Ensimmäinen torppa kylässä oli rakuunatorppa nro 125 (Dragon torp), joka kuului taloille yhteisesti. Se mainitaan jo vuosien 1757-63 rippikirjassa sekä isojakoasiakirjoissa 1700-luvun lopulla. Vuosien 1804-09 rippikirjaan on merkitty neljä torppaa - Kangari, Joran Diman, Terttula ja Jägaren, vuosina 1810-15 ei Dimanin torppaa enää mainita, mutta sen tilalle oli tullut Peltola. Vuonna 1830 torppia oli kuusi; ne ovat vuosien 1832-39 rippikirjan mukaan Jägaren, Simenii, Isomäki, Räyhä, Nummenpää ja Erik Wahlström. Kylän torppaluku vaihteli 1800-luvun jälkipuoliskolla neljästä viiteen: vuonna 1870 asuivat kylässä talolliset Alitalo ja Veikkola sekä torpparit Kankare, Lindeberg, Nummenpää, Rohanmäki ja Vahlström. Enimmillään torppia oli kylässä 1890-luvun vaihteessa, jolloin niiden määrä oli kasavanut yhdeksään lasien sitten taas neljän-viiden tienoille. Kylä oli kaksitaloinen 1920-luvulle saakka, jolloin alkoi vuokratiojen itsenäistyminen. Vuonna 1930 oli kylässä jo 16 itsenäistä taloa. Vuoden 1927 alussa Suojoki liitettiin hallinnollisesti ja kirkollisesti Somerniemen kuntaan, joka yhdistettiin 1970-luvulla Someroon.

Nykytila

Suojoki on säilyttänyt vanhan maaseutukylän miljöön, varsinkin kyläkeskusta, jossa ovat molemmat osatalot olleet. Alitalo on nykyisin purettu, sen lounaispuolella on vanha Villaan tila. Veikkola on tien toisella puolella olevalla mäenkumpareella. Palveluja ei kylässä ole.

KUNTA
Somero

KYLÄKOSA
Suojoki

KOHDENO
49

ARVOALUE
Alitalon vanha tontti

ARVOTUS
Historiallinen

KUVAUS

Alitalon osatalon vanha tontti, jossa ei ole enää päärakennusta; se on purettu muutamia vuosia sitten. Vanha lato on rakennuskannasta jäljellä. Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäänös.

KUNTA
Somero

KYLÄKOSA
Suojoki

KOHDENO
50

ARVOALUE
Veikkolan osatalon tontti

ARVOTUS
Seudullinen

KUVAUS

Osatalo.Ylitalon eli Veikkolan tila muodostettiin vuonna 1766 jakamalla Suojoen ratsutila kahtia. Päärakennus on rakennettu 1850 ja kunnostettu vanhaa säilyttäen 1970-80-luvuilla. Pihapiirissä myös vanha luhtiaitta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Suojoki	453
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Räyhäntaka	Historiallinen	

Torppa. Asuinrakennus on rakennettu vuonna 1926 ja sitä on jatkettu 1967-68 huoneen verran. Peruskorjauksessa vaihdettiin vuorilaudoitus ja muurit poistettiin keskuslämmityksen tieltä.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Suojoki	454
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Veikkola (Ylitalo)	Paikallinen	

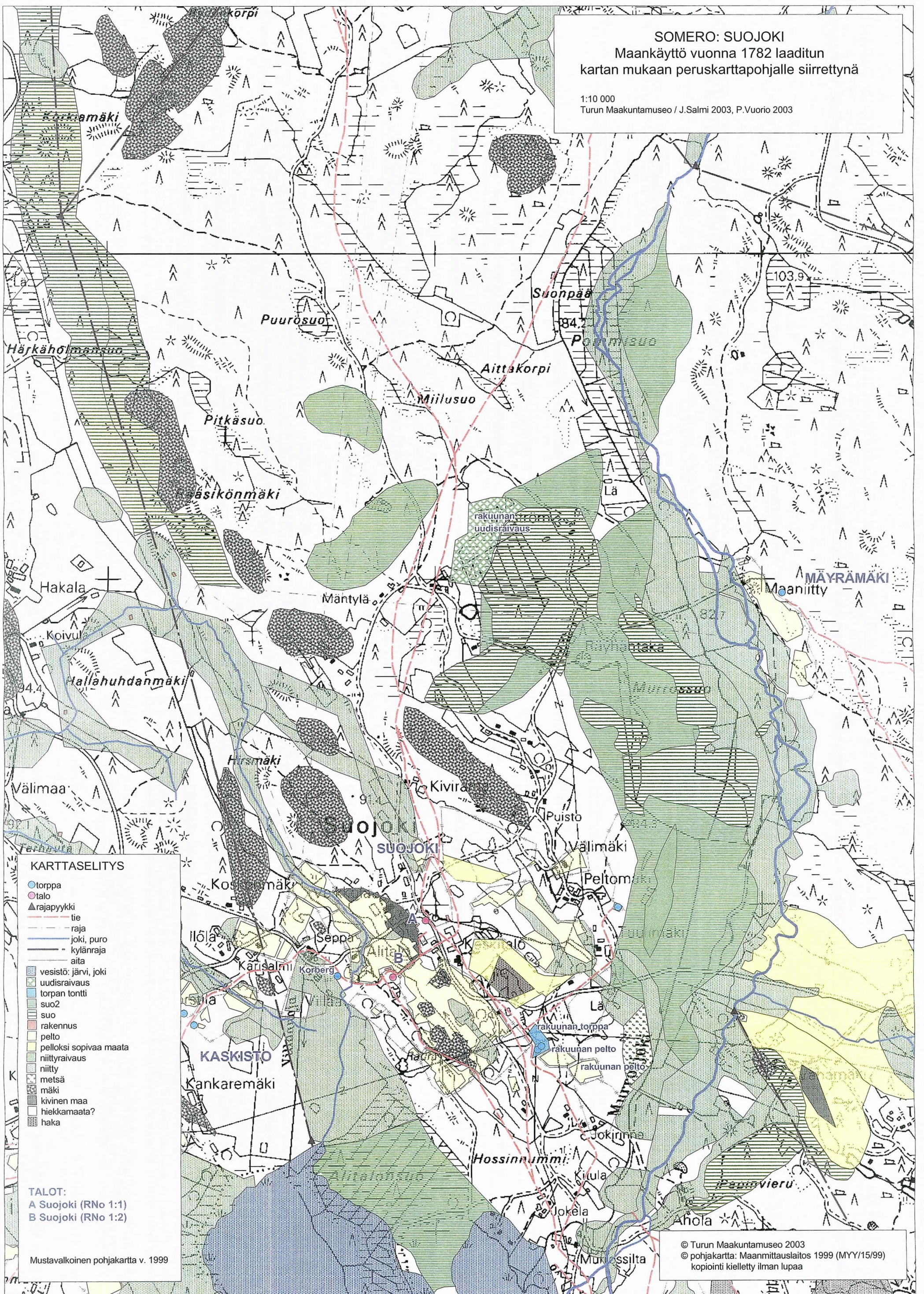
Suojoen yksinäistalo mainitaan jo v. 1492. Veikkola on v. 1766 kahtia jaetun yksinäistalon toinen osatalo. Päärakennus on rak. 1850 ja peruskorjattu 1980-l. Pihapiirissä on otsa-aitta, joka lienee yhtä vanha. 1912 rakennetut luhtiaitta ja navetta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Suojoki	455
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Villaa	Paikallinen	

Päärakennus on paritupa-tyyppinen vanhassa mallissaan oleva rakennus. Pihassa on lisäksi kaksi vanhaa hirsirunkoista talousrakennusta. Maisemallisesti merkittävä rakennuskokonaisuus on osa Suojoen vanhaa ja hyvin säilynyttä kylämaisemaa.

SOMERO: SUOJOKI
Maankäyttö vuonna 1782 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / J. Salmi 2003, P. Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- talo
- rajapyykki
- tie
- raja
- joki, puro
- kylänraja
- aita
- vesistö: järvi, joki
- uudisraivaus
- torpan tontti
- suo2
- suo
- rakennus
- pelto
- pelloksi sopivaa maata
- niittyraivaus
- niitty
- metsä
- mäki
- kivinen maa
- hiekkamaata?
- haka

TALOT:

- A Suojoki (RNo 1:1)
- B Suojoki (RNo 1:2)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Sylvänä
Maisema	
Sylvänän kylä sijaitsee Someron pohjoispuolella, pohjoisempana on vielä Ollilan ja Paltan kylät. Länteen kylän laidassa kulkevasta Jokioistentiestä sijaitsevat kylän pellot ja Alijoki virtaan tien suuntaisesti laskien Someron keskustan Kirkkojärveen.	
Historia	
Sylvänän kylä mainitaan ensimmäisen kerran asiakijoissa vuonna 1507. Vuonna 1539 oli kylässä kahdeksan taloa. Ne olivat Jalli, Juote, Koljo, Kurki eli Rähmä, Näykki, Roto ja Timperi sekä yksi nimeltä tuntematon talo, joka jo vuonna 1568 liitettiin Rotoon. Vuonna 1556 erotettiin Rotosta Muuska-niminen talo, mutta se puolestaan yhdistettiin vuonna 1590 Timperiin. Vuosien 1613 ja 1751 välisenä aikana Roto oli yhdysviljelyksessä Jallin kanssa; muuten kylä pysyi seitsentaloisena 1700-luvun jälkipuoliskolle saakka, jolloin alkoi uusi talojen halkominen. Vuonna 1785 jaettiin Koljo kahteen osaan Ali-Koljoon ja Edeniin eli Yli-Koljoon, Timperi jaettiin vuonna 1786, Kurki vuonna 1807 sekä Juote vuonna 1816. Kurjet yhdistettiin jälleen vuonna 1822 ja Juoteet vuonna 1852. Tämän jälkeen kylä pysyi yhdeksäntaloisen lähes muutoksitta aina 1910-luvulle saakka.	
Nykytila	
Sylvänän kylän rakennuskanta sijoittuu Jokioistentien itäpuolelle, länsipuolella on vain kylän kauppaliike. Kantatilat sijaitsevat lähellä Jokioistentietä ja idempänä metsässä on säilynyt mäkitupa-alue, jossa on Vesaniemen, Tuomisen ja Vähämäen nykyisin itselliset tilat. Muutama tila sijaitsee myös Torroon ja Forssaan haarautuvan Laitiaistentien varrella, siellä on mm. entinen kyläkoulu.	

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Sylvänä	51
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kyläalue	Seudullinen	
KUVAUS		
Kyläalue on ollut rivikylä Jokioistentien länsipuolella, Kurki ja Roto sijaitisivat erillään tien itäpuolella. Rivikylä on hajonnut isojaon järjestelyssä, tien itäpuolen talot ovat säilyneet vanhoilla tonteillaan. Hyvin säilynyt kylämiljöö.		

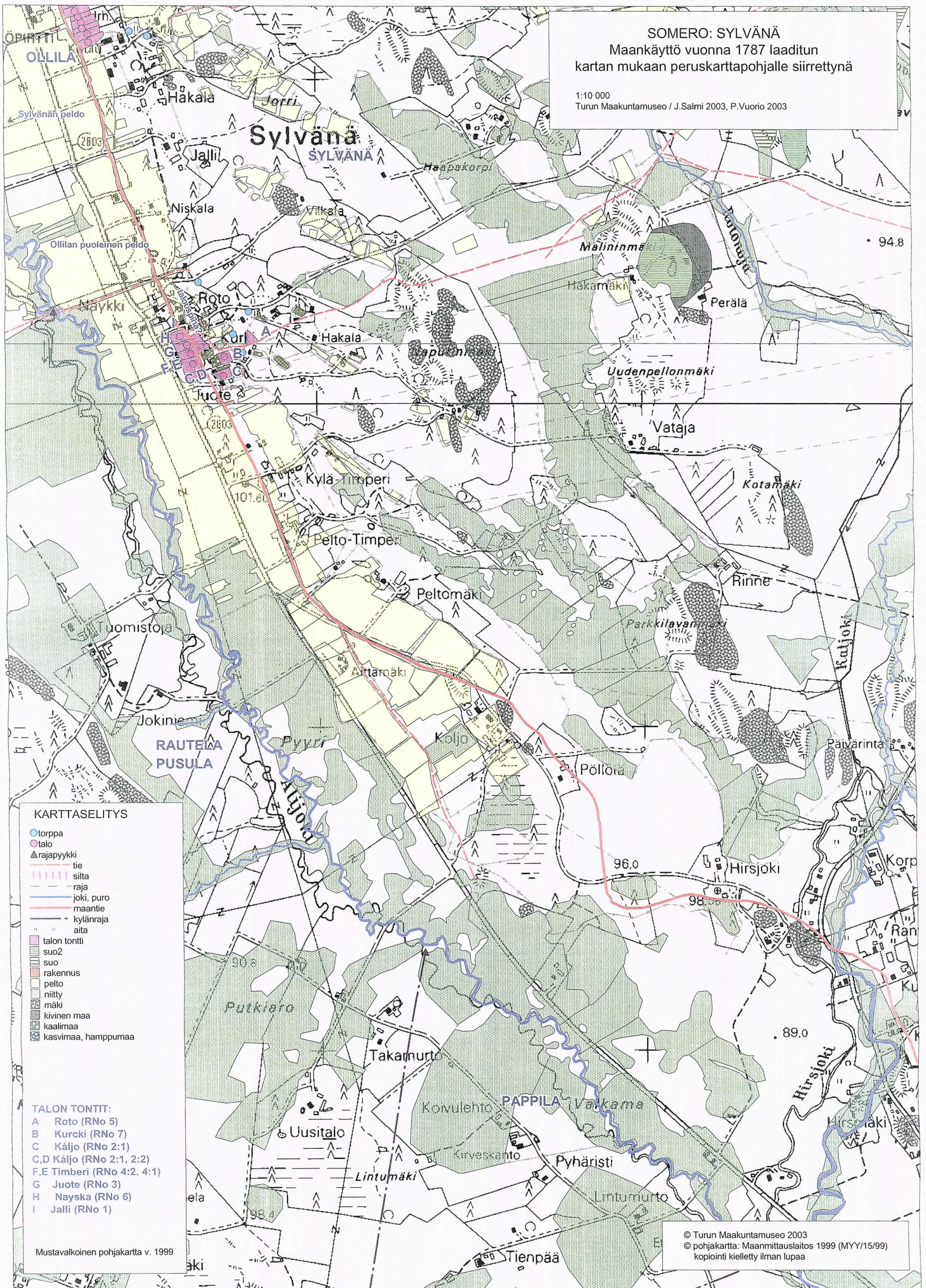
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	457
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Juote	Maisemallinen	
Kantatila. Päärakennus on rak. 1870, uusittu 1917 ja remontoitu 1964. Pihapiirissä on lisäksi toinen asuinrakennus, muorintupa, 1900-l.alussa rakennettu ja kokonaan remontoitu 1990-luvun lopulla, tiilinavetta ja talli vuodelta 1913, vilja-aitta ja sau		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	458
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koljo	Historiallinen	
Kantatila, mutta vanha rakennusperinteisesti hieno päärakennus on purettu pois 1990-luvulla ja vanhaa rakennuskantaa edustaa enää suuri säterikattoinen navetta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	459
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kurki	Paikallinen	
Kantatila, rakennettu arkkitehti Survosen piirustusten mukaan 1926-27. Sijaitsee alkuperäisellä paikallaan vanhassa kyläkeskustassa ja tilan runsas rakennuskanta on 1900-l. alkupuolelta. Rakennukset ovat tiilestä, jotka ovat pääosiltaan kotitekoisia.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	460
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kylä-Timperi	Historiallinen	
Kantatalo, jonka päärakennus on vuodelta 1887. Peruskorjaus tehty 1974 ja 1990-luvulla, jolloin kuistiosa muutettu, vuorilaudat ja ikkunat uusittu. Pihapiirissä vanha aitta vuodelta 1777, karjarakennus v. 1933 ja maakellari v. 1926. Lisäksi uusi sikala		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	461
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Laitiaisten koulu	Historiallinen	
Koulurakennus on valmistunut v.1928, koulutoiminta on lopetettu v.1968, jonka jälkeen se muutettiin asuintaloksi. Pihalla on koulun ulkorakennus, jossa on nykyisin puuvaja/sauna.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	462
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Näykki	Historiallinen	
Kantatila. Nykyinen päärakennus on rakennettu 1928-29 ja remontoitu 1970-luvulla. Pihapiirissä on navetta 1910-luvulta, joka muutettiin sikalaksi 1920-luvulla.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	463
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pelto-Timper	Historiallinen	
Kantatila, jonka vanha 1880-luvulla rakennettu päärakennus on purettu 1980-luvulla uuden tieltä. Pihapiirissä on joukko muita vanhoja talousrakennuksia 1800-luvulta, mm. karjarakennus ja aitta sekä riihi, joka on nykyisin tallina.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	464
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Roto	Paikallinen	
Kantatila, päärakennus on rakennettu 1902 , peruskorjaus tehty 1947 ja se on säilynyt melko hyvin mallissaan. Tilan rakennuskanta on olennainen osa Sylvänän hyvin säilynyttä kylämiljöötä ja kulttuurihistoriallisesti arvokas kokonaisuus.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	465
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ruohisto	Paikallinen	
Entinen mäkituparakennus 1800-l lopulta, säilynyt hyvin vanhassa asussaan, nykyisin (v.1985) yksityisenä "museona". Vanhan kylätontin itäpuolella Napurinmäen kupeessa, missä on ollut useita mäkitupia.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	466
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vesaniemi	Historiallinen	
Kylä-Timperin maista erotettu itsenäiseksi 1921. Rakennus edustaa osaa tästä mäkitupa-alueesta, joka on säilynyt samanlaisena vuosikymmenet.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Sylvänä	467
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Koljo	Paikallinen	
Koljon kahtia jaetun kantatilan osatila, päärakennus on rakennettu 1915 ja remontoitu 1950-luvulla. Pihapiirissä on lisäksi sauna/leivintupa vuodelta 1916 sekä riihi ja aitta 1900-l. alusta.		

SOMERO: SYLVÄNÄ
Maankäyttö vuonna 1787 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000
Turun Maakuntamuseo / J.Salmi 2003, P.Vuorio 2003

KUNTA

Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA

Syvänoja

Maisema

Kylä sijaitsee Someron länsipuolella, Paimionjoesta etelään. Lähin naapurikylä on lännessä Kerkola. Kylän keskusta on teiden risteyksessä peltoaukeiden välissä tasaisella maa-alueella. Lännessä kulkee Mahlojan joenuoma, joka haarautuu kaakossa kahdeksi laajaksi notkoksi. Etelässä on metsäalue. Syväojan joenvarsilehto on suojelukohde(SU:4 485).

Historia

Syvänoja, jonka alkuperäinen nimi oli Sydenoja, mainitaan ensimmäisen kerran asiakirjoissa vuonna 1488. Vuonna 1492 sen tiedetään olleen yksinäistalo. Yksinäistalona se pysyi vuoteen 1570, jolloin se halottiin kahtia. Kantaosa talosta sai nimen Sonni ja uusi osa nimen Manni. Kaksitaloisena kylä pysyi vuoteen 1760 asti, jolloin Sonni halottiin kahtia, Ali-Sonniin ja Yli-Sonniin. Mannista puolestaan muodostettiin 1824 Iso-Manni ja Vähä-Manni sekä Ali-Sonnista 1865 Ali-Sonni ja Uusitalo. Viisitaloisena kylä pysyi sitten 1910-luvulle saakka. Ensimmäinen torppa Syvänojaan perustettiin 1780-luvulla. Vuonna 1810 niitä oli kolme ja 1800-luvun puolivälissä viisi. Vuonna 1870 niistä oli jäljellä Hakala, Kedonperä ja Tuorla. Vuonna 1890 ei kylässä ollut lainkaan torppia, mutta vuosisadan vaihteeseen mennessä niitä oli muodostettu seitsemän. 1910-luvun lopussa alkoi vuokratilojen itsenäistyminen ns. torpparilain seurauksena. Vuonna 1910 oli kylässä viisi taloa ja neljä torppaa, 1920 oli taloja yhdeksän ja torppia 3. Vuonna 1930 oli taloja 16 ja vuoteen 1940 mennessä kasvoi Syvänoja 24-taloiseksi kyläksi. Syvänoja lienee alkujaan Kerkolan tytärkylä.

Nykytila

Kyläkeskustassa vanhoilla paikoillaan sijaitsevat Iso-Mannin ja Ali-Sonnin kantatalot. Yli-Sonni sijaitsee nykyisin keskustasta pohjoiseen. Iso-Mannin vanha päärakennus on tyhjillään ja pihassa on uusi päärakennus. Ali-Sonnin vanha päärakennus on purettu ja uusi on rakennettu viime vuosikymmeninä ja Yli-Sonnin nykyinen päärakennus on 1940-50-luvulla rakennettu. Kylässä ei ole palveluja.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Syvänoja	52
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kyläkeskusta	Seudullinen	
KUVAUS		
Iso-Mannin ja Ali-Sonnin kantatalot sijaitsevat vanhoilla kylätonteillaan. Tilojen rakennuskanta pääosin 1900-l jälkipuoliskolta. Yli-Sonni on siirretty isojaon järjestelyssä vähän pohjoiseen. Tasainen kyläalue, jonka eteläpuolella komeat joennotkot.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Syvänoja	468
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Sonni	Historiallinen	

Kantatalo, joka sijaitsee vanhalla paikallaan kylätontilla. Vanha päärakennus purettu v. 1986. Uusi päärakennus v:lta 1984, lisäksi talousrakennuksia.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Syvänoja	469
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tuorila	Historiallinen	

Entinen torppa, perustettu 1700-l lopulla, itsenäistyi v.1905. Päärakennus v.1923, remontoitu 1970-l:lla. Vuonna 1986 pihapiirissä ollut navetta 1900-l alusta, muut talousrak:t 1930-l:lta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Syvänoja	470
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vähä-Manni	Paikallinen	

Erotettu Mannin kantatilasta v.1827. Vanha päärakennus 1800-l puolivälistä, peruskorjattu v. 1948, ollut v. 2004 vanhassa asussa ja asumaton. Pieni asuinrak v.1922, navetta v.1930.

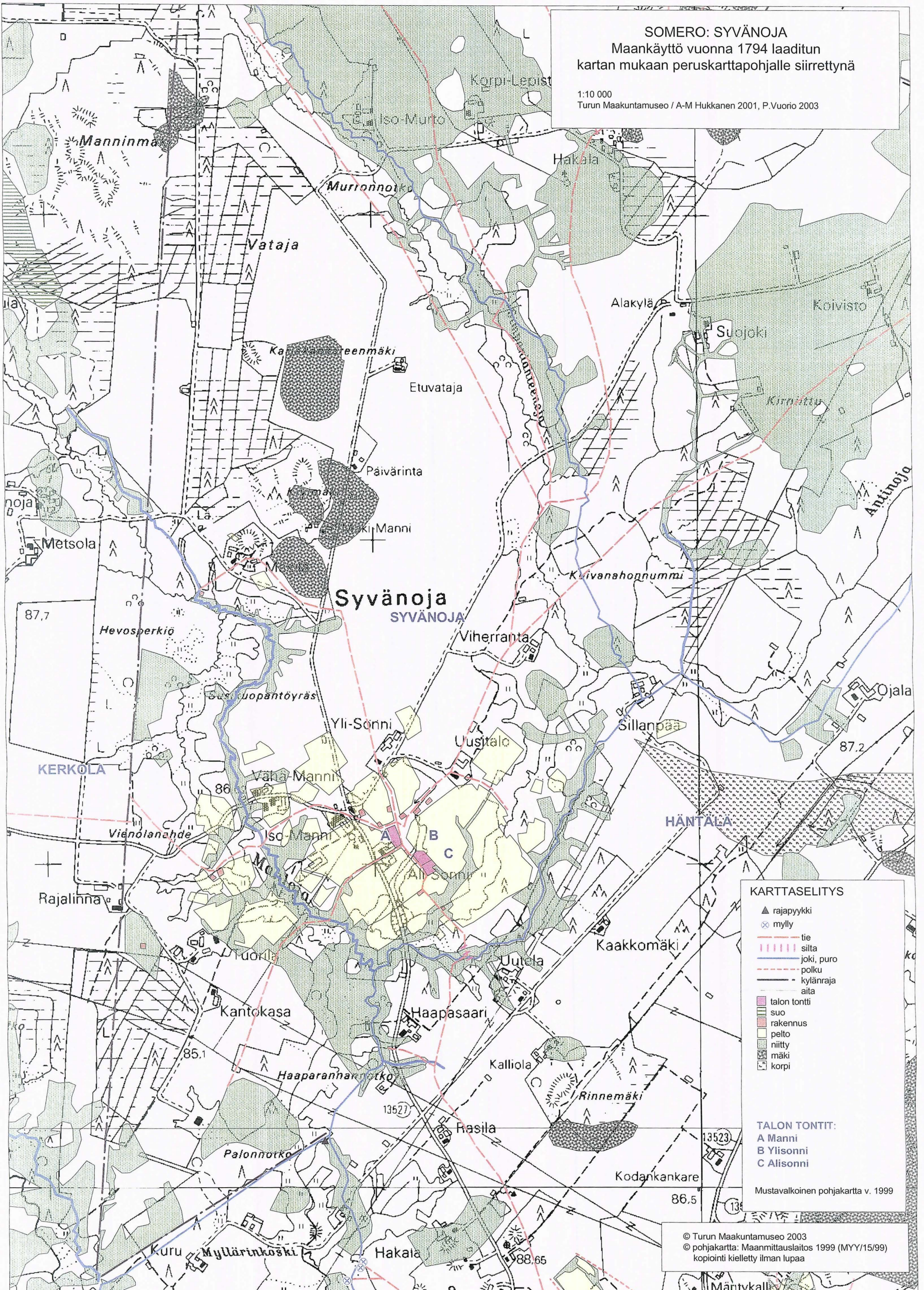
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	471
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Eskola	Paikallinen	

Isojaosta lähtien paikallaan sijainneen Ali-Eskolan päärakennus on valmistunut 1908. Se on säilynyt hyvin vanhassa asussaan. Navetta 1938, aitta 1800-l. Erotettu Eskolasta 1800-l:n alussa.

SOMERO: SYVÄNOJA
Maankäyttö vuonna 1794 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:10 000

Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P.Vuorio 2003

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA	
Somero	Talvisilta	
Maisema		
Talvisilta sijaitsee monihaaraisen notkolaakson, Häntälän notkojen alueella Someron eteläosassa. Jyrkät notkelmat ovat vanhaa laidunaluetta, jotka ovat pysyneet kasvillisuuden osalta avoimena. Talvisillan alueella notkelmat kulkevat peltojen keskellä ja ne ovat maisemallisesti hallitsevia. Notkot ovat osa Rekijokilaaksoa, joka on nimetty Varsinais-Suomen arvokkaiden perinnemaisemien joukkoon. Sen arvoluokka on valtakunnallinen.		
Historia		
Kylä mainitaan asiakirjoissa ensi kerran v. 1492, jolloin kylässä oli neljä taloa. Vuonna 1540 taloja oli 10: Eskola, Haltia, Luukkala, Nikkari, Nokka, Paturi ja Teeri, sekä kolme nimeltä tuntematonta taloa. Teeri jaettiin kahtia 1555. 1600-luvun aikana kylästä hävisi viisi taloa ja vuoteen 1803 asti talomäärä pysyi muuttumattomana (6). Tuolloin Teeri jaettiin Kylä- ja Mäki-Teereen, Eskola Yli- ja Kylä-Eskolaan. 1800-luvun kuluessa taloja jaettiin moneen kertaan. Tällöin syntyvyivät mm. Pyöliniemi (Nokasta) ja Uusitalo, joka muodostettiin Luukkalasta erotetuista Wahuden ja Ylijoen osataloista. Vuoteen 1870 mennessä kylässä oli 19 taloa: Nikkari, Teeri (kahdessa osassa), Eskola (kahdessa osassa), Nokka (kolmessa osassa), Haltia (seitsemässä osassa) ja Luukkala (neljässä osassa). Nikkari jaettiin Ali- ja Yli-Nikkariin v. 1897-98 (se oli ollut jaettuna jo aiemminkin, mutta tilat oli välillä yhdistetty. Kylässä oli 1700-luvulla kaksi sotilastorppaa ja vuosisadan lopulla kaksi tavallista torppaa. Torppien määrä nousi 1800-luvun alkupuolella ja suurimmillaan niiden määrä oli 1800-luvun puolivälissä, 17.		
Nykytila		
Talvisillan vanhalta kylätontilla on 2000-luvun alussa jäljellä Kylä-Teerin, Kylä-Luukkalan ja Nokan talouskeskukset. Toinen tiiviimpi asutusryhmä on kylätontista n. 400 metrin päässä pohjoisessa Talvisillantien varressa. Muuten asutus on haja-asutusta. Kylätontti on peltojen keskellä, maisemallisesti näkyvällä paikalla. Häntäläntie kulkee kylätontin halki.		
KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Talvisilta	53
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	
KUVAUS		
Kylätontilla on Nokan, Kylä-Teerin ja Kylä-Luukkalan talouskeskukset, kahdessa viimeksi mainitussa jäljellä vanha päärakennus ja muita vanhoja rakennuksia.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	471
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Eskola	Paikallinen	
Isojaosta lähtien paikallaan sijainneen Ali-Eskolan päärakennus on valmistunut 1908. Se on säilynyt hyvin vanhassa asussaan. Navetta 1938, aitta 1800-l. Erotettu Eskolasta 1800-l:n alussa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	472
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ali-Nikkari	Historiallinen	
Osatalo, erotettu Nikkarin kantatilasta 1800-l alussa ja uudelleen 1800-l lopussa. Tila siirretty kylätontilta nyk paikalleen v.1808. Päärak v:lta 1914, peruskorjaus ja lisäsiipi v.1975, ilme osin muuttunut. Piharakennuksia.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	473
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Arola	Maisemallinen	
Arola on Haltian kantatalon vanha torppa 1800-luvun alkupuolelta, jonka nykyinen hyvin vanhassa asussaan säilynyt vanhempi päärakennus on valmistunut v. 1929.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	474
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Erkkilä	Historiallinen	
Erkkilä on vanha kauppa- ja asuinkiinteistö, joka erotettiin omaksi tilakseen 1930-luvulla. Tilan vanhassa asussaan säilynyt päärakennus on rakennettu todennäköisesti 1920- tai 1930-luvulla.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	475
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakala	Historiallinen	
Hakala on vanha torppa kylätontin läheisyydessä. Sen päärakennus on ilmeisesti valmistunut 1800-luvulla, myöhemmin (1990-l.) sitä on peruskorjattu.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	476
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Haltia	Paikallinen	
Haltia on osa (jaettu 1850-l.) samannimisestä kantatalosta, jonka asuintontti on siirretty nykyiselle paikalleen 1890-luvulla. Tilan peruskorjattu päärakennus on rakennettu v. 1898-1900. Aitta 1910, navetta 1900-l. alusta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	477
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kanervan Hilman mökki	Maisemallinen	

Asuinrakennus tod.näk 1800-l:lta, kunnostettu, säilyttänyt vanhan ilmeensä. Peräkkäin kolme huonetta, yksi huoneista ilmeisesti lisätty myöhemmin. Pihassa on uusi asuin- ja saunarakennus. Tien varressa, ympärillä metsää ja asutusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	478
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kuusisto	Historiallinen	

Asuinrakennus tod.näk. 1800-l:lta, remontoitu, kuisti ja ikkunamalli uudemmat, osin säilyttänyt vanhan ilmeensä. Pihassa vanhoja ulkorakennuksia. Paikallistien varrella Salo-Somero -tien eteläpuolella, ympärillä peltoa, metsää, asuintaloja.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	479
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kylä-Luukkala	Seudullinen	

Kylä-Luukkala sijaitsee Luukkalan kantatalon paikalla vanhalla kylätontilla. Tilan hyvin säilynyt päärakennus on vuodelta 1876 (peruskorjattu 1980-l.) ja pihapiirissä on muitakin rakennuksia 1800-luvulta (asuinrakennus, luhti, aitta).

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	480
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kylä-Teeri	Maisemallinen	

Kylä-Teeri (erotettu Teeristä 1803) sijaitsee Talvisillan vanhalla kylätontilla, Teerin kantatalon paikalla. Tilan vanha päärakennus on rakennettu 1930-luvulla, nykyinen päärakennus 1980-luvulta. Navetta 1932, sauna ja kellari 1800-l.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	481
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Leppälä	Maisemallinen	

Leppälä on vanha mäkitupa tai muu tilattoman väestön asunto vanhan kylätontin läheisyydessä. Asuinrakennus lienee 1800-luvun lopulta tai 1900-luvun alusta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	482
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Metsänoja	Paikallinen	

Metsänoja on vanha tilattoman väestön asunto, joka sijaitsee vanhan kylätontin eteläpuolella n. 800 metrin päässä. Asuinrakennus lienee valmistunut 1800-luvun lopulla tai 1900-luvulla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	483
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Orelma	Historiallinen	

Orelman talossa on ollut kauppa, omaksi kiinteistöksen tila on erotettu 1920-luvun alussa. Peruskorjattu (1990-l.) kauppa- ja asuinrakennus on rakennettu ilmeisesti 1910-luvulla.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	484
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pyöliniemi	Paikallinen	

Pyöliniemen tila on erotettu Nokan kantatalosta 1810-luvulla ja tilan päärakennus on 1800-luvun alkupuoliskolta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	485
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rajala	Maisemallinen	

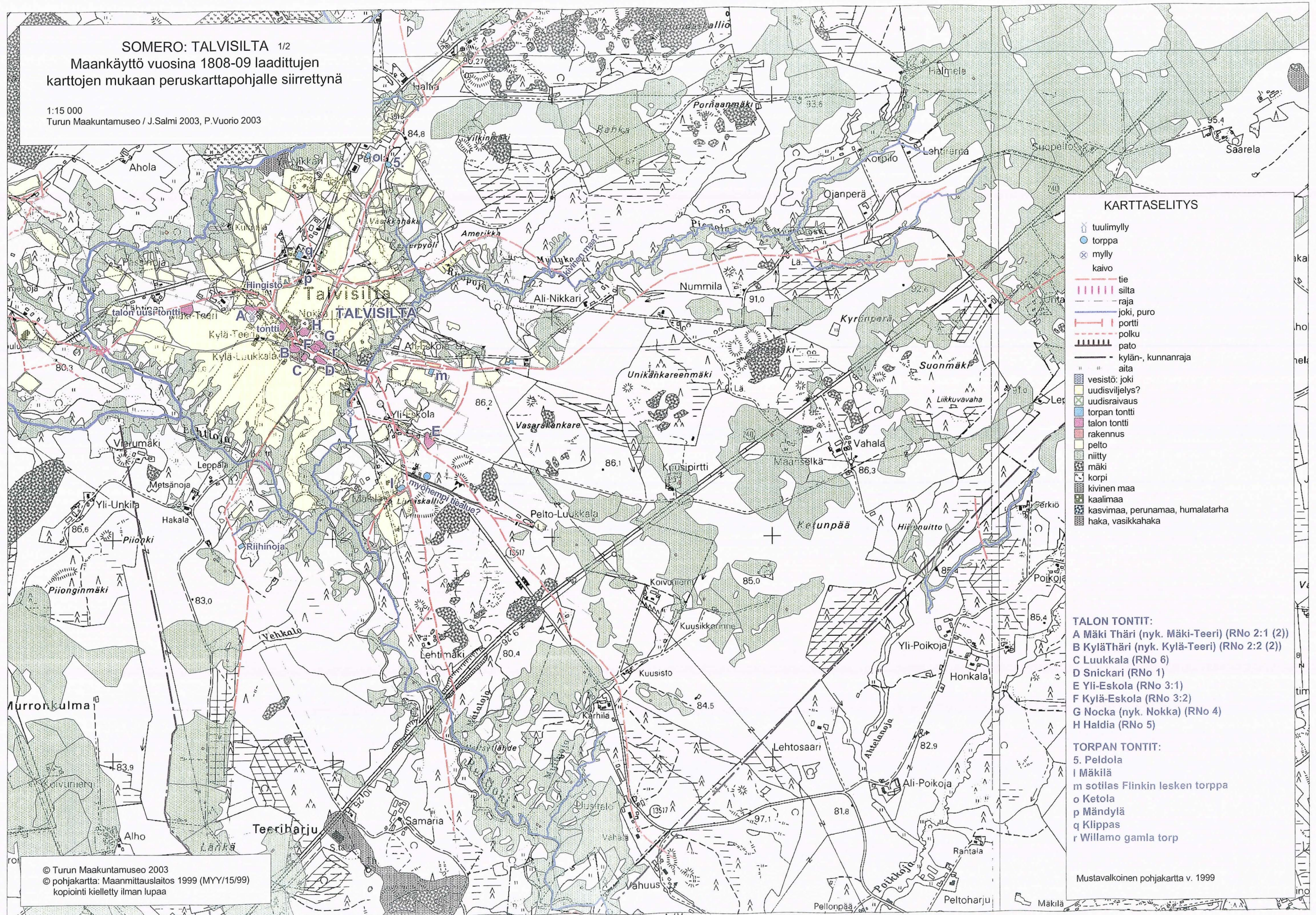
Rajala on mäkitupa tai muu tilattoman väen asunto 1800-luvun lopusta/1900-luvun alusta. Asuinrakennus on säilynyt hyvin vanhassa asussaan.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	486
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tähtinen	Historiallinen	
Tähtinen on erotettu Peltö-Luukkalasta v. 1929, mutta sen rakennukset lienevät aiemmin olleet Peltö-Luukkalan talouskeskus. Tilan päärakennus on valmistunut 1800-luvulla (nykyasu 1920-30-luvulta).		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	487
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Uusitalo	Paikallinen	
Uusitalo syntyi 1800-luvun alkupuolella Yliesta ja Wahudesta. Tilan 1984-86 entisöity päärakennus on valmistunut perimätiedon mukaan vuonna 1842.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	488
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vähälä	Maisemallinen	
Vähälä on Uusitalon työläisten vanha asunto, joka erotettiin omaksi tilakseen 1910-luvulla. Pihapiirissä on osin peruskorjattu asuinrakennus 1900-luvun vaihteesta sekä hirsirakenteiset aitta ja vaja.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	489
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Välilä	Paikallinen	
Välilä on vanha mäkitupa ja sen vanhassa asussaan säilynyt päärakennus edustaa hyvin tilattoman väestön rakennusperinnettä 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	490
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Eskola	Paikallinen	
Eskolan kantatalosta 1800-l:n alussa jakamalla syntyneen Yli-Eskolan iso pihapiiri monine vanhoine rakennuksineen on arvokas kokonaisuutena, samoin rakennukset yksittäin. Tilan päärakennus on valmistunut 1850-luvulla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	491
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Hingistö	Historiallinen	
Yli-Hingistö on erotettu 1820-luvulla joko Haltian kantatilasta tai jo aiemmin itsenäistyneestä Hingistön torpasta. Asuinrak 1800-l:lta, peruskorjattu 1984, mm ikkunamalli uusittu. Piharakennuksia 1910-1920-l:lta. Tien varressa, ympärillä asutusta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	492
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ylijoki	Maisemallinen	
Alunperin Ylijoen torppa, itsenäisenä 1810-1840-l:lta ja uudelleen 1800-l lopulta alkaen. Päärak vanhin osa 1800-l:lta, jatkettu nykymittoihin 1934, peruskorjattu 1954 ja 1980-l:lta. Aitta ja riihi 1800-l:lta ja muita talousrak:a. Salontien eteläp:lta.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	493
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Nikkari	Paikallinen	
Nikkarin kantatalosta 1890-l:lta jakamalla syntyneen Yli-Nikkarin päärakennus on valmistunut v. 1914.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Talvisilta	494
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Yli-Ojala (Noko)	Historiallinen	
Ojala on lohkottu Haltian kantatilasta 1810-l:lta ja jaettu 1820-l:lta kahteen osaan. Nyk päärak 1970-l:lta. Vanha päärak 1800-1900-l vaihteesta, laajennettu 1920-1930-l, v.1986 pääosin vanhassa asussa ja asumaton (purettu?). Tien vieressä.		

SOMERO: TALVISILTA 1/2
Maankäyttö vuosina 1808-09 laadittujen
karttojen mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / J.Salmi 2003, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- tuulimylly
- torppa
- mylly
- kaivo
- tie
- silta
- raja
- joki, puro
- portti
- polku
- pato
- kylän-, kunnanraja
- aita
- vesistö: joki
- uudisviljelys?
- uudisraivaus
- torpan tontti
- talon tontti
- rakennus
- pelto
- niitty
- mäki
- korpi
- kivinen maa
- kaalimaa
- kasvimaata, perunamaata, humalatarhaa
- haka, vasikkahaka

TALON TONTIT:

- A Mäki Thäri (nyk. Mäki-Teeri) (RNo 2:1 (2))
- B KyläThäri (nyk. Kylä-Teeri) (RNo 2:2 (2))
- C Luukkala (RNo 6)
- D Snickari (RNo 1)
- E Yli-Eskola (RNo 3:1)
- F Kylä-Eskola (RNo 3:2)
- G Nocka (nyk. Nokka) (RNo 4)
- H Haldia (RNo 5)

TORPAN TONTIT:

- 5. Peldola
- I Mäkilä
- m sotilas Flinkin lesken torppa
- o Ketola
- p Mändylä
- q Klippas
- r Willamo gamla torp

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Terttilä

Maisema

Terttilä sijaitseen avoimessa peltomaisemassa Someron kunnan eteläpuolella. Etelään lähin kylä on Lautela, joka alkaa Terttilän notkelman kohdilta. Kylän rakennukset asettuvat Terttiläntien molemmin puolin ja osa on siitä etäälläkin. Maisemaa halkoo Terttiläntie ja peltojen takana Terttilänjoki.

Historia

Terttilän kylä luettiin kruunun kirjoissa aina isojakoon asti kuuluvaksi Lautelaan, jonka tytärkylä se myös todennäköisesti on. Uuden ajan alussa kylässä oli kahdeksan taloa. Ne olivat vuonna 1540 Juntti, Kaapo, Lautia, Luukkala ja Piekkala sekä kolme nimeltä tuntematonta taloa. Näistä kaksi liitettiin vuonna 1555 Lautiaan ja Luukkalaan sekä vuonna 1558 kolmas taloista Junttiin. Viisitaloisena kylä pysyi vuoteen 1730 saakka, jolloin Luukkala halottiin kahteen osaan, Luukkalaan ja Sarkkiin. Vuonna 1781 jettiin kahtia sekä Lautia että Juntti. Lautiasta muodostettiin Joki-Lautia ja Yli-Lautia sekä Juntista kaksi Junttia. Vuonna 1805 perustettiin kylän alueesta isojaossa erotetulle liikamaalle kaksi kruunun uudistaloa, Heikkilä ja Pälikkö. 1800-luvun jälkipuoliskolla Heikkilä jakautui kahtia ja Juntin osatalot puolestaan yhdistettiin; joten kylä pysyi kymmentaloisena 1910-luvulle saakka, jolloin alkoi vuokratilojen itsenäistyminen vuoden 1918 maanvuokralain seurauksena. Terttilän kylässä toimi paperitehdas vuodesta 1849 vuoteen 1874 ja vuosisadan lopulla meijeri, mylly ja saha. Tuotantolaitosten ansiosta kylä muodostui taajamaksi, jonne sijoittui mm. käsityöläisiä ja työväestöä. Ensimmäinen torppa Terttilään perustettiin 1770-luvulla, 1790 niitä oli seitsemän ja 1840 jo 24 kpl. Sen jälkeen torpat vähenivät pikku hiljaa. Vuonna 1870 asuivat kylässä torpparit Grahn, Härkäsuu, Isoniemi, Kankare, Kierlä, Kiimassuo, Kiviriutta, Kulmala, Marjala, Nummela, Pellonpää, Perkiö, Rinne ja Seppälä, pitäjänsuutarit Grahn ja Nordström pitäjänräättäli Ahlgren, sekä paperitehtaan työläiset Ahlfors, Fincke, Ingman, Lindström ja Nilsson. Torppien määrä vaihteli 1870-luvulta aina 1920-luvulle saakka 13 ja 18 välillä. Vuonna 1920 oli kylässä taloja 15 ja torppia 16, vuoteen 1930 mennessä oli talojen määrä noussut jo 61:een ja 1940 oli Terttilä 88-taloinen kylä.

Nykytila

Terttila on kylä, jossa on nykyisinkin toimiva alakoulu sekä seuraintalo, jossa vietetään häitä ja muita juhlia. Kylän halkovan tien laidassa oli vielä 1980-luvulla kauppa ja posti, jotka eivät ole enää toiminnassa. Joen itäisellä puolella on vuosisadan alun suuri meijerirakennus, joka on nykyisin yksityisen omistama eikä enää tuotantotoiminnassa.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Terttilä	54
ARVOALUE	ARVOTUS	
Luukkalan kartano	Seudullinen	

KUVAUS
Luukkalan klassiseen tyyliin 1850-60-l tehty päärakennus siirretty isojaon jälkeen nykyiselle paikalleen itään kylän keskustasta. Päärakennus ja 1850-luvun aitta. Tilalla toimi Wilhelm Bolinin perustama paperitehdas 1849 -1874, (SU 673).

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Terttilä	55
ARVOALUE	ARVOTUS	
Sarkin isojaon aikainen tontti	Paikallinen	

KUVAUS
Sarkin (Litt:K) kantatalon isojaon aik tontti, jolla tila sijaitsee yhä. Vanhaa rakennuskantaa mm. liha- ja vilja-aitat 1800-l., vaja ja navetta 1900-l. alusta. Myös päärakennus on vanha, 1860-l. rakennettu ja kunnostettu 1990-l.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Terttilä	56
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS
Vanhalla kyläalueella sijainnut Laukkalan, Lautian, Piekkalan, Kaapon, Junttilan ja Sarkin kantatilat. Tontilla edelleen Kaapon talouskeskus, talonpoikaistalo 1700-luvun lopulta. Aittaryhmä (SU 671).

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Terttilä	495
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Etelä-Someron Osuusmeijeri	Seudullinen	
Luukkalan kantatilan maista erotettu 1931. Meijerirakennus on valmistunut 1928 Valion toimesta. Pihapiirissä on lisäksi pitkä, hirsinen kalustovaja sekä uudempi sauna.		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Terttilä	496
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kaapo	Seudullinen	
Kantatila, jonka päärakennus on rak. noin 1780, uusittu 1913. Pihapiirissä on myös vaarintalo v.1844, jota laajennettu 1900-l. alussa ja kolmas asuintalo/sauna 1900-l. Lisäksi navetta v.1924, hirsivaja 1800-luvulta ja kolmen aitan ryhmä (SU-kohde).		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Terttilä	497
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kulmala	Paikallinen	
Torppa, erotettu itselliseksi 1931 Juntin tilasta. Asuinrakennus on 1800-luvun alkupuolelta. Pohjakaavana on paritupa, päädyssä ollut aitta on muutettu saliksi 1922. Pihapiirissä navetta ja aitta 1800-1900-lukujen vaihteesta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Terttilä	498
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kurila	Maisemallinen	
Entinen torppa, perustettu Piekkalan talon maille tod.näk. 1800-l lopulla. Asuinrak v.1929, peruskorjattu 1970-l:lta, v.1984 ollut vanhailmeinen. Pihassa muita rakennuksia. Mustjoen itäpuolella, ympärillä metsää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Terttilä	499
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Luukkala	Seudullinen	
Hyvin säilynyt empire-tyylinen herraskartano. Pihapiirissä lisäksi 1800-luvun lopulta pajarakennus ja tien toisella puolella entinen työväen asuinrakennus.Pihapiirin ulkopuolella on lisäksi 1860 rakennettu empire-tyylinen vilja-aitta.		
		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Terttilä	500
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Omakoti	Paikallinen	
Lohkottu Kaapon maista 1930. Leveärunkoinen rakennus 1800-luvun puolivälistä, toimi kauppana jo 1888. Korotettu ja laajennettu kauppaa varten 1929, josta nykyinen ulkoasu on peräisin. Kylätien toisella puolella lisäksi vaja 1800-luvun lopulta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Terttilä	501
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pälikkö	Paikallinen	
Pälikkö on 1700-l lopulla kylän liikamaalle perustettu kruunun uudistalo, jaettu 1800-l kahteen osaan. Asuinrak v.1928, peruskorjattu v. 1955, ulkoasu ko ajalta. Pihassa talousrakennuksia. Ympärillä puutarhaa ja peltoa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Terttilä	502
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rainummi	Historiallinen	
Entinen torppa, tunnetaan jo 1700-l l:lta. Lohkaistu Piekkalan kantatalosta v.1926. Asuinrak v.1926-1927, peruskorjaus ja lisäsiipi v.1967, ilme osin säilynyt. Talousrak:a 1920-1930-l:lta. Terttilän- ja Rainummentien risteyksessä, vieressä Raioja.		

KUNTA
Somero
KIINTEISTÖ
Sarkki

KYLÄ
Terttilä
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
503

Lohkottu Luukkalan kantatilasta 1730. Isojakokartassa v.1802 sijaitsi jo nykyisellä paikallaan. Päärakennus 1860, uusittu perusteellisesti 1929, 1953 ja 1997-98. Pihapiirissä liha-aitta 1800-luvulta, vilja-aitta 1900-l. ja navetta on vuodelta 1924.

KUNTA
Somero
KIINTEISTÖ
Terttilän kansakoulu

KYLÄ
Terttilä
ARVOTUS
Paikallinen

KOHDENO
504

Lohkottu Luukkalan maista 1927 kansakouluksi. Koulurakennus on arkkitehti Yrjö Sadeniemen suunnittelema ja se valmistui 1907,vinkkeliosa on laajennus vuodelta 1930. Pihapiirissä lisäksi ulkorakennus käymälöineen ja sen päädyssä navetta.

KUNTA
Somero
KIINTEISTÖ
Toukola

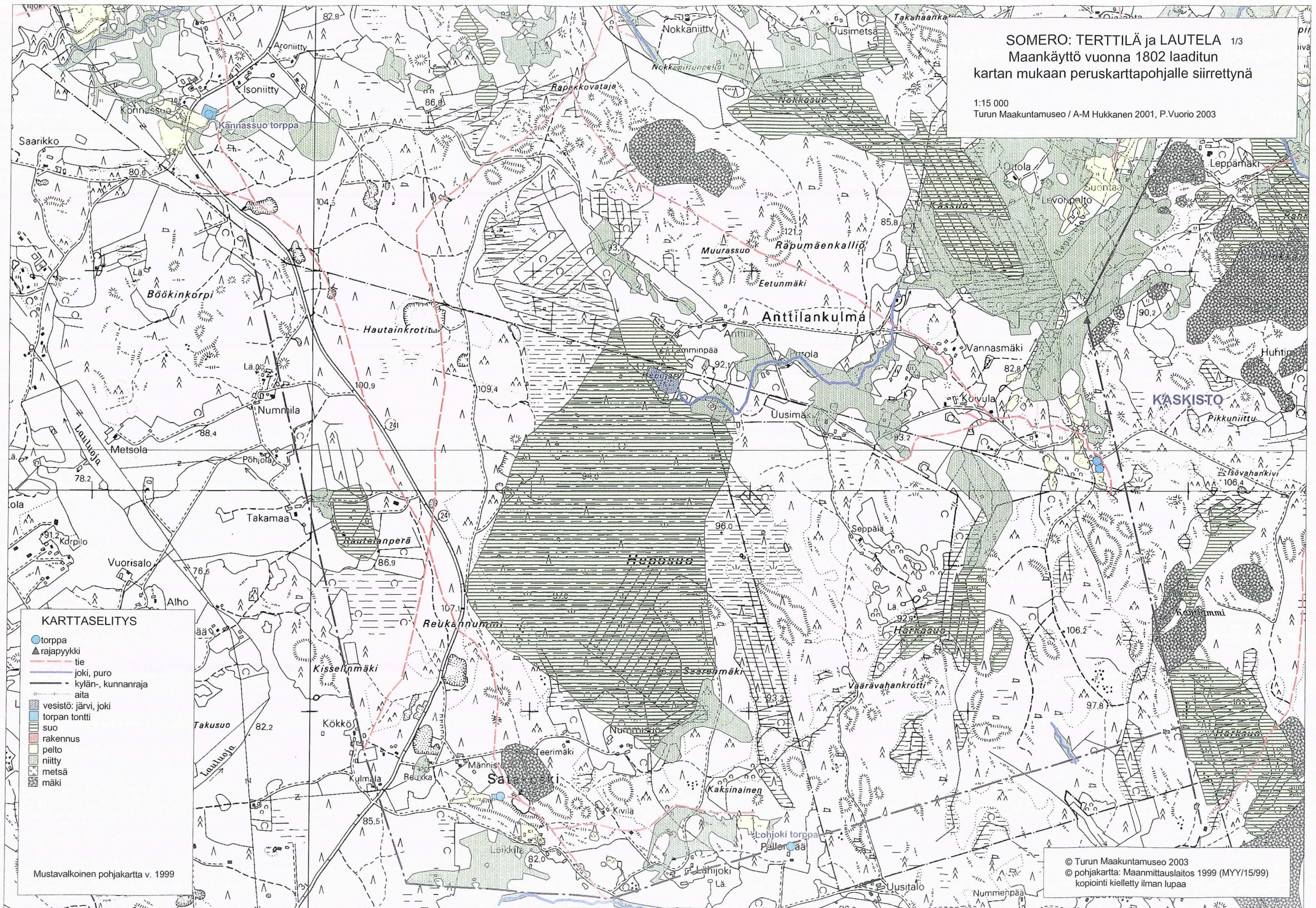
KYLÄ
Terttilä
ARVOTUS
Maisemallinen

KOHDENO
505

1949-50 rakennettu Maamiesseurantalo, joka on pidetty hyvässä kunnossa talkoovoimin. Pihapiirissä lisäksi pieni ulkorakennus, jossa käymälä miehille ja naisille.

SOMERO: TERTTILÄ ja LAUTELA 1/3
Maankäyttö vuonna 1802 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P. Vuorio 2003

SOMERO: TERTTILÄ ja LAUTELA 2/3
Maankäyttö vuonna 1802 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- talo
- ▲ rajapyykki
- ⊗ mylly
- tie
- silta
- joki, puro
- kylän-, kunnanraja
- aita
- vesistö: joki
- torpan tontti
- talon tontti
- suo
- rakennus
- pelto
- niitty
- maki

TERTTILÄ

- TALOT:
G Piekkala (RNo 5)
H Kaapo (RNo 4)
I Juntti (RNo 3)
K Sarkki (RNo 2:1)
L Laukkala (RNo 2:2)
M:1 Lauttia (RNo 1:1)

LAUTELA

- TALON TONTIT:
A Räyhä (RNo 1)
B Mattila (RNo 2)
C Heikkilä (RNo 3)
D Paakka (RNo 5)
E Niku (RNo 4)
F Pentti (RNo 6)
G Piekkala (RNo 5)
H Kaapo (RNo 4)
I Juntti (RNo 3)
K Sarkki (RNo 2:1)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MYY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

SOMERO: TERTTILÄ ja LAUTELA 3/3
Maankäyttö vuonna 1802 laaditun
kartan mukaan peruskarttapohjalle siirrettynä

1:15 000
Turun Maakuntamuseo / A-M Hukkanen 2001, P.Vuorio 2003

KARTTASELITYS

- torppa
- raja
- tie
- raja
- joki, puro
- kylän-, kunnanraja
- aita
- vesistö: joki
- talon tontti
- suo
- rakennus
- pelto
- niitty
- mäki

LAUTELA
TALON TONTIT:
B Mattila (RNo 2)
D Paakka (RNo 5)

Mustavalkoinen pohjakartta v. 1999

© Turun Maakuntamuseo 2003
© pohjakartta: Maanmittauslaitos 1999 (MY/15/99)
kopiointi kielletty ilman lupaa

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Uusi-Kaskisto	506
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ahola	Paikallinen	
Ahola on erotettu Majasen kantatilasta v.1877, hirsinen päärak samalta ajalta, tupa, sali ja niiden välillä kolme huonetta ja eteinen. Remontoitu, v.1988 vanha ilme säilynyt. Pihapiirissä talousrakennuksia. Tien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Uusi-Kaskisto	507
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hekka	Historiallinen	
Entinen torppa, erotettu Kylä-Heikkarin kantatilasta, alunperin sotilastorppa, mainitaan jo v.1805. Päärak v:lta 1808 tai 1880, peruskorjaus ja lisäsiipi 1950-l:lla, ilme ko ajalta. Pihapiirissä vanha aitta, kanala ja navetta. Ympärillä peltoa ja metsää		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Uusi-Kaskisto	508
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Koulumaa	Paikallinen	
Uuden-Kaskiston kansakoulu perustettiin v.1923 ja 2-kerroksinen hirsinen koulurak valmistui v.1927. Koulu lakkautettiin v.1967 ja muutettiin munanpakkaamoksi, klassista tyyliä oleva ulkoasu säilynyt, lisäsiipi v.1986. Tien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Uusi-Kaskisto	509
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäenpää	Historiallinen	
Entinen Majasen kantatalon torppa, mainitaan jo 1810-1815. Asuinrak ilmeisesti 1930-l:lta, päädyssä kookas rungon levyinen ja sitä matalampi kuisti. Pihapiirissä vaja ja sauna. Tien vieressä koulun naapurissa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Uusi-Kaskisto	510
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tyynelä	Historiallinen	
Entinen torppa, erotettu Majasen kantatilasta. Asuinrak v.1918, peruskorjattu v.1976, ulkoasu muuttunut. Pihapiirissä muita rakennuksia. Pellon keskellä.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Uusi-Kaskisto	511
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vapola (Vapolan Kolmihaara)	Paikallinen	
Torppa. Hyvin säilynyt rakennuskokonaisuus, johon kuuluvat hirsirunkoisen, pitkänurkkaisen päärakennuksen lisäksi kivinavetta, saunarakennus, hirsinen puuvaja ja osittain hirsinen vaja. Tila on merkitty seutukaavaan suojelukohteeksi (SU-675).		

KUNTA
Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Vesanoja

Maisema

Vesanoja sijaitsee Someron itäosassa, entisessä Somerniemen pitäjässä, Painiojärven koillisrannalla. Vesanoja rajoittuu idässä Keltiäisen, etelässä Härjenlahden ja lännessä Palikaisen kylään. Kylän halki kulkee pohjoiseen tie, joka kääntyy Vesäjärven jälkeen itään kohti Salkolan kylää. Vanhan kylätontin jälkeen kääntyy peltotie länteen, joka johtaa Palikaisten kylään Kylää halkoo koillis-lounas-suunnassa Vesäjärvestä Painiojärveen laskeva Vesanoja. Vesanojasta erkanee hieman pohjoisempaan itään Hallahuhdanoja. Kylän peltoalueet sijaitsevat Vesanojan molemmiin puoliin. Kylän pohjoisosassa on laajat metsäalueet ja metsien keskellä on useita järviä sekä louhikkoa ja kivikkoa.

Historia

Vesanoja eli Vesajoki mainitaan asiakirjoissa ensimmäisen kerran v. 1508. Vuoden 1539 maakirjan mukaan kylässä oli kaksi talo: Kettu ja Visa. Kylä pysyi kaksitaloisena 1700-luvulle asti jolloin Ketun talosta lohkottiin Kettu-Takala eli Syrjälä ja Visasta Visa-Erkkala. Kylän talot olivat 1600-luvun alussa läänitettyinä ja myöhemmin niille ostettiin rälssioikeus, joka peruttiin 1680-luvulla tilojen muuttuessa augmenttitaloiksi. Somerniemen Keltiäisten ja Vesanojan kylät ovat isossajaossa olleet samaa jakokuntaa. Vesanojan kylän isossajaossa mukana olleet talot ovat olleet seuraavat: Visa (Rn:o 1), joka jaettiin isossajaossa v. 1804 osiin Visa (Rn:o 1:1, litt F) ja Erkkala (Rn:o 1:2, litt. G); sekä Kettu (Rn:o 2), joka jaettiin isossajaossa v. 1804 osiin Kettu (Rn:o 2:1, litt H) ja Takala (Rn:o 2:2, litt. I).

Vesanojan kylän tontti sijaitsi Takalan talon nykyisen tontin itäpuolella sijaitsevassa teiden risteyksessä niin, että tien pohjoispuolella olivat lännestä itään lueteltuina Takalan ja Ketun ja sen eteläpuolella Erkkalan ja Visan tontit. Näistä on likimain entisellä paikallaan enää Takala. Vesanojan kylän Tonttien ja tonttimäkien kartassa (Somero 9:a) vuodelta 1853 on tontteja järjestelty tonttialueen sisällä niin, että Takalan tontti on siirtynyt nykyiselle paikalleen ja Erkkalan tontti tien eteläpuolelle sitä vastapäätä. Vesanojalla isonjaonjärjestelyn jälkeen Takala jäi entiselle kylätontille samalle paikalle, missä Takalan talouskeskus on edelleen. Erkkalalle osoitettiin uusi tontti paikalta, missä Erkkalan talouskeskus on nykyäänkin. Visalle ja Ketulle osoitetut tontit ovat tästä pohjoiseen vievän tien läheisyydessä talojen jakolohkoilla. Visan ja Ketun talouskeskusten vaiheita tämän jälkeen ei ole tässä tutkittu. Maanmittaushallituksen pitäjänkartassa III:5 / 17 vuosilta 1915-1948 Visalle on merkitty talouskeskus tien varteen Erkkalan pohjoispuolelle, mutta Kettu on ilman talouskeskusta. Halkomisia Keltiäisten ja Vesanojan kylien taloissa ole tapahtunut ennen 1900-lukua. 1900-luvulla on Vesanojan Visa vuonna 1915 jaettu Visaan ja Jaakkolaan ja Keltiäisten Sillanpäästä on vuonna 1924 erotettu Vesala niminen 87 ha laajuinen tila sekä kaksi pienempää tilaa. Muista taloista on 1910-20-luvuilla lohkomalla erotettu pienempiä tiloja. Kylän isojaon aikaiset peltoalueet sijaitsivat kylätontin ympärillä ja niittyalueet seurasivat Vesanojan rantoja ja jatkuivat Painiojärven rantaan saakka.

Nykytila

Vesanojan vanhalla kylätontilla kylän eteläosassa sijaitsee edelleen ainoastaan Ketun osatalo, Takala. Takalan pihapiirissä on säilynyt vanhaa rakennuskanta. Muu asutus on keskittynyt samaten kylän eteläosiin metsien laitamille ja tien varrelle.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Vesanoja	57
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vanha kylätontti	Seudullinen	
Kuvaus		
Ryhmäkylä hajosi 1800-luvulla; vuonna 1808 kylätontilla oli Visan, Erkkalan, Ketun ja Takalan talouskeskukset, nykyisin niistä on jäljellä vain Takala.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Vesanoja	512
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Erkkala	Historiallinen	
Osatalo. Päärakennus on rakennettu 1916, peruskorjaus 1966, jolloin alapohjaa nostettiin, ulkovuoraus uusittiin ja ikkunat vaihdettiin. Lisäksi pihassa on v.1931 rak. vaarintalo ym talousrakennuksia.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Vesanoja	513
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Jaakkola (Visa-Jaakkola)	Historiallinen	
Osatalo, paritupamallinen päärakennus on rakennettu 1902 ja peruskorjattu 1955, jolloin ikkunat vaihdettu 3-ruutuisiksi, sisävuoraus uusittiin ja tehtiin viemäri ja vesijohto.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Vesanoja	514
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Järvenpää	Maisemallinen	
Lohkotila. Asuinrakennus on rakennettu 1920-l? ja kunnostettu 1950-luvulla, jolloin osa ikkunoista vaihdettiin 6-ruutuisista 2-ruutuisiksi, ulkovuoraus uusittiin ja vahvistettiin kivijalka. Eteiskuisti rakennettu 50-l.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Vesanoja	515
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkilä	Maisemallinen	
Asuinrakennus on rakennettu n. 1800-l. puolivälissä, talon hirsirunko on pitkänurkkainen. Kuisti on uusittu 1950-luvulla.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Vesanoja	516
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ojala	Historiallinen	
Lohkotila? Asuinrakennus on rakennettu 1900-luvun vaihteessa ja kunnostettu 1920-luvulla. Pihassa on lisäksi hirsinen savusauna samalta ajalta.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Vesanoja	517
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Takala	Paikallinen	
Takala on Ketun kantatalon puolikas (jaettu 1734), joka sijaitsee vanhalla kylätontilla näkyvällä paikalla. Rakennuskanta muodostaa maisemassa näkyvän kokonaisuuden. Päärakennus 1852, laaj. 1800-l. lopulla. Luhtiaitta ja navetta 1800-l. lopulta.		

KUNTA	KYLÄ / KAUPUNGINOSA
Somero	Viluksela
Maisema	
Vilukselan kylä sijaitsee Someron länsireunalla Paimionjoen varrella. Kylä rajoittuu lännessä Kosken kuntaan, idässä ja etelässä Pitkäjärven kylään. Kylän pohjoiskärkeä halkoo Hämeenlinnaan vievä 10-tie. Kylän eteläosassa kulkee Paimionjokea seuraava, Pitkäjärven kylässä Härkätieltä erkeneva tie, joka ylittää joen kylän länsiosassa ja yhtyy etelämpänä jälleen Härkätiehen. Härkätieltä erkanee useita pohjoiseen johtavia teitä, joiden varsilla on runsaasti asutusta. Kylän itäreunalla Paimionjokeen laskee Puostaanoja, joka risteilee kylän halki pohjoiseen. Puostaanojasta erkanee hieman pohjoisempana Vilusoja. Vilukselan kylän eteläosa on kauttaaltaan avointa ja tasaista viljelyaluetta. Peltöjen keskellä on siellä täällä pieniä metsäsaarekkeitä sekä asutusta. Pohjoiseen mentäessä metsäsaarekeiden määrä kasvaa ja pohjoisosassa on laajahko metsäalue.	

Historia	
Viluksela on ensimmäisen kerran esillä asiakirjoissa v. 1506. Kylässä oli vuoden 1539 maakirjan mukaan seitsemän taloa: Aaku, Kinnari (Huina), Kepsu, Koppa, Ronko, Sarkki ja Kalloi (Vitka). 1500-luvun kuluessa kylä kasvoi 12-taloiseksi: Rongosta erotettiin Tilipää ja Näyskä, kepsusta Huisti ja jostain talosta Anttila. Kylä kasvoi edelleen 1700-luvulla ja pysyi sitten 15-taloisena 1900-luvun alkupuolelle saakka. Vanhin kartta Vilukselasta on vuodelta 1647 ja kylässä oli silloin 12 taloa. Kyläkeskuksia oli kaksi: Iso- ja Vähä-Viluksela. Niitä pidettiin erillisinä kylinä 1920-luvulle asti. Iso-Vilukselan ja Vähä-Vilukselan kylät ovat olleet isossajaossa yhtä jakokuntaa. Isonjaon kartta kylistä (Somero 36:-) on tehty peltöjen osalta vuonna 1781 ja ulkotilusten osalta vuonna 1801. Isonjaon järjestelyn kartta koko Vilukselan kylästä (Somero 36:f) on vuodelta 1882. Siinä kotitilukset on mitattu, mutta ulkotilukset on piirretty isojakokartan mukaan. Parempikuntoinen ja täydellisempi versio isonjaon kartasta (H72a 20 / 6-20) on Maanmittaushallituksen maanmittausarkistossa Helsingissä. Talot Iso-Vilukselan kylässä ovat isonjaon ajankohtana olleet seuraavat: Vitka, perintötalo (Litt A, rn.o 3);Sarkki, kruununtalo (Litt. B, rno 4); Kupari, perintötalo (Litt C, rno 9); Huina, ratsumestarin virkatalo (Litt D, rno 12); Koppa (nyk. Iso- Koppa), kruununtalo (Litt. E, rno 5:1); Mikkola (nyk. Vähä-Koppa), kruununtalo (Litt. F, rno 5:2); Huisti (nyk. Iso-Huisti), perintötalo (Litt. G, rno 6:1); Palojoki, uudistalo (Litt. g, rno 6:2); Tilipää, perintötalo (Litt H., rno 7). Talot Vähä-Vilukselan kylässä ovat isojaon aikana olleet seuraavat: Kepsu, profossin virkatalo (Litt. I, rno 8); Aaku, kruununtalo (Litt. K, rno 10); Ronko, pataljoonansaarnaajan virkatalo (Litt. L, rno 2); Näyskä, perintötalo (Litt. M, rno 1:1); Hakala, perintötalo (Litt. N, rno 1:2); Anttila, kruununtalo (Litt. O, rno 11). Näistä Iso-Vilukselan Koppa on Someron pitäjänhistorian henkikirjaan perustuvan tiedon mukaan jaettu kahtia v. 1786 (maarekisterissä 1803) Vähä Koppaan eli Mikkolaan ja Iso-Koppaan (nyk. Kylämäki). Huisti on jaettu kahtia pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan 1802 (maarekisterissä 1803) Huistiin (nykyinen Iso-Huisti) ja Palojokeen. Näistä Näyskästä on pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan erotettu Hakala v. 1731, maarekisteriin muutos on merkitty isonjaon yhteydessä vuonna 1803 (lisäksi Kepsu on pitäjänhistorian henkikirjatiedon mukaan ollut halottuna v. 1809-1838; tätä halkomista ei ole maarekisterissä). Anttila on isonjaon yhteydessä kuulunut Ävikin lasitehtaalle, jonka on omistanut tukkukauppias Carl Fredrik Bremer Turusta ja vuonna 1900 se on henkikirjan mukaan ollut yhdysviljelyksessä Långsjön kartanon kanssa. Iso-Vilukselan Palojoki sai tontin kylän pohjoisososassa Kosken ja Perttulan välisen maantien varrelta Palojoen torpan paikalta. Isojakokartan (Maanmittaushallituksen maanmittausarkisto H 72 a 20 / 6-20) mukaan muiden talojen tontit ovat isonjaon ajankohtana olleet kylätontilla nykyisen Huinan luona. Vain nykyisen Vähä-Kopan (Isojakokartassa ½ Koppa eli Mikkola) tontti on jo isojakokartassa nykyisellä paikallaan kylätontilta lähteneen kujan pohjoispäässä. Vähä-Vilukselan tontit ovat isonjaon aikaan olleet kylätontilla nykyisen Näyskän talon luona. Anttilan nykisen tontin paikalla on isonjaon aikaan ollut Palojoen torppa.l sojakokartan (Maanmittaushallituksen maanmittausarkisto H 72 a 20 / 6-20) mukaan talot ovat olleet joen suuntaisena kulkevan tien eteläpuolella lännestä itään lueteltuna seuraavassa järjestyksessä: Kepsu, Aaku, Ronko, Näyskä ja Hakala (yhteisellä tontilla), Anttila. Osa Vilukselan taloista siirrettiin uusille paikoille isojaon jälkeen ja lopullisesti kylätontit hajosivat isojaon järjestelyn seurauksena. Isonjaon järjestelyn kartassa vuodelta 1872 talojen tontit ennen järjestelyä ovat seuraavat: Iso-Vilukselan Vitkan talon tontti on nykyisen Huinan talon tonttia vastapäätä Värmälään vievän tien länsipuolella. Tästä se on järjestelyn seurauksena siirretty nykyiselle paikalleen. Kuparin talon tontti on Vitkan tonttia vastapäätä Isolle-Sorvastolle vievän tien pohjoispuolella. Tästä se on järjestelyn seurauksena siirretty nykyiselle paikalleen. Sarkin talon tontti on nykyisellä paikallaan, mutta pelloksi otettu riihitontti vielä kuparin tontin länsipuolella Vitkan tonttia vastapäätä. Huinan tontti on sijainnut Huinan nykyistä tonttia vastapäätä Värmälän ja Pitkäjärven välisen tien pohjoispuolella. Huinan nykyisen tontin paikalla teiden risteyksessä on ollut Huistin talon tontti ja sen itäpuolella Tilipään talon tontti. Näistä Huisti ja Tilipää ovat järjestelyssä siirtyneet nykyisille paikoilleen ja Huina nykyiselle paikalleen niiden entiselle tontille. Iso Koppa (eli Kylämäki) ja Vähä-Koppa ovat jo isonjaon järjestelyn ajankohtana olleet nykyisillä tonteillaan. Yhteenveto isonjaon järjestelystä: Huoneiltaan muutettavina	

mainitaan Vitka, Kupari, Huisti ja Tilipää; jo aiemmin muuttaneita ovat Sarkki ja Iso- ja Vähä-Koppa; isonjaon aikaiselle tontilleen jää Huina. Jo isonjaon yhteydessä ulos muuttanut on Huistista isossajaossa uudistaloksi erotettu Palojoki. b) Vähä-Viluksela: Kepsun vanhan talon tontti on kedoksi merkittynä Näyskän nykyistä tonttia vastapäätä nykyisen Kepsuntien länsipuolella ja Kepsun vanha tontti kedoksi merkittynä Näyskän nykyisen tontin länsipuolella. Kepsun tuvan tontti on Kepsun nykyisen päärakennuksen paikalla ja Kepsun tontti Kepsun nykyisen navetan paikalla. Aakun talon tontti on nykyisellä paikallaan. Ronkon tontti on nykyisen näyskän tontin länsipuoliskossa mutta Ronkon riihitontti jo Ronkon nykyisen tontin paikalla. Näyskän tontti on nykyisellä paikallaan ja Anttilan tontti sen itäpuolella. Hakalan talon tontti on nykyisellä paikallaan. Anttilan nykyisen tontin paikalla on ollut Palojoen torpan tontti. Yhteenveto isonjaon järjestelystä: Huoneiltaan muutettavana mainitaan isonjaon järjestelyn asiakirjoissa Ronko; lisäksi Anttila menettää tonttinsa, mutta sen muutosta ei ole mainintaa. Aiemmin muuttaneita ovat Kepsu, jonka vanha tontti on Näyskän länsipuolella, sekä Aaku ja Hakala. Vanhalle kylätontille jää Näyskä. Vilukselan kylän ensimmäiset torpat perustettiin kepsun sotilasvirkataloon 1770-luvulla ja 1700-luvun lopulla kylässä oli viisi torppaa: Peltola, palojoki, Kujala, Setälä ja "Kemulin"?. Uusia torppia syntyy 1800-luvun aikana ja vuonna 1900 kylässä oli vielä 21 ja v. 1920 17 torppaa. Itsenäisten talojen määrä kasvoi 1900-luvulla ja v 1910 taloja oli 17, v. 1920 36 ja vuoteen 1940 mennessä kylässä oli taloja jo 112.

Nykytila

Kaikki kantatalot ovat siirtyneet pois vanhalta kylätontilta. Vanhoilla kylätonteilla on edelleen asutusta, mutta vanha rakennuskanta on pääosin hävinnyt. Kylän asutus on laajentunut jokea seuraavan tien pohjoispuolelle peltoaukean keskelle ja metsäsaarekkeiden reunoille. Jokivarressa on jonkin verran jokivarsimaisemaa rikkovaa uudempaa asutusta. Rongon entinen sotilasvirkatalo on autiona ja sen päärakennus on mahdollisesti vaarassa tuhoutua. Myös Vähä-Kopan kantatilan päärakennus on autiona, mutta se on hyvässä kunnossa. Sarkin ja Kylämäen asuinrakennukset on peruskorjattu. Anttilan asuinrakennus on säilyttänyt alkuperäisen jugend-ulkoasunsa. Vähä-Vilukselan vanhan kylätontin kaakoispuolelle joen rannassa on arvokas perinnebiotooppialue.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	518
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Aaku	Historiallinen	

Vanha kantatila, siirtyi isojaon jälkeen kylätontilta nyk paikalleen. Päärakennus 1920-l alusta, alunperin keskeismuurirakennus, peruskorjattu 1972. Hirsinavetta v.1913 ja uudehkoja talousrak. Tien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	519
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Anttila	Paikallinen	

Anttila sijaitsee kylätien varrella näkyvällä paikalla. Päärakennus (1910) on säilyttänyt hyvin Jugend-ulkoasunsa. Isojaon aikaan paikalla on ollut Palojoen torppa.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Viluksela	58
ARVOALUE	ARVOTUS	
Iso-Vilukselan kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

Vuonna 1781 tiivis ryhmäkylä (Vitka, Sarkki, Kupari, Huina, Vähä Koppa eli Mikkola, Iso-Koppa (nyk. Kylämäki), Huisti ja Tilipää). Rakenne hajosi 1800-l. ja 1900-l:n alussa, nykyisin paikalla Huinan rakennukset.

KUNTA	KYLÄKOSA	KOHDENO
Somero	Viluksela	59
ARVOALUE	ARVOTUS	
Vähä-Vilukselan kylätontti	Seudullinen	

KUVAUS

Vuonna 1781 tiivis ryhmäkylä (Kepsu, Aaku, Ronko, Näyskä, Hakala, Anttila). Rakenne hajosi 1800-l:lla ja 1900-l:n alussa. Nykyisin paikalla vain Näyskän rakennukset.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	520
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hakala	Paikallinen	
Hakala on lohkottu Näyskän kantatilasta 1700-luvulla. Hakala sijaitsee vanhan kylätien varrella näkyvällä paikalla, sijainnut nykyisellä paikallaan mahdollisesti 1870-luvulta lähtien. Päärakennus 1910-l.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	521
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Iso-Huisti (Huisti)	Paikallinen	
Huisti on erotettu Kepsun kantatilasta v.1550 ja jaettu v.1801 kahteen osaan, siirretty nyk paikalleen isojaon järjestelyssä. Paritupatyypinen päärak 1800-l:lta, uusittu v.1900, peruskorjattu v.1953, vanhassa asussa. Karjarak 1920-1930-l:lta		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	522
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Jokela-viljelystila (Hirsmäki)	Historiallinen	
Entinen Hirsmäki-niminen torppa, tunnetaan 1800-l puolivälistä Kepsun sotilasvirkatalon torppana. Asuinrak tod.näk. 1900-l alusta, peruskorjaus ja uusi eteiskuisti v.1988, asu osin muuttunut. Pihassa talousrak:a. Turku-Hämeenlinna-tien pohjoispuolella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	523
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Jokiranta	Paikallinen	
Entinen kauppa- ja asuinrakennus v.1887, tien puoleinen päätyhuone oli kauppana v:een 1903, sitten nahkurinverstaana, nyt asuinkäytössä. Peruskorjattu 1980-l:lta, vanha ilme säilynyt..		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	524
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kankaanpää	Maisemallinen	
Kankaanpää on erotettu Aakun kantatilasta 1920-l:lta. Asuinrak v.1929, keskeismuurirakennus, ollut v.1988 vanhailmeinen. Pihassa talousrakennuksia. Kumpareella tien varressa, ympärillä peltoa ja muita tiloja.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	525
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kaunola	Maisemallinen	
Asuinrak 1800-l lopulta, tiilikate 1950-l:lta, vanhassa asussa. Pihapiirissä aitta, muut vanhat piharak sortuneet. Mäen päällä kylätien varressa Turku-Hämeenlinna-tien pohjoispuolella, ympärillä muita tiloja.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	526
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kujala	Maisemallinen	
Entinen Kujalan torppa, mainitaan jo v.1791 rippikirjassa. Torpparak lienee 1800-l:lta, pitkänurkkainen hirsirak, kunnostettu, vanha ilme säilynyt. Kumpareella Kepsuntien ja Aakuntien risteyksessä, ympärillä muita tiloja.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	527
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kupari	Historiallinen	
Kupari erotettiin 1500-l:lta jostain Vilukselan kylän kantatilasta ja siirrettiin v.1882 jälk pois kylätontilta. Nyk päärak uudehko. Sen länsip:lla on vanha rak, joka on joko vanha, lyhennetty päärak (1889) tai vaarintupa. Aitta, kanala ja uud piharak:a		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	528
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kylämäki	Maisemallinen	
Kylämäki eli Iso-Koppa on lohkottu Kopan kantatilasta jo 1780-luvull ja siirretty nykyiselle paikalleen 1800-luvulla. Kylämäki (päärak. 1947) sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	529
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäkilä	Historiallinen	
Tod.näk entinen torppa 1800-l:lta. Nykyinen suinrakennus v.1924, pystytetty nurkkakivien varaan, kolme peräkkäistä huonetta, remontoitu, mm ikkunat suurennettu 1950-1960-l:lla. Puron rannassa, ympärillä metsää.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	530
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Näyskä	Historiallinen	
Kantatalo, erotettu v.1556 Rongosta, jaettiin v.1731 kahteen osaan Näyskään ja Hakalaan. Nyk päärak v.1916, peruskorjattu v.1964, ilme muuttunut. Vanha aitta ja navetta. Vanhalla Vähä-Vilukselan kylätontilla joen ja Vilukselantien välissä.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	531
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Palojoen koulu	Historiallinen	
Entinen Palojoen kansakoulu, hirsiosa v:lta 1926, laajennettu v.1958 lautarunkoisella vinkkeliosalla. Kouluna v:een 1966, remontoitu asuinkäyttöön, osin vanhailmeinen. Ympärillä peltoa ja metsää.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	532
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Palojoki (Vähä-Huisti)	Historiallinen	
Huisti erotettiin Kepsusta v.1550 ja jaettiin v.1801 Iso- ja Vähä-Huistiin. Vanha päärak v.1914, ollut v.1984 vanhassa asussa, 1990-l toinen pääty purettu ja sen paikalla uusi asuinrak. Vaarintupa v.1937, kolme aittaa 1700-1800-l.lta, kivinavetta v.1905		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	533
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Ronko	Paikallinen	
Ronko on kylän kantatalo ja se on toiminut sotilasvirkatalona. Ronko on sijainnut nykyisellä paikallaan 1880-luvulta lähtien. Rongon päärakennus (siirretty 1885-85, korj. 1920-30-l.) on säilynyt 1920-luvun asussa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	534
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Sarkki	Paikallinen	
Sarkki on kylän kantatalo, siirretty nykyiselle paikalle 1800-luvulla. Sarkin talo (päärak. 1900, laaj. 1920-l., korjattu 1998) muodostaa Vähä-Koppan talon kanssa maisemallisesti hienon kokonaisuuden.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	535
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Seppälä (Olin)	Maisemallinen	
Entinen Kepsun ja Aakun talojen torppa, mainitaan jo 1804-1809 rippikirjassa. Asuinrak tod.näk. 1900-l alusta, peruskorjattu 1970-l:lla, ulkoasu osin muuttunut. Talousrakennukset 1950-l:lta. Mäellä Kepsun, Aakun ja Rongon tilojen pohjoispuolella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	536
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Tiilipää (Tiilipää)	Historiallinen	

Erotettu Rongosta v.1549 ja siirretty pois kylätontilta v.1882 jälkeen. Päärak v.1908, peruskorjattu v.1960, ulkoasu muuttunut. Pihassa uudehkoja talousrakennuksia. Vilukselantien pohjoispuolella, ymp peltoa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	537
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Urpola	Paikallinen	

Urpola on lohkaistu Anttilan ja Vitkan maista, päätila v.1928. Asuinrak v.1932, peruskorjattu 1970-l.lla, ulkoasun ilme pääosin säilynyt. Toinen asuin- ja liiterirak v.1928, lisäksi talousrakennuksia. Isoniituntien varressa.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viluksela	538
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Vähä-Koppa	Paikallinen	

Vähä-Koppa on lohkottu Kopan kantatilasta jo 1780-luvulla. Vähä-Kopan päärakennus (1921) on säilyttänyt hyvin 1920-luvun ulkoasunsa ja se muodostaa Sarkin talon kanssa hienon maisemakokonaisuuden.

KUNTA

Somero

KYLÄ / KAUPUNGINOSA

Viuvala

Maisema

Viuvalan kylä sijaitsee kunnan kaakkoisosassa Oinasjärven kaakkoislaidalla Helsingintien molemmin puolin. Pitkiönjoki kulkee kylän länsilaidassa, joen takana on naapurikylä Kopila. Vanhimman kartan vuodelta 1647 mukaan Viuvalan kylän aidatut pellot sijaitsivat Pitkiönjoen ja yhteisen kylätontin välissä. Kylän vuonna 1779 laaditun tiluskartan mukaan kyläkeskusta on ollut kohdassa, jossa nykyisin Kopilasta tuleva tie yhtyy Helsingintiehen.

Historia

Viuvalan kylä mainitaan ensimmäisen kerran vuoden 1507 tuomiokirjassa. Vuoden 1539 maakirjaan on kylään merkitty viisi taloa. Ne ovat Kauranen, Kumuni eli Gudmund, Piispa ja Sulka sekä nimeltä tuntematon Nils Larssonin talo, joka yhdistettiin Piispaan vuonna 1588. Kylä oli 1600-luvun alussa läänitetty Jöran Krydenerille. Vuonna 1612 sai Klaus Kristerinpoika Gyllenhierta kylän talot rälssiksi ja vuodesta 1628 lähtien nautti kylän verotuloja Herman Fleming. Mutta jo pian muodostui Piispasta ratsutila, jonka isäntä osallistui hakkapeliittana 30-vuotiseen sotaan. Myös Myös Kumunista tuli ratsutila viimestään vuonna 1644. Reduksiten jälkeen, joka tapahtui 1680-luvulla, tehtiin Piispasta varusmestarin palkkatila ja Sulasta sen augmentti. Kauranen muodostettiin niin ikään sotilapalkkatilaksi. Kylän talomäärä pysyi muuttumattomana aina 1800-luvulle saakka. Vuonna 1821 tehtiin Sulan ja Piispan välillä tilusvaihto ja vuonna 1914 Sulka yhdistettiin Piispaan. Suomen asutuksen yleisluettelon ja rippikirjojen mukaan oli kylässä 1700-luvun jälkipuoliskolla asumuksia sotilaila ja käsityöläisillä; siellä asuivat mm. Kumunin sotila nro 92, Piispan sotila nro 116, pitäjänräättäli, pitäjänsuutari sekä satulaseppä. Nimeltä merkittyjä torppia alkaa rippikirjoissa esiintyä vasta 1800-luvun puolella. Vuosien 1822-29 rippikirjaan on merkitty nimeltä neljä torppaa: Nummenpää, Karhunpää, Lähteenkorva ja Rotola. Vuosien 1839-46 rippikirjasta puuttuvat jo Lähteenkorva ja Rotola, mutta niiden sijaan maintiaan nyt Uusitalo, Mäkilä, Mjölnaren sekä Myllymäki. Kylässä riehui vuonna 1699 tulipalo, joka tuhosi "Kaurasen ja Kunnarin (Kumuni?) talot sekä Piispan ratsumiehen huoneen". Ilmeisesti kylä rakennettiin palon jälkeen väljemmin. Kylän talot sijaitsivat vuonna 1779 laaditun tiluskartan mukaan peräkkäin teiden risteyskohdassa siten, että Sulka sijaitsi teiden risteyksessä ja sen pohjoispuolella olivat peräkkäin Kauranen ja Kumuni. Piispan talo oli vähän matkaa Sulasta kaakkoon. Kylärakenne hajosi 1920-30-luvuilla, jolloin Kumunin ja Sulan rakennukset siirrettiin uusille paikoille.

Nykytila

Kylän tilat ovat hajallaan Helsingintien molemmin puolin niin, että tien eteläpuolella ovat Kumuni ja Havu, pohjoispuolella Kauranen, Sulka ja Heron tilat. Pohjoispuolen tilat sijaitsivat hajallaan metsävaltaisella hiekkaharjanteella ja eteläpuolen tilat hajallaan kylän peltojen välissä. Kumunin tilalla on sahatuotantoa. Kylässä ei ole palveluja.

KUNTA

Somero

KYLÄKOSA

Viuvala

KOHDENO

60

ARVOALUE

Vanha kylätontti

ARVOTUS

Seudullinen

KUVAUS

Vanhalla kylätontillaan on enää Kumunin (Gudmundi) tilakeskus. Entisen kyläkeskustan halkoo nykyisin Helsingintie. Helsingintien toisella puolen kyläalueen itäpuolella on Kaurasen tilakeskus, Piispan ja Sulan tilat ovat hajallaan etäämpänä keskustasta.

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvala	539
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Alppila	Maisemallinen	
Asuinrak v.1905, ikkunamalli uusittu v.1954, peruskorjattu v.1979. Pihapiirissä talourakennuksia, joista yksi vanhempi. Mäen rinteessä Perkiönjoen ja Leppäkorventien varrella.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvala	540
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hero	Paikallinen	
Tila sijaitsee Mäentaanjoen Oinasjärveen laskevassa suistossa, joki padottu ja sen alapuolella on saha- ym tuotantorakennuksia. Vanha saha- ja myllypaikka, osa Someron teollisuushistoriaa. Asuinrak 1920-l:lta, vanha ilme säilynyt.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvala	541
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Hirvikorpi	Historiallinen	
Erotettu Piispan kantatilasta. Asuinrak paritupatyypinen osa tod.näk. 1800-l, korjattu v.1916, vinkkeliosa v:lta 1961, toinen kuisti 1910- ja toinen 1960-l:lta. Pihassa talousrakennuksia. Tie kulkee pihan läpi, ympärillä metsää ja peltoa.		
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvala	542
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kauranen	Paikallinen	
Kantatila välittömästi vanhan kylätontin itäpuolella tien varressa. Asuinrak noin v.1900, peruskorjattu 1940-l:lla. Navetta v.1914, remontoitu. Muut talousrakennukset uusia.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvalla	543
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Kumuni	Paikallinen	
Kantatila vanhalla kylätontilla. Päärak v:lta 1923, ikkunat suurennettu ja kuisti uusittu 1970-l:lla. Toinen asuinrak v.1928, ilme säilynyt		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvalla	544
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Lehtola	Historiallinen	
Entinen torppa, lieenee kuulunut Piispan ja Havun tiloille. Asuinrak v.1908-1910, korjattu 1970-l:lla. Kumpareella Viuvalla-Leppäkorpi -tien varrella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvalla	545
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Männistö	Paikallinen	
Entinen Kumunin talon torppa. Asuinrak 1800-l:lta, tuvan perään jatkettu kamari ja eteinen, vanhailmeinen. Somero-Helsinki -tien pohjoispuolella. (HUOM. v:lta 1988 tieto, että säilyminen kyseenalaista.)		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvalla	546
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Mäntylinna	Paikallinen	
Asuinrakennus 1932, alkuperäinen ilme säilynyt. Sijaitsee Heron sahan, myllyn ja pilketehtaan luoteispuolella Oinasjärven rannassa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvalla	547
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Niemelä	Maisemallinen	
Erotettu Kaurasen kantatilasta v.1905. Asuinrak v.1906, pohjakaavaltaan paritupatyypinen, peruskorjattu v.1962-1963, ikkunamalli ja kuisti muutettu. Vuoraus palautettu takaisin vanhaan asuun v.1987. Talousrakennuksia, ymp peltoa.		

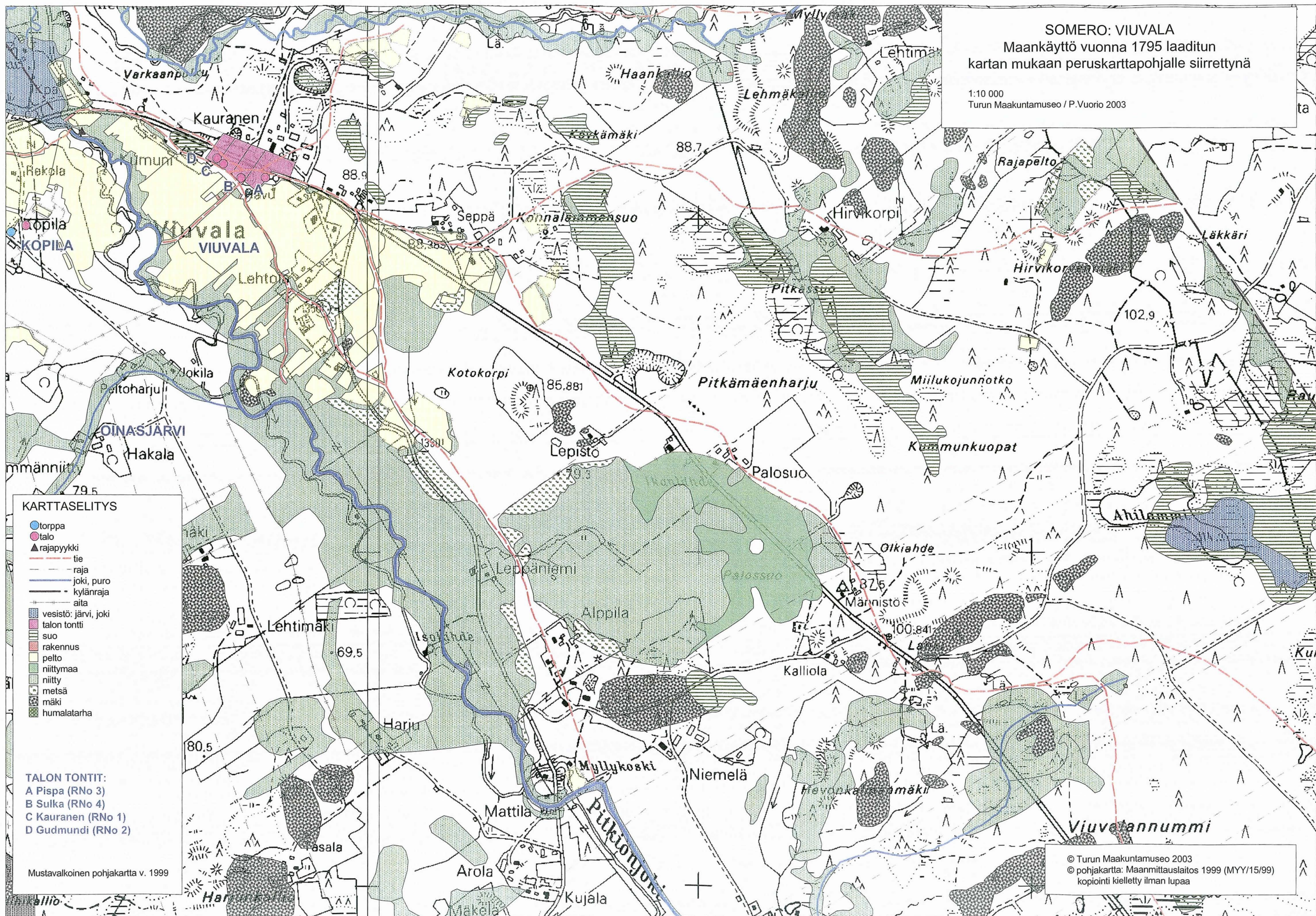
KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvalla	548
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Palosuo	Maisemallinen	
Erotettu v.1911 Piispan kantatilasta. Vinkkelimallinen asuinrak v.1918, peruskorjaus ja lisäsiipi v.1957, ilme osin muuttunut. Karjarakennus v.1924, uusittu v.1942. Muut talousrak uudehkoja. Somero-Helsinki -tien varressa sen pohjoispuolella.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvalla	549
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Rauhaniemi	Maisemallinen	
Erotettu Kaurasen kantatilasta vaarintuvaksi. Asuinrak v.1905, pohjakaava keskeissalityypinen, remontoitu vanha ilme säilyttäen. Pihassa liiterirak v.1905 ja kellarirak v.1908. Viuvalla kyläkeskuksessa Somero-Helsinki -tien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvalla	550
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Sulka	Paikallinen	
Kantatalo, joka v.1914 yhd Piispan tilaan, siirretty nyk paikalle 1930-l:lla. Piispan vanhat rak:t palaneet. Sulan päärak pystytetty uudelleen v.1931-1933 uuden mallisena, ko ilme säilynyt. Talousrak:a v.1929 ja 1930-l:lta. Somero-Hki -tien varressa.		

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Viuvala	551
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Viuvala, 31470 Somerniemi	Maisemallinen	

Asuinrak 1900-l alkupuolelta, peruskorjattu 1950-1960-l:lla, kuisti ja ullakkopäätyjen ikkunat ko ajalta, muuten vanhailmeinen. Somero-Helsinki -tien varressa.

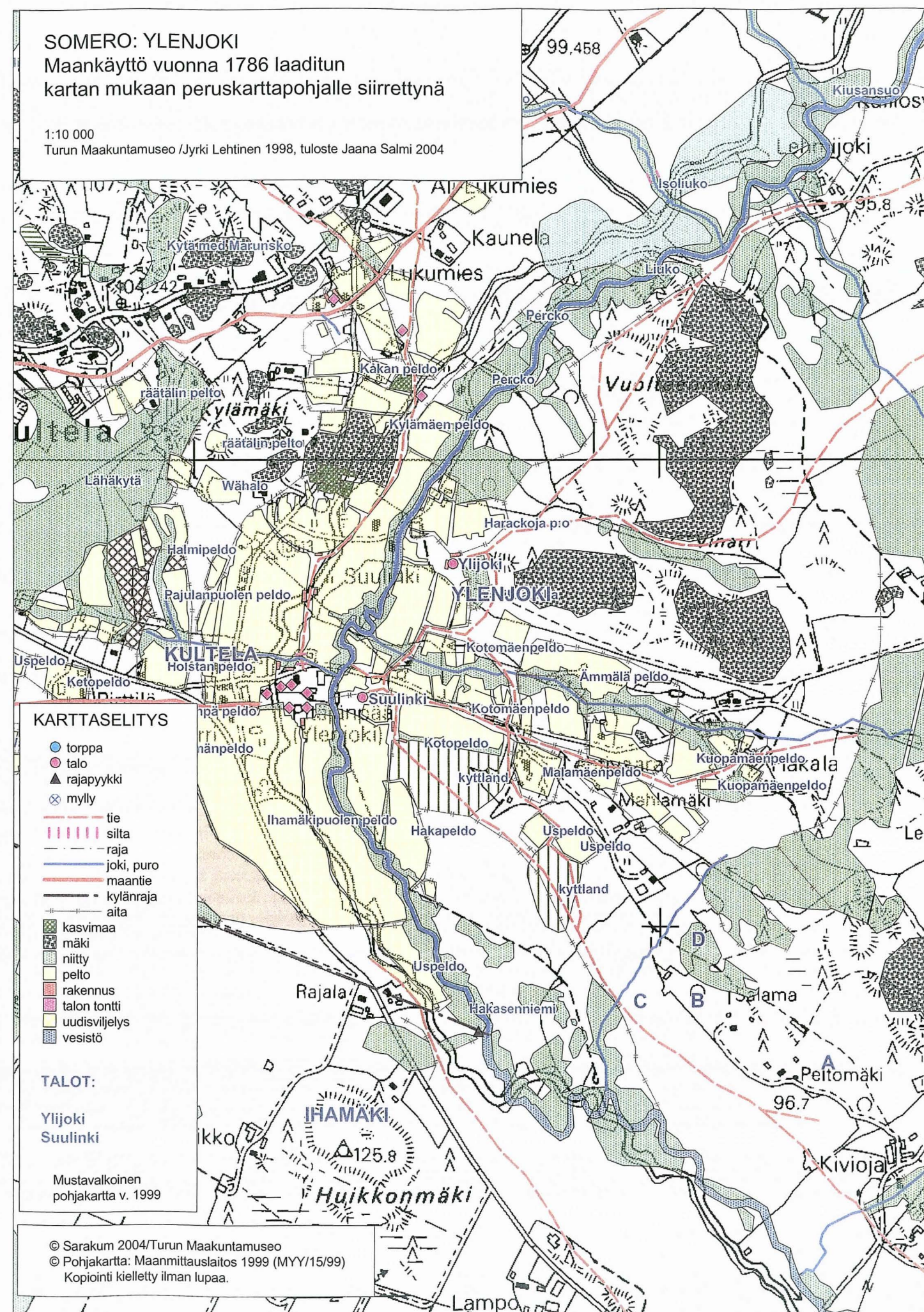

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ylenjoki	552
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Pitäjänpää	Historiallinen	

Kantatila. Ylenjoen yksinäistalo on perustettu vuonna 1692. Nykyinen päärakennus on rakennettu noin 1900 ja se on peruskorjattu 1964. Joen varressa on 1900-l alun sauna. Lisäksi mm. 1960-luvun kanala/puuvaja, 1950-luvun vanhusten asuintalo ja navetta

KUNTA	KYLÄ	KOHDENO
Somero	Ylenjoki	553
KIINTEISTÖ	ARVOTUS	
Suulinki (Soling, Sorlings)	Maisemallinen	

Osatalo. Vanha päärakennus on kookas 1900-luvun alun rakennus, pihapiirissä on punatiilinen navetta ja harmaatiilinen aitta 1900-l:n alusta. Sijaitsee maisemallisesti kauniilla metsänlaidalla, pihapiiriin tultaessa ylitetään joki puusiltaa pitkin.

SALON SEUDUN RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ JA MAISEMA ”Sarakum”

PROJEKTISUUNNITELMA

Tausta: Varsinais-Suomen tärkeimmät matkailulliset teemat ovat kulttuuri ja alueen ainutlaatuinen historia. Vasta viime aikoina on alettu ymmärtää kulttuuriympäristöön liittyvien arvojen merkitys kansalliselle ja paikalliselle identiteetille. Kulttuuriympäristöä voidaan hyödyntää myös elinkeinotoiminnassa ja näin luoda uusia työtilaisuuksia. Ympäristön vaalimisen varmistamiseksi on jatkettava historiallisten muistomerkkien ja rakennusten sekä ympäristöjen ja maisemien hoitoa. Hoidon ja suunnittelun pohjaksi tarvitaan perustietoa alueen historiasta sekä rakennettuun ympäristöön sisältyvistä kulttuuriarvoista.

Varsinais-Suomessa on säilynyt enemmän vanhoja rakennuksia kuin missään muualla Suomessa. Länsi-Suomelle tyypillinen kyläasutus on erittäin tiheätä ja vanhat kylämäet ympärillä avautuvine viljelmineen hallitsevat ympäristöä yhä tänäkin päivänä. Rakennettu ympäristö muodostaa yli 70 % kansallisvarallisuudestamme. Analyytinen ja ajantasainen tieto auttaa viranomaisia ja yksityishenkilöitä vaalimaan kansallisvarallisuutta myös kulttuuriarvot säilyttävällä tavalla. Perusteltu tieto edistää myös vanhojen arvokkaiden ympäristökokonaisuuksien ja kohteiden korjaamista ja käyttöä mm. matkailutarpeisiin.

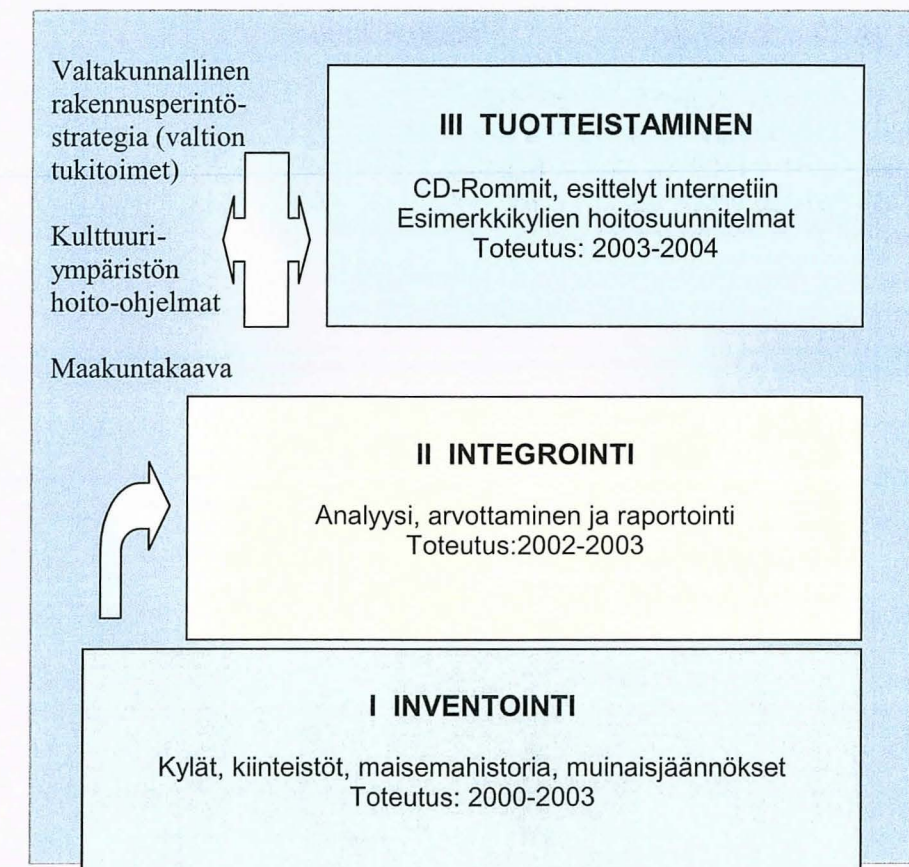
Salon seutu on alueena monipuolinen ja kiinnostava. Maisematyypeiltään alue jakautuu kolmeen osaan; (II) rannikon jokilaakso-selänne-vyöhykkeeseen (Salon seutu), (III) savitasankojen hallitsemaan ja pienten moreeniselänteiden jäsentämään viljelylakeuksien vyöhykkeeseen (Someron seutu) ja (IV) selännevaltaiseen vyöhykkeeseen (Kiskon-Somerniemen-vyöhyke), jolle ovat tyypillistä kapeat laaksot, järvet, metsäselänteet ja harjut. Maisematyypit ovat vaikuttaneet jo varhain ympäristön erityis- ja ominaisuuspiirteiden muovautumiseen. Suomen vanhimman kivikautisen kulttuurin, Somusjärven kulttuurin, asuinsijat sijaitsevat selännevaltaisella vyöhykkeellä ja rannikkoseudun jokilaaksot ovat saaneet pysyvän asutuksensa viimeistään rautakaudella. Alueen kulttuurihistoriallisiin ympäristöihin kuuluu mm. poikkeuksellisen hienoja kartanomiljöitä, talonpoikaista kyläasutusta sekä varhaisen esiteollisen ajan ruukki- ja kaivosyhdyskuntia. Voimakkaasti viime vuosina kasvanut Salon kaupunki edustaa sekä pittoreskia entistä puutalovaltaista kauppala- että modernia liike-elämän keskusta.

Salon seudulla on Uskelan- ja Halikonjoen laaksot, jotka kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiin. Lisäksi alueella on lukuisia valtakunnallisesti ja seudullisesti merkittäviä rakennetun ympäristön suojelukohteita. Alueen halki kulkee myös kaksi valtakunnallisesti merkittävää ikivanhaa päätieta, Hämeen härkätie ja Suuri rantatie (Kuninkaantie). Näitä yhdistävät Hiidentie ja Härjänpoljintie, ja kylästä toiseen kiemurtavat lukemattomat, jo keskiajalla syntyneet kirkko- ja kylätiet.

Tavoite: Projektin tavoitteena on tuottaa perustietoa ympäristönhoidon ja matkailun tukemiseksi, vahvistaa asukkaiden identiteettiä sekä lisätä alueen vetovoimaisuutta ja tunnettavuutta.

Alue: Alueellisesti projekti kattaa Halikon, Kiikalan, Kiskon, Kuusjoen, Muurlan, Perniön, Perttelin, Salon, Someron, Somusjärven ja Särkisalon kuntien asutuksen ja elinkeinoelämän historialliset ydinalueet.

Hanke:

Hankkeen aikana tuotetaan kattava, monipuolista käyttäjäkuntaa palveleva perustiedosto alueen muinaisjäännöksistä, rakennetusta ympäristöstä ja maisemahistoriasta sekä määritetään kulttuurihistorialliset arvot ja suunnitellaan aineiston pohjalta tehtäviä ”tuotepaketteja”.

Projekti muodostaa ”sateenvarjoprojektin”, jonka alla eri osiot ja niiden rahoitus toteutetaan. Hankekokonaisuuden esiselvitysosan (I) muodostaa kulttuuriympäristön (rakennukset, maisemahistoria, kylät, muinaisjäännökset) inventointi ja sen rahoituksesta vastaa Varsinais-Suomen liitto (maakuntakaavoitus/maakunnan kehittämisraha), alueen kunnat ja Turun maakuntamuseo. Aiempien ja nyt toteutettujen inventointien integrointi (II) arvotuksen sisältäväksi tiedostoksi toteutetaan maaseutuohjelman rahoituksen turvin ja tiedoston tuotteistaminen (III) tapahtuu yhteistyössä Leader-toimintaryhmien ja Tampereen Teknillisen Korkeakoulun arkkitehtiosaston kanssa.

Projektin perusselvitykset suunnataan niihin alueisiin, jotka ovat kunkin kunnan asutus- ja elinkeinohistorian kannalta kaikkein merkittävimmät. Jokilaaksoihin ja järvien rantojen tuntumaan sijoittuvat keski- ja uuden ajan alussa asutetut vanhat kylätontit, niitä yhdistävät historialliset tiet, ja niiden ympärillä avautuvat hedelmällisille paikoille raivatut vanhimmat viljelyalueet. Alueen luonnonvarat ovat luoneet myös edellytykset varhaiselle ruukki- ja kaivostoinnille, ja niiden ympärille on syntynyt jo 1600-1700-luvuilla mielenkiintoisia teollisuusyhdyskuntia.

Maaseudun rakennetun ympäristön arvottaminen tapahtuu Maisema-alue- ja Joki- varsiprojekteissa luotujen kriteerien mukaisesti: Kylät ja kiinteistöt jaetaan asutus- ja kulttuurihistoriallisen sekä rakennustaiteellisen arvon pohjalta kolmeen luokkaan (seudullinen, paikallinen ja maisemallinen). Viljelymaisemasta arvokkaimman luokan muodostaa vanhan maatalouden aikainen avoin maisema (pellot, niityt ja hakamaat) ja tiestöstä hyvin säilyneet historialliset linjaukset. Kaupunkien rakennetun ympäristön arvottamista varten luodaan maaseudun arvoluokkia vastaava kriteeristö Salon kaupungin asemakaavakartta-analyysin ja kiinteistöinventoinnin pohjalta.

Rakennuskulttuuri- ja historiatiedot viedään ATK-tietokantaan (Access), josta ne on siirrettävissä paikkatiedostoihin (GIS). Maisemahistoria- ja kulttuuriarvokartat digitoidaan ominaistietoineen suoraan paikkatieto-ohjelmaan (Mapinfo).

Kuntien muinaisjäännösinventoinnit päivitetään ja tiedot niistä viedään osaksi paikkatietojärjestelmää ja kulttuuriarvokarttoja. Kunnat saavat tiedot käyttöönsä paperitulosteina sekä sähköisessä muodossa resurssiensa ja tarpeidensa mukaan.

Projektin yhteydessä tutkitaan sähköisten tiedonhallintamenetelmien tarjoamia mahdollisuuksia levittää tietoa rakennetusta kulttuuriympäristöstä opetustoimen, matkailuelinkeinojen ym. kiinnostuneiden tahojen käyttöön. Kustakin kunnasta tehdään CD-Rom, johon on koottu kuntaa koskeva aineisto, sekä esittely kunnan kulttuuriympäristöstä ja sen arvoista internetiin.

Projektin aikana solmitaan yhteydet aktiivisiin kyläyhdistyksiin tai vastaaviin tahoihin, jotka ovat kiinnostuneita lähtemään mukaan III vaiheen jatkohankkeisiin. Kustakin kunnasta pyritään löytämään esimerkkikylä tai alue, josta laaditaan alueen kulttuuriarvoihin pohjautuva hoitosuunnitelma. Kohteet valitaan eri tyyppien edustajista unohtamatta voimakkaasti muuttuneita taajamia ja muinaisjäännösten hoitotavoitteita. Hoitosuunnitelmien on tarkoitus toimia esimerkkeinä myös muiden alueiden vaalimiselle. Mallikohteet voisivat olla esim. seuraavan-

laisia: 1. Halikon Hajalan taajama tai Märy, joka on mäen reunaan sijoittuva talonpoikainen ryhmäkylä, jonka viljelymaisema on muuttumassa aluetta halkovan moottoritien seurauksena. 2. Kiikalan Johannislundin lasitehtaan alue. 3. Kiskon Orijärven kuparikaivoksen alue. 4. Kuusjoen Kanunki, mäellä sijaitseva vanha talonpoikainen ryhmäkylä. 5. Muurlan Ruotsalan kylä. 6. Perniön Kosken ja Latokartanon kartano- ja ruukkimiljööt. 7. Perttelin Iso-Hiisi ja Vähä-Hiisi. 8. Salon vanhin kaava-alue (tai Mököinen). 9. Someron Hirsjärven kartanot (Vanhala, Kartano, Söderkulla ja Wiik). 10. Suomensjärven Kitula. 11. Särkisalon Pettu.

Lähtötilanne ja tehtävät: Aiemmin kerättyjen rakennuskulttuuritiedostojen kattavuus ja taso vaihtelee hyvin paljon eri kuntien kesken. Parhain tilanne on Kuusjoella, jonka rakennusinventointi ja analyysi on tehty Varsinais-Suomen jokivarsialueiden inventointiprojektin (1997-99) yhteydessä ja heikoin Kiskossa ja Suomensjärvellä, joissa työ on käytännöllisesti katsoen aloittamatta. Projektin yhteydessä täydennetään myös aiemmin tehtyjä inventointeja maisemahistorian selvityksen, kulttuuriarvojen määrittelyn ja koordinaattien tarkastuksen osalta.

Myös alueen muinaisjäännösten inventointitaso vaihtelee huomattavasti. Vanhimmat tiedot ovat vuodelta 1885 (Särkisalo) ja 1949 (Salo), uusimmat 1990-luvulta (Halikko 1998, Perniö 1997). Salon, Kiikalan, Kiskon ja Särkisalon muinaisjäännökset inventoidaan uudelleen. Osasta vastaa rahoituksen ja toteutuksen osalta museovirasto. Paikkatietoon siirrettävät tiedot tarkastetaan sijainti- ym. tietojen osalta.

Alueen 11 kunnassa on yhteensä noin 450 kylää ja karkeasti arvioiden noin 6000 ennen vuotta 1940 rakennettua kiinteistöä. Näistä on aiemmin inventoitu noin 4000 kiinteistöä ja laadittu noin 180 kylästä aluelomake.

Alueen halki kulkee kaksi valtakunnallisesti merkittävää ikivanhaa päätieta, Hämeen härkätie ja Suuri rantatie (Kuninkaantie), näitä yhdistävät Hiidentie ja Härjänpoljintie sekä lukemattomia jo keskiajalla syntyneitä kirkko- ja kyläteitä. Vain päätiet on inventoitu Tiemuseon toimesta, muiden teiden linjauksista ja säilyneisyydestä ei ole käytettävänä yhtenäistä tietoa.

Kattavien tiedostojen kokoaminen rakennetusta kulttuuriympäristöstä vaatii noin 70 kuukauden työpanoksen ja muinaisjäännösten inventointi noin 19 kuukautta. Lisäksi tulevat julkaisuista (hoitosuunnitelmat, raportit, CD-Rommit, internet-esittelyt) aiheutuvat kustannukset.

Tulokset: Työn tuloksena syntyvä rakennuskulttuurikortisto muodostuu alueinventointilomakkeista (liite 1) ja kohdeinventointilomakkeista (liite 2):

Alueinventointiosaa käytetään hyväksi kylien maankäytön ja elinkeinoelämän suunnittelussa. Se sisältää mm. matkailuelinkeinojen luomiseen ja kehittämiseen tarvittavaa syvällistä kulttuurihistoriallista tietoa ja kohteiden arviointia nähtävyyksissä. Se sisältää tietoa asutus- ja maisemahistoriasta sekä kulttuu-

rihistoriallisista ja maisemallisista arvoista, muinaisjäännöksistä sekä uhkateki-
jöistä ja muutoksista kulttuurimaisemassa, rakennusten ikäjakaumasta jne.

Kohdeinventointilomakkeista saa tietoa yksittäisten kiinteistöjen historiasta, rakennusten kulttuurihistoriallisesta ja antikvaarisesta arvosta suojelua, perus-
korjausta ja rakennusvalvontaa varten.

Kortiston tueksi tehdään kylittäin ja kunnittain nk. kulttuurimaisemakopiot histo-
riallisesta maisemarakenteesta (liite 3) sekä nk. arvokartta (liite 4), jossa on
esitetty yksilöiden alueiden kulttuurielementit (muinaisjäännökset, rakennuskanta,
kylämäet, kaupunginosat, historialliset tiet, pellot jne.). Kulttuurimaisemakopi-
oilla tarkoitetaan 1700- ja 1800-luvun vaihteen isojakokartoista peruskarttapoh-
jalle siirrettyä maisemakuvaa, joka visualisoi vanhan maatalouden aikaista tilan-
netta. Kulttuurimaisemakopiot ovat erittäin tärkeitä apuvälineitä määrittäessä
maisemaelementtien ja asutuksen kulttuurihistoriallista arvoa.

Muinaisjäännöksistä tehdään inventointiraportit museoviraston periaatteiden
mukaisesti, sekä paikkatietojärjestelmiin siirrettävä taulukkomuotoinen tietokanta.

Yhteenveto koko projektialueen kulttuuriarvoista kootaan raporttiin, jota
monistetaan 100-150 kpl kuntien, alueellisten viranomaisten ja yhteistyötahojen
käyttöön. Kunkin kunnan inventointilomakkeista kootaan ao. kunnan pääkir-
jastoon ja kunnanvirastoon tallennettavat käyttökopiot. CD-Rommeja tehdään
ainakin kuntien viranomaisten, koulujen ja kotiseutuyhdistysten käyttöön. Mikäli
kiinnostusta ilmenee, voidaan harkita niistä tehtäviä kaupallisia myynituotteita.
Projektille avataan omat sivut internetiin, josta voi seurata projektin etenemistä.
Jokaisesta kunnasta tehtävä kulttuuriympäristön esittely linkitetään osaksi kuntien
kotisivuja. Mallikyliä hoitosuunnitelmia monistetaan/painetaan n. 250-500 kpl ja
ne jaetaan kaikkien alueella toimivien kyläyhdistysten ja –toimikuntien käyttöön.

Vaikutukset: Luo työpaikkoja ja palvelee suunnittelua

Projektin tuloksena syntyy perustietoa, jota tarvitaan mm. matkailupalvelujen
kehittämiseen, kylien hoitosuunnitelmien laatimiseen sekä tavanomaiseen asuin-
ympäristön kehittämiseen ja rakentamiseen. Tuloksena syntyy välillisiä työpaik-
koja.

Projekti työllistää projektinvetäjän lisäksi 5-6 tutkijaa, jotka tekevät maastotöitä
kesäkuukausien ajan ja sen jälkeen työstävät kerätystä aineistosta rakennuskult-
tuurikortiston.

Lisää alueen vetovoimaisuutta matkailukohteena sekä yritys-, työ- ja asuin- paikkana, levittää tietoa

Projektin tulos on käytettävissä välittömästi kehitettäessä maaseutuelinkeinoja,
joissa perinteisestä kulttuuriympäristöstä ja sen hoitamisesta on hyötyä elin-
keinojen menestymiselle (esim. erilaisten matkailureittien suunnitteluun), maan-
käytön suunnittelussa, rakentamisen ohjauksessa ja mm. eriasteisissa ympäristön-

parannushankkeissa. Se tarjoaa myös tarpeellisen taustatiedon kyläkohtaisten
hoitosuunnitelmien tekemiselle.

Edistää ympäristönsuojelua ja kestävästä kehitystä, vahvistaa paikallis- identiteettiä, edistää viihtymistä

Rakennetun ympäristön hoidon ja kehittämisen on perustuttava alueen ominais-
piirteiden ja kulttuuriarvojen tuntemiseen. Projekti pyrkii sellaisten maisema-
arvojen määrittämiseen ja säilyttämiseen, jotka vahvistavat paikallista identiteettiä
ja vaikuttavat sitä kautta asukkaiden viihtymiseen.

Kulttuuriympäristön arvottaminen palvelee suunnittelua ja rakennetun ympäristön
suojelua maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämällä tavalla. Inventoinnin yhtey-
dessä levitettävä tieto vanhojen rakennusten korjausperiaatteista ja korjausavus-
tuksista edistävät kestävästä kehitystä.

Kehittää kulttuuriympäristötiedostoja ja niiden käytettävyyttä

Rakennuskulttuuritiedostot ja muinaisjäännösrekisterit kirjoitetaan ATK:lle ja
sidotaan karttakoordinaatteihin. Inventointitietokanta on rakennettu siten, että
tiedot kohteiden kulttuurihistoriallisesta merkityksestä voidaan siirtää osaksi
paikkatietojärjestelmää (GIS). Muinaisjäännöksistä luodaan Access-muotoinen
taulukko ja tiedot siirretään Mapinfoon. Kulttuurimaisemakopiot digitoidaan
Mapinfoon ja siirretään samaan mittakaavaan peruskarttojen kanssa (1:20 000).
Kunnat ja alueelliset viranomaiset saavat siten aineiston käyttöönsä sähköisessä
muodossa.

Yhteys ohjelmiin:

Projekti toteuttaa Varsinais-Suomen kehittämisohjelmissa asetetut tavoitteet:

Varsinais-Suomen tavoite 2- ohjelma 2000-2006. Esim. 3.2. Ympäristön tilan
säilyttäminen ja parantaminen ja 3.4. Matkailun ja kulttuurin kehittäminen sekä
elinympäristön parantaminen ja viihtyisyyden lisääminen. Kohta 6.3. Ympäristö ja
kestävä kehitys: *"Sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys, jolla taataan, että hyvin-
voinnin edellytykset siirtyvät sukupolvelta toiselle ja vaalitaan mm. tasa-arvoa,
taiteen eri lajien elinvoimaisuutta, kansanperinnettä, maisemaa sekä kulttuuri-
historiallisesti arvokkaita rakennuksia ja asuinympäristöjä."* 9.1.4b: *Säilytetään ja
kunnostetaan arvokkaimmat kaupunkimiljööt, ts. säilytetään kulttuuri- ja perinne-
maisema... Ympäristön omaleimaisuuden säilyttämiseksi sekä erityisarvojen ja
kestävän kehityksen edistämiseksi lisätään tietoisuutta oman alueen ympäristöstä..."*

Maaseutusuunnitelma. (3.o): Kylien kunnostaminen ja kehittäminen sekä
maaseutuperinnön suojeleminen ja säilyttäminen. *"Maaseudun kulttuuriperinnön
suojelu ja säilyttäminen on tärkeää kylän identiteetille ja sitä kautta kylässä
viihtymiselle. Kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää myös elinkeinotoiminnassa ja
näin luoda uusia työtilaisuuksia alueelle. Esim. tuettavia toimenpiteitä: paikal-
lishistorian ja perinteen tallentaminen ja esille tuominen, maisemallisesti tärkeiden
rakennusten ja kulttuuriympäristön hoito..."*

Lounais-Suomen ympäristöohjelma. 4.7 Rakennettu ympäristö ja kulttuuri-
maisema. Tavoitteet vuoteen 2005: *"Yhdyskuntien viihtyisä, historiallisesti
monimuotoinen ja ajallisesti kerroksinen elinympäristö on säilytetty ja
kulttuuriympäristö on pysynyt elävänä. Maaseutu on säilynyt elinvoimaisena niin,
että perinteisten elinkeinojen muovaamat maiseman ja rakennetun kulttuuriym-
päristön erityispiirteet ovat säilyneet."*

Varsinais-Suomen kehittämisohjelma. TPK 5.3. *"Ympäristön vaalimisen
varmistamiseksi on jatkettava historiallisten muistomerkkien ja rakennusten sekä
ympäristöjen ja maisemien inventointia sekä hoitoa. Hyvällä suunnittelulla alueita
ja kohteita voidaan käyttää erilaisiin tarkoituksiin suojeluarvoa vaarantamatta."*

Varsinais-Suomen matkailuohjelma. 3. Matkailun infrastruktuurin kehit-
täminen. 3.2. Kulttuuri ja vapaa-aika sidotaan osaksi maakunnan matkailumark-
kinointia. *"Maakunnan tulee hyödyntää alueen kulttuuria ja historiaa vienti-
artikkelina alueen tunnetuksi tekemisessä sekä matkailun kehittämisessä."*

Lounais-Suomen Itsenäiset Maaseutuyrittäjät, LSIM ry. Ohjelmaluonnos
vuosille 2000 - 2006 (8.2.5): Esim. *"Maisema- ja rakennusinventointien avulla
voidaan tunnistaa erityisesti säilyttämisen arvoiset kokonaisuudet ja maisemaan
kohdistuvat uhat. Inventoinnit ovat omiaan lisäämään alueella asuvien ihmisten
kiinnostusta ympäristöönsä ja aktiivisuutta sen hoitoon ja säilyttämiseen. Samalla
tietoisuus oman alueen menneisyydestä sitouttaa väestöä omaan paikkakuntaan-
sa."*

Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry. Ohjelmaluonnos 2000-2006.

Toteutus: Projektin jakautuu vuosille 2000-2004:

Vuosi 2000: Projektin käynnistäminen ja tavoitteiden sekä aikataulujen täsmentäminen yhdessä
alueen kuntien kanssa.

Jatketaan Salon ja Kiikalan rakennusinventointeja. Laaditaan Salon ja Kiikalan
inventoiduista kylistä ja kaupunginosista kulttuurimaisemakopiot. Digitoidaan
valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden kulttuurimaisemakopiot.
Inventoidaan Salon muinaisjäännökset (vastuu museovirasto).

Vuosi 2001: Saatetaan loppuun Kiikalan ja Perttelin rakennetun ympäristön inventoinnit,
jatketaan Perniön ja Someron inventointeja sekä aloitetaan työ Kiskossa ja
Suomusjärvellä. Aloitetaan ja jatketaan maisemahistorian karttojen laatimista
Halikossa, Perttelissä, Salossa, Muurlassa, Särkisalossa, Perniössä, Somerolla,
Kiikalassa ja Suomusjärvellä.

Inventoidaan Kiskon ja Perttelin muinaisjäännökset.

Vuosi 2002: Jatketaan em. inventointeja ja maisemahistorian selvitystyötä. Inventoidaan
Kiikalan, Muurlan ja Särkisaloon muinaisjäännökset.

Vuosi 2003: Saatetaan loppuun inventoinnit, maisemahistorian selvitystyöt. Määritetään alueen
kulttuuriarvot ja viedään ne osaksi paikkatietojärjestelmää. Laaditaan raportit ym.
selvitykset. Aloitetaan esimerkkikylien hoitosuunnitelmien ja kuntien rakennettua
kulttuuriympäristöä koskevien sähköisten esitteiden suunnittelu.

Vuosi 2004: CD-Rommit, mallikylien hoitosuunnitelmat ja internetesitykset valmistuvat.
Loppuraportti ja projektin päättäminen.

Työmäärä/kunta (kk)		2000	2001	2002	2003	2004
- Halikko	(2+7)	2	1	1	3	2
- Kiikala	(11)	4	2	2	1	2
- Kisko	(14)		4	4	4	2
- Kuusjoki	(1,25)				0,25	2
- Muurla	(8)		2	2	2	2
- Perniö	(13)		3	4	4	2
- Pertteli	(1+10)	1	3	3	2	2
- Salo	(13,5)	4	3	1,5	3	2
- Somero	(9,5)		2	2	3,5	2
- Suomusjärvi	(10)		3	3	2	2
- Särkisalo	(7)		1	2	2	2
Kylien hoitosuunnitelmat, rap. monistus					4	5
Yhteensä		(116,27)	11	24	24,5	30,75
						27

Vastuu: Turun maakuntamuseo vastaa projektin käytännön järjestelyistä, työn ohjauksesta,
työtiloista ja laitteista sekä taloudenhoidosta. Museo palkkaa projektihenkilöstön.
Kuntien ja Varsinais-Suomen liiton rahoitusosuus maksetaan Turun maakunta-
museolle. Projektin taustaorganisaationa toimii Varsinais-Suomen kulttuuriym-
päristötyöryhmä. Projektin ohjausryhmä muodostetaan kulttuuriympäristötyö-
ryhmän, alueellisten Leader-toimintaryhmien ja alueen kuntien nimeämistä edus-
tajista.

Projektin johtajana toimii Turun maakuntamuseon tutkija Kaarin Kurri, joka
vastaa myös rakennetun ympäristön inventoinnin ja kulttuuriarvojen määritte-
lytyön ohjauksesta. Muinaisjäännösten inventointia ohjaa museon tutkija Heljä
Brusila. Projektihenkilöstönä käytetään mahdollisuuksien mukaan ao. kunnista
kotoisin olevia sopivan koulutuksen omaavia henkilöitä.

SOMERO - TALVISILTA - KYLÄ-LUUKKALA

Kiinteistötiedot

KUNTA	KIINTUNNUS	KYLÄ/KAUPUNGINOSA	KIINTEISTÖN NIMI		
Somero	432-0006-0061	TALVISILTA	KYLÄ-LUUKKALA		
OSOITE				ALUETYYPPI	
Häntäläntie, 31400 SOMERO				Kyläalue (hist.)	
KULTTUURIARVOT				ARVOTUS	
Rakennushistoriallisesti, historiallisesti ja ympäristöllisesti arvokas				Seudullinen	
PERUSTELUT					
Kylä-Luukkala sijaitsee Luukkalan kantatalon paikalla vanhalla kylätontilla. Tilan hyvin säilynyt päärakennus on vuodelta 1876 (peruskorjattu 1980-l.) ja pihapiirissä on muitakin rakennuksia 1800-luvulta (asuinrakennus, luhti, aitta).					
KAAVATILANNE	KAAVAMERKINTÄ	RAK.LKM.REK.	INV.LKM	HIST. TILATYYPPI	
Seutukaava, maakun	SU-670	5	4	Osatalo, tila	
ASUTUSHISTORIA					
Luukkalan kantatalo säilyi jakamattomana 1800-luvun alkupuolelle, jolloin siitä erotettiin muutamia tiloja. Kylä-Luukkala sijaitsee Luukkalan talon alkuperäisellä paikalla vanhalla kylätontilla.					
PIHAPIIRI					
Pihapiirissä on päärakennus, 'pikkutupa', luhtiaitta ja kalustovaja. Muista erillään ovat sauna, aitta ja kalustovaja. Hoidetulla pihamaalla on paljon puita.					
YMPÄRISTÖ					
Kylä-Luukkala sijaitsee Talivisillan vanhalla kylätontilla länsipuolellaan Kylä-Teerin pihapiiri. Kiinteistön pohjoispuolelta kulkee Häntäläntie. Etelässä on peltoa.					
LISÄTIEDOT					
VALOKUVAT					
Somero 52/1986, 1-7; Somero 21/88, 34A-35A; Somero 22/88, 1-13; Somero 7/2001.					
PIIRUSTUKSET					
KARTAT					
ASIAKIRJAT					
KIRJALLISET JA SUULLISET LÄHTEET					
Kaarin Lehtonen: Someron ja Somerniemen kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta. Turku 1990. Esko Luukkala, omistaja ja asukas (2001)					
INVENTOIJAJ			PVM		
Janne Haikari			21.8.2001		

SOMERO - TALVISILTA - KYLÄ-LUUKKALA

Rakennus 001 Talonpoikaistalo

KIINTUNNUS	SUOJELU	KULTT.HIST. ARVO			
432-0006-0061	Seutukaava, maa	Rakennusperinteisesti arvokas			
RAKUUOSI	1876	MUUTOKSET	1930-luku		
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAU	
Asuminen	Asuminen	1,5	Hirsi	Pystylauta, peiterimoitettu	
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO	
Luonnonkivi -harkko	Satula	Tiili -keraaminen		Hyvä	
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS					
RAKENNUSHISTORIA: Talo on rakennettu vuonna 1876. Talon kuistia remontoitiin 1930-luvulla. Koko talo peruskorjattiin 1980-luvulla.					
. KUVAUS: Talon lounaisseinustalla on pulpettikattoinen kuisti, jossa on kaksi ulko-ovea.					
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET					
VALOKUVAT			KOORDINAATIT	2466742	6718925
Somero 52/1986, 1-7; Somero 21/88, 34A-35A; Somero 22/88, 1-13; Somero 7/2001, 10-15, 20.					

Rakennus 002 Muu asuinrakennus

KIINTUNNUS	SUOJELU	KULTT.HIST. ARVO			
432-0006-0061					
RAKUUOSI	1800-luku	MUUTOKSET	1920-luku		
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAU	
Asumisen oheistoiminnot	Asuminen	1	Hirsi	Ei vuorattu	
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO	
Nurkkakivet	Satula	Tiili -keraaminen	punainen	Hyvä	
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS					
RAKENNUSHISTORIA: Talon tarkasta rakennusvuodesta ei ole tietoa. Talon eteläpäähän rakennettiin 1920-luvulla lautarakenteinen laajennusosa, joka purettiin 1990-luvun lopulla.					
.					
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET					
VALOKUVAT			KOORDINAATIT	2466751	6718900
Somero 7/2001, 8-9, 16-17.					

Rakennus 003 Luhti

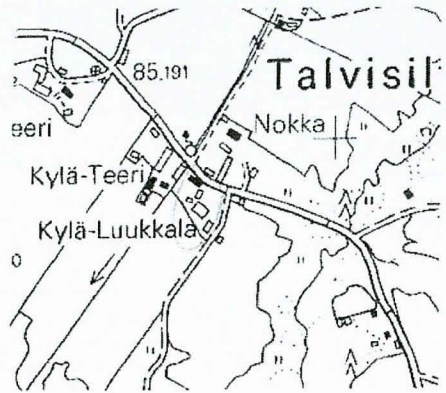
KIINTUNNUS	SUOJELU	KULTT.HIST. ARVO			
432-0006-0061					
RAKUUOSI	1800-luku	MUUTOKSET			
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ	KERROS	RUNKO	VUORAU	
Varastointi	Varastointi	2	Hirsi	Ei vuorattu	
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI	KUNTO	
Nurkkakivet	Satula	Tiili -keraaminen	punainen	Hyvä	
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS					
SISÄTILA: Yläkerroksessa on kaksi huonetta, joista toinen on ollut rengin, toinen piikan huone.					
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET					
VALOKUVAT			KOORDINAATIT	2466734	6718891
Somero 7/2001, 18-19.					

Rakennus 004 Aitta

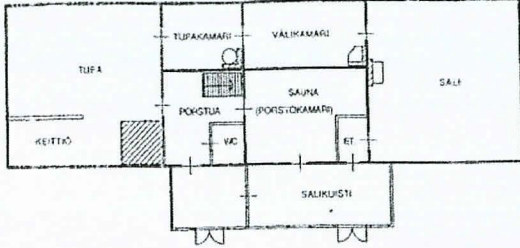
SOMERO - TALVISILTA - KYLÄ-LUUKKALA

KIINTUNNUS 432-0006-0061	SUOJELU	KULTT.HIST. ARVO			
RAKUUOSI	1896	MUUTOKSET			
NYKYKÄYTTÖ	ALKUP.KÄYTTÖ		KERROS	RUNKO	VUORAUUS
Varastointi	Varastointi		2	Hirsi	Ei vuorattu
PERUSTUS	KATTO	KATE	ULKOVÄRI		KUNTO
Nurkkakivet	Satula	Tiili -keraaminen	punainen		Hyvä
RAKENNUSHISTORIA,SISÄTILAT JA KUVAUS					
RAKENNUSHISTORIA: Vilja-aitta on rakennettu v. 1896 toisaalla, ja se siirrettiin nykyisellä paikalleen 1910- tai 1920-luvulla.					
.					
LISÄTIEDOT, PIIRUSTUKSET JA LÄHTEET					
VALOKUVAT			KOORDINAATIT	2466830	6718887
Somero 7/2001, 6-7.					

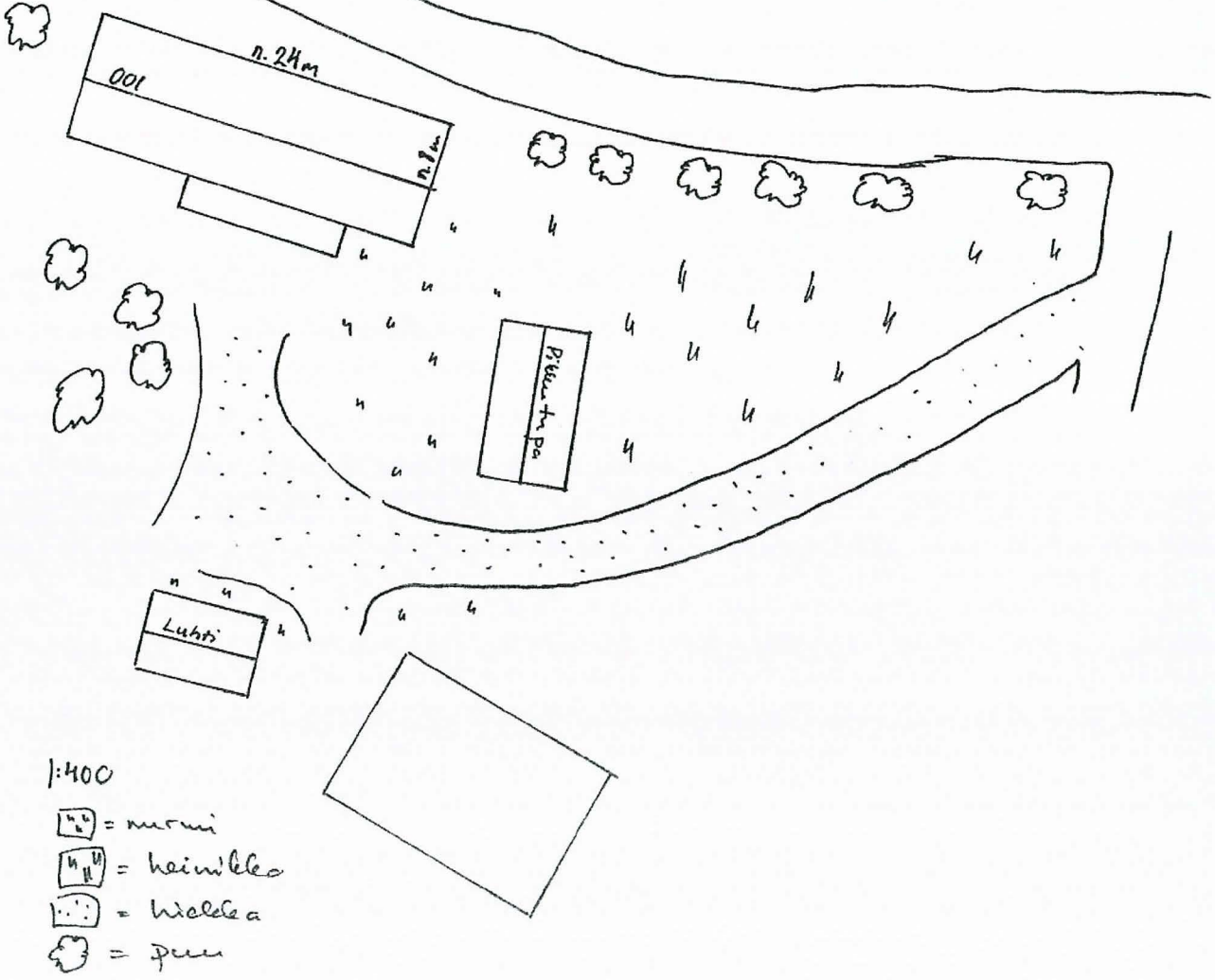
Somero (761)
Talvisillan kylä (432)
Kylä-Luukkala 6:61

Rakennuksen pohjakaava. Piiritys Eero Luukkala 1984.

7/2001

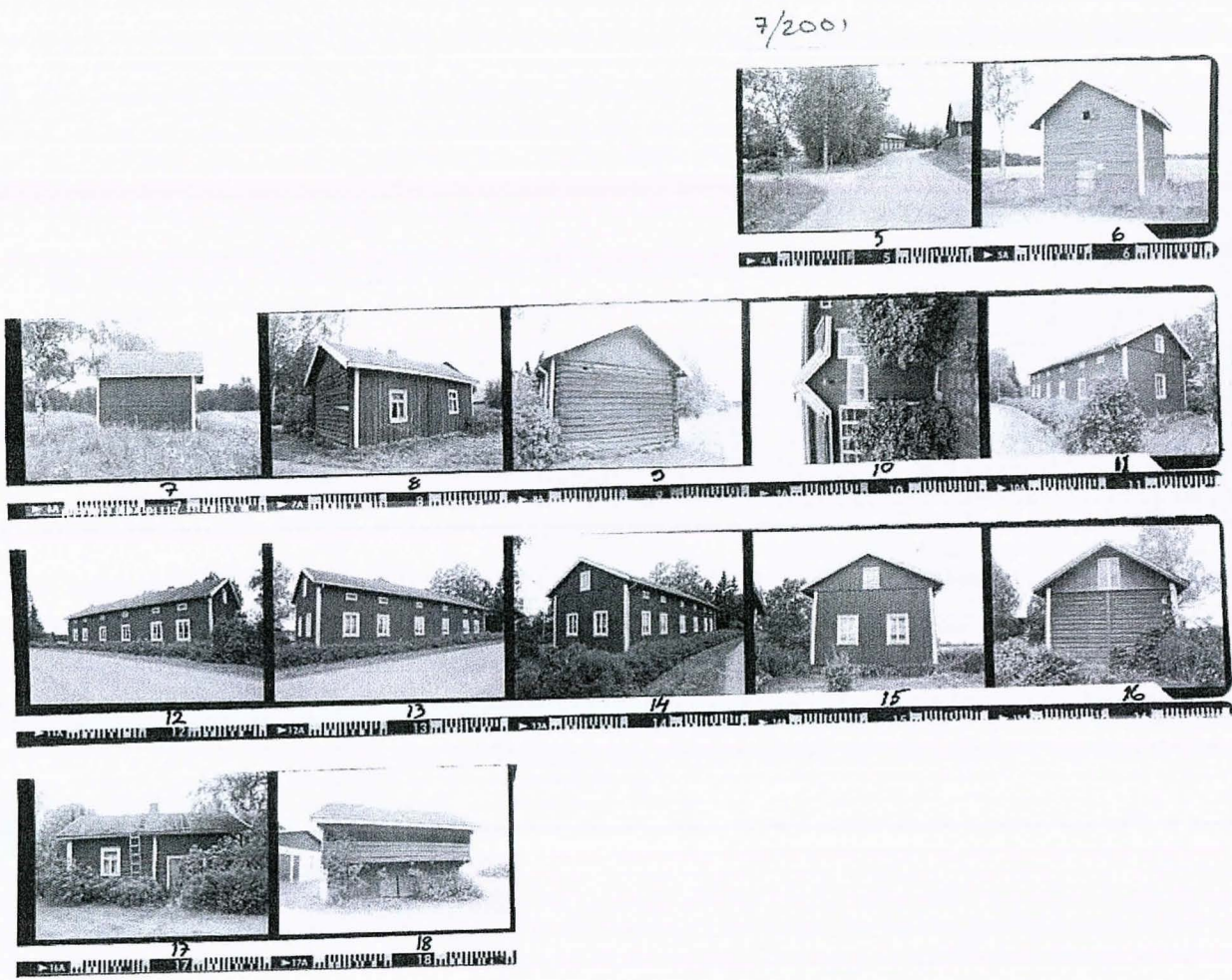

SOMERO - HÄNTÄLÄ

Kylän/kaupunginosan inventointitiedot

KULTTUURIHISTORIALLINEN ARVO	ARVOTUS
Historiallisesti ja ympäristöllisesti arvokas	
PERUSTELU	
Vanhimmat maininnat kylästä vuodelta 1439. Vuonna 1540 kuusi taloa. Isojaon täydennyksen aikaan 1890-luvulla kylässä oli 12 taloa, jotka sijaitsivat vanhalla kylätontilla. Se on säilynyt tiiviinä asutuskeskittymänä 2000-luvulle asti.	
MAISEMA	
Häntälän kylä sijaitsee Someron eteläosassa Rekijoen laaksossa. Maisemaa hallitsee laaja ja monihaarainen notkolaakso, Häntälän notkot. Notkojen seinämät ovat jyrkät ja alueen joet virtaavat niiden pohjalla melko syvällä. Notkot ovat säilyneet kasvillisuuden osalta melko avoimina. Notkot ovat vanhastaan olleet laidunmaita, ja ne on 1990-luvulta alkaen pyritty myös pitämään sellaisina erityisen perinnemaisemaprojektin avulla.	
Rekijokilaakso on nimetty Varsinais-Suomen arvokkaiden perinnemaisemien joukkoon. Sen arvoluokka on valtakunnallinen.	
Häntälän vanha kylätontti sijaitsee mäenharjanteen etelä-kaakkoisrinteellä. Kylätontin eteläpuolella on peltoaukea, jonka eteläreunalla kulkee notkelma. Notkelma suuntaa pohjoiseen kylätontin länsipuolella n. 600-700 metrin päässä. Myös kuljettaessa itään Talvisillan kylään tullaan syvään notkelmaan.	
HISTORIA	
Ensimmäinen maininta asiakirjoissa Häntälästä on vuodelta 1439. Vuonna 1492 kylässä oli viisi taloa, vuonna 1540 niitä oli kuusi: Anttila, Naula, Seppä, Unkila, Äijälä ja yksi nimeltä tuntematon talo.	
Vuoden 1540 jälkeen tilat jakautuivat useaan kertaan. Anttila jaettiin kahtia v. 1574 mutta syntyneet talot yhdistettiin v. 1643. Nimetön talo liitettiin Seppään v. 1609. Naula jakautui 1700-luvulla neljään osaan. Ensimmäinen vuonna 1738 se jaettiin Ali- ja Yli-Naulaksi, sitten v. 1799 niistä erotettiin talot, joita kumpaakin nimitettiin Naulaksi.	
Äijälä jaettiin v. 1803 Yli- ja Ali-Äijälään ja Unkila v. 1806 Ali- ja Yli-Unkiaaln. Seppä jaettiin vuonna 1827 Ali- ja Yli-Seppään. Ali-Sepästä erotettiin Kankare v. 1842. Kylässä oli 12 taloa 1890-luvulle tultaessa.	
Kylässä oli kaksi sotilastorppaa 1700-luvun puolivälissä. Saman vuosisadan lopulla perustettiin ensimmäinen varsinainen torppa. Torppien määrä nousi voimakkaimmin 1800-luvun alkupuolella ja vuosisadan puolivälissä niitä oli 25. Sen jälkeen niiden määrä kääntyi laskuun.	
Vuonna 1900 kylässä oli 13 taloa. Niiden rekisterinumerot olivat: 1 Yli-Äijälä ja Ali-Äijälä, 2 Seppälä ja Kankari, 3 Anttila (kahdessa osassa), 4 Naula (neljässä osassa), 5 Ungila (kolmessa osassa). Talomäärä kääntyi 1900-luvun alkupuolella jälleen nousuun kun tilojen jakamista säätelevää lainsäädäntöä muutettiin.	
Kylässä toimitettiin isojaon täydennys 1890-luvulla ja siihen asti Häntälän tilojen talouskeskukset sijaitsivat tiiviinä ryhmänä vanhalla kylätontilla.	
NYKYTILA	
Vanha kylätontti on pysynyt tiiviinä asutuskeskittymänä, vaikka vanhoja kantataloja onkin siirtynyt siltä pois. Liiketoiminta on suurimmaksi osaksi loppunut kylässä, vain pankin konttori on jäljellä.	
Vanhaa rakennuskantaa kylätontilla on säilynyt jonkin verran. Merkittävimpiä kohteita ovat Yli-Naulan talouskeskus kylämaen laella, Yli-Äijälän vanha päärakennus Häntäläntien varrella sekä Häntäläntien ja Kimalantien risteyksessä oleva vanha kauppakiinteistö Isomäki.	
Muu kylän asutus on keskittynyt teiden varsille. Häntäläntien varrella, Kylätontin itäpuolella on Häntälän koulu ja vanha meijeri, joka on säilynyt hyvin vanhassa asussaan. Häntäläntie jatkuu myös kylätontilta länteen, jossa notkelman takana on haja-asutusta. Kylätontilta pohjoiseen lähtevien Kerkolantien ja Kimolantien varrella on lisäksi asutusta.	
ERIKSEEN ARVOTETTU ALUE	ARVOTUS
Vanha kylätontti	Seudullinen
Kylätontti on säilynyt tiiviinä asutuskeskittymänä, jossa on sekaisin vanhaa ja uutta asutusta. Sijaitsee maisemallisesti näkyvällä paikalla peltoaukean laidassa, mäenharjanteen eteläkaakkoisrinteessä. Kylätontin halki kulkee Häntäläntie.	

Alueinventoinnit -Turun maakuntamuseo 26.4.2005

SOMERO - HÄNTÄLÄ

LISÄTIEDOT	
VALOKUVAT	
PIIRUSTUKSET	
KARTAT	
ASIAKIRJAT	
LÄHTEET	
Kaarin Lehtonen: Someron ja Somerniemen kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta. Turku 1990.	
Matti Torkkomäki: Häntälän notkot. Saarijärvi 1998.	
Leena Lehtomaa: Varsinais-Suomen perinnemaisemat. Turku 2000.	
INVENTOIJAT	PVM
Janne Haikari	9/2001

Somero, Häntälän kylä Inventoidut kohteet 2001

- 1 Isomäki
- 2 Kulma
- 3 Kunniala
- 4 Kylämäki
- 5 Maitola
- 6 Myllymäki
- 7 Mäenpää
- 8 Mäki-Anttila
- 9 Rauhanrinta
- 10 Seppälä
- 11 Väinölä
- 12 Yli-Naula
- 13 Yli-Äijälä

